

J. Linguistics 122

UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI
CATEDRA DE LITERATURA ENGLEZĂ

CULEGERE DE TEXTE
PENTRU
RETROVERSIUNE

BUCUREȘTI

— 1976 —

BIBLIOTECA FACULTĂȚII
de
Limba și literatura română

Cota

11 23 017

Inventar

23165

II 23017

UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI
CATEDRA DE LITERATURA ENGLEZĂ

CULEGERE DE TEXTE
PENTRU
RETROVERSIUNE

BIBLIOTECA INSTITUTULUI DE LINGVISTICĂ
INVENTAR CĂRȚI Nr. 23165

BUCUREȘTI
— 1976 —

Lucrarea a fost alcătuită de următorul colectiv al Catedrei de literatură engleză : Lector dr. **RODICA MIHAILĂ**, Lector **ALEXANDRA EFTIMIE**, Asistenți **MIHAELA BUCUR**, **MONICA BOTEZ**, **VICTOR BUDEANU**, **ILEANA BUICAN**, **RODICA CHERULESCU**, **VICTORIA GHERMAN**, **LELIA LUNGU**, **ELENA LUPAȘ**, **RUXANDRA POPOVICI**, **AURELIA RACOVEANU**, **MIRA STOICULESCU**.

Coordonator al lucrării :
Asistent MIRA STOICULESCU

Prezenta culegere de texte pentru retroversiune se adresează studenților din anii I—IV ai facultăților de filologie ale Universității care au limba engleză ca specialitate A sau B.

CUVINT INTRODUCATIV

Culegerea de texte pentru retroversiune a fost întocmită cu scopul de a oferi studenților din toți anii, care studiază limba engleză ca specialitate A sau B, materiale selectate din domenii diferite, cu un vocabular și construcții lexicale din cele mai variate, menite să contribuie prin diversitatea lor la mai strînsa legare a activității seminariale de necesitățile practice.

Gruparea textelor s-a făcut pe domenii — beletristică, artă, cultură, politică, economie, știință, tehnică, o pondere mai mare fiind acordată beletristicii, deși și celelalte domenii sînt bine reprezentate. Numărul mare de texte oferă conducătorului de seminar posibilitatea de a alege materiale cu diferite grade de dificultate, în funcție de cunoștințele de limbă ale studenților și deci de necesitățile de îmbunătățire a acestora.

AUTORII

SUMAR

I. ROMANUL

	<u>Pag.</u>
<i>Liviu Rebreanu</i> : Ion	11
<i>Liviu Rebreanu</i> : Răscoala	12
<i>Cezar Petrescu</i> : Întunecare	12
<i>Cezar Petrescu</i> : Grand Hotel	13
<i>Hortensia Papadat-Bengescu</i> : Concert din muzică de Bach	14
<i>Camil Petrescu</i> : Ultima noapte de dragoste	16
<i>Camil Petrescu</i> : Patul lui Procust	17
<i>Mihail Sadoveanu</i> : Baltagul	18
<i>Ion Agârbiceanu</i> : Puștiul	18
<i>Ionel Teodoreanu</i> : Lorelei	20
<i>George Călinescu</i> : Scrinul negru	21
<i>Zaharia Stancu</i> : Jocul cu moartea	22
<i>Titus Popovici</i> : Străinul	24
<i>Titus Popovici</i> : Setea	25
<i>Ștefan Bănulescu</i> : Iarna bărbaților	26
<i>Radu Tudoran</i> : Fiul risipitor	27
<i>Marin Preda</i> : Delirul	28
<i>D. R. Popescu</i> : F.	29
<i>Alexandru Ivasiuc</i> : Păsările	30
<i>Alexandru Ivasiuc</i> : Iluminări	30
<i>Radu Petrescu</i> : Matei Iliescu	31
<i>Maria Luiza Cristescu</i> : Așteptare	33
<i>Corina Cristea</i> : Scadența	34
<i>Ion Grecea</i> : Fata Morgana	35

II. GENUL SCURT

<i>Ion Slavici</i> : Moara cu noroc	39
<i>Nestor Urechea</i> : Zînele din Valea Cerbului	40
<i>Mihail Sadoveanu</i> : Divanul Persian	40
<i>Liviu Rebreanu</i> : Nevasta	42
<i>George Topirceanu</i> : Minunile Sf. Sisoie	43
<i>Otilia Cazimir</i> : Prietenii mei scriitori...	44
<i>Urmuz</i> : Pîlnia și Stamate	46

<i>Urmuz</i> : Algazy & Grumer	
<i>Antón Holban</i> : O aventură mică pe o platformă uriașe	47
<i>George Călinescu</i> : Cartea nunții	48
<i>Marin Preda</i> : Calul	49
<i>Titus Popovici</i> : Moartea lui Ipu	50
<i>D. R. Popescu</i> : Mări sub pustiuri	50
<i>Ion Lăncrănjan</i> : În genunchi	51
<i>Marin Sorescu</i> : Unde fugim de-acasă	52
<i>Sorin Titel</i> : Noaptea inocenților	53
<i>Sorin Titel</i> : Valsuri nobile și sentimentale	54

III. REPORTAJ

<i>Alexandru Vlahuță</i> : România pitorească	57
<i>Tudor Arghezi</i> : Tablete de cronicar	58
<i>Ion Minulescu</i> : Bucureștii tinereții mele	59
<i>Geo Bogza</i> : Scrieri în proză	61
<i>Geo Bogza</i> : Paznic de far	62
<i>Ioan Grigorescu</i> : Spectacolul lumii	63
<i>Adrian Păunescu</i> : Sub semnul întrebării	64
<i>Marin Sorescu</i> : Insomnii	65
<i>Traian Coșovei</i> : Riul porni mai departe	66
<i>Fănuș Neagu</i> : Cronici de carnaval	67
<i>Radu Cosașu</i> : Alți doi ani pe un bloc de gheață	68

IV. TEATRU

<i>Camil Petrescu</i> : Suflete tari	71
<i>Victor Ion Popa</i> : Ciuta	72
<i>Gheorghe Ciprian</i> : Omul cu mirtoaga	73
<i>Mihail Sebastian</i> : Jocul de-a vacanța	74
<i>Mihail Sebastian</i> : Insula	75
<i>Victor Eftimiu</i> : Omul care a văzut moartea	76
<i>Vasile Voiculescu</i> : Gimnastică sentimentală	77
<i>Tudor Mușatescu</i> : Titanic vals	79
<i>Tudor Mușatescu</i> : Visul unei nopți de iarnă	80
<i>Horia Lovinescu</i> : Și eu am fost în Arcadia	81
<i>Paul Everac</i> : Zestrea	81
<i>Paul Everac</i> : Camera de alături	82
<i>Aurel Baranga</i> : Mielul turbat	84
<i>Marin Sorescu</i> : Iona	84
<i>Iosif Naghiu</i> : Autostop	86

V. CRITICA LITERARĂ

<i>George Călinescu</i> : Viața lui Mihai Eminescu	89
<i>O. Crohmălniceanu</i> : Introducere la „Răscoala“ de Liviu Rebreanu	90
<i>Geo Șerban</i> : Introducere la „Arta prozatorilor români“ de Tudor Vianu	91
<i>Edgar Papu</i> : Fețele lui Ianus	92
<i>Camil Petrescu</i> : Opinii și atitudini	93
<i>Dan Grigorescu</i> : Shakespeare în cultura română modernă	94
<i>Leonida Teodorescu</i> : Dramaturgia lui Cehov	95

<i>George Călinescu</i> : Studii de literatură universală	96
<i>Dan Grigorescu și Sorin Alexandrescu</i> : Romanul realist în secolul al XIX-lea	97
<i>Valeriu Cristea</i> : Pe urmele lui Don Quijote	98
<i>Constantin Noica</i> : Rostirea filosofică românească	99
<i>Lucian Blaga</i> : Isovoade	100

VI. FILOZOFIE, CULTURA, ÎNVĂȚĂMÎNT

<i>C. I. Gulian, I. Banu, Fl. Neagoe și colectiv</i> : Empedocle din Agrigent .	103
<i>Tudor Vianu</i> : Estetica	105
<i>C. I. Gulian</i> : Mit și cultură	106
<i>Vera Călin</i> : Romantismul	108
<i>Andrei Oțetea</i> : Renașterea și Reforma	108
<i>Marin Sorescu</i> : Insomnii	109
<i>C. Popovici</i> : Filozofia în fața științelor contemporane	110
Unitatea culturii românești (Lucaefărul-Editorial)	111
<i>Lucian Blaga</i> : Isovoade	112
<i>Nicolae Iorga</i> : Oameni care au fost	113
<i>Nicolae Iorga</i> : Istoria românilor în chipuri și icoane	114
<i>Mircea Malița</i> : Aurul cenușiu	115

VII. LINGVISTICA

<i>Sorin Stati</i> : Teorie și metodă în sintaxă	119
<i>Tudor Vianu</i> : Arta prozatorilor români	120
<i>Solomon Marcus</i> : Lingvistica matematică	122
<i>I. Coteanu</i> : Stilistica funcțională a limbii române	122
<i>Sorin Stati</i> : Interferențe lingvistice	123
<i>Aurel Nicolescu</i> : Probleme de analiză a frazei	124

VIII. ARTA, ISTORIA ARTEI

<i>Petru Comarnescu</i> : Confluente ale artei universale	129
<i>Dan Grigorescu</i> : Arta americană	130
Pictura chineză clasică	131
<i>Radu Bogdan</i> : De vorbă cu D. H. Kahnweiler	132
<i>Vasile Florea</i> : Introducere la „Goya“	133
<i>Valeriu Râpeanu</i> : Pe drumurile tradiției	133
<i>George Popa</i> : Semnificațiile spațiului în pictură	134
<i>George Popa</i> : Chagall	135
<i>Paul Anghel</i> : Arhivă sentimentală	136
<i>Nicolae Tonitza</i> : Scrieri despre artă	137
<i>Corneliu Baba</i> : Pictori despre pictură	137
<i>Pictori despre pictură</i>	138
<i>George Bălan</i> : O istorie a muzicii europene	139
<i>George Oprescu</i> : Considerații asupra artei moderne	140

IX. POLITICA

<i>Nicolae Ceaușescu</i> : Raport la cel de-al XI-lea Congres al P.C.R. (2 texte)	
<i>Nicolae Ceaușescu</i> : Mesaj adresat participanților la Conferința mondială a reprezentanților mișcărilor naționale pentru pace	145

<i>Nicolae Ceaușescu</i> : Cuvîntare la marea adunare populară din municipiul Brașov	146
<i>Nicolae Ceaușescu</i> : Interviu acordat Radioteleviziunii italiene	147
Tezele C.C. al P.C.R. pentru Congresul al XI-lea al partidului	
Documente P.C.R.	
Programul P.C.R. de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea României spre comunism (3 texte)	152
Politica principală, dinamică a României, de dezvoltare a relațiilor cu toate țările lumii	
<i>Silviu Marian</i> : Dezarmarea — un obiectiv prioritar	154
<i>Ion Mărgineanu</i> : Sub impulsul de energie generat de Congresul al XI-lea al P. C. R.	
<i>Marin Nedelea</i> : Rolul factorului politic în societatea noastră	
<i>Ion Mitrăn</i> : Partid, stat, democrație	157
<i>Ion Trăistaru</i> : Reproducția socială în condițiile revoluției tehnico-științifice	
<i>Ionel Cloșcă, Constantin Mihăilă</i> : Organizația Statelor americane. — De la principii la realitate	
<i>Victor Aldea</i> : Noua ordine economică internațională — imperativ major al contemporaneității	161

X. ȘTIINȚĂ, TEHNICĂ, CULTURĂ

<i>Nicolae Ceaușescu</i> : Cuvîntare la adunarea generală a scriitorilor	165
Documente P.C.R.	166
Cultura socialistă în România	167
<i>O. Băncilă</i> : Cauzalitatea în filozofie și știință	168
<i>Vioarel Popescu</i> : Determinismul social	168
<i>Vioarel Popescu</i> : Spontan și conștient în devenirea istorică...	170
<i>Sorin Stati</i> : Călătorie lingvistică în țara muzelor	171
<i>Marcel Saraș</i> : Orientări noi în predarea limbilor străine	172
Capitalele lumii	173
Astronomii și Marte	174
<i>Victor Nadolschi</i> : Știința, prietena noastră	175
<i>Liviu Popa</i> : Dunele de nisip mișcătoare	176
Clima Europei de-a lungul secolelor	177
<i>Stroe Marcus</i> : Empatia	177
<i>R. Floru</i> : Stressul psihic	179
<i>Hadrian Daicovicu</i> : Dacii	180
<i>Leonid Petrescu</i> : Noua chimie a vieții	180
<i>M. Voiculescu</i> : Bacteriemii și septicemii cu germeni gramnegativi	181
Cîteva observații clinice în tratamentul cu diazepam	182
Progresul biologiei și mesajul ei ateist	183
<i>Petre Raicu, Suzana Bratosin</i> : Genetica moleculară	185
<i>Ion Văduva-Poenaru</i> : Un cîmp larg de afirmare a inteligenței tehnice românești	185
Cartea betonistului	186
<i>Virgil Sorin</i> : Munca — izvor al formării și împlinirii personalității	187
<i>Constantin Popovici</i> : Calculatoare cu program și teoria programării	188
<i>Mircea Georgescu</i> : Comunicația telefonică pentru surzi	189

I.

ROMANUL

ION
LIVIU REBREANU

La cițiva pași de pîlcul jucătorilor stau fetele care au rămas nepoftite, privind cu jînd, șoptindu-și uneori cine știe ce și izbucnind în risete silite.

La urechi și în cosițe au și ele buchețele de vîzdoage (plante decorative) pestrițe și în mînă cite un mînunchi mai mărișor pe care să-l dăruiască flăcăului cutare să-l pună în pălărie. Printre fete se mai rătăcește și cite o nevestă tînără, cu năframă de mătase în cap, gata să intre în horă dacă s-ar întîmpla să-i vie chef bărbatului ei să joace. Mai la o parte mamele și babele, grămadă, forfotesc despre necazuri și-și admiră odraslele. Copii neastîmpărați aleargă printre femeii și chiar prin horă, fură florile fetelor și fac haz cînd victimele îi ocărăsc sau se înfurie. Cițiva mai îndrăciți se lasă pe vine aproape de jucători, uitîndu-se cu mare băgare de seamă la poalele fetelor, iar cînd poalele zboară mai tare, dezvelind picioarele goale mai sus de genunchi, se întrebă repede :

— Ai văzut ?

— Văzut. Da tu ?

— Și eu.

Și apoi continuă să pîndească poalele pînă ce vreo babă indignată îi ia la goană, ceea ce nu-i oprește ca peste citva timp să reînceapă...

Bărbații se țin mai departe, pe lîngă casă, pe la poartă, grupuri-grupuri, vorbind de treburile obștești, aruncînd numai rareori cite-o privire spre tineretul dimprejurul lăutarilor.

Primarul, cu mustați albe răsucite tinerește, cu niște ochi albaștri mari și blajini, caută să-și păstreze demnitatea apăsînd vorbele și însoțindu-le cu gesturi energice, în mijlocul citorva bătrîni frunțași. Ștefan Hotnog, un chiabur cu burtă umflată ce și-o mîngie într-una parcă ar avea junghiuri, găsește fel de fel de clenciuri primarului, numai ca să arate celorlalți că lui de nimeni nu-i pasă. Între dînșii Trifon Tătaru, mititel cu părul gălbui și glasul subțire se uită cînd la

unul cînd la altul, înfricoșat parcă să nu se încaiere, fiindcă amîndoi îi sînt rude — cam de departe, nici vorbă. Pe de lături, ca un ciine la ușa bucătăriei, trage cu urechea și Alexandru Glanetașu, dornic să se amestece în vorbă, sfiindu-se totuși să se vire între bogătași.

RĂSCOALA

LIVIU REBREANU

Toată noaptea spre simbătă cerul Amarei fu însingerat de jocul flăcărilor ce mistuiau castelul Iuga. Mulțimea de țărani, furioasă și gălăgioasă, nu se dădea deloc dusă, parcă și-ar fi pierdut somnul. Chiotele unei bucurii năprasnice înăbușeau trosniturile focului. În lumina roșie oamenii virmuiau ca niște umbre fără odihnă, cu glasuri aspre, hîrbuite, care se topeau într-un zgomot straniu, izbucnit parcă din rărunchii pămîntului... Tîrziu după miezul nopții coperișul cu căpriorii arși se prăbuși peste tăvanul etajului. Un nour uriaș de scînteii răbufni brusc și se împrăștie în văzduhul roșu, urmat de un cîrd de flăcări proaspete, desprinse din mormanul de jăratec. Din sute de piepturi porni, ca la o comandă supremă, un urlet prelung de mulțumire. Apoi, ca și cînd numai acest semn de izbîndă deplină l-ar mai fi așteptat, țăranii se risipiră încetul cu încetul. Doar cîțiva se încăpățînară a rămînea de teamă să nu se mai întîmple ceva și ei să lipsească. Astfel, înspre ziuă, curtea se mai liniști de oameni și focul însuși ardea mai potolit și sătul, cu pîlpîiri somnoroase.

În fereastra bătrînului conac veghea aceeași lumină sfioasă. Scînteile mari zburătăceau ca fluturii pe coperiș și se stingeau atingînd olanele bătrîne, par-ar fi căzut pe gheață. Ichim închisese ușile spre cerdac, să nu mai intre nimeni să tulbure odihna casei. Un răstimp a privegheat ei lingă boierul ucis, apoi bucătăreasa, apoi logofătul, apoi bărbatul bucătăresei. Acuma, de vreun ceas, cliposea Marioara pe jilțul din colț în camera mortului.

ÎNTUNECARE

CEZAR PETRESCU

Radu Comșa, oprit în ușă, îl căuta cu ochii peste mese.

Cînd zări mina colonelului ridicată, făcu semn că i-a văzut.

Era însoțit de un om în haine castanii vărgate, decolorate pe umeri, cu fața ascunsă de umbra unei panamale demodate, cu borurile foarte largi.

— E cu un tip! Anunță unchiul Pol.

Tonul acestei constatări lămurea îndestul că, după aparență, colonelul îl categorisise printre indivizii de la periferia umanității, care nu prezintă nici un interes pentru neamul Vardarilor.

Tipul voia să se despartă, și, din gesturi, se înțelegea că Radu Comșa stăruia să-l tîrîie după dînsul.

— Dar e domnul Probotă ! strigă Mihai, recunoscîndu-l și sărînd de pe scaun. Mă duc să-l aduc !...

Virgil Probotă, coleg de școală și prieten al lui Radu Comșa, dascăl de științe la un liceu din Capitală, fusese, ca student, preceptorul Luminiței și al lui Mihai. Cu toată sarcina ingrătă de a iniția doi copii răsfățați în tainele trigonometriei, în legile lui Newton și paragrafele lui Tacit, lăsase foștilor elevi amintirea unui om cu multe ciudățenii și stîngăcii, amuzant de deformat, pînă la pedanterie, de învățatură, dar de o largă înțelegere și de o pasionată dragoste a cărților. Și acum încă, de cîte ori Mihai Vardaru trebuia să ia o hotărîre în viață și trecea printr-o criză a sufletului, se întrebă, ca ultimă instanță a conștiinței, dacă fapta ori gîndul lui ar fi sau nu aprobate de fostu-i dascăl.

Îi scutură deci amîndouă mîinile cu nețarmurită bucurie... Radu Comșa își lăsă prietenul în seama lui Mihai și se apropie de masă cu pălăria în mîină, desfăcîndu-și mînușile de piele.

Purta haină cenușie, strînsă la mijloc într-un singur nasture, pantaloni și pantofi albi, cămașă de mătase, fără vestă, și o fundă îngustă, cum cerea moda timpului.

Obrazul brun, neted, cu linii care din toate părțile păreau privite din profil, era și mai arămiu, după o lună de soare și de vînt marin. Dar asprimea voluntară a feței era îndulcită de catifelarea umedă a ochilor și de buzele cărnose, roșii și voluptos desenate. „Ai gură de odaliscă, Radule !“ repeta colonelul Vardaru de cîte ori Comșa amintea despre firea lui hotărîtă, de om care știe ce să vrea. „Ai gură de odaliscă, iar cu stigmatul ăsta de senzualitate nu poți sfîrși întotdeauna ce ai hotărît, cuminte și cu sînge rece, între patru pereți ai camerei !“ declarase unchiul Pol, care avea și el o bărbie foarte voluntară, ca în busturile romane, dar își pierdea viața, făcînd astăzi tocmai contrariul celor hotărîte ieri.

GRAND HOTEL „VICTORIA ROMANĂ“

CEZAR PETRESCU

Eram și-așa indispus de neodihnă. Toată noaptea trecută moțaisem ghemuit în colțul unui vagon de cl. II, inghesuit de o companie veselă de bucureșteni care se întorceau de la expoziție — un potop de impresii și amintiri. Mă despărțisem de ei pe înserate, intram în orașelul meu natal, unde nu mai fusesem de copil. Trebuie să mărturisesc că n-am simțit acele palpitări care se simt la ori ce revedere de acest fel : ce-i drept nici pomii n-au manifestat față de vechiul lor prieten vreo deosebită emoție. De la gară trec prin niște uliți triste. Miroase a scăpătare și părăginire. Asta mă indispuie și mai mult. Să plec cu trăsura înainte pe întuneric și pe un drum necunoscut ? Mai bine rămîn aici o noapte. Am nevoie de repaos : să dorm fără clătînături, clopote și mai ales fără

mirifice impresii de la Paris. Tocmesc trăsura pentru a doua zi și trag la Grand Hotel „Victoria Romană“ în centrul orașului.

Hotelul meu are două laturi. Jos e la mijloc patul, de-o parte Restaurant et berărie, de alta Cafenea et confiserie. Dinaintea confiseriei sînt așezate mese și scaune pînă la mijlocul străzii : aici se strînge seara societatea aleasă. Acum e plin de lume. Sosirea mea produce senzație. Toți ochii se pironesc asupra-mi. Pe lîngă cei de la mese ies acuma să se uite la mine și cei de la cafenea. Un băiețel ca de vreo cinci ani se scoală de la loc să mă studieze de-aproape. Nicule ! vin la mama ! strigă o damă. În zadar, copilul, numai ochi, nu aude. Am rezistat pînă aici înfruntînd ploaia de săgeți. Privirile copilului mă biruiseră. Mă gîndesc la bestiile din menajerii ; ele, afară de chinul dureros al captivității, mai suferă unul, care acum văd eu cît e de neplăcut — să rabzi fără să le fi solicitat privirile persistente ale unei mulțimi curioase. Dar dacă ar fi numai privirile — exemplarele din menajerie publicul este rugat să nu le atingă ; pe mine băiatul cu mina plină de spumă de zahăr, mă și pipăie.

CONCERT DIN MUZICĂ DE BACH

HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU

Cu tot spațiul și cu toată ordinea, casa Drăgănescu suferea o mare perturbare. Telefonul nu înceta, nici furnizorii feluriți. Marcian da Elenei un mare ajutor moral, ba se amestecase chiar și la amenajarea sălii de muzică, căreia îi hotărîse un dispozitiv bazat pe acustică pe care nici Elena nici servanții ei obișnuiți nu l-ar fi putut orîndui. O mai ajuta și prin aceea că o înturna arbitrar de la ocupații și de la preocupare. Lua vioara și o silea să se așeze la pian.

— Și așa și altmintrelea tot o să fim gata ! glumea. Ne pregătim de trei luni pentru trei ceasuri care au să treacă așa de iute !

În acea filozofie era mult regret. În aceeași ordine de gînduri, Elena făcea proiecte de audiții viitoare pentru a nu rupe firul. Marcian simțea cu drag intenția simpatică a planurilor : ceea ce nu cunoștea era felul de a fi al Elenei de mai înainte, calmul ei pe atunci inalterabil și aspru către oameni și lucruri, acum tulburat.

Timpul era minunat de frumos. Un aprilie precoce și strălucit.

— Ne face concurență ! se plîngea Marcian. Jumătate din efectul muzicii e furat de simfonia primăverii. Cu toată dorința de a fi atent a publicului, o parte din fiecare auditor va scăpa din sugestia muzicii, ceva va fugi de sub stăpînirea arcușurilor noastre, chemat afară de arcușurile aerului fin. Și tot așa va fi cu fiecare executant. Aș vrea pentru joi o ploaie bună.

Duminică, în ajunul generalei, fusese cu deosebire de obositoare. Marcian voise să desfacă iar din nituri fiecare bucată muzicală pentru a controla calitatea și defectul amănuntului. Apoi se trecuse de două ori ansamblul.

Marcian descoperea abia acum greșeli și, cu acel imperativ al lui, azvirlise nemilos acuzările în dreapta și în stînga. Elena, crezîndu-l foarte necăjit, era încremenită. Se însenină abia cînd îl văzu stringînd mîini în dreapta și în stînga. Il întrebă aproape cu gingășie :

— Ce crede?... Ce-a fost ?...

Mergea admirabil ! Observațiile erau de la „bine“ înainte spre perfecție. Încîntată, ar fi voit să-i spună cuvinte de recunoștință, dar îi apăreau banale, nepotrivite. Primise și trebuia parcă să dea mai mult decît atît. Din acele cuvinte începute și întrerupte și din acea simțire, Elena sta acum atîrnată, cu buze întredeschise, cu mîini nedumerite.

Marcian, cu o gravitate care contrasta cu voioșia lui obișnuită, aplecase capul spre vioara pe care o ținea încă în mîini. Ca și cînd s-ar fi ridicat greoaie dintr-o îngenunchere, Elena căuta să reintre în normal.

— Și coralul de care îmi spuneai !... Cum o să fie?... Fără repetiții ? întrebă.

Marcian regăsi un suris vesel, aproape șiret.

— Da !... Il vei auzi mîine la generală.

Într-una din ședințele lor de acompaniament și conversație, Elena își amintise de un recital minunat din Bach pe timpuri la Varșovia. Firește că Marcian cunoștea bucata. Elenei i se păruse că erau instrumente minunate și noi. Marcian o asigură că erau numai voci, cu sau fără orgă, care dau acea impresie.

Într-o seară, la el acasă, Marcian socotise durata exactă a concertului Bach. Se întrebuse de era destul de lung pentru importanța de care era înconjurat. Fusese decis ca intrarea peste oră în sala de muzică să fie exclusă, ca la concertele publice ; ca lumea să circule numai în pauze în restul apartamentului, și bufetul somptuos, așezat în sala mare de biliard, care era și seră de iarnă, să fie deschis numai la sfîrșit.

Față de astfel de măsuri, programul trebuia să fie foarte plin și Marcian calculase un vid. Îi venise în minte coralul și îndată gîndul însuflețit de a face surpriză plăcută Elenei. Cum n-ar fi putut totuși să nu-i spună de fel, intercalase coralul, dar fără lămuriri și nici Elena nu i le ceruse.

Recrutase el singur vocile și le pregătise în afara repetițiilor, dîndu-și astfel un supliment de osteneală pe cînd oferte felurite de angajamente în străinătate așteptau cam de mult buna plăcere a maestrului.

Vocile nu le alesese dintre vedetele de operă, ci din coriștii de muzică religioasă ; voci juste și maleabile, pe care să le minuiască ca pe taste, care să fie sclavele artei lui de animator și cu care să obție perfecția. Coralul era un omagiu direct adresat Elenei și cîntat parcă de el singur pentru ea.

Anunțînd Elenei coralul pentru a doua zi, Marcian se simți mulțumit și sorbi cu plăcere dintr-un pahar cu Bordeaux. Elena nu-l chestionase nici acum. Ea singură întreținea astfel secretul plăcut și își pregătea impresiile.

Se auzi telefonul lingă care Nory veghease pentru ca muzica să nu fie tulburată. Nory luă receptorul și făcu Elenei un semn de alarmă. Apoi țipă cu vocea ei ascuțită :

— Altă zi nu găsea !

Marcian înțelese că era vorba de ceva important. Iar vreun obstacol ! Nory explica Elenei că Lina anunța moartea Siei și înmormintarea pentru miercuri.

ULTIMA NOAPTE DE DRAGOSTE, ÎNȚIIA NOAPTE DE RĂZBOI

CAMIL PETRESCU

Iată-ne pe toți, mai mult îngrămădiți, ca într-un repaos tihnit în livadă. A răsărit soarele peste cîmpul de luptă. Deasupra noastră e peretele Măgurii cu stîncile lui, dar înapoia noastră spectacolul e neasemuit. Ca într-un tablou istoric vin din țară, paralele, coloane de soldați. Pe șosea și peste livezi. Vine și artileria, vin și căruțe. Acum trage pe deasupra capetelor noastre artileria austriacă. Numai două tunuri, care ajung însă departe înapoi, spre vamă, și lovesc pare-se în plin. E uimitoare această punere cu mîna, acest braț nevăzut, întins înalt pe deasupra capetelor noastre, care cade acolo, poate la opt-nouă kilometri, precis ca un pumn.

Ziua aceasta, pe care n-o mai așteptam, e altfel pentru mine. Parcă sînt într-un peisaj nelumesc. Simt ce trebuie să simtă morții cînd străbat livezile și plaiurile văzduhului. E parcă mai ușoară lupta ziua. Oamenii s-au înviorat cu toții. Sînt sigur că o să mor, dar prefer să-mi aleg singur moartea. Acum înțeleg de ce întotdeauna comandantii au avut preferințe între cap tăiat, spînzurătoare, împușcare. Am și eu acum preferințe. Vreau să provoc admirația sfioasă a camarazilor, singurii care există acum real pentru mine, căci tot restul lumii e numai teoretic. Așa cum cei care mergeau la ghilotină preferau, în loc să urle de durere, să ia atitudini. I-am văzut pe camarazii mei ce sensibili sînt și voi continua. Mă gîndesc în trecut că miine seară cei de acasă ar putea afla, din ziare, că m-am purtat uluitor, așa cum mă gîndeam uneori înainte de război (vis de băiat care vrea să se facă mare actor), dar acum, și admirația, și ura lor îmi sînt șterse, indiferente.

Declasații în societate, sau chiar numai cei ocoliți într-un salon, încep să aibă un orgoliu de izolați, de nedreptățiți, care caută să transforme excluderea în avantaj. Oamenii de aci împărtășesc destinul meu și a trebuit un neînchipuit concurs de întîmplări ca să fim toți aci, care sîntem, adunați pe fire deosebite, în clipa hotărîtoare.

Stăm aproape două ore așa. E răcoritor ce sentiment de încredere îți dă superioritatea pe care ai tăi o au asupra inamicului. De vreme ce tu tot mori, e ciudat, dar preferi să fie cînd ataci, nu cînd fugi. Cred că senzația aceasta impacă un sentiment fundamental : atacînd, îți alegi tu, parcă, moartea : urmărit de altul și ajuns din urmă, moartea ți-e impusă. Ești în clipa morții, în întîiul caz, un sinucigaș, în al doilea un ucis și încerci toate sentimentele celui asasinat.

V-ați întrebat, de altfel, ce s-ar întâmpla cu un om care are intențiunea să se sinucidă, dacă în aceeași clipă cineva ar voi să-l asasineze?

Acum când văd batalioanele noastre venind peste plaiuri și dealuri, mă gândesc îndeosebi la sentimentele pe care le încercă, privind, mai ales ei, cei cu care luptăm.

Sublocotenentul Popescu, camarad de companie, mănincă mere.

— Gheorghidiule, cum o fi țara asta, când nu e război?

Ar fi simplu să ți-o imaginezi fără soldați, dar ei fac azi esența acestui peisaj, încît nu-l poți gândi fără ei, cum nu poți gândi a patra dimensiune în natură. Soarele e acum deasupra dealurilor, care poartă dreptunghiuri de păduri negre, golurile de topaz ale pășunilor și, ici-colo, vile verzi cu acoperișurile roșii de țiglă, care-ți dau impresia că ești în străinătate.

PATUL LUI PROCUST

CAMIL PETRESCU

Mustările dumitale sînt fără utilitate, ca minia cuiva care bate la ușa vecină închisă, în loc de aceea pe care o caută, dar și în scrisoarea trecută, ca și acum aproape, mi-a slăbit voința de-a face efortul unei explicații, gîndul că și lămuririle sînt de obicei zadarnice.

Veneam în ziua aceea cu brațul plin de flori... Nu mă așteptase... Nu dorisem decît să retrăiesc o clipă... ceva din trecut și mă supuneam acestui demers cum primești un singur pahar de vin, știind că mai multe nu ai putea suporta... Dar servitorul mi-a remis un bilet cînd am sunat. Un plic odios, de un albastru pal, aproape alb. Parcă un gînd otrăvit mi s-a împrăștiat în sine și mi-a uscat pielea. Nu știam ce să răspund, nici n-am citit biletul, pentru că acum conținutul lui mi-era indiferent. Altă dată mă adinceam în cercetarea motivelor, cum ai căuta izvorul apei neregulat subterane într-o grotă. Mi-era acum numai o milă imensă de bucuria mea și de florile pe care le aveam în brațe. Am regretat pe urmă brusc că am dat drumul trăsुरii — din superstiție — căci eram atît de obosită, că nu mai puteam merge pe jos, și parcă din senin am început să sufăr în tot corpul, cum revin durerile dacă a trecut prea repede anestezicul. Mă strîngeau pantofii, mi se lipeau, nădușite, de-a lungul picioarelor jartierele. Nu știu de ce mi-a fost rușine să mă vadă servitoarea că aduc flori neprimite acasă și asta era fără temei, pentru că de obicei îmi cumpăr singură flori pe care le aduc și le risipesc în vasele smălțuite. Dar gîndirea mi-era atît de dezorientată și mă puteam folosi de o logică jîgnită tot atît de puțin cît te poți sprijini pe un picior bandajat. Încruntasem sprincenele ca să nu-mi dea lacrămile și regretam stupid pe un singur ton, cum, îți aduci aminte cînd ai fost la noi la vie, cînta neînterupt din fluier aceeași măsură nebunul care se întorcea cu vacile. De ce a făcut asta? Singur m-a chemat și eu am venit să fac un lucru drăguț, nerefuzînd să retrăim o oră dintr-un trecut atît de plin de bucurii neclasate încă.

Acasă l-am găsit pe D. stînd pe divan și citind. Socot însă că a luat cartea în mîină cînd mi-a auzit pașii în vestibul. M-a scos din sărite și cred că în privire îmi apăruse, ca un ciine la poarta ogrăzii, toată indignarea de care eram capabilă. Mi-a fost însă milă de el... Era palid, mai urît ca de obicei, cu ochii tulburi și gura informă, uscată ca o smochină. Aș fi vrut să-i pun din nou în vedere că nu trebuie să intre și să rămînă la mine cînd nu sînt acasă, dar mi s-a părut că minia mea i-ar sfărîma nervii, că l-ar deprima ca o insultă nemeritată. De aceea i-am zîmbit oportun și i-am dat mîna... Mi-a sărutat-o intimidat și a căutat să-mi definească parfumul. Întîia oară mă parfumasem din nou — tot din superstiție — cu parfumul care făcea parte din vechea mea dragoste, ca mirosul dintr-o grădină.

BALTAGUL

MIHAIL SADOVEANU

Domnul Iorgu Vasiliu părea om așezat, căci purta ochelari și scria într-un catastif. Avea chelie, ceea ce dovedea muntencei că era și prea-învățat. Cu mîini mai scurte și groase își potrivea împrejurul pîntecului pestelca albastră. Deci era un om care, pe lingă rînduiala scrisului, avea și plăcerea curățeniei. De o parte și de alta a rafturilor de scînduri umplute cu gărăfi în rînduri strînse, alte rafturi și saltare se înșirau, bucsite de toate bunătățile pămîntului.

A scos muntencei dintr-o puțină o scrumbie bună, ținînd-o atîrnată de coadă cu cleștele delicat al degetelor. A așezat-o cu grijă pe o coală de hîrtie pe o mîsuță curată și bine frecată. A adus o pinișoară călduță încă. Dintr-un butoiăș a umplut cu bere spumată două păhare năltuțe.

„Bun lucru berea, după trudă și cînd ți-i foame...” se gîndea femeia. Gheorghită nu era obișnuit cu asemenea băutură. O gustă și o împinse deoparte. I se părea că a început să se amărăscă.

Domnul Iorgu Vasiliu se purta ușor în pantofi de pîslă și răspundea cuviincios la orice întrebare. Erau singuri ; nu se mai aflau alți mușterii în prăvălie. Soarele bătea pieziș în ferestre. Era la un ceas după-amiază și vîntul i se părea Vitoriei că a conținut. Cînd se încredință că faptul e adevărat, simți neliniște. Totuși se întoarse la datorie.

Ca o meșteră încercată și iscusită, aduse vorba despre afacerea ei.

„PUȘTIUL”

ION AGĂRBICEANU

. . .

Vecini cu nenea Pavel trăiau doi bătrîni : Costan și Sorica Nu mai erau buni de lucru. Toată ziua se țirau prin curte, și toată ziua se certau. Ce mai certuri !

Abia se ridica soarele de-un sul. — soroc pînă la care eu și beusem două ulcele cu lapte de capră, — și auzeam pe moș Costan tușind pe lingă gard. Îl cunoșteam după tușă. A lui era mai adîncă, mai energică ; a babei — hodorogită, cu răsunete îndelungate în coșul pieptului, parcă sfiriia acolo un ceasornic enorm, vechi de veacuri, cu toate fierăriile ruginite și stricate.

— Iar te-apucă ! se-auzea de undeva de-aproape glasul babei.

— Iar ! spunea, cu geamăt, moșul între două năvale din adîncul pieptului.

— Ți-am spus să nu mai bei dimineața apă din fîntină, pe inima goală ! Să știi că odată ai să-ți scuipi și sufletul din tine.

— Numai să nu mă-ntreci ! zicea moșneagul, cu ciudă, încîndu-se.

Și am băgat de samă că baba nu se minia în zadar. Cît ce-î auzea pe moșneag tușind, nu se mai putea opri : începea și ea, cu încăciuni mai grele decît moșul.

— Tu o să deșărtezi ce ai în tine mai grabnic decît mine, zicea Costan. Tu nu bei apă rece dimineața, și iată că te prind neputințele mai avan decît pe mine.

— Tu mă faci !

— Eu ?

— Știi bine. Cînd te-aud, îmi vine și mie. Nu pățesc așa și noaptea, în păcel ?

Un răstimp nu se mai aude nimic, tușesc și se îneacă amîndoi. Șăd împreună pe-o trupină de stejar mîncată de cari, cu coatele răzimate de genunchi, cu capul sprijinit în palme, și hîriie pe-o nespus de mare și de variată mulțime de glasuri.

— Măi Costane, zicea în urmă, cu greu suspin, după cît văd eu, cu cît îmbătrînești, te dai tot mai mult de partea Necuratului. Îi scris la Evanghelie că copiii sînt darul lui Dumnezeu.

— Vor fi ! Iată ce hodorogă au făcut din tine ! N-ai spus tu că ai crescut mulți copii, și de-aceea te-au hîrbuit ?

— Da, că n-ai avut grijă de mine, nu m-ai cruțat nici ca pe o slugă. M-ai pus la poveri, cu copilu-n brațe, cu ei după mine. Da' tu știi bine, — de ce iai în deșărt numele lui Dumnezeu ? — că nu din copii mi-a venit vătămătura. Din ridicătură prea multă. Costane ! Nu ți-aduci aminte cînd plîngeam că nu pot urni ciubărul plin de rufe muiate, și cum te-am rugat, ca pe Dumnezeu, să vii să-mi ajuți ? Stăteai sub șopron și trăgeai fum din drăcia aia neagră, și n-ai vrut ! Bărbatul e capul răutăților, să știi de la mine !

— Parcă nu știu ! Parcă acum mi-o spui intîia oară !

— Dacă știi, să-ți tacă fleanca ! Eu, dacă nu pot căra bostani și nu mai pot scoate găleata din fîntină, nu mai sînt de nici un folos ! Dar cine-ți face mîncare ? Cine te spală ? Cine-ți dă primeneli duminica ? Cine-ți așterne ? Cine mătură-n casă ? Cine mulge vacile ? Of, că nu m-adună odată Dumnezeu sfîntul, să rămîi tu singur ! Atunci să mă plîngi.

— Aș pune o pomană să se ducă vestea !

— Tu ? Zgîrcit cum ești ?

— Da ! Cu vase noi, cu rachiu și cu mîncări de dulce !

— Nici pentru părinții tăi n-ai vrut să faci așa, o comandare creștinească ! Vei face pentru mine ? Cin'te crede ?

— De bucurie ce nu face omul ? Poate aș mai avea și eu un an, doi de trai, și i-aș trăi în liniște. Da'știu eu că dorința mea-i zadarnică ! Ce dorință mi-ai împlinit tu vreodată ?

LORELEI

IONEL TEODOREANU

... de la fereastră la fereastră, într-o clipă de umbră cu castani a unei opriri a trenului, Luli-i întilni ochii negri și imediat, apoi, părul alb.

„Și tînăr și moșneag“, vorbe gîndite în zbor de libelulă, se opriră nedumerite în mintea ei, deschizîndu-i buzele mirat.

Și întocmai ca la teatru, cînd înainte de-a-și fi scos minușile în loja cu scaune goale ar fi întilnit ceva interesant, întorcîndu-se în urmă să-și cheme prietenile, se uită spre Gabriela, trăgîndu-și capul înlăuntru, să-i spuie și ei. Dar Gabriela dormea alb în salcîmii somnului, la umbra perdeluței.

Trenul pornea.

După castanii gării, soarele izbucni mai arzător.

Capul lui Luli reapăru la fereastră, regăsind în coada ochiului părul alb și ochii negri.

Gara rămase în urmă, cu tăcerea ei vegetală : o Scufiță Roșie uitată între castani. Trenul intră în vînt și-n soare. Ierburile țînțăreau a secetă. Fumul locomotivei atirna ca o umbră veninoasă deasupra trenului, mînjind lumina. Viespuiau scînteii dinspre locomotivă. Luli întoarse capul, culcîndu-și obrazul pe brațele încrucișate pe fereastră. Vîntul o bătea în creștet, spulberîndu-i părul, dîndu-i o viață șerpuitoare. Era ca într-o apă curgătoare caldă și arzător blondă. Abea întrezărit, cerul era un galop albastru-argintiu. Cîmpiile se-nfășurau și se desfășurau cu foșnete. Totul venea, trecea, apărea, dispărea, cu o fluentă suplă. Stîlpii de telegraf săltau, împlintîndu-se dansînd în calea vitezei, și rămîneau mlădii, cu părul sirmelor în vînt și-n rîndunele. Îți venea să zîmbești somnoros.

Un zîmbet de-al lui Luli întilni iar ochii negri. Profilul era sever ca de pisc pe subt care curge o apă repede, c-o umbră de vultur.

Numai două capete cutezau să infrunte arșița de iunie la ferestrele trenului. Aproape vecine. În același soare aprig, în același vînt fierbinte, în aceeași intensitate rotundă ca tăcerea de subt bolta aceluiași craniu.

Luli întilni un zîmbet, și-i acceptă intimitatea. Era un zîmbet exterior trenului : venea din soare și din vînt, fără gînd, fără vorbe, fără scop — pur.

Din lumea piticilor, cîteva flori se apropiară de tren fluturînd fluturi. Cîteva copaci se zburliară solzoși, din lumea uriașilor.

Apoi iar cer, cîmpii, coline ca niște mantii de catifea verde și aurie, umflăte de vînt.

O vacă albă, cu statuia ei de marmură mînjită... Salutul din alt veac — cu spadă, panaș și reverență — al unui costicirc desprins în

zbor ceremonios... Un sat dominat de biserica albă, ca de un fum abea pornit din horn... Niște oițe încleiate pe iarbă... Și o gară pusă pe covor la căpățiul copilului care se deșteaptă ochi în ochi cu salutul celui cu șapcă roșie...

Luli își frecă ochii : timpul trecea străveziu.

Vecinul aprindea o nouă țigară : mult mai fuma !

Se priviră în treacăt, ca doi necunoscuți binevoitori. Zîmbetul apărea dincolo de gări.

Trenul porni spre acest mare zîmbet. Călătoria căpăta un sens intim de glumă împărtășită într-un tren de plăcere.

Gîndurile apăreau și dispăreau într-o dezordine veselă. De cîteva ori, Luli cercă să reconstituie cu ochii închiși fața domnului cu păr alb. Dar gîndul plastic desemna copilărește, ca un deget stîngaci pe un geam brumat sau ca un cărbune pe un trotuar, un fel de caricatură de babă cu nas ascuțit și c-un cîrcel de fum din buze.

Rîsul acoperi de cîteva ori fața lui Luli, întocmai ca la școală, în ora unui profesor sever, cînd stai ascuns după spinarea vecinului, cu obrazul lipit de pupitru.

Altă gară se ridică în picioare, încruntată ca un profesor de matematică, tuns scurt, cap patrat, congestionat și cu ochelari ; o privi pe Luli drept în față, cu ceasornicul fără de minutare.

Luli închise ochii, așteptînd gornița plecării. Dar auzi de alături — celelalte zgomote n-o interesau — foșnetul scurt al unui chibrit aprins, și nu se mai bucură, deși trenul intrase iar în soare. Își amintise deodată de abuzul de țigări al tatălui ei, de unele palori la masă, cu broboane de sudoare pe frunte, de respirații șuierătoare, de ochi care cer ajutor, de ridicări precipitate de la masă cu șervetul căzut pe jos...

Se supăraser.

Parcă „o supăraser“.

Se întunecă.

SCRINUL NEGRU

GEORGE CĂLINESCU

— Ia priviți ! atrase ea atenția celor doi bărbați.

În apropierea căruței era așezată pe zăpadă o comodă Louis XVI, în lemn de palisandru și cu intarsiaturi în chip de ghirlande din lemn de trandafir.

Mobila avea trei sertare cu profil curbat și înlocuia obișnuita placă de marmură cu un placaj tot de palisandru. Cunoscătorul nu putea rămîne decît suprins de prezența, în asemenea mediu, pe zăpadă și lingă o căruță, a unei mobile așa de elegante pe picioarele ei subțiri, ca de căprioară.

— Cît ceri pe asta ? întrebă Sultana în numele lui Ioanide.

— Pe ce, pe scrinul negru ? Zece mii de lei, maică ! răspunse o femeie în vîrstă, foarte grasă, cu toate aparențele unei îngrijitoare sau mahalagioaice.

— Nu știi de unde îl are, informă Sultana în șoaptă pe cei doi. L-a luat amănet de la cineva, în nici un caz nu-i al ei. O să-l dea și mai ieftin, dar dacă te tocmești aici, e un pericol. Indecișii, când află că ceva e de valoare îți smulg marfa de sub ochi. Și, zise Sultana către femeie, nu dai comoda cu șase mii ?

— Care comodă, maică ? se miră aceea.

— Scrinul negru, cum zici dumneata.

— Nu pot, mamă, gîndește-te singură. Ce faci azi cu zece mii de lei ? Asta este mobilă scumpă.

— De unde-o ai ? căută Gaittany să afle originea obiectului.

— O am și eu de unde o am ! se eschivă femeia.

Atunci, atrași de tocmeală, se grămădiră cițiva țărani.

— Uite, mă, zise unul, un dulăpior ca ăsta mi-ar trebui mie lingă pat.

Țăranul era tînăr, roșu la față de vînt și ger, și părea să fie om cu bună stare, căci de cite ori vîra miinile în buzunarele cojocului le scotea pline de bancnote motolite. El suci comoda pe toate părțile, o bătu cu palma pe față și pe dos, apoi întrebă cit costă. Nu fu speriat de preț, susținu doar că în privința asta „o să ne învoim noi“.

— Îl iei, mă ? îl întrebă unul din tovarășii săi.

— De ce să nu-l iau ? răspunse acesta.

— O comodă Louis XVI, într-un bordei, comentă în surdină Sultana situația. Trebuie neapărat să ai pentru ea, ca fond, pe un perete, un Aubusson, un Ghiordez sau o broderie de Buhara. Cum să facem să i-l scoatem din mină ?

Țăranul făcea ultimele controale așa-zisului scrin și încerca să tragă cu unghiile sertarele.

— Chei n-ai ? interogă el pe femeie.

— N-am ! zise aceasta, îi faci dumneata.

Amatorul fu contrariat de lipsa cheilor, bănuî se vede că sertarele sînt rupte. Pe el mobila îl interesa ca loc de păstrare. Dezamăgit, bătu în retragere și se depărtă cițiva pași cu tovarășii săi. Atunci Ioanide scoase din portofoliu zece mii de lei și-i înmînă femeii grase, fără alte cuvinte.

— Cum îl ducem acum ? puse el întrebarea.

— Sînt pe aici oameni, zise Sultana, care fac orice, uite, de pildă....

„JOCUL CU MOARTEA“

ZAHARIA STANCU

Căzusem în plasa poliției laolaltă cu alți coate-goale. Mă ținuseră închis într-un beci întunecos. Nu mă bătuseră. Nu-mi luaseră banii. Nu-mi luaseră nici măcar cuțitul cu teacă de care eram obișnuit să nu mă despart niciodată. După trei zile și trei nopți fuseserăm dați în seama nemților.

Acum... Acum era bine. Scăpasem de umezeala și de șobolanii beciului. Îmi venea să fluier de bucurie, însă nu fluieram. Tăceam. Și, tăcînd,

mergeam alături de ceilalți arestați, în cîrd, între baionete. Nu știam unde o să ajung. Dar parcă știi vreodată cînd pleci la drum unde o să ajungi? Un flăcău de la noi din Omida, Axente Ursu Găman, plecase într-o duminică dimineața călare pe calul lui costeliv și pintenog la Caravaneți, un sat pe jumătate bulgăresc, pe Călmățui în sus, să stea de vorbă cu o fetișcană oacheșă, Petca Vancu Vene, cu care voia să se însoare. Călărea cu gîndu-n dorul lelii. După ce trecuse de Stănicuț, a țîșnit din lanurile de ovăz un iepure dolofan, gălbui, și i-a tăiat calea. Pintenogul, sperios, a sărit pe neașteptate în lături. Axentie Ursu Găman a căzut și și-a frînt gîtul. În loc să ajungă la Caravaneți să stea de vorbă cu fetișcana și să se tocmească cu socrii pentru zestre, a ajuns sub pămînt, în cimitirul din satul nostru. De atunci și pînă azi, în fiecare zi cu soare, își aruncă umbra peste mormîntul lui bisericuța de lemn, înlăuntrul căreia stau nemișcați în icoane sfinții cu ochii scoși de moașă-mea Dioaica, vrăjitoarea care le descîntă oamenilor de dragoste și de urît, de lingoare ori de năjit.

Eu, unul, nici o pricină nu aveam să cred că mă pîndește moartea, însă îmi dădeam îndeajuns seama că, în împrejurările acelea, nici binele nu se înghesuia să mă aștepte. Călcam cu sfială pe pietrele colțuroase ale trotuarului. Mi se prăpădiseră de mult ghetetele cu care sosisem în vară la București și altele nu avusesem cu ce să-mi cumpăr. Umblam iarăși ca la noi acasă, la Omida, desculț. Mai umblau și alții desculți în orașul de scaun. De cei care umblau ca și mine, desculți și zdrențuiți, nu aveam de ce mă rușina. Eram de-o teapă. Iar de ceilalți!... De ceilalți nici că-mi păsa. Nu-i cunoșteam. Nici ei pe mine nu mă cunoșteau. Și apoi, ce eram eu pentru multa lume a Bucureștilor? Un pui de bogdaproste!

Piciorul beteag își dădu în petic. Începu să mă supere. Unghiile rupte, degetele pe care nu le puteam mișca și cu care mă loveam mereu de tăioasele pietre mă dureau. Uneori simțeam durerea cum îmi străbate întregul trup, de jos în sus, și se oprește ca un cui înroșit în foc sub frunte, între ochi. Scrișneam din dinți, apoi încleștam fălcile și tăceam.

— Te-ai lovit?

— Da.

— Te doare?

Mă durea. N-avea însă nici un rost s-o spun altuia.

Rîsei și răspunsei:

— Nu. Nu mă doare.

— Al dracului om.

— Al dracului.

Eram douăzeci și trei de oameni în cîrd. Unii slinoși, rupți și desculți ca mine. Alții tot slinoși, peticiți, însă încălțați. Adunătură. Golani. Derbedei. Lepădături.

— Cum te cheamă, mă șchiopule?

— Darie.

— Și mai cum?

— Atît nu-ți ajunge?

— Ba-mi ajunge.

— Atunci ce mai vrei?

Băietanul înalt și spelb începu să ridă. Rîdea cu gura pînă la urechi. Avea dinții mari și galbeni. Dinți mari purtam și eu în gură, ba chiar prea mari. De aceea la noi în sat mă și porecliseră, de cum învățasem să umblu și să ies în uliță, Dintșosul. Cu toate că fumam ca un șarpe, îmi păstram dinții albi ca zăpada. Mi-i spălăm în fiecare dimineață cu apă și mi-i frecam cu degetul muiat în cenușă.

— Da. Pentru gunoaie ca noi, ajunge un singur nume.

— De ce crezi că sîntem gunoaie? Sîntem oameni ca oricare alții.

— Oameni! Nu vezi cum ne duc din urmă? Ca pe vite.

Numai noi doi vorbeam. În șoaptă vorbeam. Ceilalți mergeau tăcuți, bălăbănindu-se, cu capetele în pămînt, triști și abătuți, ca după mort. Ziua se afla în asfințit. Era o toamnă de aur. Castanii de pe marginea bulevardului începuseră a prinde rugină.

STRĂINUL

TITUS POPOVICI

În ungherul unde rămăsese, Andrei simțea că înțepenește de frig. Soarele primăvăratic de afară părea aici neverosimil. Pielea scorojită a geții se jilăvisse. Încercă să facă un pas, dar colile de desen fosniră, scuturîndu-i pe ghetete un praf fin ca polenul. Rămase nemișcat, ascultînd zgomotele stinse ale liceului: o ușă se trînti undeva, (probabil Drăgan a dat afară pe cineva din clasă), un geam, uitat deschis, se bălăbănea scîrțîind; din curtea interioară răsunau zbierete (vreun profesor lipsește de la cursuri). Atît de familiare toate astea! În clipa aceea ar fi vrut să facă ceva: să lovească cu piciorul în părul cirlionțat al lui Macedon sau să strige. Dinspre locuința de la demisol a lui Oancea venea în valuri miros de ceapă prăjită. Se rezemă de stîlp și-și închise ochii. Știa că se va întreba iarăși a suta oară: „Și pe urmă“? N-avea rost să nutrească speranțe absurde, că-l vor ierta sau că vor ține cont de notele lui strălucite. Privi spre ceas: douăsprezece jumătate. Încă treizeci de minute... Cu un zîmbet amărit își aduse aminte de bucuria cu care însemnau pe colțul din stînga al tablei zilele ce le mai rămîneau pînă la vacanță. Unii puteau să spună în orice clipă cit mai aveau pînă la Paști, în secunde și minute. Nu, nici la asta nu trebuia să se gîndească. Ca să facă ceva, își deschise geanta și scoase toate cărțile, învelite conștiincios în hîrtie albastră. Le cumpăni în palmă, apoi le așeză jos și le acoperi cu coli de desen reprezentînd pe Laocoon și fiii lui înlănțuiți de șerpi. În geantă mai erau două felii de piine cu unt și magiun de prune, acrișor. Mușcă mașinal, dar nu izbuti să mestece. „Mama“, se gîndi și strînse fălcile să nu-i dea lacrimile. Știa: după primele momente de revoltă, de deznădejde, vor urma consolările: „Nu-i nimic, puiul mamei, lasă...“ Dar cu cită spaimă se vor gîndi la viitorul lui! Cîte iluzii spulberate!... Inginer sau medic... Unu fără douăzeci. Îl durea stomacul. De o săptămînă, dejunul, masa de prînz și cina deveniseră un chin. Desigur, prietenii îl vor admira un timp... Îi recapitulă, inutil: Lucian..., Dan, vărul său — și atît. Traian Mărieș

se va bucura fățiș. Scapă de un rival, premiul întâi e asigurat, poate și o bursă pentru Universitate. Celorlalți le bănuia reacții obișnuite : — „Un îngîmfat, bine că i s-a îmfundat și lui!“ — „Săracu' Andrei, tocmai el să facă una ca asta!“ — „Trebuie să mă mut din bancă ! De la cine mai copiez eu ?“ Pe urmă o să-l uite. Normal. Îi ura pe toți, în bloc, deși acum ar fi fost în stare să schimbe cu oricare, cu cel mai umil repetent. Constatarea asta îl umili și-l înfurie. „De ce dracu stau aici, ca un ocnaș ?“ Era unu fără un sfert. Păși apăsător și placheurile de alamă ciocănită sonor pe pardosea. Urcă treptele și începu să se plimbe pe coridoare, trăgînd cu urechea la cele ce se petreceau în clase. În clipa aceea, cineva-i puse mîna pe umăr. Tresări și se întoarse. Lucian Varga se oprise în fața lui. În dosul ochelarilor bătrînești, înrămați cu sîrmă de aur, privirea lui avea o dureroasă intensitate. Nu știa ce să facă cu mîinile și-și trosnea degetele pătate de cerneală.

S E T E A

TITUS POPOVICI

Trenul făcu patruzeci și cinci de kilometri în opt ore jumătate ; acum era spre prînz și cînd în depărtare se văzură coșurile fabricilor orașului și ciuperca lătăreață de fum deasupra, garnitura se opri în cîmpul care strălucea festiv. Suslănescu își scoase capul pe geamul spart al vagonului, ca să respire aer curat. Înăuntru era fum, duhoare de trupuri, de mîncăruri ardeiate și mirosul acela de fier ars al trenurilor de după război. Pe acoperiș dansau niște tineri ; se întorceau ori plecau la armată. Era slăbit, dar se simțea mult mai bine ; criza trecuse și vedea lucrurile altfel, mai simple, apropiate ; își va lua un concediu lung, se va interna într-un sanatoriu bun, curat, doctorii îl vor simpatiza pentru că va încerca să se apropie de ei cu sinceritate, acceptîndu-le părerile. Se va vindeca, toată viața va trebui să fie grijuliu, oamenii-l vor ști suferind și asta-l va ocroti.

Acum, cît timp trenul pufăia nemișcat, ca și cînd s-ar fi odihnit, știa că se află între două coșmaruri, trecute amîndouă, și nu-i păsa ce lăsaseră în el, cu ce-l îmbătrîniseră. Era stupid să tragi concluziile unei experiențe ; rămîneau numai niște formulări fără legătură cu emoțiile secătuite și Suslănescu știa cîte feste îi jucaseră formulările lui și capacitatea de incantație pe care le-o bănuia, sau o aveau. Totul era să fii bun, o bunăte leneșă, pasivă, puțin curioasă, ca a unei mătuși bătrîne, singură și bogată. Se mai întorsese o dată în oraș, din refugiu, privise orașul din același loc poate, cutremurat de spaimă și deznădejde, cu sentimentul groaznic că acele case fumurii năvălesc spre el, într-un flux neliniștit. Atunci era toamnă și vînt. Poate și război. Și de atunci s-au petrecut multe lucruri.

— Nu stați la geam, domnule profesor, să nu răciți cumva. Timpul acesta înșorit e extrem de periculos, spuse un domn gras și chel, cu care Suslănescu stătuse de vorbă în timpul drumului, pentru că George dormise de cînd plecaseră. Domnul gras era dentist și-i povestise despre

un medicament miraculos, penicilina, care distrugea toți microbii și a cărui aplicare va face să dispară, într-un timp neverosimil, toate bolile infecțioase. Se întoarse și-i zîmbi.

— E atît de frumos, spuse, alintîndu-se. E minunat.

Îi făcea plăcere să spună banalități; conversația dentistului îl încîntase; din păcate acesta își istorisise viața foarte repede. N-avea fantezie.

În fond Suslănescu sperase că, în aceste ore, știind că n-o să-l mai vadă poate niciodată, George se va apropia de el, i se va destăinui și se vor despărți egali, iar el îl va putea uita, sau clasa, ceea ce era tot una; îi era drag George, deci își dădea seama că ar fi putut tot atît de bine să-l urască și ar fi fost tot atît de ridicol, ca pe vremea cînd ura generalii care-l învinseseră pe Napoleon. George o învinsese pe biata Emilia, numai că întîmplarea îl pusese în fața morții, în prezența Emiliei, fără ea, și oamenii au ciudata capacitate de-a se simți responsabili de suferința sau primejdiile prin care trec cei dragi lor. George visa însă o altfel de solidaritate și aceasta era posibilă, atît timp cît gruparea umană a comuniștilor va putea respira nestînjinită, într-o perioadă revoluționară de lungă durată.

IARNA BĂRBAȚILOR

ȘTEFAN BĂNULESCU

— O, nu fug, zice Caius, mișcîndu-se incurcat cînd pe-un picior, cînd pe altul și cercetînd nedumerit cu privirea peste cîmp, nu fug, căutam orașul.

Bendorf izbucnește în ris, se lungește din nou pe spate, apoi se saltă iar și rămîne sprijinit pe coate, atent la un șir lung de oameni care mergeau de-a dreptul peste miriști și se îndreptau spre locul unde se aflau ei, cei trei.

Adolescentul continuă să se sucească încoace și încolo, pentru a găsi un punct din care să poată descoperi orașul.

— Se vede? îl întrebă omul în alb, încă atent la șirul de oameni de pe miriște. Susții că Bazacopol iubește artele, ca să folosească expresia dumitale?

— V-am spus doar, domnule Bendorf, — răspunde rușinat adolescentul, căutînd mai departe cu ochii un semn că orașul ar fi pe aproape. Doar ați primit și o invitație, — adăugă tinărul. Știu că l-au interesat totdeauna trupele de teatru venite în oraș, ca și scriitorii și artiștii în general care trec prin localitatea noastră. Acest interes e denumit de localnici *slăbiciune*. Îmi amintesc că Bazacopol a scris odată în ziarul orașului despre ospitalitatea tradițională și-și începea articolul cu cuvinte frumoase despre migrația păsărilor.

— Despre migrația păsărilor! — exclamă omul în alb, izbucnînd într-un ris cu hohote, dînd un pumn în pălăria de pai care stătea uitată alături. Un negustoraș devine enciclopedic și face jocuri gratuite pe o masă cu oglinzi, iar, Bazacopol, rechinul cîmpiei, compune pentru

liniștea tuturor poeme avicole ! Căutați orașul ? — întreabă omul în alb spre șirul de oameni venit dinspre miriști și oprit lângă drum ; oamenii purtau saci goi legați în jurul mijlocului, sau făcuți sul și îndoți colac pe umeri.

— Spre oraș voiam să mergem — răspunde unul din ei.

— Adică spre oraș — vorbește și altul, mai bătrînd, venit ceva mai aproape. Pe la conace e încuiat, și pe cine am întilnit ne-a spus că griu nu mai este de mult. Am aflat că o parte din griu a fost dus în magazinele orașului. Ar fi acolo magazii, una lângă alta.

— Mi se pare că sinteți oamenii care au călătorit pe acoperișul vagoanelor, cu trenul cu care am venit și noi, spune Marteș, omul în doc vernil, ridicîndu-se în picioare, să-i vadă mai bine. Dar sinteți mulți, peste o sută, de unde veniți ?

— Eram mai mulți, răspunde unul de prin rîndurile mai din spate, dar o parte dintre noi a plecat încolo — și arată cu mina undeva, spre orizont.

FIUL RISIPITOR

RADU TUDORAN

În Gara de Nord ajunseră seara, pe ploaie. Eva înregistrase succesiv peronul cu dale gălbui, murdare de zloată ; hamalii ; vuietul ; lumea așteptînd la ieșire ; oamenii îmbrîncîndu-se ; automobilul ; zidul mohorit al spitalului militar ; cheiul Dimboviței ; o statuie urită ; o învălmășeală de străzi cu nume de medici ; un bloc mic cu două etaje ; o scară alunecoasă ; o ușă de steajr negru. Apartamentul nu fusese aerisit de cine știe cîtă vreme, mirosea a praf, a vară și a naftalină. Din fericire era cald ; caloriferul dogorea, iar în baie curgea apă fierbinte. Uneori apa fierbinte ținea locul multor nevoi.

— Eva, mai întii și mai întii intră în baie.

— Du-te tu. Vreau să mă dezmeticesc puțin.

— Atunci mă lași să stau mai mult ? Simt nevoia să-mi încălzesc oasele.

E greu cînd vii prima oară într-o casă, e greu și cînd te întorci după ce-ai lipsit mult timp ; nu știi ce să faci mai întii. O baie fierbinte încălzeste încheieturile înghețate. Și puțin sufletul. Eva era tristă.

Deschise ferestrele și porni să se orienteze, luînd încăperile pe rînd ; în vestibul mirosea a cauciuc, de la o manta de ploaie pe care el o uitase în cuier și se copsese toată vara : urma un hol mic, cu fotolii nichelate, cu o măsuță la mijloc, ca în odăile de așteptare la dentiști ; apoi două camere cu glaswand între ele, sufragerie și odaie de dormit, legată una cu baia, alta cu bucătăria, o bucătărioară albă, curată, dar abia puțin mai mare decît un coteț pentru Rex.

Prima dezamăgire o avusese mai înainte, aflînd că Rex va sta jos la portar ; începea să se rupă alianța lor tripartită.

Nu mai văzuse niciodată un apartament de bloc ; socotea doar că e comod, altmînteri nu găsea nimic care să-i placă ; totul era conven-

țional și de calitate mijlocie. Se cunoștea că e locuința unui om care se oprește prea mult într-un loc și nu-și investește personalitatea în obiecte ; se simțea destul de neliniștită.

Încercă să facă puțină curățenie ; nu găsea mătura ; în bucătărie era un aspirator de praf, dar nu știa să-l manevreze. Se mulțumi să golească scrumierele răspândite prin toată casa, cu mucuri învechite, poate de luni și de anotimpuri. Șterse praful, acolo unde era mai vizibil, și închise ferestrele.

DELIRUL

MARIN PEDA

— Ce fac eu, mamă ? începu generalul cu o voce senină, așezându-se la masă și gustînd din țuica tare de Ardeal din care își turnă un păhărel.

Starea aceasta de seninătate i-o transmitea maică-sa. Acasă la el îl mușca aproape totdeauna, cînd intra pe ușă, sentimentul blestemului : fiul său se născuse paralytic. Acum era mare, umbla pe rotile. Nici nu-l ținea acasă, vederea lui îl demoraliza, mai ales acum, cînd avea nevoie de toată puterea de credință în destinul său ; îi închiriasse un apartament în altă parte și plătea un om să aibă grijă de el. Maică-sa, deși se apropia de optzeci de ani, el n-o vedea bătrînă, lingă ea simțea că viața lui e curată, sau că se putea oricînd îndrepta atîta timp cît ea trăia.

— Ce s-a întîmplat, Ioane ?! zise bătrîna vîzîndu-l că îi e greu să-i vorbească. Dacă ai fost cumva silit să te minți pe tine însuți, mai zise ea, să n-o faci cu mine, fii pe deplin sincer cum ai fost totdeauna.

— Mamă, începu generalul cu o voce dramatică, a trecut o lună de zile de la masacrul de la Jilava și din beciurile poliției și tot nu pot să mă împac cu gîndul, că am căzut într-o cursă pe care mi-am întins-o singur și din care n-o să mai scap. Cum să mă împac ? Sub numele meu se comit asasinat. La ce folosește justiția unei țări ? Degeaba îmi spun că oamenii aceia erau vinovați dacă vinovăția lor n-a fost stabilită de justiție... Ce să fac, mamă ?

— Spune-mi și mie Ioane, de ce erau vinovați oamenii aceia ? zise bătrîna uitîndu-se la fiul ei cu severitate.

Ținea mîinile împreunate țărănește în poală. Apoi, în timp ce el începu să vorbească, își despreună mîinile și îi puse sarmale în farfurie. Fiul ei era credincios, ținea obiceiurile, dar ea nu avea în clipa aceea altceva, nu se așteptase că el să vrea s-o vadă. Generalul mîncă multă vreme în tăcere. Capul îi era plin de nume și de crime comise de unii care erau la putere, apoi drept răspuns, de alții cînd veniseră ei în locul acelor și luaseră puterea. Ce să-i spună bătrînei ? Să-i treacă pe dinaintea filmul diavolesc al patimilor umane ? Tocmai de aceea pentru că în sfîrșit justiția să-și spună cuvîntul, la două săptămîni după ce luase puterea, dăduse un decret lege de înființarea unei comisii speciale de Anchetă Criminală, care să cerceteze și să pună sub acuzare pe toți cei care săvîrșiseră crime împotriva legionarilor. Dar cum să-i explice maică-sii, fiindcă ea l-ar fi întrebat : crimele legionarilor aveau

să fie și ele judecate? Că aceste crime nu mai puteau fi judecate?! De ce? Pentru că sînt la putere! N-avea să înțeleagă că asta era jocul și că nimeni, în istorie, venind la putere, nu-și judecă proprii partizani. Bătrîna n-ar fi înțeles.

F.

D. R. POPESCU

— Nicolae văd că mină porcii la jir, zise Vasile și eu încetai să mai vorbesc despre Teodorescu. Nicolae sforăia și probabil adormise de cum intrase în cameră, lovit de căldură, sau probabil adormi cînd eu pusesem ibricul în priză și pregătisem cafeaua vorbind despre niște bogăți care cu siguranță nu-l interesau.

— Ți-am adus niște vin roșu, nu-i tonic de la farmacie, e de la un cetățean din Săndulești. Să bei înainte de masă și după-masă cîte un pahar și poate o să mai scapi de figura ce-o ai. Vrei să guști și tu? îl întrebă pe Don Iliuță.

— Îl cunosc, e un vin nealtoit, foarte bun. Eu îl folosesc și pe post de colorant: dacă pictez o bucată de pinză cu el, arată strașnic. E bun însă ca să mai aveți și voi, doctorii, ce să recomandați, cînd e omul bolnav, să n-aibă lumea impresia că sînteți proști de nici să vorbiți nu știți. Mie nu mi-a folosit la nimic. Ai spus că-i bun și împotriva gripei...

— Preventiv, am spus, întărește organismul...

— Asta-i ca bancul ăla cu soarele, la mare, vara „Soarele și o... ocultismul întărește organismul“.

— Trebuie să spun și eu ca medic ceva, rîse Vasile, și așa, ori de spun, ori de nu spun, tu ești convins că nu sîntem buni de nimic.

— Ba nu, protestă Don Iliuță, e bună și medicina, își are rolul ei: dacă n-ar fi medicina cum ar mai circula o bună parte din bani? Gîndește-te, ar fi groaznic. Medicina e ca sistemul arterial și venos: permite banului să curgă prin organism, prin societate, nu? Banii sînt sîngele lumii, ai progresului, după unii mitocani și e bine să-i ascultăm pe mitocani ca să le facem plăcerea să fie mitocani.

— Chiar nu vrei o cafea? le întinsei eu ceștile pline.

— Dacă ne forțezi să le bem, ce să mai zicem?! Aici tu ești cu puterea, odată apeși pe buton și ne umfli, zise Don Iliuță.

— Dă-i și lui Nicolae, poate se trezește...

— Nu-l trezi, protestă Don Iliuță, lasă-l să doarmă. El e fericit acum. Doarme. O cafea pentru el este egală cu zero, nu simți cum duhnește a vin de trăsnește?! Ca să-l trezești de-a binelea, nu-ți ajunge nici toată cafeaua din lume; fiindcă el nu poate fi trezit din beție, ar însemna să-l omori.

— A venit să-ți spună ceva, ori să-ți ceară bani împrumut, mă rog, ca să bea? mă întrebă Vasile.

— Nu știu, a intrat înaintea voastră și-a adormit. Însă nu-mi cere niciodată bani. De băut bea, dacă plătesc un kil de vin.

— Te lăsăm cu el, zise Don Iliuță, noi plecăm: te-am văzut, ne-ai văzut, salutare!

PĂSĂRILE

ALEXANDRU IVASIUC

Liviu Dunca sosit în orașul său, după mai bine de douăzeci de ani de absență, se duse în casa unde a copilărit, casa bunicilor lui, construită de străbunicul lui, o casă mare, în formă de winklu, cu grădina bine străjuită de privirile curioase din afară, intrarea se făcea printr-un fel de boltă, unde trăsurile huruiau greu și, după ce ieșai din întunecimea ei, (colorată doar de razele soarelui strecurate prin geamurile verzi, galbene, albastre și roșii de deasupra porții), se deschidea perspectiva curții plantată cu tufe lucioase de buxuși, ronduri de flori cu pitici pierduți prin ele, tufe înalte de trandafiri și desișuri de liliac. Bogăția vegetală, față de ariditatea clădirii și întunericul bolții, produceau un efect de contrast găsit de mult de către inventatorul caselor burgheze din secolul trecut. Asemenea case se găseau pe cite o stradă din fiecare oraș din Transilvania, Ungaria, Boemia, Styria, Carinthia și Carniolia, Austria și Palatinat, adică în ceea ce merita pe deplin numele de Mittel-Europa, nici chiar apus, dar în nici într-un caz răsărit. Arcul Carpaților închide teritoriul unde din evul mediu s-a dezvoltat o clasă mijlocie, închisă, solidă, ce pentru foarte scurtă vreme, câteva decenii, a devenit mai importantă decât aristocrația, ca apoi să se prăbușească în majoritatea acestor teritorii. Liviu Dunca se născuse în această casă, dintr-o familie de juriști de patru sau cinci generații proprietari mijlocii de pământ, luptători naționali, derivând ei înșiși din mica nobilime războinică, păstrătoare de privilegii sub vechea monarhie pînă la 1848, care dăduse un șir lung de soldați de profesie bătîndu-se vrednic dar fără entuziasm în toate războaiele Europei. Tineretea lui Dunca a fost ocupată toată de tentativa de a ieși din ea, de a se revolta și de a se opune, și în parte a reușit în toate lucrurile mari (concepții, atitudini, detașare de interesele specifice acestei clase dispărute), dar n-a reușit și după un timp nici n-a crezut că este necesar să facă niște eforturi de desprindere de niște obiceiuri mărunte care dau culoare vieții zilnice, devenite tot atît de intime ca și forma nasului, ovalul feței, bărbia masivă și subțirimea buzelor, rezultat al unor îndelungi rețineri de sine vreme de generații, în conflict cu izbucnirile temperamentale dese la cei din neamul său.

ILUMINĂRI

ALEXANDRU IVASIUC

— Georgică, spuse Paul Achim, ce-mi ascunzi tu mie? Noi sîntem niște vechi prieteni, nu-i așa? Cu mine trebuie să fii absolut sincer. Apoi, vocea i se ridică: absolut sincer.

— De ce aperi fata asta? întrebă răgușit Niculaie Gheorghe. Ce interes ai? Nu m-ai refuzat niciodată în chestii din astea!

— Eu trebuie să știu tot ce se întîmplă în institut. De ce vrei să-mi ascunzi ceva? Nu pot să înlătur pe cineva, pentru că nu-ți place ție!

— Și dacă nu-ți place ție? întrebă Niculaie Gheorghe.

Mîna lui Paul Achim se ridică de pe umărul vechiului său prieten.

— Atunci nu-mi place mie.

— N-ai dreptul să-mi subminezi autoritatea, spuse Niculaie Gheorghe.

— Nu, n-am dreptul. Dar nici tu n-ai dreptul să nu ții seama de autoritatea mea și sub pavăza ei să faci tot ce-ți trece prin minte. Ce-ai cu fata?

Niculaie Gheorghe își dădu seama că pierduse partida și nu înțelegea de ce. Era un fapt minor, un hatîr fără nici un fel de importanță, un fleac, nici măcar neobișnuit. Era obișnuit în fond, nu numai pentru el, să se scape de un colaborator devenit dintr-un motiv sau altul incomod. Era și spre bunul mers al instituției, pentru că nu se putea lucra bine cînd se fisura un colectiv. Atitudinea lui Paul Achim era inexplicabilă, dar odată luată, știa foarte bine că nu va ceda. De aceea tăcu.

— Ce-ai cu fata? îl auzi din nou pe Paul Achim și înțelese că va trebui să meargă pînă la capăt.

O clipă se gîndi să se ridice și să plece, trîntind ușa. În definitiv, ce putea să-i facă? Nu mai erau la începuturi. Avea el însuși un nume, o reputație, titluri înalte, relații importante. Poate venise vremea să-și afirme independența. Gîndul îl bucură și-l îngrozi în același timp, împingîndu-l spre visare. Ce bine ar fi să fie independent, să nu mai atîrne, acum, la peste patruzeci de ani, de toanele prietenului său, a vechiului său aliat, cu care, totdeauna, lucrase mină în mină. Și el putea să fie la fel de periculos pentru Paul Achim, ca și acesta pentru el. *Obiectiv* nu-i putea face nimic. De aceea, ca să decidă, pînă să decidă, deocamdată tăcu.

MATEI ILIESCU

RADU PETRESCU

— Săracul băiatul lui Lili, uite cum îl pisează Tanți, spuse a doua zi, în salonul doamnei Zaharidi, aplecîndu-se la urechea vecinei sale, o cucoană mai tînără.

Acea surise :

— E drăguț, nu?

— Cam prea june, murmură cealaltă măsurîndu-l pe Matei de sus pînă jos.

— Parcă poți ști ce zace în tinerii aceștia!

Dora vedea bine, din colțul ei, de lingă amfitrioană, că Matei într-adevăr nu dormise. Pînă să vină la doamna Zaharidi nu-l putuse întîlni și acum, de un sfert de oră încoace, asista la eforturile lui desperate să răspundă doamnei Aurelian, o femeie înaltă, slabă și melancolică, îmbrăcată într-o rochie verde înfrumusețată oareșcum de un colier de chihlimbar în boabe foarte mari și al cărei păr castaniu

bogat era încrețit ca al unei negrese. Unele persoane dintre cele de față îi erau perfect necunoscute lui Matei, pe altele le întrezărise în casa lor sau a avocatului și își notase despre ele observații răutăcioase în jurnal. Acestea din urmă, printre care doamna Zaharidi însăși, încintată că ține companie surorii sale, o felicitau pe doamna Iliescu pentru distincția lui Matei. Purta haine negre, făcute dintr-un costum al domnului Iliescu. Paloarea pe care i-o întinsese pe obraji noaptea fără somn, subliniată de vestmintul închis, îl făcea interesant. În ce o privește pe doamna Aurelian, ființă timidă de felul ei dar care avusese destulă prezență de spirit ca să-l oprească lângă ea pe noul venit, încerca acum fericirea de a fi găsit în el pe cineva căruia încă nu-i vorbise despre unicul ei subiect, știința creștină, și care o asculta cu semne de interes. Tinărul, de care auzise dar pe care îl vedea pentru prima dată la față, i se păru cu totul remarcabil și chiar din seara aceea împărtăși tuturor acel sentiment, cu o însuflețire neobișnuită. Cum însă avea și ticul de a pomeni foarte des de cumnatul ei, soțul doamnei Zaharidi, și de a-l desemna nu cu numele lui, ci cu al funcției administrative pe care o ocupa el, pronunțând *Prefectul* cu o oarecare religiozitate, după trei minute de conversație Matei nu mai auzi nimic din tot ce-i vorbea, pîndind numai din cînd în cînd, cuvintele cu care aceea își încheia cîte o frază, în scopul de-a se agăța de ele și de a-i răspunde în scurt ceva care să-i dea iluzia că o urmărește. Dealtfel, spionat cu coada ochiului cu atita aviditate de cei de față în frunte cu doamna Iliescu și după o noapte ca cea trecută, ar fi fost greu să fie cu adevărat atent la prelegerea doamnei Aurelian despre știința creștină. Dorei nu-i scăpă nici că el după un sfert de oră de cînd venise aici nu remarcase încă prezența domnișoarei Trofin care totuși, măcar la început, făcuse totul pentru a-i atrage atenția.

— Ascultă, șopti la urechea avocatului, du-te și-l scoate din brațele lui Tanți. Femeia aceasta este în stare să se cramponeze de el toată seara.

Domnul Albu străbătu salonul și se apropie de cei doi.

— L-ai cunoscut pe tatăl lui, se adresă doamnei Aurelian. Îi seamănă perfect, nu-i așa?

Deși se vedea bine că nu-l mai ține minte pe domnul Iliescu, aprobă mutește, cu putere. În acel moment una dintre uși se deschise și în cadrul ei apăru prefectul făcînd semne largi cu mina în toate părțile. Avocatul îi părăsi.

— Frumoașă femeie, spuse emoționată doamna Aurelian arătînd către Dora.

— Poftim? întrebă Matei.

Însă domnul Albu interveni din nou, sosind cu Zaharidi. Acesta, privit cu înduioșare și respect de cumnata lui, spuse tinărului cîteva cuvinte amabile și îi întinse o mină flască pe care Matei o strinse cu egală indiferență.

— Am aflat, spuse avocatul doamnei Aurelian, că sint aici cîteva persoane pe care domnul Iliescu nu le cunoaște. Îmi permiți prin urmare să ți-l răpesc.

AȘTEPTARE

MARIA LUIZA CRISTESCU

...Doamna se intrerupse. Vorbise prea mult, ba chiar își dăduse puțin în petic.

— Măă scuzăți, știu că îi sinteți prieteni... de vreme ce o căutați... n-a căutat-o nimeni în aceste ultime patru zile, și sint și eu, omenește, îngrijorată.

Doamna a mai spus cîteva cuvinte pe care nu le-am mai auzit.

În mintea mea a tresărit și a izbucnit o mare îngrijorare, o animalică îngrijorare. Cei de lîngă mine tăceau. Am văzut obrazul înspăimîntat al Zoei. Doamna s-a retras și noi, cei cu chiotele tiroleze, am rămas singuri pe culoarul întunecat. Zoe s-a repezit violent și a apăsat pe sonerie. Apăsa ritmic, ca pe maneta unui aparat morse.

Nici un răspuns. A încercat să zgîlție clanța. Să dea cu picioarele în ușă.

— Deschide, deschide odată! țipa isteric. Nu înțelegi că sintem noi? Nu înțelegi că îți vrem binele? Deschide odată, ființă odioasă, femeie dezgustătoare... deschide, deschide!

Am înconjurat grăbită umerii Zoei, cuprinși de un tremur de neștiută. Am îndepărtat-o de ușă și am sprijinit-o de peretele opus al coridorului.

Hohotea, striga cuvinte de ură, cuvintele pe care Ioana i le spusese cu cîteva zile înainte.

Octavian rămăsese în așteptare. De fapt, se gîndea la o soluție.

Trebuie să intrăm în casă, spuse. Poate a lăsat aragazul sau radioul aprins, un reșou în priză sau mai știu eu ce.

— Cheamă miliția, urlă Zoe, cheamă miliția!

— Stai, stai, liniștește-te, doar nu s-a întimplat nimic, readuse Octavian lucrurile la normal. Așteptați-mă aici, nu mai faceți zgomote că alarmați locatarii. Mă duc după intendentul blocului și, de față cu el, cu mecanicul sau femeia de serviciu, forțăm ușa. Numai, nu mai faceți atîta gălăgie. Ni se adresă amîndurora, cu toate că eu nu făceam decît să încerc să potolesc sughițurile și hohotele Zoei.

Nici nu mi-am dat seama cît a trecut pînă cînd s-a întors Octavian, vorbind într-una unui om în vîrstă, trecut de mult de pensionare. Îi explicase totul, se legitimase. Omul era cu actele lui Octavian în mînă. Urma doar să trecem la operația mecanică de spargere a yalei. Omul avea în mînă cîteva instrumente.

— Potolește-te Zoe, totul se va rezolva în cîteva minute. N-o să sară în aer nici apartamentul, nici noi. Totul e numai neglijența și zăpăceala prietenei noastre.

— Putea da foc blocului, putea să-l incendieze...

— Bine, dar nici nu știm dacă e și altceva în neregulă în afară de lumina uitată aprinsă, o calmez eu, încerc s-o aduc la datele reale ale problemei.

În timpul acesta, domnul în vîrstă, intendent, administrator, ce era, deschisese deja ușa, fără o lovitură de ciocan măcar, fără o violență, cu o îndemînare de spărgător de seifuri. Actele lui Octavian le băgase în buzunar. Trebuia să aibă o acoperire legală la ceea ce făcuse. Spărsese

ușa unui locatar inviolabil pentru a controla dacă nu cumva (așa îi spusese Octavian) nu luase foc ceva în bucătărie, dacă nu era pericol de incendiu.

Octavian rămăsese în fața ușii întredeschise. Am lăsat-o pe Zoe lipită de perete, am împins-o aproape și m-am îndreptat spre ușă. Octavian încă nu făcea nici un gest. L-am împins și pe el la o parte.

SCADENȚA

CORINA CRISTEA

Catelia dădu drumul vocii ei copilăroase, părea o fetiță de 4 ani care e anormal de matură și discută cu femeile în toată firea. O voce alintată, cu modulații de clopoțel, însoțită de mișcările capului asemănătoare mișcărilor de alintare ale unei pisici.

— Eu nu accept decît voluptatea suferinței.

Se uită fix la Lulu, el se prefăcu neatent.

— Nu, dimpotrivă! sări Pop ca ars. Detest să mă complac în suferință. M-am săturat de așa ceva. De cînd mă știu pe lume am suferit. În casă numai drame, eram martorul dramelor dintre părinți. Apoi mi-a murit fratele, apoi atîtea și atîtea. Nu suport. Detest elegiile, detest tragediile. Nu suport nici o durere, nici măcar una mică.

— Atunci cum de poți fi scriitor?

El rîse scurt, aruncă privirea lui amețită, cuceritoare.

— Scriu despre suferințele altora.

— Nu se poate.

— Sigur că nu se poate, oftă el. Din păcate, nu se poate, și asta mă leagă atît de mult de tot ceea ce fac. Scriu întotdeauna ca un posedat, sînt inspăimîntat de participarea mea la ceea ce scriu, totul e ca o durere, e aproape perversitate ceea ce se întimpla.

— Vezi?

— Da, dar asta e altceva. Nu trebuie să amestecăm procesul creației cu viața. Eu nu vreau să sufăr, eu vreau să fie fericit.

— Am mai auzit prostia asta, dar nu mă așteptam s-o aud de la dumneata.

— Ai s-o auzi de cîte ori o să mă vezi. Eu sînt mult mai profundă în suferință decît în bucurie.

— Eu nu. Eu mă apăr, așa e omenește, să te aperi de ceea ce îți face rău.

— Dar poți să faci rău altcuiva apărîndu-te. La asta de ce nu te gîndești?

— Nu-mi pasă. E dreptul meu. Nu m-am născut să fiu controlat și supus suferinței. E dreptul meu să mă apăr singur. Cine să mă apere dacă nu eu?

— Asta e lașitate. Să fugi de suferință e o lașitate, e ceva inuman.

— Inuman e să te lași pradă suferinței. Eu vreau să fiu liniștit, am nevoie de un climat de liniște în care să pot lucra. Mă zbat de dimineată pînă seara, ca să sufăr apoi din voluptate? Nu, asta nu!

— Și cum participi emoțional la un film sau la o carte? Nu te impresionează? Nu suferi?

— Nu. Când simt că nu-mi place și că poate să-mi facă rău, fug. E dreptul meu.

— A început să citească o carte cu canceroși și a lăsat-o după primele cincizeci de pagini, zise Lulu. I se părea că se contaminează prin lectură.

— Nu fi obraznic!

— Nu e obraznic. Spune un adevăr.

— Știi, dumneata nu înțelegi ce se întâmplă aici. Ei sînt doi frați care se iubesc anormal. Sînt ca niște animale care nu cunosc deeiit o lege, aceea de a rămîne împreună și a minca tot ce este în jurul lor, tot ce întilnesc în cale.

— Foarte bine. E ceva frumos. Nu m-a impresionat de mult o istorie ca asta.

FATA MORGANA

ION GRECEA

I-am vorbit despre piesa mea de teatru, de faptul că am publicat-o într-o revistă a unei case de cultură, că s-a jucat în provincie, în dimineața aceea am auzit că s-au spus cîteva cuvinte apreciative despre ea și la radio...

— Și ce dorești acum?

— Aș vrea, dacă se poate, s-o dau la acest teatru...

— Dumneata vrei să te apuci să scrii piese, să faci dramaturgie? m-a privit el cu ochii micșorați, în timp ce trăgea dintr-o țigară „Select“.

— Da, aș vrea...

— Fugi, dom'le de aici! mi-a aruncat el demobilizator. Fă-te ospătar sau dresează lei, se caută, pe onoarea mea, cîștigi mai bine, meserie sigură! Păi dragă, zău nu te supăra — m-a luat el amical de braț, trebuie să ai umerii tari ca să-ți faci loc în teatru!

— Mi s-a promis, chiar de aici, că voi fi ajutat...

— Rahat! Nu te-ajută nimeni, ți-o spun eu.

— Dar dumneavoastră... cum... totuși...

— Eu? s-a mirat el. Nu mă-întreba... Am tras în brinci pină să-mi ajungă prima piesă în repetiție! Știi cum stă treaba? Te văd oamenii că ești debutant, că ai cap, că ai găsit un subiect gras, toți se înghesuie să te ajute, dar numai în colaborare, „semnăm amîndoi, propune tovarășul, sînt din cadrul instituției, altfel îmi fac loc!“; nu vezi cum e la cinematografie? Scriitorii de meserie semnează scenariii cu cîte unul din redacție! Hai, bei o cafea cu mine? Mai discutăm... Eh, sînt multe de vorbit, ești tînăr, ce știi...

— Vă mulțumesc, sînt nevoit să vă refuz, cu toate că mi-ar fi făcut plăcere, am puțină treabă...

— Mă rog, când dorești, uite mașina mea e aici, mă găsești, asta cu clinele. Îl port după mine, de, mă mai apără de cite un critic dramatic!

Am ris, m-a bătut prietenește pe umăr, „lasă, nu te speria, m-a încurajat, văd că ai spate tare, ți-am spus toate alea ca să te ambiționez, dar într-un fel nu sint lipsite de adevăr, să știi!“ Mi-a văzut mașina.

— A dumitale?

— A tatei...

— Păi ce-ți mai trebuie teatru, amice?

— N-are nici o legătură una cu alta. Pasiunea...

— Știu, asta ne omoară pe toți, dacă n-ar fi pasiunea...

Am plecat, l-am mai salutat odată cu mult respect, mi-a răspuns la fel, îmi plăcea, om deschis, sincer, știe ce vrea, poate că are dreptate, nu-i ușor să-ți vezi o piesă pe scena unui teatru și unde? În Capitală! Se joacă clasici, sint reluări, apoi unii autori au angajamente pe un anumit timp, mulți dramaturgi, scene puține... Totuși, n-am să mă las, voi persevera. În definitiv pot încerca să scriu proză.. Să vedem...

II.

GENUL SCURT

MOARA CU NOROC

ION SLAVICI

— Omul să fie mulțumit cu sărăcia sa, căci, dacă e vorba nu bogăția, ci liniștea colibeii tale te face fericit. Dar voi să faceți după cum vă trage inima, și Dumnezeu să vă ajute și să vă acopere cu aripa bunătăților sale. Eu sînt acum bătrînă, și fiindcă am avut și am atît de multe bucurii în viață, nu înțeleg nemulțumirile celor tineri și mă tem ca nu cumva, căutînd acum la bătrînețe un noroc nou, să pierd pe acela, de care am avut parte pînă în ziua de astăzi, și să dau la sfîrșitul vieții mele de amărăciunea, pe care nu o cunosc decît din frică. Voi știți, voi faceți; de mine să nu ascultați. Mi-e greu să-mi părăsesc coliba, în care mi-am petrecut viața și mi-am crescut copiii, și mă cuprinde un fel de spaimă cînd mă gîndesc să rămîn singură într-însa: de aceea, poate mai ales de aceea, Ana îmi părea prea blîndă la fire, prea așezată, prea tînără, și-mi vine să rîd, cînd mi-o închipuiesc circiumăriță.

— Vorbă scurtă, răspunse Ghiță, să rămîn aici, să cîrpesc și mai departe cismele oamenilor, care umblă toată săptămîna în opinci sau desculți, iară dacă Duminica e noroi, își duc cismele în mînă pînă la biserică și să ne punem pe prispa casei la soare, privind eu la Ana, Ana la mine, amîndoi la copilaș, iar d-ta la tustrei. Iată liniștea colibeii.

— Nu zic, grăi soacra așezată. Eu zic numai ce zic eu, vă spun numai așa — gîndurile mele, iară voi faceți după gîndul vostru, și știți prea bine, că dacă voi vă duceți la moară, nici vorbă nu poate fi ca eu să rămîn aici, ori să mă duc în altă parte: dacă vă hotăriți să mergeți, mă duc și eu cu voi și mă duc cu toată inima cu tot sufletul, cu toată dragostea mamei, care încearcă norocul copilului ieșit în lume. Dar nu cereți, ca eu să hotărăsc pentru voi.

— Atunci să nu mai pierdem vorba degeaba: mă duc să vorbesc cu arendașul, și de la Sf. Gheorghe, circiuma de la Moara cu noroc e a noastră.

ZÎNELE DIN VALEA CERBULUI

NESTOR URECHEA

1. Albilă morarul. Zorica și Viorica.

Avea căutare moara lui Albilă din Comarnic, de pe riul Prahova, căci alta nu era prin împrejurimi și măcina repede și frumos. Veneau căruțele și carele și din Breaza-de-sus, și din Breaza-de-jos, și din Teșila, și din Ocina, de se înșirau pe drumul mare al Predealului, în fața morii, ziua și noaptea, încărcate cu porumb.

Și-apoi morarul era un om cu lipici : bărbat frumos, vesel, bun la suflet și știind de glumă.

Avea Albilă două fete frumoase, bune și deștepte : cea mai mare — Zorica, cea mai mică — Viorica.

Morarul își iubea fetele ca ochii din cap, iar fetele îi purtau o nesfârșită dragoste, că el le crescuse de mici, nevastă-sa murind cînd a doua copilă venise pe lume. Acum Zorica se făcuse o fată înăltuță, Viorica fiind încă o copilă.

Albilă morarul, deși ar fi găsit ușor nevastă să-și curme văduvia, nu căuta, nevrînd să dea celor două odoare ale sale o mamă vitregă ; ce să mai bage ciulin în casa lui înveselită de două flori drăguțe !

Intr-o zi, dis-de-dimineață, Albilă își luă un băț gros de cires, tovarăș de călătorie, o trăistioară cu ceva merinde și, ieșind pe prispă, strigă :

— Fetelor, eu plec la vale, spre Ploiești, să-mi văd de negoțul meu cu făina. Zorico, îngrijește de rostul morii, după cum te-am învățat. Iar, tu Viorico, să fii cuminte și să ascuți pe sora ta mai mare, Zorica.

— Bine, tată, răspunseră doi obraji rumeni, ițindu-se prin fereastra odăii fetelor.

— Rămas bun, drăguțelor.

— Mergi sănătos, tată, și să ne aduci cîte ceva de pe acolo.

Albilă plecă.

„DIVANUL PERSIAN“ Poveste orientală

MIHAIL SADOVEANU

Capitolul I

INCEPUTUL, DESPRE ȚARA PERSIEI ȘI KIRA ÎMPĂRAT ȘI CUM I S-A NĂSCUT
LUI KIRA ÎMPĂRAT COCON

Iubite cetitorule, află că aici vorbim despre o întâmplare a împăratului persian Kira și mai ales a fiului său Ferid.

Înălțimea sa împărătească voind să supuie morții pe fiul său prea iubit, filosofii sfetnici împărătești s-au înfățișat înaintea sa cu dovezi și pilde iscusite, înlăturînd acea faptă cumplită.

Se va vedea că o muiere a fost pricina năpăstuirii lui Ferid, după cum multe din cumpetele lumii și durerile omenești s-au iscat și se iscă tot din pricina amăgirilor dulci ale fiicelor Evei.

Să știi că Kira împăratul persian a stăpinit în vremea veche, înainte de a fi răsărit la Vetleem lumina cea nouă a credinții. După cât au arătat învățații de odinioară Ctesia, Herodot, Dionisie, Diodor și Tarik Fenai, cea mai mare împărăție, după a faraonilor egipteni, a împăraților persieni a fost; însă în curgerea vremii inimile războinicilor se moleșesc de bunătățile dobînzilor și împărații trec de la sabie și sînge la desmierdările păcii; așa încît împărăția persienilor a slăbit cu timpul și s-a împuținat, strîmîndu-și hotarele; dar huzurul vieții și ascuțișul minții au sporit. La împărăția lui Kira și la curțile cele din nou clădite de la Babahan se arătau mai mult blînde obraze filosofești în loc de chipuri aspre ale căpitanilor cuceritori. Aceștia dormeau în jurul împăraților biruinții, în mormintele cele mari, — la Pasargada, unde avea tihnă veșnică Kir cel mare, și la Persepolis, unde a pus Alexandru Macedoneanul cenușa lui Darie.

Kira împărat se desfăta de toate bunătățile pămîntului. La curtea sa cea nouă veneau darurile satrapiilor încărcate pe cămile și catiri, de la marea Caspiei, și de la malul Tigrului, și de la Golful Persic, și de la Siraz unde, precum cunoști, se află Valea Trandafirilor, și se stoarce vinul cel mai bun din lume. Mai cu seamă din acest vin dulce îi plăcea lui Kira împărat să-i toarne paharnicul în cupa sa de aur.

S-a întîmplat ca slujitorii împărăției să aducă împăratului lor, încă fiind el tînăr, o prea frumoasă fecioară de sub munții cei mari ai Caucaziei. Așa s-a aprins împăratul de dragoste pentru dînsa, încît n-a mai voit să cunoască altă femeie și s-a însoțit cu ea înaintea lui Dumnezeu, dorînd fiu. După cîțiva ani, văzînd că nu mai vine feciorul așteptat, care să rămîie moștenitor al împărăției, măria sa a chemat pe filosofii săi de taină și s-a sfătuit cu ei ce să facă.

— O sfetnici ai mei prea înțelepți, a zis Kira împărat, iată mi-am luat soție, decît care alta nu se află mai frumoasă. Prea scumpă este inimii mele și în dragostea ei am schimbat scaunul împărăției mele, clădind curțile acestea nouă de la Babahan. Cei mai slăviți meșteri le-au împodobit și le-au zugrăvit. Dumnezeu a binecuvîntat cu de toate pe domnia mea, și nimic nu ne lipsește din bunătățile acestei vieți. Bogățiile împăraților persieni n-au scăzut; ci, după datină, păstrăm comoara de la părintele nostru Sasan neștirbită în iatacul nostru: cinci mii de talanți în cămărilor de sus ale căpătiului și trei mii de talanți în camara de cătră picioarele crivatului nostru; și pe divanul nostru de hodină se află via cu frunze de aur și struguri de mărgăritare. Avem în șapte sîpete ferecate rubinuri, smaragde și olmazuri cît nu cunosc la un loc toți ceilalți domni ai pămîntului. Am toate și n-am nimic, căci din dragostea mea cu împărăteasa n-a ieșit încă fecior. Ce să fac, o filosofilor, și cum să înduplec pe Domnul Dumnezeu ca să am roadă?

Atunci și-au amestecat filosofii bărbile și sau sfătuit, neînțelegîndu-se între ei.

NEVASTA
LIVIU REBREANU

Ion Bolovanu trăgea să moară...

Nevastă-sa era la căpăti cu o luminare de ceară aprinsă în mină, cu fața rece, nemișcată, și se uita la dînsul întrebătoare în vreme ce razele roșcate ale luminei îi imbujorau puțin obrajii și făceau să-î licărească ochii.

„Acu Ion moare, iar eu rămîn văduvă — se gîndea dînsa urmărind tresăririle de durere ale bolnavului. Acu eu o să mă întorc și o să plîng și pe urmă poate o să mă mărit a doua oară...”.

Bărbatul încerca să-și ridice capul de pe perna umezită de nădușeală. Mușchii obrazilor lui cenușii se încordară, vinele de la gît se îngroșară ca niște șopîrle. Boala însă îl birui numaidecît și capul căzu și mai istovit pe spate.

„Cum se căznește săracul — își zise nevasta netezindu-și buzele cu limba. Mi-e milă de dînsul...”.

Simțea însă că minte cînd zicea că i-e milă. Plecă ochii rușinată și începu a se gîndi de ce nu i-e milă ? Dar nu izbuti să se lămurească.

„Dacă mi-ar fi milă, aș plînge... Uite, toate femeile plîng, numai eu stau ca un stan de piatră. Măcar că mie mi-a fost bărbat...”.

Se uita cu o pizmă copilărească la cele cîteva femei bătrîne, care tropăiau în jurul patului, frecîndu-și mîinile, oftînd des și cu multă poftă, și picurînd cîte-o lacrimă. Apoi privi iar la Ion și iar își zise :

„Mi-e milă de dînsul...”.

Femeile aruncau din cînd în cînd priviri speriate spre bărbatul bolnav și șopteau stîns și repede :

— Moare !... Uite-acu moare !

Omul părea că aude șoptele acestea și le soarbe fără să vrea. Își rotocolea în orbite bulbi albi ca marmura și privirile lui parcă întrebau ceva, parcă cereau ajutor și milă adevărată.

Apoi, deodată, simți în odaie un zgomot ciudat, friguros, ca și cînd două aripi mari, nevăzute, ar fi filfiit de mai multe ori. În clipa aceea bolnavul își îndreptă piciorul cel îndoit, se întinse din răsputeri, suspină lung și ușurat, întoarse ochii cu albul în sus și pe urmă rămase neclintit. După un dram de vreme însă, corpul totuși se mai smuci o leacă, mîinile se adînciră mai grele în așternut, iar mușchii feței se schimonosiră parcă sub apăsarea unei dureri foarte mari.

— Aoleu c-a murit !... E mort !...

O femeie uscată, cu nasul lung și turtit și cu o năframă vinătă în cap, se năpusti năucă asupra mortului și începu a-l scutura sărutîndu-l cu lăcomie și țîpînd deznădăjduită :

— A murit !... a murit !... Vai de mine dragul mamii, că te-ai dus și pe mine m-ai lăsat ! De ce te-ai dus singur puiul mamii, și de ce nu m-ai luat și pe mine ? Ce mă fac eu fără tine, ce mă fac, ce mă fac ?

MINUNILE SFÎNTULUI SISOE

GEORGE TOPÎRCEANU

Acesta era Mărul lui Adam, rămas aici de la începutul lumii.

O fi fost el pe vremuri mai arătos, poate. Acum era un biet copac strîmb și desfrunzit, ca vai de el. Dormea toată ziua. Cînd îl mișca o adiere de vînt, începea să geamă din incheieturi și să schiaune cu glas așa de pierit, că parcă se milogea de iertare. Alteori, fără pic de vînt, se trezea foșnind într-aiurea ca de pe altă lume, din cele două-trei smocuri de frunze cite-i mai rămăseseră pe poale; și parcă ridea singur atunci, aducîndu-și aminte de cele văzute, odată subt crengile lui îngăduitoare...

În jurul trunchiului uscat se vedea încolăcit un șarpe. După înfățișare, nici ăsta nu părea a fi mai de ispravă. Era un șarpe lung și slab din cale-afară, ca un țîr. De bătrîn ce era, îi căzuse toți dinții și-abia mai putea clipi din ochii lui mici, de găină bolnavă. De demult tare trebuie să fi rămas el innodat acolo, ca o curea veche care ar ține scoarța pomului să nu-i lunece la vale. Își luaseră vrăbiile nărav să-l ciugulească cu de-amănuntul de două ori pe zi, în batjocură. Și el n-avea putere nici să mai sisie măcar, cum fac șerpilor cei întregi la fire cînd îi zgîndărești; ci doar își încrețea pielea din jurul nasului, puțin, ca să-și arate scîrba. Iar dacă-i venea-n minte să-și strecoare printre buze limbuța neagră și despicață, ca să sperie dușmanul, rămînea de multe ori cu ea afară, atîrnată într-o parte: nu mai știa din ce pricină a scos-o și uita s-o mai tragă înlăuntru.

De-o asemenea tovărășie, copacul s-ar fi lepădat bucuros. Se săturase pînă-n gît să tot simtă pe lîngă sine o astfel de lighioană, neputincioasă și adormită. Și poate că șarpele s-ar fi dus bucuros să tînjească-n altă parte, că-i era și lui lehamite de cînd tot sta acolo. Dar ce puteau face? Soarta îi legase la un loc pe vecii vecilor, căci Domnul-Dumnezeu hotărîse, în nemărginita lui bunătate, să-i păstreze viitorimii pe amîndoi, pentru aducere-aminte.

Mărul lui Adam nu mai dădea rod. Doar la zece ani o dată dacă mai făcea și el, acolo, cîteva mere pipernicite și verzi, de-ți strîngeau gura pungă de departe, numai cît te uitai la ele. Ceasuri întregi stăteau atunci sfinții părinți cu ochii la acele stîrpituri pădurețe, și le lăsa gura apă, că erau doriți de acritură. Dar nimeni nu cuteza să s-atingă de ele, fiind lucru cu primejdie; veninul lor, dulce-acru, își păstrase pînă astăzi virtutea de a-l împinge pe om în mare ispită... Odată, trecînd pe aici niște binecredincioși, zice că unul dintre ei, mai lung de mină, ar fi îndrăznit s-apuice din treacăt, pe furis, un măr căzut în iarbă. Și pînă să prinză de veste sfîntul din fruntea convoiului, pînă s-alerge la el, să-l scobească cu degetul în gură ca să-i scoată bucățica dintre dinți, acela a-nghițit-o nemestecată... Și nu i-a mai trebuit alt popă! S-a scuturat ca de friguri de vreo două ori, dup-aceea a-nceput a se uita galeș, pe subt sprîncene, în jurul lui... Pe urmă s-a pornit

să fluiera un cîntec de lume. Și dintr-o dată s-au trezit cu el zbierînd cît îl ținea gura :

*Hai, leliță-n deal la vie,
Să culegem razachie...*

și alte măscări de acest fel, cum nu se mai auzise niciodată în sfîntul rai.

PRIETENII MEI SCRITORII

OTILIA CAZIMIR

I

În Iașul snob de pe vremea aceea, Panait Istrati ajunsese la un moment dat un personaj monden. Doamnele din elită umblau moarte să-l aibă, ca număr de mare atracție, la ceaiurile lor simandicoase : scriitor în limba franceză cunoscut în toată Europa, prieten cu Romain Rolland, cu un trecut zbuciumat — era mai mult decît le trebuia ca să-și piardă capul.

— Închipuiește-ți că Ninette ne l'a paș encore eu chez elle ! — căina cite una cu ipocrizie pe cite-o prietenă, ca să dea a înțelege că ea, mai fericită l'avait eu.

Și Panait primea invitațiile, făcea convenitele onoruri bufetului totdeauna ales (nu era mîncăcios, dimpotrivă, dar îi plăceau lucrurile bune, ca oricărui om care-a fost multă vreme lipsit de ele), glumea, rîdea, vorbea...

— Oh, mais il este charmant ! — se mira cite-o cucoană care, citind-o pe „Kira Kiralina“, se aștepta să vadă intrîndu-i în salon un soi de troglodit, așa ceva ca banditul Terente, care hălăduise nu demult prin bălțile Brăilei.

— Nu te-ai mai săturat de-atîtea ceaiuri „de cucoane“ ? — îl întreba George Topîrceanu, obligat, din prietenie, să-l însoțească.

Panait îi răspundea, cu un anumit zîmbet :

— Ba m-am cam săturat eu, dar ce vrei să fac ? Le face atîta plăcere, săracele.

Odată, la un ceai unde invitatele îl exasperaseră cu întrebări destul de indiscrete privitoare la trecutul lui, cu discuții literare interminabile și cu cereri de autografe „în franțuzește“, vă rog !“.

Panait Istrati, răzbit, s-a gîndit să le mai potolească un pic entuziasmul. Și cum tocmai atunci intra pe ușă o subretă, toată numai dantele albe înfoiate cu drotul („ca o gîscă albă din cele crețe“, cum zicea Panait), aducînd un platou uriaș încărcat cu bunătăți — prietenul nostru a strecurat spre George Topîrceanu o privire iute peste ochelari, și-a dres glasul și a început, răs-picat :

— Cînd eram eu slugă la un grecotei bogat de la Brăila, nu rivneam la altceva decît să mă lese și pe mine să duc, măcar o dată, tablaua de argint la boieri, în salon... Dar ți-ai găsit ! Eram rufos și nespălat, și grecul știa că mi-aș fi vîrit degetele prin toate chiselele lui cu cofeturi.

Stăpina casei s-a îngălbenit, apoi a izbucnit într-un ris exagerat de vesel :

— Ce drăguț ești, Maestre ! Și ce imaginație !...

Atunci George Topîrceanu, care mai demult plănuia ceva, a prins curaj. Lui Panait îi plăcuse grozav Walter-ul lui — un pistolaș plat de oțel, mic ca o jucărie, și-și comandase unul la fel la madam Bett, armurărirea de pe Cuza Vodă. Tocmai în ziua aceea Panait trebuia să intre în stăpînirea lui.

— Ți-ai luat pistolul ? — l-a întrebat George Topîrceanu cu nevinovăție.

— Uite-l !

Radios, Panait a scos jucăria din buzunar. Cucoanele s-au alarmat și, de spaimă, au dat-o pe românește :

— Bagă de seamă, omule !

— N-o fi încărcat !

— Domnule Topîrceanu, nu-l lăsa, că face o poznă !...

II

George Topîrceanu a luat pistolul din mîna lui Panait, i-a scos cartușele din butoiaș, apoi l-a cîntărit în palmă, privindu-l cu un ochi pe jumătate închis, ca un cunoscător ce era.

— Ei ?... l-a întrebat Panait, cu un început de neliniște.

— Hm ! — a făcut specialistul, întorcînd pistolul pe cealaltă parte și încruntîndu-se ușor. Nu-i chiar ca al meu...

— Cum asta ? — a sărit ars Panait, ridicîndu-se cît era de lung.

— Nu vezi ? E mai turtit, cu țeava mai scurtă, iar butoiașul are numai cinci focuri, nu șase. Și pe urmă...

Dar n-a mai putut adăuga nimic, deoarece Panait a slobozit pe neașteptate o injurătură fantastică, în cea mai neaoșă românească, însă care nu se înțelegea bine cui îi era adresată : pistolului, lui madam Bett, sau propriei lui neșanse.

— Și pe urmă — a continuat George Topîrceanu, necruțător — pe placa de email ar fi trebuit să fie gravat și anul fabricației, și nu-i. Cine știe ce rablă a găsit madam Bett prin sertare, de pe cînd trăia Pietro al ei, a șters-o, a lustruit-o și ți-a vîndut-o ca pe un walter nou-nouț !

De data aceasta replica a pornit de-a dreptul spre biata madam Bett, completată cu tot dichisul, ca demult, în portul Brăilei.

Încîntat de succes, George Topîrceanu ar fi vrut să ducă gluma mai departe : cunoștea vastul repertoriu de specialitate al prietenului Panait și nu se îndura să renunțe la el. Dar tăcerea care se lăsase în salon l-a făcut să se oprească la timp. O clipă, asistența rămase așa cum o apucase vremea. O doamnă tînăară își uitase lingurița cu înghețată între cupă și gură, și siropul de fragi îi picura pe rochia albă. Noroc că alteia i s-a oprit un biscuit în gît și a început să tușească. Atunci subreta cea „ca o gîscă creată“ nu s-a mai putut stăpîni și a izbucnit în ris. Stăpina casei i-a aruncat o căutătură neagră pe sub sprincene, alergînd cu un pahar cu apă la prietena care se înecase, apoi cu un șervețel la cea care-și pătase rochia.

În vremea asta, George Topîrceanu îl trăsese pe Panait lângă o fereastră își scoase din buzunar propriul lui Walter și-l puse pe o măsuță alături de celălalt.

— Nu te speria, sînt exact la fel. Biata madam Bett e negustoreasă cinstită. Dar am vrut, așa... să distrez și eu un pic cucoanele!

Dacă George Topîrceanu n-ar fi fost excepțional de rezistent, pumnul pe care i l-a aplicat Panait pe spinare l-ar fi doborât ca pe un copil. Și cum risul e contagios, iar Panait Istrati rîdea cu hohote care-l făceau să se cutremure și cu lacrimi care-i abureau sticlele ochelarilor — toată asistența a început să ridă, fără să știe de ce, și incidentul a fost uitat.

Doar lângă ușă, o doamnă între două vîrste a prins-o de șorț pe subreta care se pregătea să iasă și a întrebat-o, ceva mai tîrîșor decît s-ar fi cuvenit :

— Ascultă, fetiço... știi că eu n-aud tocmai bine... Ce-o spus nebunu' ceala de franțuz de rîdeai așa? Ha?... Ce-o spus?

PÎLNIA ȘI STAMATE ROMAN ÎN PATRU PĂRȚI

URMUZ

I

Un apartament bine aerisit, compus din trei încăperi principale, avînd terasă cu gîmlîc și sonerie.

În față, salonul somptuos, al cărui perete din fund este ocupat de o bibliotecă de stejar masiv, totdeauna strîns înfășurată în cearceafuri ude... O masă fără picioare, la mijloc, bazată pe calcule și probabilități, suportă un vas ce conține esență eternă a „lucrului în sine“, un cățel de usturoi, o statueta ce reprezintă un popă (ardelenesc) ținînd în mînă o sintaxă și... 20 de bani bacșiș... Restul nu prezintă nici o importanță. Trebuiește însă reținut că această cameră, vecinic pătrunsă de întuneric, nu are nici uși, nici ferestre și nu comunică cu lumea dinafară decît prin ajutorul unui tub, prin care uneori iese fum și prin care se poate vedea, în timpul nopții, cele șapte emisfere ale lui Ptolomeu, iar în timpul zilei doi oameni cum coboară din maimuță și un șir finit de bame uscate, alături de Auto-Kosmosul infinit și inutil...

A doua încăpere, care formează un interior turc, este decorată cu mult fast și conține tot ceea ce luxul oriental are mai rar și mai fantastic... Nenumărate covoare de preț, sute de arme vechi, încă pătate de sînge eroic, căptușesc colonadele sălii, iar imenșii ei pereți sînt, conform obiceiului oriental, sulemeniți în fiecare dimineață, alteori măsurați, între timp, cu compasul pentru a nu scădea la întîmplare.

De aci, prin o trapă făcută în dușumea, se ajunge, din partea stîngă, în o subt-pămîntă ce formează sala de recepție, iar din partea dreaptă, prin ajutorul unui cărucior pus în mișcare cu manivela, se pătrunde într-un canal răcoros, al căruia unul din capete nu se știe unde se termină, iar celălalt, la partea opusă, într-o încăpere scundă, cu pămînt pe jos și în mijlocul căreia se află bătut un țăruș, de care se află legată întreaga familie Stamate...

O AVENTURĂ MICĂ PE O PLATFORMĂ URIAȘE

ANTON HOLBAN

Studentii adunați din toate colțurile lumii la cursurile de vară de la Dijon, au fost invitați într-o zi la Beaume, locul colinelor armonioase și al vinului parfumat. S-au vizitat două biserici vechi, apoi s-au pus la dispoziția drumeților câteva butoaie cu vin, la care s-au repezit toate neamurile, fete și băieți. Cu greu li s-a putut atrage atenția, mai târziu, că trenul își anunțase plecarea. Luasem loc în ungherul unui compartiment, în fața unei micuțe japoneze, când, după ce făcuseră impresia că vor rămâne acolo, tinerii s-au repezit și au luat cu asalt trenul. În cămăruța unde eram au intrat o mulțime de nemți, toți beți pe jumătate s-au înghesuit pe bănci și ne-au subțiat în colțurile noastre, pe mine și pe necunoscuta mea însoțitoare. O examinam fără speranța să descopăr ceva.

Japonezii își au aranjate trăsăturile lor interioare diferit de ale noastre, încît înțelegerea ni se pare exclusă. Avea părul negru, tras cuminte pe după urechi, fața i se prelungea fără să-și permită nici o încrețitură revelatoare, ochii se deschideau catifelati, pielea transparentă tremura ușure. Mîinile și le strîngea una lîngă alta, căznindu-se parcă să ocupe cît mai puțin loc. Impresie de profundă umilință. În jurul nostru nemții rideau în cascade, se ghionteau, cîntau, făceau spirite, își consumau beția. Un oarecare Fritz își bălăbănea capul ca o lună plină, roz ca o felie de șuncă, cu trei fire galbene răsărind din chelia imensă, cu ochelarii doctorali strîmbați pe nasul cîrn. Alături, Karl, lung și uscat, cu mîinile și picioarele interminabile, intona *Gaudeamus*, lungindu-și gîtul de cocostîrc... Hans scotea o sticlă furată și, între două imprecății sorbea lichidul, iar înghițiturile lui pocneau cu tot zgomotul din compartiment. Oskar declama *Des Sängers Fluch*,¹ cu gesturi corespunzătoare, adresîndu-se fiecăruia pe rînd, cu toate că nu-l asculta nimeni. Frantz, adormit pe jumătate, sforăind cu intermitențe, întreba citeodată mereu cu aceleași vorbe: „Was ist denn?“² Alți doi cărora nu le-am reținut numele, imitau diferite animale. Era și o fată, *Fräulein Mitzi*. Grasă, roșie, unsuroasă, fierbinte, cu ochii împăienjeniți de melancolie vieneză și de vin.

Mă uitam pe rînd la toți, mereu îngrijorat de scandalul care lua proporții. Japoneza se micșorase încă, se alipise de geam ca o petală, cu grijă ca nu cumva să atragă atenția asupra ei.

Fritz pierduse echilibrul complet și căzuse peste Karl, care nu băgă de seamă în pasiunea cîntecului. Hans, după ce golise sticla, se uita acum în zare la ea, sperînd să mai descopere vreo picătură rătăcită. Oskar își terminase poezia și acum începuse, tot atît de ineputabil, *Die versunkene Glocke*. Franz dormea buștean. Cei doi fără nume, după ce încercaseră toate limbajurile animalelor, își împăcaseră duetul unul lătrînd, celălalt mieunînd. Mitzi, maternă, își privea coreligionarii, socotîndu-se un incontestabil punct de echilibru și de atracție în halucinațiile celorlalți. De altfel, prin nu știu care exclamație atrase brusc privirile

¹ Poezie de Johann Ludwig Uhland (1787—1862), poet liric german.

² Ce este (germ.).

nemților și îi armoniză. Începură cu toții un imn de slavă pentru diva care zîmbea satisfăcută și răsfățată. Au pornit urale, apoi discursuri. La urmă gesturile li se făcuseră mai întreprinzătoare. Ca o alarmă deznădăjduită, inutilă, dar pe care nu te poți împiedica să n-o trimiți, mi-am îndreptat privirea spre micuța japoneză. Și atunci s-a întîmplat o minune ce a durat o secundă, dar secunda s-a solidificat pentru totdeauna în memoria mea de obicei șubredă. Fața ei a făcut o mișcare, pleoapele s-au închis pe jumătate, și de pe buzele ei subțiri s-a desprins, încetișor, transparent, dar totuși vizibil, plutind prin aer și căzînd pe ochii mei, un suris. Purta în el toate sensurile : tragic și cu speranțe, îngăduitor și revoltat, protestînd și, în același timp, resemnat. I-am simțit forma lui mîngîindu-mă. A fost o clipă de înțelegere perfectă a noastră, neprevăzută pentru doi oameni necunoscuți, din alte lumi și cu alte gusturi, clipa care anunța fericiri depline sau poate dezastre, dar care se stinse înainte de a-i da o consistență, lăsîndu-mi însă, cu toate că diafană, certitudinea fostei ei existențe. Asemeni unui corp ceresc, venit din necunoscut, care s-ar apropia, ar amenința sau ar promite, și apoi printr-un salt nou ar porni cu aceleași capricii, vertiginos, în spațiu.

Trenul se opri tot atunci. Japoneza cu fața din nou imobilă, puse piciorul delicat pe prima treaptă, apoi pe a doua, tot mai departe de mine, pe strada care o pornea nesfirșită, prin orașe, pe cîmpuri, pe ape, pînă în țara ei de dincolo de lume, pentru un an, pentru toată viața ei și a mea, pentru eternitate.

CARTEA NUNȚII

GEORGE CALINESCU

I

Cînd salcîmii stației începură să alunece pe dinaintea trenului, lovînd ușor cu frunzișul streășina vagonului, Jim trase ușa compartimentului și merse să se așeze la locul său de lingă fereastră. Mirosul de piei încinse și de unsori îl făcu să privească cu mai multă repulsie plușurile groase ale fotoliilor de culoarea tutunului uscat. Pe spetezele și pe brațele lor, eroziunile se prefăcuseră în ulceratii negre, lipicioase, adevărată lepră a stofelor bătrîne. Jim acoperi cu batista plaga rezemătorii sale, apoi se lăsă pe spate, într-o poziție calmă, rece și meditativă.

Destul de lucid pentru ca să-și dea seama de mișcările sale sufletești și să înăbușe la vreme impulsivitățile de vanitate vulgară, el nu putu să nu recunoască invazia unui sentiment de atracție personală, caracteristic în clipele în care se bănuia observat. În aceste împrejurări el simțea nevoia să-și compună o mască severă și abstractă și să se ilustreze printr-o contemplație de neuitat, rîndind lumea cu altitudinea sa morală. Încercă dar să se smulgă contingențelor, examinînd tavanul alburii al compartimentului, recenzînd fără familiaritate pe tovarășii de călătorie, rezemîndu-se cînd într-o mină, cînd într-alta, dar aceste eforturi de a-și găsi o ținută firească îi vădiră și mai mult stîngăcia. În cele din urmă, se ridică și trase cristalul gros al ferestrei. Aerul uscat, nisipos îi plesni

în obraji, iar compartimentul se umplu cu aburi de cocs și de fin incendiat. Perdelele filfiiră ca niște flamuri, părul domnișoarei din față se umflă spulberat și gazeta vecinului de bancă explodează în miini.

Jim scoase capul afară și privi. Locomotiva alerga adulmecînd traversele, sforăind la podețe, țipînd prelung la ivirea capetelor albe de pod, iar pistoanele zvirleau ritmic lucioasele articulații de-a lungul înalțelor și multiplelor roți. Hurducarea monotonă, ciocănitul ascuns de lanțuri și tampoane care bătea neostenit măsurile se prefăceau la poduri în prăbușiri asurzitoare de mari plăci de fier, după care urma iluzia unei liniști curgătoare, de izvor. Terasamentul luneca pe dedesubt, smulgînd după sine stîlpii de telegraf și pomii, și Jim se trudea zadarnic să pună un punct fix în prundișul anonim, părăsind cu regret o grindă înnegrită de catran, o tufă pipernicită sau o cremene lăptoasă cu care ochiul se familiarizase din goană. Aerul îi usca fața, improșcîndu-l cu un nisip fin de zgură, dar senzația vîntului sfîșiat și a spațiului devorat cu fiecă stîlp aruncat în urmă îi făcea plăcere. În cele din urmă, temîndu-se ca șederea sa la fereastră să nu producă vreo supărare celorlalți pasageri, se așeză din nou la loc, continuînd să urmărească goana cîmpurilor cu privirea.

CALUL

MARIN PEDA

Florea Gheorghe avea de făcut o groază de treburi, dar dintre toate vroia să termine una, acum, de dimineață, înainte ca soarele să răsară și să-l apuce căldura, și la care se gîndise încă din ziua trecută.

El se sculase în dimineața aceea mai devreme.

După ce înghiți vreo citeva gloduri de mămăligă cu brînză, se duse în grajd și începu să cotrobăie după niște lanțuri și curele, apoi le lăsă, luă un căpăstru și se apropie de un cal care dormea nemișcat lîngă iesle. Îi viri capul în căpăstru, îl dezlegă și îl trase încet în mijlocul bătăturii.

Pe cer încă mai străluceau citeva stele învinețite, din puzderia de peste noapte. Era liniște, și cerul răcoros și curat tremura alb peste dealurile și salcîmii înalți de pe marginea satului.

Era un cal înalt, bătrîn, cu părul încrețit pe burtă și ros de ham aproape peste toată pielea. Abia mergea și capul îi atirna în jos, bălăngănindu-se greu și încet ca o ciutură mare și hodorogită. În mijlocul bătăturii se oprise încremenit, apoi cînd omul îl trase de căpăstru, toată osăria trupului porni să se desfacă și să se miște, și din toate acestea animalul abia făcu cîțiva pași; fel de fel de oscioare și coarde îi ieșeau pe la încheieturi și printre coaste și se împreunau una cu alta ciudat, ca să-i întindă alene cele patru picioare.

Florea Gheorghe, alături, începu să ridă, oprindu-se pe loc uitîndu-se la el, cum stă întors în mijlocul curții, cu copitele lățite ca niște străchini negre în țărînă, și cum nu mai poate merge. Se apropie mai mult de el și începu să-l mîngieie, trăgîndu-l de smocul de păr din vîrfurile frunții: o vreme și apoi porni cu el de căpăstru spre poarta drumului.

Pe podișcă, se opriră iar. Calul sforăi deodată și, tușind scurt, împrăștie un smoc de mucii în toate părțile.

— Răpciugă, făcu omul ștergându-se și începu iar să ridă. Apoi continuă : Îi suflă pe mine ! Bine, mă ! E, hai !

Încet, încet, o luară prin mijlocul șoselei. Calul călca rar, legănându-și trupul, și la fiecare pas oasele îi ieșeau ascuțite în sus, îmboldindu-i pielea să i-o rupă.

— Ei, hai, bătrînule, că ți-ai mâncat tărița... Hai, mă, să paști iarbă verde...

MOARTEA LUI IPU

TITUS POPOVICI

Stăteam în mijlocul curții mari, îndobitocită de lumină, și mă blestemam. Sila îmi venise pe neașteptate, ca un sughiț : îmi era silă de mine, de trupul meu dizgrațios, cu noduri mari la genunchi și la coate, de sudoarea pipărată care-mi frigea subițoriile și furca picioarelor.

Printre dinții strînși îi cerui socoteală celui de sus, pentru că nu știam ce vreau, pentru că mă făcuse atît de încăpător : un fel de oală uriașă în care nu poți găti un singur fel de mîncare, trebuie să arunci toată hrana pe care ai strîns-o pentru mai multe luni, zahărul și sarea, făina albă și gogoșarii în oțet ; nu se alege nimic și foamea crește la vederea lăturilor care fierb... Uite, și în clipa asta văd totul și nu pot alege nimic : afară, la poartă, în lumina alburie, s-a oprit o mașină militară „Horsch“ ; șoferul, gol pînă la briu, își roade unghiile, cu o ciudă de neînțeles ; n-a oprit motorul și duduitul lui face să fie și mai cald împrejur ; și în același timp mie frică de ciine, de curtea în mijlocul căreia stau : pămîntul e ars, alb, sticlos, cu crăpături negre sub care mustește, colcăie și fierbe ceva amenințător, la un deget sub picioarele noastre și noi nu știm, pe urmă curtea, se micșorează, grajdul și casa năvălesc asupra mea din două părți, să mă strivească ; cerul se ascunde, decapitat, pe acoperișurile putrede pe care horcăie niște porumbei.

Degeaba îmi încordez umerii, zadarnic vreau să rezist. Știu ; n-o să iasă nimic din mine, n-o să mă iubească nebunește nici o femeie, n-o să ajung Poet ; *amiază asta mi-e dușmană și am să mor în curînd.*

MĂRI SUB PUSTIURI

D. R. POPESCU

— De ce nu cîntă aparatul ? îl întrebă ea, răsucind mereu butonul.

— Nu știu, s-o fi stricat...

— Nu-i stricat, zise ea, privindu-l din toate părțile.

Lui nu-i trebuia muzică, dacă ar fi vrut să audă știri. Stăteau în ultima cameră și nu s-ar fi auzit nimic pînă în coridor. Ei însă îi plăcea muzica. Poate de aceea lui nu-i spune pe nume, ci-i spunea Beethoven.

Fiindcă i se păruse c-ar avea un auz muzical ieșit din comun. Era o părere numai, dar el n-o contrazicea. Citise undeva că admirația poate fi uneori un semn de dragoste. Așa că-i făcea plăcere să-i zică ea Beethoven.

Se auziră două focuri de armă, departe. Copiii continuau să cînte și să bată din palme. El îi privi pe fereastră. Angela, fata creditorului de la etajul trei, dirija caraghios, așteptînd să intre în joc.

— Beethoven, zise ea, uită-te tu ce are aparatul de nu merge.

El se uită la lămpi, la legături și nu observă nimic. Și deodată rămase aproape înghețat, amintindu-și de ora cinci.

— Ce-ai? il întrebă ea.

— N-am nimic...

— Te-ai făcut palid, zise ea și-i puse mîna pe frunte.

Nu-i mai pusese niciodată mîna pe frunte și el atunci se trezi ca dintr-un vis și începu să zîmbească.

— Te-a ars soarele prea mult, poate ai insolotație...

— N-am, zîmbi el. Ți s-a părut că-s palid...

Copiii continuau să cînte, ca și cum nici o piatră nu s-ar fi mișcat pe tot pămîntul. Nu le păsa de nimic. Castanul dădea umbră și soarele mergea înainte, ca întotdeauna. Și ei băteau din palme.

El le cunoaștea acum vocile la toți.

— La ce te gîndești?

— Asta-i vocea Sandei, auzi! Și asta e a broscoiului de Marin. Acum strigă el. Grozav ce strigă!

— E foarte obraznic.

— El îmi place cel mai mult.

El nu fusese niciodată obraznic. Și nici acum n-ar fi vrut să fie. Evident, nu știa să se poarte. Ce să facă? Să-i prindă mîna, ca la cinematograful, și s-o sărute? Se temea de ea. Se temea și s-o privească în față.

Ea plecă în bucătărie, și el îi urmări pașii. Și auzi papucii de casă lipăind. Lip-lip. S-ar fi putut să nu-i mai audă niciodată. Dar acum tot mai avea două ore, atît putea să mai stea cu ea, două ore. S-ar fi putut la cinci să fie prins. Să nu reușească. Ori să reușească și să fie împușcat, fugind. Ori să reușească și să fie prins de viu. Oricum, nu l-ar ierta. Dar el era convins că totul o să se întimple exact așa cum plănuiseră secundă cu secundă.

ÎN GENUNCHI

ION LÂNCRAJAN

În curtea primăriei era larmă și agitație. Se auzeau strigăte și comenzi, pîriituri de motoare, injurături. Apoi, după ce larma asta pătrunse și în pivniță, ca un ecou, afară se făcu liniște pentru un timp. Și-atunci foiala dinăuntru crescuse, se întetî, ca în fața unui pericol nedeslușit. Un om se duse la fereastră și se uită îndelung afară.

— Ce-i? întrebă careva, de jos, din spatele lui.

— Or mai adus unul!... Cu motocicletă!... Îi legat!...

Zevedei repetă vorbele omului — „Cu motocicletă!... Îi legat!“ — și se întrebă de ce l-or fi legat nemții pe arestatul acela. Se gândi să se ducă și el la fereastră, să se uite, să vadă cine mai fusese ridicat: Cine știe cine-o fi omul acela!... Și de ce-o fi fost luat!... Dacă-i legat fedeleș, înseamnă că-i periculos... Sînt și de ăștia!... Au și ei dreptate, într-un fel!... „Dar de căutat ce caută ei aicea, mă? se întrebă tot el, pe neașteptate. Și de ce adună oamenii?... Or golit satul de vite și-acum se agață și de oameni!... Păi asta, dacă stai și te gîndești bine, nu prea seamănă a dreptate... „Simți din nou cum se adună și se ridică ura în el ca într-o urnire greoaie și dureroasă. Și nu se mai sperie de fel, nu mai încearcă s-o deie la o parte. Se lăsă năpădit de dușmănia asta mare și adîncă și se gândi cu tristețe că-i rău tare dacă ajungi abia la bătrînețe să vezi ce-i cu unele și cu altele. Dar nu se mai întoarce, nu se mai răsuci și nu se mai foi de loc. Își infrinse șovăielile și-n clipa cînd îl împinseră nemții în pivniță pe noul arestat, el sări să-l apere și să-l ridice.

— Ajunge, îi spuse el neamțului, care îl mai lovi o dată pe arestat, cu cizma. Îi rușine... Armata germană, voi...

Neamțul îl izbi și pe el în piept, cu patul armei și-l împinse cît colo, fără să se uite la el. Apoi, după ce ieși și după ce închise ușa în urma lui, îi spuse altuia, care îl aștepta afară, că în pivniță este un țigan care știe nemțește. Celălalt îi spuse că nu-i așa și că individul respectiv, adică el, Zevedei, nu era țigan dar era periculos, era un răzvrătit. Zevedei deduse mai mult înțelesul vorbelor și-și dădu seama abia acum, după ani și ani de zile, că nemțeasca pe care o știa el era destul de săracă și se limita la cîteva noțiuni militare, la ordine și comenzi. „Va să zică eu nu sînt țigan, conchise el, dar sînt periculos!... Și de ce oare!... De ce mă izbesc ei cu arma în piept!... La bătrînețe!... Mă iau de-acasă și după aia!... Înjură și se foi pe loc, pufăind și gemînd ca un urs care fusese rănit de moarte, stîrnit. Nu se limpezi și nu ieși din starea asta grea și tulbure, de minie și de îndurare — îl durea tot pieptul, nu numai locul unde fusese lovit — decît în clipa cînd se împiedică de noul arestat. Asta încerca să-și rupă legăturile, pe tăcute, încet, și el sări numaidecît să-l ajute.

— Stai că te dezleg eu! îi spuse el. Fir-ar ai dracului să fie, cu Hitlerul lor cu tot!... Cu mașinăriile lor cu tot!...

UNDE FUGIM DE-ACASĂ

MARIN SORESCU

Dă-ne, soare, zilnic papucul tău cald să putem ieși pe asfalt. Că atunci cînd nu trec mașini noi desenăm pe el găini. Găini măiestre, ale căror ouă nu se șterg cînd plouă. Ba, din contră, din ele, clocite bine, ies copaci, vervețe și albine. În fiecare zi, pe un kilometru de trotuar stricăm un kilogram de var. Începem cu portrete de mițe și alte animale pînă ajungem la triunghiuri și linii goale. Facem fel de fel de cercuri și pătrățele și nu mai lăsăm nici o figură să intre în ele. Le

păzim o zi-ntreagă ca nimeni să nu le-nțealeagă. În noi în fiecare sforăie netrezit un pictor foarte mare. Unul, nedescoperit pînă acum niciodată, ca o ciupercă nerăsărită și nemîncată. Și de-aia toată ziua, în genunchi, pe asfalt, lucrăm, pentru că vrem să-l lansăm.

Dar de-o fi pictor sau ba, noi om desena și așa. Chiar dacă ursul nostru n-are decît o labă, să vede că e un urs de treabă.

Deși sîntem copii, operele noastre sînt pline de economii. Iată, pentru atîția oameni desenați aici cu creta, vede același ochi de soare, care face naveta. Azi la mine, mîine la tine. Astăzi se uită cu el iepurele care mustăcește fericit și dă din urechi, mîine aceste frunze de stejar, perechi.

Noi ne căzîm, numai ca totul să fie frumos, pe sus și pe jos. Dacă zboară pe cer doi porumbei și-un cocor, punem mîna pe umbra lor. Așa îi vedem mereu lîngă noi, cocorul și porumbeii amîndoi. Apoi, din cînd în cînd, mai luăm animale, păsări și din gînd. Cînd zgîriem o figură nouă, nemaivăzută, cine știe ce ciudat nagîț sau nagîță, parcă sugem din cea mai dulce țîță. Parcă mușcăm din visul de azi-noapte, cu dinții noștri de lapte.

Ce, parcă n-am văzut cu ochii goi că desenați ditamai oameni mari și voi? Faceți toată ziua pe drum tot felul de gînduri din fum : o ceașă, un vapor care plutește pe un nor. Chiar mă întrebam eu cîte-odată : unde s-or fi ducînd toate aceste desene, nene? Aș vrea să pun mîna eu, unul, pe tot ce-a desenat cu fum omenirea, de cînd s-a inventat tutunul. Așadar, ne întrecem și pe această cale : voi pictați cerul, noi pămîntul de la aer mai la vale. Noi ne jucăm foarte gravi, gîndindu-ne că pămîntul e făcut pentru zugravi. Iată, un munte de var ne-a ajuns pentru toți cîmpii. Au mai rămas fără păsări, cai și stele : gardurile și, pe alocuri, stîlpii. Mîine dimineață la ora șase trecem și la case.

NOAPTEA INOCENȚILOR

SORIN TITEL

Am rămas nemișcat în fața ușii închise știind că ea era dincolo, lipită de ușă, cum stăteam așa mă gîndeam la dragostea ei pentru mine, la dragostea mea pentru ea,... ar fi bine ca nerăbdarea și curiozitatea s-o facă să se aplece și să se uite prin gaura cheii, ar fi bine ca între timp să se facă întuneric, oglinda din spatele meu să înceteze să mai reflecteze ceva, ar fi bine ca lucrurile din odaia în care mă aflam să-și piardă, încet, încet contururile. Iar eu, sătul de atîta așteptare, m-am așezat pe un scaun. Dar acolo în odaia vecină ea porni să cînte din nou. Am început atunci să strig la ea implorînd-o să tacă. Acum ea e foarte docilă, acum ea mă ascultă, acum în jurul nostru nu e decît liniștea odăilor noastre... Ar fi bine ca prin geamul mare de sticlă să pătrundă luminile orașului, aruncînd fișii luminoase pe covoare și pe mobilă. Acum ea mă roagă să-i deschid și eu mă supun docil rugămintelor ei, acum stăm amîndoi unul lîngă altul în fața căminului stîns, țînîndu-ne

de mână, apoi ea îmi vine cu brațele încărcate de flori, punându-le cu multă grijă în cupele de porțelan violet, era acum un miros greu în odaie. Am coborît în stradă, împreună, și deasupra noastră se boltea un cer încărcat de stele. Ar fi bine acum să fim triști și să mergem ținându-ne de mână. Ea să tremure ușor în rochia ei subțire, de culoarea macilor sălbateci. Ar fi bine ca ea să semene în aceste clipe cu un mic animal speriat și sălbatec, cu o mică ciută din pădure, ar fi bine ca ea să simtă cum împreună cu frigid pătrunde în ea toată singurătatea lumii.

VALSURI NOBILE ȘI SENTIMENTALE

SORIN TITEL

Întotdeauna în septembrie o școală are mirosul acesta, miros de pereți proaspăt văruiți, de podele unse cu moțorină. Întotdeauna coridoarele școlii sînt răcoroase și oarecum în afara verii, de parcă vara ar fi fost un anotimp care s-a oprit afară la porțile școlii. Întotdeauna cînd pătrunzi într-o zi de vară într-o școală e ca și cum ai pătrunde în alt anotimp. Dar cum nu mai era vară, ci toamnă, frunzele lunii septembrie îi întovărăși pînă la porțile școlii, ba una se furișă cu ei înăuntru alunecînd pe mozaicul dat cu motorină, aducînd pe coridoarele furate ceva din lipsa de organizare a toamnei. Totuși, o fărîmă din vară mai era afară, și ei se vedeau mînați de un gest copilăresc. Ar fi vrut să vopsească frunzele toamnei cu vopsea verde, la fel ca eroii din cartierele copilăriei. Obișnuiți cu lumina soarelui, își priveau uimiți chipurile cu trăsăturile estompeate de umbră.

— La școala asta ai să înveți? îl întrebă ea.

El nu-i răspunse și liniștea care domnea pe coridorul școlii era întreruptă doar de țâcănitul uniform al unei mașini de scris, care se strecura de undeva din dosul ușilor închise, probabil din secretariat.

Urcară scările la primul etaj și, prin geamul uriaș de sticlă, priviră curtea pustie, în mijlocul căreia se afla o fintină cu pompă. În curte intră o căruță încărcată cu varză și trei femei cu halate albastre începură să descarce varza.

III.
REPORTAJ

ROMÂNIA PITOREASCĂ

ALEXANDRU VLAHUȚA

VALEA MOTRULUI

Mergem o bucată bună pe marginea Motrului, ale cărui unde verzui, pripite se sparg de bolovani. Apoi urcăm pe-un podiș larg și luminos. Miresme dulci, îmbătătoare, de sulcină și de dumbrașnic, se împrăștie în aer de pe finețele bătute de soare. Un vînt căldicel adie, și grînele coapte își leagănă spicele ca de vraja unui cîntec. În depărtare se pierd liniile încilcitate ale dealurilor întunecate de desimea codrilor. Lanurile sînt împinzite de secerători. Cîrduri de fete în cămăși albe și vilnice * roșii se pleacă muncii și-și mișcă brațele-n tactul unei doine. Dulce răsună valea de glasurile lor. Pe miriști și pe șesuri alunecă-ncet umbrele călătoare ale norilor. În urma noastră, Motrul, tolănit în spintecătura dealurilor ca un balaur ostenit, își tremură solzii sclipitori în soare. Copacii bătrîni s-apleacă pe undele lui sfătoase să le-asculte poveștile. El scoboară de sus, dinspre „Culmea frumoasă“, de la poalele muntelui Oslea, unde-a stat în vechime incolăcit năprasnicul șarpe cu nouă ochi, de groaza căruia se cutremura toată valea Dunării, pînă cînd într-o zi iată c-a sosit acolo Iorgovan, voinicul fără seamăn, și s-a așezat într-o groapă, cu calu-i năzdrăvan și cu tolba-i de săgeți, și, cînd șarpele, flămînd, a ridicat capul să-nfulice-o turmă de vite ce păștea pe vale, Iorgovan, întinzînd arcul, l-a izbit c-o săgeată și i-a scos un ochi, iar muntele s-a zguduit din țîțini de zvîrcolirile dihăniei. Și tot așa l-a pîndit și l-a săgetat, pînă cînd șarpele, rămîind numai c-un ochi, a rupt-o de fugă pe la Furca Alunului, pe unde se vede și azi dira lui, căreia îi mai zic unii și „brazda lui Novac“. Iorgovan s-a luat călare după el, și unde-l ajungea, îi și hărtănea cu paloșul o bucată din trup; la gpa Cernei însă voinicul a stat locului, fermecat de cîntecul unei zîne, iar capul șarpelui a trecut Dunărea pe la Cazane și s-a ascuns în peștera neagră, de unde iese vara musca cea rea, care bintuie vitele de prin meleaguri.

Depart, hăt, Motrul scapă-n luminiș, și după ce soarbe undele Coșuștei, se îndoaie pe la capătul dealului Colibași și trece, domolit și gînditor, pe sub zidurile mînăstirei Strihaia, unde-a văzut într-o noapte

* Vilnic — fotă lucrată ca o fustă încrețită și despicată în față.

pe Mihai Viteazu viind ostenit de război și grăbindu-se să ridice pînă-n ziuă, pe ruinele castelului părintesc, o biserică, pe care, de zor mare ce-a avut, a greșit și-a zidit-o cu altarul spre miazăzi. De-acolo, bătînd spre răsărit, se lasă molatic pe șes deschis, printre imașuri și sămănături, pînă-n mănăstirea Gura Motrului, unde-și descarcă undele-n Jiu. Mănăstirea, împrejmuată cu ziduri groase, sparte de vremi, e așezată pe poalele unui deal. Acolo odihnesc oasele cuviosului patriot Eufrosin Poteca, unul din cei mai harnici apostoli și luminători ai neamului nostru pe la începutul secolului al XIX-lea. Pe porțile de fier de la intrare, mîncate de rugină, se cunosc încă urmele gloanțelor repezite din flintele pandurilor lui Tudor la 1821, cînd, de frica lui, boierii greci se închiseseră acolo, ca într-o cetate, cu averi, arme și arnăuți. Pe toată valea Motrului și-a Jiului, pornind din cîmpia Padeșului, de pe plaiul Cloșani, unde s-a ridicat întii steagul libertății în mintuitoarea răscoală de la 1821, și pînă în șesurile Dunării, prin toate satele Olteniei auzi vorbindu-se de „Domnul Tudor“, ca și cum ieri ar fi trecut pe-acolo, în fruntea pușcașilor săi, așa viu, și mare, și întreg a rămas în mintea tuturor „viteazul răzbnător“ al poporului, eroul legendar care îmbrăcase „câmașa morții“ pentru mîntuirea neamului său.

TABLETE DE CRONICAR

TUDOR ARGHEZI

TALENTUL MEU

Talentul meu, îmi scrie un confrate străin, felicitat pentru o carte a lui, în sfîrșit apărută, nu e ce pari a crede dumneata. De ce m-aș ascunde și ți-aș părea năzdrăvan? Talentul meu te farmecă, dar talentul meu e o tortură. De la mintea la condeiul meu e un drum de piedici și de prăpăstii, amenințat la fiecă cotitură să mă prăbușesc ori să cad în golul fără fund. Mă tîrăsc cînd ca Iov pe coate și pe coaste, mă duc cînd pe brînci, cînd în cîrji. Suișul e greu și-l sui cu povara mea încet-încet.

Dacă ar fi numai o muncă de suprafață n-aș fi nefericit. Trebuie să ar prin buturugi și să le smulg din locul lor zidit, cu plugul. Cîteodată mă duc pînă-n adîncul pămîntului ca să le scot din el.

Nimic nu-i pentru mine lesnicios. Sînt blestemat să stărui acolo unde altul fluieră și trece. Dacă nu stau neclintit, pana, cea mai ușoară dintre scule, îmi ajunge grea ca un bolovan de plumb.

Nu am odihnă, nici sărbătoare. Toate plăcerile mie-mi sînt refuzate. Mă gîndesc : otrava mea, și uit lingura în supă, ademenit nu de o idee distinctă, dar tîrit ca de un nor confuz, care mă ia cu el și mă duce. Stau locului și călătoresc. Carul a rămas pe loc și roțile lui fug înainte.

Nu am talent, am o turburare. Cuvîntul îmi vine greu în condei. Îl șterg de zece ori și tot nu l-am găsit. Mă singeră fraza, mă doare. Sînt bolnav de ceva, bolnav de nedeslușit și dorm neînterupt. Un singur lucru le cer oamenilor care mă iubesc, să mă lase singur, să nu mă ceară, să nu mă cheme. Că dacă sînt în stare să fac ceva, nu pot izbuti în vuiet,

în ropot și alarmă : îmi trebuie liniștea de la început, aceea în care plutea peste ape cuvîntul.

Dumneata crezi că lucrez ca o mașină de tipar, că pui hîrtia, învîrtesc de roată și iese scris. Nu, dragul meu ! Nu m-am născut inzestrat cu facilitățile pe care mi le-aș dori. Capul mă apasă ca o piatră. Am ajuns la simburile țărînii pe dedesubt, pe unde trebuie să sfredelești, și să deschizi o galerie, pas cu pas, palmă cu palmă. Tot ce-i de mine : sînt un cuceritor tenace și neînduplecat și numai într-un etern întuneric. Mă lupt de moarte cu ogorul meu, din care țîșnește rar o vînă de argint ; mă duc pînă la ea cu lopata. Cîtă sforțare îmi cere mie, ca nimănuia, orice bob de nisip, e de neînchipuit.

Lăsați-mă singur — le spun prietenilor mei — și nu vă supărați. Numai așa vă place condeii meu, pe care nu trebuie să-l pierd.

BUCUREȘTII TINEREȚII MELE

ION MINULESCU

SĂPTĂMÎNA LUI BLÉRIOT. — CONVORBIRE ÎNTRE UN BUCUREȘTEAN ȘI UN PROVINCIAL. BINEFACERILE AVIAȚIUNEI. — AEROPLANUL ȘI MUNCA CÎMPULUI. — PLOAIA ARTIFICIALĂ

Luni 19 octombrie 1909.

Dialogul de mai jos are loc în colțul unei străzi oarecare din București, sau dacă preferați într-una din cafenelele mai de seamă ale Capitalei. Unul dintre acei bucureșteni care cunoaște toată lumea, care știe ora exactă cînd sosește sau pleacă fiecare și mai ales ghicește dintr-o singură privire ce anume afaceri aduc în Capitală pe anume provinciali, se întîlnește cu un prieten provincial, a cărui prezență în București nu-l surprinde atît cît îl surprinde faptul că nu-l descoperise mai devreme. Dialogul, foarte banal de altfel, se rezumă în următoarele fraze :

— Ah ! ... Dar de cînd pe la noi ?

— De alaltăieri.

— Am înțeles. Pentru Blériot.

— Pentru el ...

— L-ai văzut ?

— Mă mai întrebi ?

— Cum ți s-a părut ?

— Admirabil...

— Nu-i așa ?...

Mîna dreaptă a prietenului provincial se învîrtește de cîteva ori în aer, desenînd obișnuitul suprem argument pe care îl întrebuițezi ori de cîte ori nu mai găsești cuvinte la îndemînă pentru a-ți exprima mulțumirea sufletească. Și dialogul urmează înainte.

— Dar nu știi altceva ?

— Ce anume ?

— Asta nu-i nimic...

— ?

— Ascultă-mă pe mine. Să vezi la primăvară ce o să fie...

— Ce-o să fie ?

— Tămbălău mare...

— Ei așa.

— Cinci aviatori deodată. Cinci... Mă înțelegi? Tămărășescu cu aeroplanul lui Blériot, prințul Bibescu cu aeroplanul lui Voisin, Robert Catargiu cu aeroplanul Antoinette, locotenentul Goliescu cu al lui și Vlaicu, un inginer tânăr, venit din Transilvania, cu altul. Pe-al lui Vlaicu îl construiește arsenalul nostru.

La auzul atîtor nume, provincialul deschide ochii mari, ca și cînd ar fi avut ceva de văzut, nu de auzit. Apoi cu liniștea cea mai puțin prefăcută răspunde :

— Știu eu dacă la primăvară am să pot veni !... O să am treabă la moșie...

Bucureșteanul însă, care nu poate pricepe cum o moșie te poate interesa mai mult decît un zburător, dă din cap în semn de compătimire și amîndoi prietenii se îndepărtează ținîndu-se de braț... Discuțiunea asupra aeroplanelor a fost angajată. Bucureșteanul pretinde a fi foarte documentat. Provincialul sceptic se lasă convins cu greutate de cite ori o afirmație mai îndrăzneată îi turbură prea mult seninul convingerilor sale. Binefacerile aviațiunei sînt expuse cu un lux de argumente uimitor. Dar parcă nu-ți vine să crezi că mașina aceasta, care acum după ce ai văzut-o zburînd îți pare un lucru de nimic, poate fi în stare să schimbe fața omenirii, așa cît ai clipi din ochi. Provincialul ascultă și se uimește. Pe el nu-l interesează însă deocamdată decît moșia.

— Oare, asupra moșiilor, ce influență poate avea un aeroplan ?

— Mare, foarte mare... așa putea zice chiar colosală.

— Care, care ?

Bucureșteanul o caută. Pentru un moment însă n-o poate găsi. Provincialul n-o caută de loc. Omului de meserie însă, utilitatea aeroplanului la moșie îi vine mai curînd în minte.

— Ia ascultă, știi cum așa înțelege eu întrebuintărea aeroplanelor la țară ?

— Cum ?

— Uite așa bunăoară... te uiți pe cer și nu vezi pic de nor. Te uiți la barometru și vezi „timp frumos“. Te uiți pe cîmp și vezi că grîul se usucă din zi în zi mai mult... Ei, ce te faci atunci ? Chemi un Blériot d-ăștia și-i zici : *Stropește-mi moșia și-ți dau atît.*

— Cum așa ?

— Foarte ușor. Străzile cum se stropesc ? Acum cîțiva ani te gîndeai că o să se inventeze automobile stropitoare ? Nu. Înainte vreme pînă să ajungi cu stropitoarea la un cap al străzii celălalt se și usca. Astăzi însă într-o jumătate de ceas stropești Bucureștii întreg.

— Știi c-ar fi o idee !...

— Și încă ce idee ?...

Și bucureșteanul, care la rîndul lui, de data asta se lasă el convins de provincial, își dă un aer grav și bătîndu-și prietenul pe umăr adăogă :

— Să știi că ideea dumitale este admirabilă. să-i vorbesc în privința asta lui...

— Lasă, lasă, nu vorbi nimănui... asta este o idee a mea, care de se realizează am scăpat țara de sărăcie.

— Ai dreptate, când s-o inventa ploaia artificială am să-mi cumpăr și eu o moșie...

SCRIERI ÎN PROZĂ

GEO BOGZA

SULINA

În călătoriile mele pe Dunăre am dat, la gurile ei, de un oraș al mării. Mai mult chiar decît așezările de pe litoral, Sulina este un oraș al mării. De la un capăt la altul, toate străzile și toți oamenii ei poartă amprenta mării. Iar Sulina este port la Dunăre.

Constanța, Mangalia, Balcic sînt mai puțin ale mării. Construite pe pămînt ferm, pe stînci solide de calcar, ele au în spate podișul dobrogean, o realitate tot atît de plină de forță ca și marea.

Sulina, în spatele ei, nu are nici o realitate. Sulina, în spatele ei, are un vis : întinderi nesfîrșite de ape, șiraguri de bălți, o vastă rețea de canale, imense păduri de stuf. Delta Dunării. În partea cealaltă, singura realitate, marea. Și Sulina s-a logodit cu nemărginirea ei albastră pe deasupra căreia zboară pescărușii.

Pămîntul pe care-i așezată Sulina, clădit în gura deltei de aluviunile Dunării, nu e mai vechi de cîteva sute de ani. Veche, la Sulina, e numai marea. Și orașul s-a aruncat în brațele mării. Pămîntul e prea tînăr pentru ca să se poată sprijini pe el un oraș. E un pămînt fraged, afinat, aproape ireal. În spatele Sulinei nu sînt nici linii de cale ferată, nici drumuri, și nici măcar o cîmpie. Doar ici-colo, se zărește o dungă de pămînt subțire, înconjurată de bălți și de păduri de stuf. E întocmai ca în primele zile ale creației. Un amestec haotic de pămînturi și ape, din care nu se știe bine ce va ieși. Dar toată această incertitudine se sfîrșește la răsărit, acolo unde începe marea. Și Sulina, mai mult decît de pămîntul afinat al deltei, și-a legat viața de întinderea lichidă a mării. Pe cele cîteva străzi ale ei se simte, mai puternic decît oriunde, respirația adîncă și sărata a mării. Și tot ceea ce ea aduce, nostalgii, furtuni, naufragii.

Sînt două drumuri pe care se poate ajunge la Sulina. Unul pe Dunăre, altul pe mare. Pe amîndouă le urmează și peștii și vapoarele. Peștii, în bancuri, cînd pornesc în misterioasele lor migrațiuni. Vapoarele, cîte unul, cu coșuri fumegînde, cînd intră sau ies din Dunăre.

De la Sulina la Galați, pentru ca Dunărea să fie mai familiară atîtor căpitani de vapoare care vin de pe toate mările lumii, mai cunoscută lor, mai maritimă — și chiar așa i se și spune în acea porțiune pe care circulă cargoboturile : Dunărea maritimă — măsurătoarea nu se face în kilometri ci în mile. De la Sulina la Galați sînt optzeci de mile, marcate prin stîlpi înalți de beton, cu o tablă neagră în vîrf, spre care își îndreaptă binoclul căpitanii atîtor nații.

PABLO...

A fost dat celui mai plin de fantezie artist al vremii noastre, celui care a pus publicul neprevenit în fața multor surprize și pe mulți i-a umplut de stupeoare, să fie membru al unui partid comunist. Mult s-a teoretizat, în cadrul partidelor comuniste, despre felul cum se cuvine ca arta să reflecte realitatea, stabilindu-se și norme de la care într-o epocă era interzis să te abați, dar Pablo Picasso a reflectat-o cum a înțeles el, și a reflectat-o ca un artist de geniu și ca un mare cetățean al lumii.

Lui i se datorează *Guernica*, acea atroce amestecătură de capete omenеști și mădulare de animale, care nu corespunde nici unui canon, dar care va rămîne cel mai tragic protest al vremii noastre împotriva fascismului și a războiului, egală în tragism cu viziunile, de un crud realism, ale lui Franciscó Goya, alt mare spaniol îndurerat și înnebunit de dezastrele războiului. Tot Picasso, a desenat, poate mai inspirat decît oricînd, celebrul porumbel, emblema partizanilor păcii din toată lumea, a celor ce, în vremi de un nemaipomenit cinism, s-au ridicat împotriva bombeii atomice. Mulți au pictat porumbelul — pasărea care i-a vestit lui Noe sfîrșitul potopului, pasărea care simboliza Duhul Sfînt — dar porumbelul lui Picasso nu seamănă absolut cu nici unul : în loc să zboare, ține aripile strînse, părăind că stă în cuib, cum vor fi stînd porumbeii cînd pregătesc o nouă generație de porumbei, iar această trimitere la ideea de maternitate și fecunditate, această dezabstractizare a porumbelului clasic, a fost de asemenea una din trăsăturile profund umane ale marelui pictor.

A pune *Guernica*, pe care mulți săraci cu duhul, printre care și specialiști, au socotit-o o elucbrație, alături de porumbelul păcii nu este un act forțat : drumul de la unul la altul e în linie dreaptă și foarte scurt, și unul și altul au izvorit din aceeași mișcare sufletească, din aceeași mare conștiință.

Vastitatea și diversitatea, absolut uimitoare, ale operei lui Picasso, i-au făcut pe mulți să se întrebe, cu teama prostului, dacă nu sînt cumva victimele unui artist care își bate joc de toți și de toate. A expune, alături de mari pinze, care solicită meditația, niște burlane de sobă sau niște capete înnodate de sfoară, nu înseamnă a-ți bate joc de toți și de toate, de tine însuși în primul rînd ?

Adevărul este că geniul și forța lui Picasso fac parte integrantă din geniul și forța naturii. Oare natura și-a bătut joc de ea însăși cînd, după albatros, a creat cărăbușul ? Mai mult : cînd după elefant a creat șoarecele ?

Așa trebuie privit, înțeles și iubit Picasso, artistul care, cu un carnet de membru al partidului comunist francez în buzunar, a dat dovadă de o superbă libertate de spirit, creînd o operă care, multă vreme, va rămîne una din marile mîndrii ale umanității.

SPECTACOLUL LUMII

IOAN GRIGORESCU

„Lăsați orice deznădejde, voi, ce intrați...” — ar trebui să fie scris pe pragul acesta. Căci înăuntru s-a materializat speranța. Au plămădit-o mîinile noduroase ca rădăcinile de viță-de-vie ale unui bătrîn, surisul lui blind, topit în barba colilie, șăgălnicia înțeleaptă din ochii de plumb în care o daltă măiastră a cioplit două crestături de argint. Brâncuși e o legendă, și chiar dacă el n-ar fi existat, pămîntul românesc trebuia să-l fi născocit. O legendă stranie, tulburătoare, enigmatică, din care, pînă acum, n-am reușit să descifrăm decît o infimă părticică smulsă din anecdotica vieții cotidiene și din amintirile celor ce l-au cunoscut. Marele lui secret rămîne ascuns în operă și, deseori, neînțelegîndu-l, oamenii l-au hulit. E implacabila soartă a profeților, a mistificatorilor de geniu, a artiștilor care și-au depășit epoca. Neputîndu-i pătrunde tilcul, încă neputîndu-i-l pătrunde, parizienii i-au transplatat atelierul din Montparnasse, așa cum s-a găsit el la moartea marelui sculptor, cu toate operele terminate sau abia începute, cu toate ustensilele casei lui de ascet, în incinta Muzeului de Arte Moderne de lîngă Chaillot. Și asta este cea mai senzațională achiziție a celebrelor galerii care, dintr-un secol de artă, nu pot înfățișa în toată complexitatea lui nici un singur artist.

Brâncuși lucrează acolo. Noaptea, joagărul își hîrîie dinții de oțel în carnea marmurii, foalele pufăie sub metalul topit, „păsările măiestre” dau tîrcoale line pe sub geamlicul oblic al mansardei, „Principesa” zvîcnește, „Domnișoara Pogany” suride fără gură și doar „cucoșii” împrăstie vraja la ivitul zorilor — țipete de piatră înălțate interogator spre cerul mut. Ziua, marele vrăjitor stă, pesemne, ascuns prin cine știe ce ungher sau este deghizat în bătrînul paznic care moțăie pe un scaun, dormind cu un singur ochi, pentru a nu-și scăpa de sub priviri comorile. Și vine lume din toate colțurile pămîntului, mai ales tineri, și, pășind cu sfială pragul atelierului strîmt, se opresc în deschizătura porticului cioplit din birne oltenești și privesc cu uimire într-un univers ce le depășește măsura înțelegerii. Încă le-o depășește. Joagărul stă cuminte, păsările măiestre au încremenit și se lasă mîngiate de căldura palmelor. Pogany, cu ochii ca niște adîncuri de fîntîni, e tristă, cocoșii tac, iar Coloana fără sfîrșit nu mai vrea să spargă făgașul acoperișului și să se înalțe pînă dincolo de cer. E o tăcere de cavou păgîn, ca în criptele puternicilor suverani ai antichității în care au fost adunate comori pentru lumea de apoi. E o liniște sacră, ca după pecetluirea unor temute taine, o stare de așteptare ce nu mai cunoaște măsura timpului, căci cel ce-a legat și dezlegat vrăjile n-a murit decît puțin și trebuie să se întoarcă acasă, să-și reia lucrul.

SUB SEMNUL ÎNTREBĂRII

ADRIAN PAUNESCU

TITUS POPOVICI

— *De ce atita tăcere?*

— Dacă înlocuim cuvîntul „tăcere“ (trist și înghețat cuvînt!) prin altul, mai exact și mai complicat, și — de ce să n-o spun? — și destul de uzat, din păcate, *căutare*, am sentimentul că un răspuns poate începe să se contureze. Nu e vorba, desigur, de căutarea inerentă profesiunii noastre, ai cărei parametri sînt cuprinși între prima pagină (fericita, curata, înduioșător-stingacea și irepetabila deviză a intrării în lume) și ultima, asupra căreia plutește, solemnă, umbra, adevăratei tăceri.

Nu e vorba, mai ales, de necesitatea „perspectivei“, scuză îndoielnică a comodității, ca să nu folosesc un cuvînt mai dur: pentru că atunci scriitorul se condamnă la rolul de cronicar post festum și renunță la misiunea lui activă de participant, de om de acțiune pe mișcătoarele mări ale conștiinței contemporane. În ceea ce mă privește, căutarea de care vorbeam a însemnat și înseamnă găsirea unei incidențe între ceea ce datele biografiei decantează în scriitor și curentul dominant al epocii frămîntate în care trăiește, adică, mai simplu, tendința spre un echilibru între întrebările lui și ale vremii.

Epoca noastră, cred eu, cu toată diversitatea ei explozivă, cu situațiile ei limită, devenite fapt cotidian, aspiră, într-un proces ireversibil, indiferent de meandrele lui nu o dată sfîșietoare, la o *mutație esențială*, la o unitate umană superioară, la o victorie durabilă împotriva absurdului. Absurdul necomunicării, absurdul forței brutale și oarbe ca mijloc de soluționare, absurdul „zonelor foamei“, absurdul torpilării cuvîntului, și toate acestea în zilele cînd omenirea tinde spre cunoașterea spațiilor tainice ale galaxiilor și cînd „de acolo“ se înmulțesc semnele de recunoaștere, încercările de comunicare. „Unde vei găsi cuvîntul ce exprimă adevărul?“, care sînt modalitățile estetice, de-a răspunde acestor viitoare întrebări, iată, dacă vrei, obiectul căutării și cauzele „tăcerii“. Și, de altfel, romancierul își începe adolescența la 40 de ani.

— *Ce ați scris în acești ani? Circulă insistent variante verbale ale unor pagini de roman. Refaceți, vă rugăm, pentru cititorii noștri, sensul literaturii dumneavoastră recente.*

— Lucrez de mult la un roman care se numește *Puterea*. O frază a lui Napoleon m-a urmărit cu o încăpățînată insistență: „*Politica este destinul modern*“. Politica, în sensul de participare conștientă, în sensul de permanentă nemulțumire, de respingere a stagnării, a inerției, a mitologiei consolatoare, a balsamurilor cu care omul și-a oblojit slăbiciunea și limitele. Saltul din domeniul necesității în domeniul libertății înseamnă însă o bătălie mai lungă, mult mai complexă, decît mi-am închipuit și numai bunacredință sau entuziasmul juvenil, admirabil și curat, sau ceea ce numim, destul de empiric „talent“, nu sînt suficiente. E nevoie de o aspră încăpățîinare, de puterea de-a renunța (și am

renunțat pînă astăzi la patru variante) și de curajul de a reîncepe ori de cîte ori e nevoie. Și pentru că istoria m-a fascinat dintotdeauna, aș dori să mă aplec asupra unuia din personajele ei cele mai tragice — uluitor de contemporan ca destin și vocație — Avram Iancu, apropiat sufletului meu încă din anii copilăriei.

INSOMNII

MARIN SORESCU

BRÂNCUȘI

Victimă a folcloriștilor și literaților! La intrarea în opera lui Brâncuși ar trebui o răzătoare, să te ștergi pe picioare de toate legendele pe care le-ai auzit despre el. Iar ieșind să te speli pe mâini de păcatul profanării și să taci. Sînt cîteva locuri pe lume care trebuie neapărat atinse măcar cu virful unghiilor. Trebuie să vezi piramidele, să-l asculți, odată și odată, pe Bach.

Coloana lui Brâncuși dacă vă uitați bine, e orizontală. E infinită pe orizontală, sau pe spirală, paralelă cu pămîntul, ca o bară de fier pusă să oprească presiunea mortală a cosmosului. Fără coloana lui, cerul s-ar lăsa mai repede cu noi.

Luați-ne mitul cu Brâncuși, înțelept, numai barbă, și noi, toată gloata admiratorilor, o să cădem în nas. Cum de nu ni-l mai putem închipui tinăr? Dar Brâncuși a fost nemaipomenit, un apucat sublim. Abia trecut de douăzeci de ani nu putea să accepte, în ruptul capului, că Rodin, în culmea gloriei sale, ar putea fi mai capabil decît el. Obrăznicie enormă, care azi, slavă Domnului, nu se mai permite!

Dar, în sinea lui, era un timid grozav, care avea în cap infinitul și nu îndrăznea să-l termine. De aceea și-a început creația cu acea odă în metru antic: „Rugăciunea“ din cimitirul Buzăului. „Nu credeam să-nvăț a muri vreodată“! Era invocația lui către sufletele celor care au murit întotdeauna pe aici, să-l ajute, fiecare cu ce poate, cu cite-un abur de istorie, pînă în negura trecutului și-a viitorului. Așa își începea Brâncuși, cu o invocare către muritori, nemurirea.

Apoi „Rugăciunea“ s-a mai ghemuit, s-a făcut broască țestoasă, focă. Apoi și-a dezdoit genunchii — pasăre măiastră, pînă s-a scurs prin virful stîlpului de pridvor... Unde? Încotro s-o căutăm?

Noi vom rămîne pentru vecie neconsolați, pentru că Brâncuși ne-a părăsit de două ori: o dată cînd a luat-o spre apus, să-și caute norocul, pe care, de fapt, îl purta în desagă — și a doua oară, acum, nu prea demult, cînd a fost chemat să execute niște lucrări în cer.

„Am venit să vă aduc bucuria“ — spunea el.

Poate e chiar deasupra noastră — instalat în atelierul lui și trebuindu-l de zor. Căci trebuie să existe și în continuare pentru noi, un Brâncuși al săracilor, care face pietre de rîu și le dă drumul mai ales pe riurile de munte, și din ele, abia dacă mai netezite puțin cu podul palmei, scoate domnișoare și muze adormite și cocoși măeștri fluierînd a veșnică pagubă.

„RIUL PORNİ MAI DEPARTE“

TRAIAN COȘOVEI

Stătea sus, pe baraj, și privea Bistrița intrind în tunel, dispărind pentru o vreme. De fapt, acolo aproape nici nu mai era Bistrița : era o întindere de ape, lacul. Apele care veneau repezi de sus se loveau în propria lor masă uriașă și își încetineau viteza, clipeau potolite în betonul sever al barajului.

Și fostul țaran Paștilionu¹, îmbrăcat ciudat în niște haine de protecție cauciucate, stătea cocoțat tocmai sus și privea lacul, privea Bistrița intrind în tunel. Era o zi senină, insorită dar rece, de toamnă secetoasă.

După ce privi mult, stînd deasupra barajului, dispăru și, în ziua următoare, putea fi văzut pe partea cealaltă a muntelui, la tunel-ieșire ; privea absorbit apa zbătîndu-se în turbine, asculta și privea. Nu mai lucra, aproape terminase cu lucrul la Bicaz, însă nu se clintea de acolo. Alți muncitori dădeau în primire, își luau rămas bun de la ființa asta nouă — Hidrocentrala uriașă, zidită de miinile lor. Alții rămîneau încă, își mai găseau de lucru, iar alții, întocmai ca și el, păreau că trăiesc o mare sărbătoare. Uitîndu-se în Bistrița cum se sfărîma, nevăzută, în turbinele uriașe, se înfioră, dar de data asta îi plăcu și avu sentimentul unui lucru mare pe care riul îl făcea acolo. Simțea forța acestui riu tinăr ca pe o mare biruință a lui. Se bucura pentru Bistrița și se simțea și el măreț, încrezător, vesel. Simțea și forța mare a oamenilor, și asta îi plăcu și gîndi cu mulțumire că el făcea parte dintre acești oameni. Forma, proporțiile acelor grupuri circulare colosale ale construcțiilor metalice îi inspirau respect și admirație pentru tehnică, pentru opera muncitorească. Și iarăși se simți mîndru : într-un mod cuprinzător privind lucrurile, el participase la toată această operă uriașă, pe care mulți, în satele lor, abia dacă au visat-o.

Apoi, după ce ascultă și privi mult ceea ce făcea apa în roțile turbinelor, descoperi Bistrița scăpărînd eliberată, ieșind din nou la lumină și luîndu-și drumul. Asta îl încintă și-l desfătă peste măsură și-i umplu inima de bucurie și de fericire, ca și cum el însuși ar fi fost riu scăpat prin tunel, prin turbine și — eliberat — își lua drumul pe pămînt, sub soare, printre sate, printre livezi și păduri, în sinul mării naturi. Privi riul cum alerga sprinten, zburdînd și cîntînd din fiecare val, grăbindu-se să trăiască, să cutreiere, să compenseze parcă timpul cit întirziase prin lacul de acumulare, prin tunel și în roțile turbinelor. Mai ales acele secunde secrete, prin tunel și în turbine — deși scurte, cit un vis — acelea fuseseră uriașe, bănuia țaranul.

Și în felul cum riul se ducea bucuroș, îmbrățișînd pămîntul, Vasile Paștilionu văzu însăși dorința lui arzătoare, setea lui de a porni mai departe prin viață, întoarcerea pe meleagurile lui, dar altfel decît înainte ; înțelegînd altfel decît înainte viața lui — așa cum Bistrița aceasta, deși tot ea, părea alta după ce trecuse prin zbuciumul Hidrocentralei. Țaran, tot el, Paștilionu, dar altfel decît înainte — și poate nici nu mai era el,

¹ Orice potrivire de nume din această carte este întîmplătoare. (Autorul).

poate nici nu mai era țaran. Îi stăruia mult în inimă, răscolitoare și bună, graba cu care riul se îndrepta la vale, sorbind depărtările, sărutînd zarea. Era el însuși în acest riu, cu viața lui întreagă. De aceea îl iubea atît și avea să plece înapoi, la el, în Dobrogea, cu acest riu, ca o poveste plină de înțeles în inima lui.

Voioșia, graba riului, vioiciunea lui tinerească stîrniseră și în inima lui graba plecării, setea întoarcerii pe locurile lui. În ochii lui, pe fața lui se întipărise această mare minune a construcției Hidrocentralei, și acum dorea să se întoarcă la el, în sat, ca oamenii să-l vadă astfel cu mărețiile Bicazului așternute pe chipul lui. Se întoarse la locul lui de muncă, sus, pe baraj, și își luă în primire unealta grea, vibratorul, asemănător cu ciocanul pneumatic.

CRONICI DE CARNAVAL

FĂNUȘ NEAGU

Ziua schiului francez.

Ziarul parizian „L'Aurore“ a apărut azi avînd în prima pagină, la dreapta generalului De Gaulle, fotografia micuței Beatrice Huștiu în timpul dansului pe care ni l-a dăruit la Palatul de gheață.

„Această fetiță grațioasă — se spune în explicația ce însoțește fotografia — a cîștigat un loc în sufletul tuturor spectatorilor și ea va fi odată o stea a patinajului olimpic“. Peggy Fleming, vrăjitoarea albă, născută din cîntec și din flacără de zăpezi, în seara cea mai bună a ursitoarelor, ne-a spus că Beatrice este favorita ei.

După valul de ceață londoneză de ieri, azi, la Chamrousse, cerul a fost sticlos și Killy — icoana a mii de fete din Franța, care l-au înecat în scrisori de dragoste — a intrat în posesia medaliei de aur după care gonește de mai bine de 2 luni în rînd cu toată presa franceză. Calomnia și birfa — cele două surori siameze care se plimbă pe coridoarele de la Casa presei — s-au dus la fund. Killy le-a nimicit în mai puțin de două minute. El a zburat pe pirtia de sub Croix de Chamrousse cu o viteză de 130 km/oră. Compatriotul său Périllat — care ieri, după amînarea cursei, a făcut bătăture în palmă jucînd la biliardul electric — și-a atîrnat pe piept medalia de argint. Killy a învins numai cu 8 sutimi de secundă! Această zi a gloriei schiului francez va fi numită de aici înainte ziua lui Killy. Sper din adîncul sufletului că la capătul ei, cînd se va desfășura ultima manșă de bob, două persoane — echipajul nostru Panțuru—Neagoe — vor urca cele trei trepte ale onoarei. Inima îmi spune că va fi o seară a biruinței.

Pînă atunci să vă aduc la cunoștință că președintele Comitetului Internațional Olimpic a anunțat că nu se va deplasa, conform obiceiului, să înmîneze schiorilor alpini medaliile cîștigate. Killy și Périllat, sînt convinși, se așteptau la aceasta. Ei doi, cu Lacroix și cu coborîtorii austrieci l-au ofensat pe domnul Brundage în sute de declarații risipite în toate ziarele. Detestabil. Nordicii, mai calmi, mai gravi, mai flegmatici (și cred, mai bogați) au ocolit acest scandal. Despre ei, președintele Comitetului Internațional Olimpic vorbește cu toată simpatia.

ALȚI DOI ANI PE UN BLOC DE GHEAȚĂ — CAI PERSONALI RADU COSAȘU

Ei nu știu nimic. Îi vezi străbătînd ecranul, camera, cîmpia, de la dreapta la stînga, din prim plan pînă departe, la capătul lumii, le cauți privirea zadarnic, ei n-au timp, n-au decît spațiu — ei nu știu nimic. Ei nu știu nici măcar că fără ei nu există *western*. Ei nu știu ce-i aia un *Colt*, un *saloon*, mitul *saloon*-ului, mitul *cow-boy*-ului, mitul diligenței. Ei nu știu ce-i aia un mit. Ei nu știu cine sînt Gregory Peck, Kirk Douglas, John Wayne. Ei nu știu cine sînt John Ford, Howard Hawks, ei nu știu ce-s aia clasici. Ei nu știu că fără ei n-ar exista John Wayne, John Ford. Ei nu știu ce-i aia „dramaturgie“, suspens, „construcție“, inefabil al cîmpiei. Ei nu știu că fără ei n-ar exista suspens, „dramaturgie a binelui și a răului“, ei știu doar să treacă un riu, doar să lase urme pe țărîm, doar să galopeze și să aștepte. Ei nu știu nimic — și știu totul. Ei știu să se lase împușcați, ei știu să cadă în genunchi, pe o rină, să se rostogolească într-o ripă, să-și mai tragă sufletul stîrnind praful din jurul nărilor, și să moară. Ei știu să moară într-o secundă. Și să dispară în secunda următoare. Nimeni, nici un Gregory Peck, nici un Kirk Douglas nu dă mai corect decît ei dimensiunea morții sub cerul cîmpiei, dar ei nu știu ce-i moarte, nici ceea ce e „dimensiune“, ce-i aia un amor timid, ce-i aia biserică, Dumnezeu, lege, șerif, răzbunare, deși fără ei Gregory Peck nu s-ar putea răzbuna, nu s-ar putea duce la biserică, la șerif, și n-ar putea căuta asasinii. Ei nu cunosc decît galopul și galopul nu are idei. Dar fără ei, n-ar circula ideile, nici diligențele, nici praful nu s-ar stîrni în urma ideilor și nici „eternitatea“ nu s-ar lăsa peste noi, odată cu praful *western*-ului. Ei aduc „eternitatea“, fără să știe ce trag după ei, cite vocale și cite consoane sînt înhămate la această „eternitate“ spre care, tot ei, îndreaptă în galop acțiunea. Ei galopează și mor. În cel mai prost ca și în cel mai bun *western* din lume — caili trăiesc, galopează și mor, cu o naturalețe fără prihană. Toți caili joacă desăvîrșit, în toate *western*-urile. N-am văzut cal care să joace prost, vreodată.

IV.
TEATRU

SUFLETE TARI

CAMIL PETRESCU

ELENA : Dumneata îmi spui asta ? ... Dumneata nu știi de ce l-am adus aici ? Dar nu l-am luat de lângă dumneata ?

CULAI : Ei și ? Te-ai înduioșat că nu mîncam decît o masă pe zi și locuiam într-o cocioabă la mahala, că nu o puteam plăti nici pe aia ? Ei, mare ispravă ai făcut cu înduioșarea dumitale ... Să te ferească Dumnezeu să-ți vrea o femeie binele !

ELENA : Dacă ai ști cît aș vrea să plece de aci, din casa asta ...

CULAI : Ai vrea, ai vrea ... De ce nu-l sfătuiești să plece, de ce nu-i deschizi ochii ?

ELENA : (incurcată, puțin emoționată) : Eu ? ... Crezi că aș izbuti ? ... Nu vede și nu înțelege nimic, decît ceea ce e înaintea ochilor lui, ca un lunatic. (Căci bineînțeles nu se vede pe ea însăși cît de lunatică e).

CULAI : De ce nu pleci dumneata întii, de ce nu rupi cercul acesta de nenorocire ?

ELENA : (surprinsă, tulburată, deoarece evident îl iubește pe Andrei) : Eu ? Eu nu pot ...

CULAI : Înțeleg, ce-a fost mai bun în amîndoi a luat-o razna pe dedesubt.

ELENA : (cu o nesfîrșită părere de rău, cu sentimentul zădărniceii totale) : Cine știe, dacă aș fi avut mai de mult tăria ... (Sfîrșită). Acum e prea tîrziu, nu mai pot ... Ce am risipit, am risipit, iar ceea ce am adunat într-un loc nu poate fi mutat într-altă parte ... (Cald). Domnule Darie, te rog împiedică-l să se bată în duel.

CULAI : (o privește uluit, dar vorbește precis, scăzut, căci e furios) : Domnișoară, îți făgăduiesc ...

ELENA : (bucuroasă, altfel mereu aiurită) : A, da.

CULAI : ... Că nu numai că am să-l las să se bată, dar am să-l îmboldesc și eu la asta ...

CIUTA
VICTOR ION POPA

Doctor Micu, Maria — soția lui

DOCTOR MICU (plimbându-se) : Curios... tare curios! Hm! Cu inteligența lui, cu cartea lui, și s-ajungă la vîrsta asta, fără nici o situație... Eu la vîrsta lui, nici nu ieșisem doctor și-mi aveam clientelă... dar clientelă...

MARIA : Dacă ar fi toți ca tine...

DOCTOR MICU : Ia fugi de-aici, madam Micu, cu vorba asta. Băiatul ăsta are cap, nu glumă. Ce vorbești dumneata? Unde-l pui, acolo-i, acolo-i șade bine.

MARIA : N-are răbdare.

DOCTOR MICU : Asta da. N-are răbdare. Așa-i. E drept, n-are. Are diplomă de avocat și nu profesează, are licență în litere și nu-i place să fie profesor...

MARIA : Are licență în litere?

DOCTOR MICU : Are, madam Micu, cum să nu aibă?

MARIA : Mi se pare că trebuie să mai dea un examen — ca să-l numească profesor...

DOCTOR MICU : Trebuie, firește că trebuie. Dar examenul e fleac pentru el...

MARIA : Atunci de ce nu-l dă?

DOCTOR MICU : Știu eu? Hm! Nu vrea. Firește că de asta. Nu-i place să fie profesor... Și ce viață frumoasă e să fii profesor, cu orele tale, cu vacanța ta, liniștit, vreme liberă... Bine, bine de tot. Nu-i ca medicina, aleargă ziua toată... și cînd ai ațipit un pic... zbirnnn, soneria : consult, grav, boală, dracu să le ia. He... de ce n-a avut cine să-mi deschidă capul!... Profesor mă făceam...

MARIA : Leafă mică...

DOCTOR MICU : Că eu mare avere am mai strîns... Dacă nu era casa asta bătrînească, moștenită... Dumnezeu știe!... Și apoi pentru bătrînețe era să strîng? Dar profesorul își are pensioara lui, regulat. Dar noi? Dacă mă făceam profesor, acum eram pensionar... Îmi luam pensioara în buzunar și băbuța la braț și... Hai la plimbare!... Eh! Frumos! Și-așa... (Pauză). Iaca am uitat.

MARIA : Ce?

DOCTOR MICU : Am uitat despre ce vorbeam.

MARIA : De pensii.

DOCTOR MICU : Nu, frate, înainte.

MARIA : Cînd înainte?

DOCTOR MICU : Înainte de a vorbi despre pensii.

MARIA : De asta... de profesori.

DOCTOR MICU : Știu, dar mai înainte.

MARIA : Așa, da... vorbeam de... asta... Iaca am uitat și eu.

DOCTOR MICU : Și doar tu ești tînără...

MARIA : Ei ... tinerețe ...
DOCTOR MICU (izbucnind) : Fir-ar al ciorilor !
MARIA : Ce-i frate ?
DOCTOR MICU : Nu-mi aduc aminte și pace !

OMUL CU MİRȚOAGA

GHEORGHE CIPRIAN

APRODUL : Domnul inspector !
(Chirică și Varlam se privesc în tăcere).
VARLAM : Spune-i să ne comunice în scris despre ce e vorba.
APRODUL (șoptește desperat) : Imi luați pînea de la gură !
VARLAM : Atunci să poftească !
(Aprodul iese. După cîteva clipe se aude glasul Inspectorului,
care strigă Aprodului : „Bine, poți să-ți cauți de treabă“).
APRODUL : Să trăiți !
(Inspectorul intră).
INSPECTORUL (acru) : Frumos îți șade, domnule arhivar, să mă lași
pe mine, om bătrîn, să fac anticameră ! (își pune cu grijă pălăria
în cuier).
VARLAM : V-am dat răgaz să vă trageți sufletul. După un suiș atît de
anevoios ...
INSPECTORUL : Să-mi trag sufletul ? Îți mulțumesc pentru bunăvoință.
(Măsurînd cu asprime pe Varlam). Dumneata ești arhivarul
Nicolae Chirică ?
VARLAM : Eu !
CHIRICĂ : Prietenul meu glumește. Nicolae Chirică sînt eu.
INSPECTORUL : Atunci ce tot cîntă dumnealui ? (lui Varlam). Te rog să
ne lași singuri.
VARLAM (cu finețe) : Ceva mai domol, domnule inspector ; sînt în casă
la mine și ...
INSPECTORUL : Mă rog, să ne înțelegem. Cine șade aici ? Dumneata,
ori dumnealui ?
VARLAM : Amîndoi.
INSPECTORUL (rotindu-și ochii în toate părțile) : Ciudat mi se pare ca
un slujbaș al statului să locuiască într-o astfel de cotineată !
VARLAM : Este adevărat că n-am închis capital mare în mobilier, dar
în schimb e cît se poate de pitoresc la noi.
INSPECTORUL : Te-a întregat cineva ?
VARLAM (se uită o clipă la inspector, ca și cînd ar voi să-i trîntească
o replică tare, dar se stăpînește și urmează zîmbind) : Aici totul
e pitoresc, domnule inspector. Dar ce face, îndeosebi, farmecul
locuinței noastre este scara.
INSPECTORUL : Nu mă interesează.

VARLAM : Nu se știe. Ați băgat de seamă ce scară originală ? E prinsă de zid cu două balamale și apoi lăsată să cadă liberă peste balustradă. O adevărată scară romantică. De jos o poți lipi frumușel de perete, o prinzi cu cârligul de zid, și puntea e ridicată. Dacă nu-ți plac ochii celui din casă, îl lași aicea suspendu cât îți pofteste inima.

INSPECTORUL : Nu mă interesează. Ce mă interesează pe mine este faptul că dumnealui trece la minister drept bolnav, și aici îl găesc în picioare.

VARLAM (lui Chirică) : Culcă-te !
(Inspectorul îi aruncă o privire furioasă).

CHIRICĂ : Azi am părăsit abia patul. Dar nu înțeleg de ce ați luat oste-neala să veniți până aici ?

INSPECTORUL : Sint însărcinat să fac anchetă personală. Și cum mine dimineață plec în provincie să instrumentez altă anchetă . . .

VARLAM : Personală.

INSPECTORUL : Te rog să nu mă îngini.

VARLAM : La drept vorbind, indiscretă treabă să te amesteci nepoftit în viața altora . . .

INSPECTORUL : Nu permit astfel de reflecții pe seama slujbei mele. Și te invit pentru a doua oară să ne lași singuri !

JOCUL DE-A VACANȚA

MIHAIL SEBASTIAN

(Rămasă singură, Corina îl privește îndelung pe Ștefan cum stă în șezlong și citește sau se preface că citește, într-o totală indiferență. După un moment de ezitare, face un pas spre el, cu ceva decis în mișcare — „ce-o fi o fi“ — și se adresează cu o anumită bravură în toată înfățișarea, dar fără bruschețe).

CORINA : În fond, dumneata de ce ții cu tot dinadinsul să fii interesant ?

ȘTEFAN : (se ridică puțin în capul oaselor și se uită împrejur, ca și cum ar căuta să vadă cu cine vorbește) : Eu ? Interesant ? Dar nu țin deloc să fiu interesant.

CORINA : (retezător) : Foarte bine faci, nici nu ești.

ȘTEFAN : Nu sint, dar să știi că nu-mi comunică nimic nou. Sint 34 — la 5 oct. vor fi 35 de ani de când știu cu precizie că nu sint interesant. Nu făcea zău să pierzi baia și nici să-mi strici lectura, numai ca să-mi aduci la cunoștință o știre atât de veche. (Își reia cartea și se pregătește să-și continue lectura).

CORINA : Ești odios.

ȘTEFAN : Asta se poate.

CORINA : Și ești ridicol.

ȘTEFAN : Și asta se poate. Dar vezi să nu le incurci. Prea multe lucruri deodată. Ar trebui să alegi : neinteresant, odios sau ridicol ?

CORINA : Toate la un loc.

ȘTEFAN : Sînt un cumulard.

CORINA : (pe care răspunsul o amuză, dar o și înciudează) : Vrei să lăsăm gluma ?

ȘTEFAN : Glumeam ?

CORINA : Da, glumeam.

ȘTEFAN : Perfect. Atunci să nu mai glumim. (Se trîntește din nou în șezlong, își reia cartea și e gata să se cufunde din nou în tăcere).

CORINA : Să nu glumim dar să încercăm a fi politicoși. Și atunci cînd ne vorbește o femeie, să încercăm a-i răspunde.

INSULA

MIHAIL SEBASTIAN

BOB : Uf ! Numai de nu m-ar fi văzut ! Scorpia ! Toată ziua mă pîndește ! Și azi-dimineață, cînd am plecat, a strigat după mine de la fereastră : „Ei, chiria ! Cînd plățiți chiria ?“ (Se oprește o clipă, răsufală. Pe urmă abia o privește cu atenție pe Nadia) : Nadia, ce faci acolo ?

NADIA : Nu se vede ? Cînt la pian.

BOB : (venind spre ea) : Te-am rugat de atîtea ori să nu mai... te-am rugat de atîtea ori să ne promiți.

NADIA : Și am promis ?

BOB : Nu.

NADIA : Atunci ?

BOB : De ce faci asta ?

NADIA : Pentrucă miine e duminică și vreau să aveți cămăși curate.

BOB : Curat ? Ce-i aia curat ? Cămașa mea e curată.

NADIA : Vino aici, să văd manșetele și gulerul.

BDB : În orice caz mă simt foarte bine în ea.

NADIA : Nu ți-e rușine ?

BOB : Ba da. Mi-e rușine. Mi-e rușine că muncești așa de mult și că eu nu sînt în stare să fac nimic.

NADIA : Ești un prost. (Stoarce ultima rufă rămasă în albie și o întinde apoi pe frînghie. Pe urmă se apropie de Bob, care s-a așezat amărît într-un colț). Cum a mers azi ?

BOB : N-a mers.

NADIA : De loc ?

BOB : De loc.

NADIA : Nici o bucată vîndută ?

BOB : Nici una. S-ar zice că-n orașul ăsta nimeni nu poartă cravată.

NADIA : Dă-le mai ieftin.

BOB : Pe gratis să le dau, și tot nu le-ar lua nimeni.

NADIA : Și sînt așa de frumoase ! (Le ia în mîină și le privește una cîte una).

BOB : Da ! Frumoase ! Cravate de mare bancher !

NADIA : Ce s-a ales din biata lui garderobă ?!

BOB : Toate s-au vîndut bine : Hainele, ghetele, pălăriile, pardesiul gri, mantaua de ploaie — toate. Numai cravatele nu se vînd. Marfă proastă.

NADIA : Intr-adevăr, marfă proastă. (Citind pe dosul cravatelor „marca“ fiecăreia) : Kuieja ! Lanvin ! Lock !

BOB : Mă întreb ce făcea el cu atitea cravate.

NADIA : Era un om elegant.

BOB : Ce-are a face ? Și eu eram elegant, și n-aveam decît o singură cravată. Dacă ai ști cîte succese am avut cu ea.

NADIA : Bănuiesc.

BOB : Dar nu crezi ?

NADIA : De ce spui asta ?

BOB : Pentru că nu crezi. Dacă ai crede, m-ai iubi puțin.

NADIA : Puțin ? Eu te iubesc mult. Vă iubesc pe amîndoi.

BOB : Ne iubești pe amîndoi e un fel de a spune că nu mă iubești.

NADIA : Bob ! Eu știu ce e cu tine.

BOB : Și eu știu : te iubesc.

NADIA : Nu. E mai simplu. Și mai grav. Ți-e foame.

BOB : (protestînd jignit) : Nadia !

NADIA : Da. Ți-e foame. Și pentru că ți-e foame, ești trist. Și pentru că ești trist ești sentimental.

BOB : Nu-ți dau voie să-ți rîzi de sentimentele mele.

OMUL CARE A VĂZUT MOARTEA

VICTOR EFTIMIU

GEORGE : Sărut miinile doamnă Filimon. Bonjour Alice. Inchipuiți-vă, tot orașul vuieste. Domnul Filimon a scăpat un om de la înec. Sînt uzi learcă amîndoi.

RALUCA : Vai de mine. Să-l duc în iatac, să-l schimb să nu răcească.

ALICE : Cum s-a întîmplat ?

GEORGE : N-am înțeles bine. Un om a căzut în gîrlă, sau s-a aruncat el singur, tocmai lingă locul unde pescuia dl. Filimon. Atunci dînsul se repede în apă și l-a scos la mal.

ALICE : Tata ? S-a aruncat tata în apă ? Nu se poate !

GEORGE : Uite că s-a putut ! Fapta lui a entuziasmat pe toată lumea. Înțelegi și tu... e un eveniment ! În zece minute dl. Filimon a ajuns eroul orașului. Mă duc să-i spun lui papa. Dacă nici asta nu l-o hotări, atunci s-a isprăvit, fugim amîndoi.

ALICE : Fugim cu voia tatei și a mamei.

GEORGE : Bineînțeles. — Au revoir.

ALICE : Spune-i și vino, da ?

GEORGE : Vin ... Trebuie să mărim importanța faptului. Am să umplu tot tirgul. Pa.

ALICE : Pa !

(S-aud glasuri, intră Raluca și Filimon, care e îmbrăcat în două halate foarte colorate, și are capul înfășurat în prosoape, ca un uriaș turban oriental.

GEORGE : Încă o dată toate felicitările mele, dl. Filimon. Mă duc glonț la farmacie să-i spun lui papa.

FILIMON (strănută) : Să-mi trimeată ceva de răceală.

George iese.

RALUCA : Stai ... Așază-te aici. Stringe bine halatul.

ALICE : S-aduc pantofii. (Iese).

RALUCA : Cum se poate așa imprudență. Auzi, auzi !

FILIMON : Dar lasă, frate ! Ei asta acum.

GIMNASTICĂ SENTIMENTALĂ

VASILE VOICULESCU

(INTRĂ SOȚIA ȘI SOACRA)

SOȚIA : (fluturînd cravata) : Iar plecai fără cravată.

SOACRA : Totdeauna la zile mari faci de-astea.

IONESCU : Dar azi nu e nici o zi mare.

SOACRA : (arțăgoasă) : Cum nu e zi mare ? Ne vine și nouă o dată un musafir de seamă în casă ...

SOȚIA : (către Ionescu) : Sfirșește cu harța. Nu știi decît să răspunzi și să contrazici. (Îl înhață să-i pună cravata de gît și începe să-l sugrume).

IONESCU : (sugrumat) : Nu e de nici o seamă.

MARA : Ce faci, mamă ? Nu vezi că are cravată ?

VLAD : Nu-i strică două. E mai interesant și-i dă voie legea să aibă două.

SOȚIA : (către Vlad) : Taci, obraznicule ! (Către Ionescu) : Numai de rău, de încăpățînat, nu spui.

IONESCU : Ce să spui ?

SOȚIA : Că ai cravata la gît.

IONESCU : Credeam că ții minte. Tu mi-ai legat-o adineaori. (Îl îmbracă cu haina, bruscîndu-l).

SOACRA : Și mă rog matale, de ce musafirul nostru nu e de nici o seamă ?

MARA : Dar nu e al nostru, mamă mare.

SOACRA : Dar al cui e ?

MARA : Al tatei.

SOACRA : (scurt) : Tu să nu te amesteci. Poci a răspunde, domnule Ionescu ?

IONESCU : (cu gura-nclieiată) : Pentru că nu-l cunosc.

SOACRA : Ei și? Țsta nu e un argument.

SOȚIA : Sigur. Tocmai pentru asta să-l primim mai bine.

MARA : Dacă tata spune că nici n-a auzit de el ?

SOACRA : Cu atît mai mult ! Dar, de ce vorbești tu în locul lui tat-tu ?
El n-are limbă ?

VLAD (ii dă cu cotul Marei și jubilează).

IONESCU : Cred că e o confuzie.

SOȚIA : Tronc Marico !

SOACRA : Ia lasă confuziile și ia umbrela. (Îi întinde umbrela ponosită). Iar plecai fără ea. (Ionescu o ia automat la subțioară și lovește cu virful pe soție).

SOȚIA : Acum mă și lovești. Te răzbuni ?

MARA : Dar n-a vrut, mamă ! Era cu spatele la matala.

SOȚIA : Tacă-ți gura ! Dacă umbli la drept, te faci acum avocatul tuturor nătărăilor ?!

SOACRA : Și criminalilor.

MARA : Tata criminal ?

SOACRA : Haide, hai, cauți rică. (Către Ionescu) : Ține, domnule, umbrela cum se cade.

MARA : Iartă-mă, mamă mare, dar de ce să mai ia umbrela ? afară e frumos.

SOACRA : Ce-are a face. Trebuie s-o ia. Nu se știe niciodată ce se poate întîmpla. Tu nu te amesteca.

VLAD : Sigur. La nevoie, umbrela e o armă în caz de atac. (Jubilînd către Mara) : A intrat scîrba mare în acțiune... Și tu și Iofca sinteți pierduți.

SOACRA : (uitîndu-se chiondorîș la el) : Tu, cu provocările tale, ai s-o pați. (Către amîndoi copiii) : Și ce stați aici proțpîți, ca să ne împiedicați la treburi ? Dați-vă la o parte... (Copiii se trag într-o parte bombănînd)... cu obrăznicie voastre.

SOȚIA : Mara, astîmpără-te. nu te lua după nerușinatul ăsta !

MARA : (Se duce și trage perdeaua și închide fereastra).

SOACRA : (tipînd la ea) : Ce te-a găsit acum ?

MARA : Se uită vecinii la noi...

SOACRA : Ei și ? Vede ceva rușinos ? O familie onorabilă care se pregătește de primire.

MARA : Nu numai se vede, dar se și aude.

SOACRA : Ei și ? Ce, spunem aici măscări ? Complotăm ? Vorbim cum se vorbește în familie : intim. (Mara revine lingă Vlad. Soacra trece, deschide fereastra și strigă în curtea vecină). Bonjur, vecină.

VLAD : (către Mara care s-a alăturat de el) : Precum ca să te conving.

MARA : (tace îmbonțosată. În tot acest timp, Ionescu este sucit și răsucit de femeii care îl dichisesc, îl perie, îi așează cravata).

TITANIC VALS

TUDOR MUȘĂTESCU

DACIA : (de îndată ce a ieșit Nercea, izbucnește fericită, alergând pe la ușile tuturor) : Mamă ! Traiane ! Mizo ! Copii ! (Cei chemați intră unul după altul, pe uși diverse) Veniți repede... S-a făcut ! Spirache e candidat !

MIZA : Ești sigură ?

DACIA : Mi-a spus Nercea rezultatul. E al patrulea pe listă ! În sfârșit ! (Exuberantă) : Trăiesc cea mai fericită zi din viața mea... Mai fericită chiar decît cînd a murit cumnatul Tache...

CHIRIACHIȚA : Zecele meu de cupă, săracul !... (Sună, intră servitoarea, din stînga). Maria ! Adu pahare și o sticlă de șampanie din cămară...

TRAIAN : Frapeaz-o la cișmea...

MIZA : Ce fericit trebuie să fie tata... În al nouălea cer... N-a visat el în viața lui să ajungă deputat.

DACIA : Parcă era nevoie să viseze el ? Am avut noi grijă să visăm pentru el... și uite, ne-a ajutat Dumnezeu să ne vedem visul cu ochii...

CHIRIACHIȚA : Stai... stai... că încă nu l-a ales...

DACIA : Alegerea e un moft. Totul e să fie pe listă. De rest are grijă guvernul.

MIZA : Am auzit c-or să fie alegeri libere...

DACIA : Sigur că da ! Libere ! Adică să voteze fiecare cu cine vrea, și din urnă să iasă cine trebuie.

CHIRIACHIȚA : Cît mai avem pînă la alegeri ?

DACIA : O lună...

MIZA : Atunci, trebuie să mergem amîndouă la București, să ne găsim casă din vreme.

DACIA : Eu am treabă, nu pot să mă mișc d-aci... (Solemnă și deja preocupată) : Intr-un propagandă. Te duci tu, Traiane...

TRAIAN : Nu eu... Eu o să locuiesc în tribuna proprietarilor, la hipodrom. În grajd o să stea Titanic... Mie îmi aranjez o garsonieră teribilă, și lui — o grajdieră „pe cinste“. Să necheze toți armăsarii de la turf de invidie... (nechează) (intră servitoarea, cu o sticlă de șampanie și cu pahare).

DACIA : Desfă-o, Traiane...

(Traian ia sticla s-o desfacă, cu gesturi de cunoscător. Toată familia așteaptă ieșirea dopului, astupîndu-și urechile cu mîna. După o așteptare încordată, dopul iese fiziînd).

CHIRIACHIȚA : (plesnind din buze) : Ptrț !

TRAIAN : (începe să toarne în pahare) : E trezită !

CHIRIACHIȚA : Parcă șampania se bea vreodată proaspătă sau ca să simți vreun gust. O bei așa de plan, s-o simți acolo udă în gură... Principalul e să scrie pe sticlă șampanie... (S-au umplut paharele) E ! Să trăiești, maică ! Spor și berechet să ne dea Dumnezeu ! (O pupă cu elan).

DACIA : Să trăiești și dumneata, mamă... (o pupă) ca să te bucuri cu noi.

MIZA : Trăiască Bucureștiul !

TRAIAN : Ura ! (Ia un pahar și-l dă servitoarei, care a rămas lângă ușă). Na și ție, Mario, un pahar... (Apoi nechează ca un armăsar).

SERVITOAREA : Să trăiască și conașul...

(În acest moment de entuziasm general intră Spirache. E abătut, trist și descompus, de ți se face milă).

DECEBAL : Trăiască și tata ! Ura !

„VISUL UNEI NOPTI DE IARNĂ“

TUDOR MUȘATESCU

MARIA (care așteaptă de mult să-i spună asta) : Am și un autograf de la dumneavoastră.

ALEXANDRU : Un autograf ? De la mine ?

MARIA : Da ! De la „Ziua cărții“, când ați semnat pe ultimul dumneavoastră roman.

ALEXANDRU : A, da ! Și ce ți-am scris ?

MARIA (iarăși citează) : „O amintire banală, pentru doi ochi neobișnuit de frumoși“.

ALEXANDRU (cu un suris) : Ai ochii chiar atât de frumoși ?

MARIA : Aș ! Ați scris dumneavoastră, așa, ca să vă aflați în treabă. (Își dă seama că a luat-o gura pe dinainte). Dar, oricât, mie tot mi-a făcut plăcere. La câte nu veți fi scris dumneavoastră că au ochii frumoși, fără ca să observați dacă au măcar ochi. Știu eu că scriitorii vin la „Ziua cărții“ cu autografele „improvizate“ de acasă.

ALEXANDRU (amuzat) : Te asigur că eu nu mi le pregătesc niciodată.

MARIA : Se poate, dar nu cred !...

ALEXANDRU (tot amuzat) : Mă rog !...

MARIA : De exemplu, de unde era să știți dumneavoastră că aveam ochi frumoși, când nici nu v-ați uitat la mine ? Mi-ați cerut cartea pe care o cumpărasem și mi-ați scris, așa, repede, dintr-o dată, vorbind cu cineva care era alături... ta... ta-ta-ta-ta... Gata ! Se cunoștea că e învățat pe dinafară. (Un timp). Fac prinsoare că și acum, deși stați cu mine de vorbă de un sfert de ceas, tot nu știți ce fel de ochi am.

ALEXANDRU : Ba da ! Albaștri... Și exact ca în autograf.

MARIA (neîndrăznind să creadă) : Adică ? Neobișnuit de frumoși ?

ALEXANDRU : Da... adică neobișnuit de frumoși. (O privește în ochi).

MARIA (își pierde „aplombul“. Nu știe ce să mai zică. Ca să-și dea o conțință, face un pas spre șemineu, apoi încă unul și întinde miinile spre flăcări) : Ce cald e aici la dumneavoastră !

ALEXANDRU (care a urmărit-o, dindu-și seama — exact — de încurcătura ei) : Dacă ți se pare atât de cald, de ce te apropii de sobă ?

MARIA (simplu) : Fiindcă mie, când mi-e cald rău, mă ia cu frig.

ALEXANDRU : Nu vrei să scoți haina câteva minute ? Să nu răcești când ieși afară.

MARIA : O nu... mulțumesc... Trebuie să plec. (Își regăsește, cu greu, tonul firesc și priza deșupra ei. Pauză). Atunci... dacă n-aveți nimic de zis de colier, îmi semnați dumneavoastră bonul ăsta de primire... (Își caută în poșetă și i-l dă). Aici... unde scrie „semnătura primitorului“. (Îi arată locul, cu degetul).

ȘI EU AM FOST ÎN ARCADIA

HORIA LOVINESCU

ALEX : Cu Hans am fost coleg în primele clase de liceu, apoi, părinții mei mutându-se la București, l-am pierdut complet din vedere pentru mulți ani și l-am uitat. Eram student în anul II când, într-o seară, ieșind de la un concert la Ateneu, cineva mi-a atins discret umărul. L-am recunoscut dintr-o dată deși trecuse atîta vreme, privirea lui intensă și copilăroasă, ușor, dar permanent mirată, rămăsese uluitor de neschimbată. Nu știu dacă vă plac întîlnirile după ani de zile cu foști colegi ; eu unul, fug de ele. Îmi dau senzația că mă aflu în pielea goală în mijlocul unui bal mascat. Poate din cauza privirii lui neschimbate, întîlnirea cu „Neamțul“, cum îi spuneam noi în școală, mi-a făcut însă plăcere. De fapt, nu era neamț, îl chema Cojocaru, și numai dintr-un capriciu al mamei lui primise numele de Hans. Mi-a spus atunci că venise și el să-și facă studiile la București și că era în anul II, la matematici. Nu m-am mirat : în liceu era de departe cel mai bun elev la matematici, și la multe teze fițiucele lui strecurate pe sub bancă mă făcuseră să scap cu fața curată. Mi-a propus să ne revedem și între noi s-a legat un soi de prietenie ciudată. Îl întîlneam cu reală plăcere, dar de cele mai multe ori întîmplător și la intervale care se măsurau uneori cu lunile. Era o discreție absolută în ceea ce privește viața lui intimă, nu dintr-un exces de pudoare și timiditate, ci pentru că așa i se părea firesc, și asta mă obliga la reciprocitate.

ZESTREA

PAUL EVERAC

O CAMERA

DORU (intră cu Livia) : Aicea locuiești ? (E sfios, emoționat.)

LIVIA : Da. La o prietenă. Ea m-a anunțat. Te urmărește de-aproape.

DORU : De ce ?

LIVIA : Nu-mi e indiferent ce faci. Nici ce gîndești.

DORU : De ce ?

LIVIA (foarte serios) : Fiindcă, Dorule, nu mi-e indiferent ce se întâmplă... cu zestrea. La început mi s-a părut că trebuie să-mi fie indiferent. Se mai risipesc lucrurile, nu ? Se mai toacă zestrele, se bat la tâlpi. Pe urmă am văzut că nu trebuie să fiu indiferentă cu ceea ce se adună mulți ani de zile.

DORU (tatonînd) : Tu vorbești acum de bani ?

LIVIA : Să zicem că aş vorbi de bani... Bani aceştia se adună de mulți, mulți ani de zile, de pe cînd eram spălătoreasă de vase, de mai înainte... Şi nu i-am adunat ca să-i dau cu camătă. Nici soţul meu nu i-a adunat pentru asta. (O pauză.)

DORU : Livia, şi dacă totuşi te înşeli şi ai venit acum să iei camătă pentru împrumutul tău ?!

LIVIA : N-am dat nici un fel de împrumut, Dorule.

DORU : Ba da. Tot ce mi-ai dat, mi-ai dat cu împrumut. Aşa am primit.

LIVIA : Aici te înşeli tu foarte tare. Tot ce ți-am dat — ți-am dat de la mine şi nu m-am gîndit niciodată la cea mai mică socoteală între noi.

DORU : Şi totuşi îmi ceri o socoteală ! Acum !

LIVIA : Nu amesteca lucrurile, Dorule. Şi tu îmi poți cere oricînd socoteală pentru cele trei stele pe care mi le-ai dăruit cîndva. Eu pentru stele îți cer socoteală acum, nu pentru bani. Ce-am adunat în noi nu dau voie să se risipească. De nimeni.

DORU : Livia, tu ai venit să ne întîlnim — aici Lola are dreptate. Tu ai venit pentru că niciodată n-ai crezut... (Ezită.)

LIVIA : Spune.

DORU : ... Pentru că niciodată n-ai admis că ai putea să fii cu adevărat despărțită de mine.

LIVIA (într-un tirziu) : Aşa e. Dar acum sînt despărțită. (O muzică.)

DORU (tulburat) : Şi dacă eu aş întinde acum braţele spre tine... şi te-aş cuprinde iar... ?

LIVIA (greu, dar clar) : Nu aşa sînt despărțită, Dorule. Altfel. (Cu emoție.) Asta mă doare.

DORU : Crezi că m-am făcut complice cu... ?

LIVIA : Da.

(Pauză.)

CAMERA DE ALĂTURI

PAUL EVERAC

(BONDOC) Clatină din cap cu tristețe.

BONDOC : Ce puțin sînt dispuși să înțeleagă totul ! (E ca un oftat.) Vrea aer. Cine nu vrea ? Asta am vrut tot timpul. Dar, cînd te-ai înşurubat o dată în aceste lucruri, cînd viața te-a prins în mijlocul lor... (Tace, fumează. Cu o voce preocupată, seducătoare.) Închipuie-ți acum că aş vrea, cu toată onestitatea, să

mă degajez din afacerea Dragnea : crezi că mai pot ? Ar cădea direct peste mine, și amîndoi peste alții. Și cineva s-ar sui repede pe cadavrul meu și ar începe să-mi exploateze și defectele pe care nu le-am avut niciodată. Ar fi mai drept, spune ? Trebuie neapărat să mă las dislocat, ca să fac loc unor tipi, prinși și ei în jocul ăsta fără ieșire pîndind locul liber, greșeala ? Și invers : dacă l-aș susține cu forța pe Dragnea, cu toate lipsurile lui, ar fi mai drept ? Ce spui, Alina ?

ALINA (cu ochii în altă parte) : Nimic nu spun. Mă gîndeam la o pasăre.

BONDOC : Ce pasăre ?

ALINA : O pasăre cu aripi colorate... Care în fiecare zi își pierde cite o pană...

BONDOC (vine mai aproape, tot mai dornic să se lumineze) : Ori cu acel Cristian... Pe care l-am reclamat pe motive reale... (Meditează, se reconfirmă.) Sau măcar plauzibile... Să zicem acum că aș dori să merg să spun : nu, nu-i adevărat, socotesc că e un om de treabă. Crezi că mai e posibil ? Angrenajul s-a strîns, se face o legătură spontană cu apucăturile lui, cu dosarul mai vechi, cu reclamațiile nevesti-sii...

ALINA : Nevastă-sa nu l-a reclamat.

BONDOC : Ba da, fii sigură. A și spus-o.

ALINA : Nevastă-sa s-a plîns, dar nu l-a reclamat de-a binelea. Nevastă-sa nu-l reclamă fiindcă crede în el. (A spus-o foarte liniștit, dar a sunat ciudat, aici și acum.)

BONDOC : Cu atît mai mult. Il reclamă să vie acasă.

ALINA (visătoare) : Poate că ea a înțeles, că el are alt drum, al lui.

BONDOC : Cu alte femei ?

ALINA (tot așa) : Poate că acele femei nu au nici o legătură vinovată cu el.

BONDOC : Haidade, Alina ! Ce copil ești !

ALINA (privindu-l blind, dintr-o zonă interioară, ascunsă) : Poate îți face numai ție plăcere să-ți închipui asta. (Zimbînd indiferent.) Ca să-ți iasă... „jocu“.

BONDOC (compătîmind-o protector, la rîndul lui) : Poate îți face ție plăcere să-ți închipui că-i altfel. Ca să-ți salvezi iluziile.

ALINA : Am să-ți spun cum este, Marcele : mi-ar face într-adevăr plăcere. Ar fi una din puținele plăceri reale pe care mi le-a rezervat viața mea din ultimul timp...

BONDOC (lovit) : Ce vorbești ! Iată unde era depozitul de surprize : acest domn Cristian, care a fost bătăran cu toți pe rînd !...

ALINA (obosită) : Tu ai fost ceva mai manierat, Marcele... Și rezultatul care e ?... Ai jumulit pasărea bucată cu bucată...

BONDOC (mișcat de ce aude, cu un elan generos, vine la ea, o mîngîie, adună plîn de duioșie din cartoanele de pe jos, rupte) : N-am vrut să fac nimic împotriva ta ! Îți jur ! Am vrut, vreau să trăim ! Începînd de astăzi ! Să ne aducem aminte cum am fost tineri, entuziaști (Îi pune cartoane în poală.)

ALINA (luînd două cartoane și încercînd să le alătore) : Pot să-l lipesc cel mult... Să-l creez, nu mai pot... Cu toate fabricile tale de coloranți sintetici...

MIELUL TURBAT

AUREL BARANGA

BISERICA : Carevasăzică, m-am lămurit.

MARGARETA : Cu ce ?

BISERICA : Cu invenția.

MARGARETA : Ce tot vorbești ? N-avem și săptămîna viitoare consiliu ? Eu iar îți pun dosarul pe ordinea de zi. Dar ce cred dumnealor, c'ășa merge ?

BISERICA (resemnat) : Acu, ce să mă mai pui că m-a respins. (Scoate un carnețel.) Cel puțin să scriu la carnețel, să fie cu forma legale. (Scrie.) „Ținut consiliu : respins“. (Vrea să plece.)

MARGARETA : Dar unde pleci ?

BISERICA : Păi ce să mai stau . . .

MARGARETA : Și procesul verbal ?

BISERICA : Care proces verbal ?

MARGARETA : Al ședinței. N-ai auzit ? Miine dimineață trebuie să fie gata.

BISERICA : Nu se poate să-l bat acasă ?

MARGARETA : Să mai întîrzii . . . Să iasă cine știe ce încurcătură . . .

BISERICA : Zău că-l bat acasă. Acum sînt amărit.

MARGARETA : Amărit ? Vrei să-ți treacă ? Ia stai aici frumușel, uite așa, și scrie binișor procesul verbal.

BISERICA : După ce ?

MARGARETA : După notele mele. Scrisul meu îl cunoști . . .

BISERICA : Vai de mine, scrisul matale să nu-l cunosc ?

MARGARETA : După ce termini, inchizi mașina și pui hîrtille, uite aici, în mapă. Da ? și hai, nu mai face mutra asta plouată. (De lîngă ușă.) Vezi să nu faci vreo greșală !

I O N A

MARIN SORESCU

O gură de grotă, spărtura ultimului pește spintecat de Iona. În față, ceva nisipos, murdar de alge, scoici. Ceva ca o plajă. În dreapta, o movilă de pietroaie, case, lemne. La început, scena e pustie. Liniște. La gura grotei răsare barba lui Iona. Lungă și ascuțită, vezi barba schivnicilor de pe fresce. Barba filfîie afară. Iona încă nu se vede.

— Strașnic năvod mai am. Vreau să prind cu el acum soarele.

— Doar atît ! Soarele. (Rizînd.) Și să-l pun la sărat, poate ține mai mult. (Se arată și Iona, își pune mîinile la ochi, ferindu-se de lumină.) Marea. (Luîndu-și mîinile de la ochi.) Marea !

— Aerul ! (Respiră adînc. Constatativ.) Da, ăsta e aer. (Mai respiră o dată adînc.) Să nu-mi spui că și cel dinăuntru a fost aer.

— Nu, să nu-mi spui asta, că . . . te iau la palme.

- Numai eu știu ce-am respirat. Eu și cu nările astea ale mele. (Dîndu-și un bobîrnac peste nas.) Acum încep să înfrăgezescă și ele. (Vesel.) Aici, în larg, la înfrăgezirea nărilor...
- (Dilatîndu-și nara stîngă.) Ia respiră tu acum, cum știai să respiri la tinerețe. (Respiră.)
- Și tu! Leneșo! (Același joc, cu cealaltă.)
- (Cu emoție.) Aer adevărat.
- (Întinde mîna dreaptă înainte, resfirîndu-și degetele.) Vreau să respir un pic și cu podul palmei.
- Lasă, că știu eu ce fac.
- Puțin ozon pe liniile norocului.
- Și puțină briză.
(Pauză. Toată scena pînă aici trebuie jucată exaltat, ca o nebunie. Acum Iona începe să se dezmeticească.)
- Cum pierd timpul cu fleacuri!
- (Aproape plat.) Nu trebuie să ne pierdem timpul cu fleacuri.
- În curînd, hoitul acesta se va scufunda... Va lua apă și... (Gest de adio.)
- (Îndemnîndu-se.) La treabă!
- Dacă sînt tocmai în mijlocul mării?
- O să înot pe burtă o zi, două, un an, pînă obosesc bine, apoi pe spate, apoi într-o dungă. Apoi într-un deget, apoi într-un fir de păr, apoi într-un fir de suflet, apoi într-o răsufulare, apoi într-un geamăt... Ies eu la un liman.
- (Dă să se arunce.) Dar unde e... marea?
- Nu se vede strop de apă.
- (Speriat.) S-o fi evaporat. O fi trecut pe aici vreun potop de foc și ne-a luat marea pe tălpi!
- Scîlpea nisipul și eu credeam că sînt nasturii valurilor.
- Mi s-a prostit vederea.
- (Se dă jos, începe să se plimbe.) O plajă?
- Poate e mai bine așa. Cine știe singur dacă aș fi reușit.
- (Gest către peștele din care a ieșit.) A făcut și el un bine.
- Săracul.
- Nu mai zice „săracul“. Ți-am mai spus.
- Nu mai zic. (Pauză.)
- E bine și afară.
- Peste tot e bine.
- Lasă, că știu eu.
- Aici e foarte bine.
- Ar trebui să fiu fericit.
- Chiar sînt.
- Nu.
- Așa e.
- Poate, mai tîrziu.
- Da, că fericirea nu vine niciodată atunci cînd trebuie.

AUTOSTOP

IOSIF NAGHIU

Decorul : Cameră de subsol, cu fereastră care, probabil, dă în stradă.

Mobilier de tînăr. O grămadă de lucruri inutile, sau aproape inutile, care împetrițează camera. Lingă peretele din fund există un scaun, dincolo de scaun, rezemată de perete, o masă, peste care este așezat alt scaun și deasupra scaunului o ramă groasă de tablou de mărimea unui om, frumos încrustată, fără sticlă și fără fotografie.

La începutul piesei, Domnul A se pregătește să plece, aranjîndu-se în fața unei oglinzi fluierînd. E vesel. Deodată, în fața ușii sale, se aude un zgomot de cădere. Cade cineva pe scara prea îngustă, probabil. Domnul A se oprește din fluierat și ascultă. Deodată, după zgomotoasa rostogolire pe scară, ușa camerei se deschide brusc și năvălește surizător, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic, Domnul B.

B : Bună ziua, domnule !

A : Nu v-ați lovit ?

B : Vai de mine, dar n-am avut absolut nici un motiv . . .

A : Am auzit, sau cel puțin mi s-a părut, că pe treptele pe care ați coborît . . . De altfel, scara e destul de îngustă și întunecoasă.

B : N-am coborît nici o treaptă, pentru că nu am obiceiul să cobor. De altfel am venit să vă propun cea mai avantajoasă afacere din cariera dumneavoastră, care . . .

A : Îmi pare că aveți puțin praf pe coate.

B (*ignorînd*) : Spuneam că în cariera dumneavoastră, care este de abia la început și; ceea ce e drept, este foarte promițătoare . . .

A (*convins*) : Aveți și pe pantaloni.

B : Poftim ?

A : Pe genunchi.

B (*se șterge*) : Mda . . .

A : Și chiar n-ați coborît nici o treaptă ?

B : Ba da. (*Rîde.*) Cîteva trepte, ca să-mi iau avîntul mai bine. În tinerețe am făcut atletism și cunosc modul de pregătire. Dar numai pentru că spațiul e prea îngust și altfel nu-ți poți lua avîntul cum trebuie pentru o performanță ca lumea. Dar, domnule, tocmai vă propuneam cea mai avantajoasă, cea mai senzațională . . .

A : Afacere.

B (*puțin mira*) : Știți și care ?

A : Asta probabil că nici dumneata nu știi. Dar ai venit... să fii cu mine... Să mă susții... (*Se aranjează, iarăși degajat.*) Moral... Fizic chiar, dacă este nevoie... Doar se știe că ai fost printre primii...

B : Deci nu știți despre ce afacere e vorba ?

A : Am spus : probabil nici dumneata nu știi . . .

B (*după o pauză*) : Nu probabil, ci sigur. (*Rîde.*) Grozavă, nu ? (*Se așază într-un fotoliu și se bate cu palmele pe genunchi.*)

A : Foarte grozavă. Și acuma ieși. Sînt grăbit.

B (*se apucă de șold*) : Ah ! . . . Șoldul ! . . . Ai, ai, ai, ai, ai ! Se pare că ați avut dreptate. Am căzut . . . Și acum nu mă mai pot ridica.

A : Regret foarte mult. Eu m-am ridicat singur. Sper că pînă la urmă și dumneata vei face la fel.

V.
CRITICA
LITERARĂ

VIATA LUI MIHAI EMINESCU

GEORGE CALINESCU

Eminescu era un român de tip carpatin, dintre aceia care, trăind în preajma munților, mai cu seamă în Ardeal și Moldova de sus, sub greaua coroană habsburgică, cresc mai vînjoși și mai aprigi și arată pentru încercările de smulgere a lor din pămîntul străbun lungi rădăcini fioroase, asemeni acelor ce apele curgătoare descoperă în malurile cu copaci bătrîni. El avea ca atare un suflet etic, simțitor la toate ideile și sentimentele, care, alcătuiind tradiția unei societăți, sînt ca grinzile afumate ce susțin acoperișul unei case, nefiind lipsit totdeauna de viziunea unui viitor mai drept. Nu nutrea nici o aspirație pentru sine, ci numai pentru poporul din care făcea parte, fiind prin aceasta mai mult un exponent decît un individ. Deoarece nu urmărea un folos propriu, ci unul social, n-avea însușirea de a alerga repede pe treptele vieții, spre a ieși sus în fruntea scării, dar era cu atît mai îndirjit și mai mușcător în lupta pentru idei. Răzvrătit, cu o lipsă de prefăcătorie ruinătoare pentru om, Eminescu a fost un patriot înflăcărat și un denunțator al mizeriei muncitorului rural, industrial și intelectual, îndrăzneț în numele ideii, sfios și blazat în numele său. Din această pricină, dacă avea humor, era totuși un om lipsit de ironie. Spiritul critic e o înfățișare rectilinie, care nu are nimic sfînt afară de expresia cea mai înaltă a adevărului. Patriotismul, tradiția, ideologia sînt pentru omul ironic locuri comune, bătătura aridă de atîta călcătură, vatra innegrită de funingine, tot ce stînjenește prin vechime și respect zvicnirea vieții noi. Acestea însă erau scumpe lui Eminescu, care nu le considera ca o crustă peste riul vital. Și cînd un graeculus ca I. L. Caragiale, cu linii subțiri și nestatornice de maliție, încerca să atragă pe poet în jocul alunecător și întortocheat al sofisticii, piciorul său sufletesc solid se împleticea iritat, obișnuit să se așeze lat și neted în hora sublimă a principiilor. Eminescu cel lipsit de ironie căuta pe Creangă sau pe ardeleni, care, cum știm, se frămîntau pe loc, neputincioși în fața iuțelii valahe, dar petreceau cu lacrimi de înduioșare în duhul gîndurilor grave și religioase.

În viața afectivă, Eminescu nu se ridică decît prin expresie deasupra norodului, cuprinsul esențial al sufletului său fiind un sentiment de jele, fie că în iubire, departe de orice educație analitică, își chema iubita în codru verde, fie că gîndul morții i se înfățișa cu toate mîngîierile unei îngropăciuni după datini și tristețile unei vieți nelumite.

Inteligența îi era limpede, îndreptată numaidecît la țintă, dar mijlocie ca o apă curgătoare fără ochiuri adinci.

În schimb, puterea de a oglindi prezentul în vis, făcînd din el un cer întors și fără fund, este enormă și împiedică pașii tereștri. Eminescu era un lunatec sublim, în sufletul căruia visele creșteau ca nalba, acoperind și colorînd priveliștea orizontală. Starea sa normală era cea vizionară și acțiunea politică a fost, desigur, o latură care, mai la urmă, s-a dovedit alterată de vis și utopie, rămînînd nu mai puțin un protest metaforic împotriva relelor contimporane.

INTRODUCERE LA „RĂSCOALA“ (LIVIU REBREANU)

O. CROHMALNICEANU

Liviu Rebreanu s-a născut în 1885 la Tîrlîșua, un sat din Ardeal, despre care singur mărturisește că n-a reușit să-l descopere niciodată pe hartă. Se trăgea dintr-o familie de țărani liberi, stabiliți probabil în regiunile grănicerești, fapt atestat chiar de etimologia numelui, cuvîntul „rebra“ însemnînd în limba maghiară „graniță“. Părinții și rudele scriitorului se ridicaseră în rîndul intelectualității sătești. Tatăl fusese învățător întii la Tîrlîșua și apoi la Maieriu pe Someș. Avea o casă de copii (nouă bieți și trei fete) și trăia destul de strîmtorat.

Rebreanu a început să învețe chiar la școala tatălui său. Amintirile din „Cuibul visurilor“ îl descriu pe dascăl ca un om glumeț, ascunzînd o fire veselă sub aparente asprimi. . . . „Tata se arată totdeauna foarte sever, nu rîde cu copiii niciodată. Noi am înțeles însă demult că strășnicia dumnealui trebuie să fie prefăcută. Pe urmă, cînd vorbea cu oamenii spunea atîtea glume de-ți venea să te tăvălești de ris“.

După terminarea cursului primar, scriitorul parcurge liceul în trei etape, primele clase la liceul românesc din Năsăud, celelalte la cel german de la Bistrița și apoi la cel maghiar de la Sponon. Aceasta îi îngăduie cunoașterea îndeaproape a limbii germane și maghiare, atît de bine, încît o vreme ezită chiar în ce limbă să-și scrie primele încercări literare. Îndeletnicirile literare erau în tradiția familiei. Învățătorul, coleg de liceu și prieten bun al lui Coșbuc, își încercase și el pe timpuri norocul, asaltînd lăcașul muzelor. Nu renunțase nici acum la orice veleități literare, aduna „povești, descîntece, chiuituri și alte produse poetice populare“ după cum mărturisește romancierul „publicîndu-le pe unde se nimerește, spre cea mai mare bucurie a inimii sale“.

INTRODUCERE LA TUDOR VIANU : „ARTA PROZATORILOR ROMĂNI“

GEO ȘERBAN

Ce anume caracterizează arta în înțelegerea lui Tudor Vianu ? Și, mai întâi, încotro se orientează această înțelegere ? Între reprezentarea artei ca produs al inspirației metafizice, potrivit tradiției platoniciene, și considerarea ei ca formă a activității omenești, în descendența aristotelismului, esteticianul român aduce argumente proprii în sprijinul celei din urmă. Adeziunea sa merge subliniat către tendința de a restringe valoarea factorilor iraționali în creația artistică și de a accentua pe aceea a lucrării conștiente de sine. Chiar înainte de edificarea unui sistem estetic general, el admira, bunăoară, la Baudelaire forța de a ieși din sclavia senzației, a emoției dezlinate, grație lucidității (articol din 1921 reluat în vol. *Fragmente moderne*). Din recenzarea eseului lui Paul Valéry *Introduction à la méthode de Leonardo da Vinci* scotea concluzia precarității fanteziei, producătoare de „înfiripări fără viabilitate“ (*Viața românească*, 3/1921). Altădată, jocul plin de temperament al Mariei Ventura îl determina să aprecieze „plinătatea și armonia“ obținute „în lunga pregătire a unui studiu adâncit“ (*Gîndirea*, aprilie 1928). Tot el întîmpina cu entuziasm o carte ca aceea a lui Edgar Zibsal *Die Entstehung des Geniebegriffes* tocmai pentru că îi confirma apusul mitului despre geniu, într-un sens în care și Valéry îndrepta săgeți contra vechii „inspirații“ (*Arhiva*, 1—3/1930). Mai tîrziu, avînd de definit poezia lui Ion Pillat, va insista asupra „creației logice“ ce-l ferește pe poet de improvizație și „valul capricios al inspirației neprevăzute“ (*Pleiada*, 1934, apoi în volumul *Studii și portrete literare*, 1938). Supraevaluarea spontaneității, căutarea izvoarelor doar în intuiția geniului echivalează pentru Tudor Vianu cu a compromite însuși sensul propriu al noțiunilor de „artă“, „artist“, „operă“, indestructibil asociate în viziunea sa cu conceptul de „muncă“. Contrar teoriei kantiene a „finalității fără scop“, el vede în artă rezultatul unei activități care nu-și ajunge sie însăși, ci tinde mai departe, către producerea operei, proces în care artistul repetă la un nivel specific condiția lucrătorului. Artistul își asuma sarcina de a prelucra o materie, de a o transforma printr-un efort de organizare, gîndit, structurat finalist, rezolvat original. Acest mod de a pune problema specificului artei îi va îngădui lui Tudor Vianu să se delimiteze de „arta pentru artă“, considerînd-o însăși negația operei. În unitatea autotelică a operei el distinge permanent asociere de elemente estetice și extra-estetice. Apărînd autonomia artei, sub raportul constituirii sale în virtutea unor legi imanente, proprii, el refuză să-i acorde statutul de individualitate închisă (ca în sistemul lui Croce), sustrasă istoriei, mentalității timpului, influențelor eterogene de tot felul. Tot timpul accentul interpretării sale cade pe creație, pe unicitatea inimitabilă a operei, la care se ajunge prin coadaptarea multiplă dintre material, tehnică, motive, spiritul vremii, individualitatea artistului. Efectul de ansamblu al acestei întruniri de elemente eterogene, într-o unitate autonomă, independentă, desemnează opera de artă drept domeniul activității omenești în care se realizează

armonia desăvârșită a totului într-un întreg solidar, comparabilă cu perfecțiunea macroscopului. În acest punct, estetica lui Tudor Vianu se întâlnește cu propriile sale principii activiste și îi oferă un suport idealului despre personalitate. Opera de artă indică drumul către perfecțiune (vezi, în *Estetica*, partea despre „artă, tehnică și natură“). În jurul acestei observații se sudează o concepție riguroasă, remarcabilă tocmai prin faptul de a ocoli cețurile absolutului transcendental.

FEȚELE LUI IANUS

LITERATURA SFINXULUI — LEONARDO DA VINCI

EDGAR PAPU

Leonardo da Vinci ne descoperă cazul unic la care nu se poate stabili una sau mai multe vocații. El se afla înzestrat cu vocația absolută, nediferențiată, totală, a creației. Acest om, obsedat pînă la fascinație de toate abisurile cunoașterii, era investit cu un mesaj de secretă perfecțiune, care se cerea comunicat. El nu deținea cheia unei anumite specialități sau arte, ci cheia desăvârșirii însăși, care, rămînînd aceeași, putea fi adaptată la orice limbaj și la orice mod de superioară comunicare omenească. Se știe că, îndeobște, volumul posibilităților umane este infinit mai mare decît al capacității sale reduse de realizare. De aceea, pentru a se manifesta efectiv, omul trebuie să aleagă numai una sau cîteva din resursele sale. Leonardo da Vinci este, însă, singurul la care infinitul posibilităților dintr-însul se suprapune exact cu un corespunzător infinit al realizărilor sale efective. El nu numai că este totul, dar și face totul.

Faptul se explică printr-o unitate mai adîncă a mesajului său — dincolo de delimitarea unei arte, a unei îndeminări, a unui studiu — și care se poate exprima în orice, fiindcă demonul perfecțiunii apare unul și același pretutindeni. În cazul acesta, nu există o distribuție pe domenii separate de cunoaștere și de creație, pe arte deosebite, pe genuri, categorii sau stiluri, în definitiv pe tot ceea ce diferențiază multiplele vocații pe care și le împart oamenii între ei. Duhul perfecțiunii invadează aici totul, și acționează la fel în toate.

De aceea, și literatura lui Leonardo prezintă o desăvârșită echivalență cu oricare alt domeniu al creației sale. Există scriitorii care au exprimat același conținut și același motiv în versuri sau în proză, de asemenea în roman sau în teatru. Ei se mențin, însă, înlăuntrul aceleiași arte și al aceluiași stil. Spre deosebire de aceștia, Leonardo poate exprima un fond unic în diferite arte, în desen, în pictură, în literatură. Și de asemenea, pe planul aceleiași arte, el îl poate interpreta în diferite stiluri. În jurul unui subiacent ax stabil, mobilitatea comunicării este infinită la Leonardo.

Și în literatură, ca și în celelalte domenii de creație, artistul folosește experiența, scrutarea, puterea văzului, exercitată nu numai asupra lucrurilor, ci și direct în lucruri. În sfîrșit, ca pretutindeni în activitatea sa creatoare, el privește și aici ideea de finisaj în altă

accepție decît în cea clasică, deposedată de la umaniștii minori de originarul ei sens organic. O asemenea idee se vedea adesea aplicată numai pe planul exterior și formal al rotunjirii, practicate asupra unui ansamblu convențional. Faptul a provocat în Renaștere ivirea atîtor exemple de corectitudine vidă. Acestea realizau, în fond, doar parodii ale finisajului, redus la simpla aparență a cojii lui uscate. Pentru Leonardo perfecțiunea nu înseamnă doar formă corectă, ci formă plină, saturată, care atinge gradul expresiei impecabile numai prin concentrare pînă la netezime, pînă la luciu, a esenței, din lucruri. Ca la un fruct viu, coaja rezultă la el perfectă, fiindcă derivă tot din celulele miezului, iar nu dintr-o îngrijită împachetare exterioară. Călăuzit de o asemenea accepție, artistul va desconsidera simplul finisaj formal, care satisface doar aparența convențională a lucrului isprăvit. De aceea, ca și în celelalte creații ale sale, el se va menține adesea și în scrisul său la planul fragmentului, al schiței, al formei scurte și concentrate. Tocmai prin această nouă stofă de artă Leonardo anticipă în raccourci atîtea facturi literare moderne.

OPINII ȘI ATITUDINI ; EXEMPLUL LUI CARAGIALE

CAMIL PETRESCU

O Noapte furtunoasă, jucată în 1879, și mai ales *O scrisoare pierdută*, în 1884, sînt o neprețuită operă de demascare a apucăturilor claselor stăpînitore, a unui regim de exploatare, o oglindă de cristal în care clasele exploatoare au fost silite să se privească, să se cunoască, chiar dacă nu le convenea acest lucru. Și nu le convenea. Spuneau că oglinda arată oameni prea hidoși și fapte prea ridicoale, și asta numai din pricină că este o oglindă care deformează imaginile pe care le reflectă. Au început deci să înfățișeze pe Caragiale nu ca pe un realist, ca pe un mare realist critic, ci ca pe un umorist, ca pe un autor de comedii vesele și digestive, care lua un crimpei din realitate, oarecare, mai puțin frumos, de la mahala, căci convenea și aceasta burgheziei și moșierimii că în „frumoasa“ societate românească sînt și lucruri mai urite, dar puține, pretindea ea, tare puține. Caragiale lua aceste uriciuni incidentale — ziceau ei — le exagera, le deforma încă și mai mult și scotea din ele comedioare-farse, fără multă importanță, dar vesele. Pe acest Caragiale, redus la o scară de nimic, o parte din această burghezie și moșierime românească se declara gata să-l adopte.

Dar interpretarea asta noi n-o putem accepta. Caragiale nu a luat modelele operei lui de la periferia vieții sociale, eroii săi nu sînt niște bieți mahalagii. În lucrările lui capitale, eroii săi reprezintă veridic, cu o forță demascatoare greu de ajuns, pe înșiși reprezentanții legali ai regimului, pe șefii politici, pe fruntașii vieții sociale. Oglindind măduva putredă a acestui regim, opera lui Caragiale respectă datele realului, geniul său manifestîndu-se în primul rînd prin justa alegere a eroilor. Aceste personaje fiind nu numai odioase, ci și ridicole prin pretenția lor absurdă de onestitate și cultură, furnizau și un nepieritor material de comedie. (..)

Dar tradiția realistă a teatrului românesc nu s-a vădit numai în opera dramatică a lui Caragiale, ci și în arta interpretării, dusă prin opera lui la cele mai înalte culmi. Cei ce am apucat măcar pe unii din a doua serie de interpreți, dintre cei care studiaseră *O scrisoare pierdută*, *O noapte furtunoasă*, *D-ale carnavalului* ori *Conu Leonida* sub privirea directă a scriitorului, ne-am putut da seama cât adevăr omenesc era în interpretarea lor, cât osteneală își dăduse să studieze pe viu, făptura eroilor pe care îi înfățișau. „Șarja“ în comediile lui Caragiale cât timp a trăit el n-a fost îngăduită. Când *O scrisoare pierdută* s-a jucat la Buzău într-o înfățișare grotescă, de o trupă improvizată, el a protestat plin de minie.

SHAKESPEARE ÎN CULTURA ROMÂNĂ MODERNĂ

DAN GRIGORESCU

Resortul dramatic al tragediei *Apus de soare*, de pildă, (mai curînd o epopee dramatică) îl constituie conspirația celor trei boieri: paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan, jîtnicerul Stavăr. Conspirația lor e odioasă, ea e îndreptată împotriva celui care a fost „soarele Moldovei“. Complotul din *Iuliu Cezar* e condus de trei conspiratori: Brutus, Cassius și Casca, dar — așa cum s-a relevat — conspirația lor urmărește salvarea republicii și ca atare fapta lor nu e lipsită de un sens eroic.

Se poate băga de seamă cât de frecvent este, în construcția dramatică a lui Shakespeare, nu atît procedeele cuplurilor antagonice, ca în teatrul romantic, ci triada, a cărei prezență face intriga mai complexă, cuprinzînd secțiuni mai ample și mai diverse din viață. Ciocnirea tragică Othello-Desdemona, de pildă, nu s-ar produce în lipsa lui Iago, personaj care, într-un fel, devine resortul întregii desfășurări a piesei. Hamlet și Ofelia (reprezentînd, de fapt, doar una dintre laturile conflictului dramatic) și-ar fi împlinit, fără îndoială, visul de fericire dacă nu ar fi intervenit intrigile lui Polonius¹. Nici conflictul Antonio-Shylock n-ar fi căpătat un contur suficient de pregnant, dacă Shakespeare nu i-ar fi acordat Portiei un rol atît de însemnat în acțiune. În cazul ciocnirii surde dintre Macbeth și regele Duncan, rolul funestei Lady Macbeth e binecunoscut și îndelung comentat. Exemplele s-ar putea înmulți, bineînțeles. Funcția triadei dramatice nu poate fi observată numai în tragediile shakespearene; celor trei fiice ale lui Lear le corespund simetric, cei trei îndrăgostiți din *Zadarnicele chinuri ale dragostei*. Conspiratorii din *Iuliu Cezar*, remarca Lily B. Campbell² (a cărei lucrare a prilejuit, de altfel, această meditație și extinderea exemplului sugerat de ea la o categorie întregă de personaje) sînt grupați și ei într-o triadă.

¹ Bernard Grebanier (*The Heart of Hamlet*, New York, 1960), crede că deși „în pofida opiniei curente, Polonius e un om cu posibilități intelectuale reduse“, printr-un „simplu efect de contrast, el contribuie într-o măsură importantă la declanșarea mecanismului complex al răzbunării hamletiene“, răzbunare ce cuprinde, firește, și purtarea nedreaptă față de Ofelia.

² *Shakespeare's Tragic Heroes*, Londra, 1961, p. 84.

Dar nu numai acest element, intrucîtva exterior, apropie cele două opere dramatice. Arhitectura lor se întemeiază pe o tehnică identică ; deznodămîntul nu e produs de aflarea conspiratorilor, care le sînt cunoscuți spectatorilor încă din primul act, ci de zdrobirea lor (deși rolul celor trei boieri din *Apus de soare* este incomparabil mai redus decît al adversarilor lui Cezar, în drama shakespeariană). Paharnicul Ulea este, dintre toți dușmanii voinței domnești, cel mai odios, pentru că e mistuit de invidii și de ambiții. Un ambițios care se simte copleșit de inferioritatea față de Cezar este și Cassius, deși — spre deosebire de Ulea — el nu urmărește scopuri meschine de parvenire.

DRAMATURGIA LUI CEHOV

LEONIDA TEODORESCU

Din acest punct de vedere, desprinderea lui Cehov de teatrul constituit este mult mai puternică și mai violentă. Dar, în același timp, și asocierea lui cu teatrul tradițional este mult mai intimă.

Teatrul lui Cehov se disociază de teatrul tradițional mai ales prin tipul de autojustificare. Piesa cehoviană privită ca o structură este o lucrare amimetică, mișcarea generală este de o mare abstractizare pornită nu de la idea unui univers ipotetic, ci de la ideea unui univers în sine, a unui univers închis, care se discută ca atare. Din această cauză comedia și tragedia acestei lumi este a nimănui, după cum este a tuturor. Nu este vorba de dezavuarea unui tip sau a unor medii, după cum nu este vorba de afirmarea lor, este vorba de discutarea condiției umane privită sub un anumit unghi. Un univers în care totul este comedie-dragostea, speranța, existența însăși, dar prin efervescența acestei comedii debordante răzbate tragedia prăbușirilor, prăbușirii valorilor, a timpului biologic și a ideii de ciclu, a morții și a ireparabilului. Poate că aceasta înseamnă pe plan estetic o demitizare a tragediei, dar poate că înseamnă o afirmare plenară a comediei, după cum dramaturgia cehoviană poate să le însumeze pe amîndouă.

Dialogul constituit ca metaforă înseamnă un proces neîntrerupt de pretextare, iar în seria lungă a pretextelor va intra pe rînd totul. Din această cauză semnul metaforei devine atît de cuprinzător încît existența însăși nu este decît un detaliu. Absența unui denotat, în orice caz a unui denotat palpabil, pune sub semnul îndoielii chiar și necesitatea unei serii explicative. În piesele lui Cehov lipsește pînă și băiatul care ne asigură la Beckett că există un Godot, și totuși dintre toți dramaturgii moderni poate numai amploarea metaforei beckettiene din „Așteptîndu-l pe Godot“ reproduce amploarea metaforei cehoviene a dialogului, care nu este nici măcar un moment de criză sau un semn al crizei ca la Ionescu.

Și cu toate acestea, Cehov n-a impus o școală și poate nici n-a creat un sistem estetic. Cehov este în bună parte o figură singulară și probabil că nu va fi niciodată altceva.

Dramaturgia cehoviană a apărut la o răscruce de drumuri, mai mult decît atît : dramaturgia cehoviană este răscrucea însăși.

În realitate nu există teatru pirandellian în înțelesul unei formule, cum este teatrul clasic, romantic, ideologic sau realist.

Există însă o lume aparte, un conținut specific dramei lui Pirandello. Din acest punct de vedere autorul italian este inimitabil. A-l copia înseamnă a-i fura concepția, subiectul său unic, a-l plagia. Căci tot acest teatru se hrănește exclusiv din teoria cunoașterii, din drama percepțiilor relative și multiple în lupta de a prinde realitatea fluentă și fără contur. Simple simboluri ale unei realități ce ne scapă prin instabilitate nouă înșine, ființa noastră socială este un rezultat al percepției altora. Când — ca de obicei — lumea externă prinde de la mine alt aspect decît acel comunicat mie însumi de propria-mi conștiință se naște tragedia neînțelegerii. Insolubilă, căci amîndouă lumile cred în valoarea-iluzorie-percepției lor. Din acest schopenhauerism trecut prin Bergson, Pirandello și-a scos conflictul său. Între năzuința de a impune subiectul împotriva fantasmelor altora și încăpăținarea aceluia de a se documenta numai după percepția proprie, de altfel singura lor poartă spre lume. ...Pentru spectatorul preventi nu poate fi „ghicitoare“. *Sei personaggi* e o piesă de o claritate dezolantă. E tragedia creației estetice în luptă cu materialul extern.

Din adîncimile inconștientului răsare o fantasmă instabilă și ademenitoare. Ea se vrea în chip tiranic expulzată, realizată. Trebuie însă fixată într-o formă în care nu se poate recunoaște. Fantoma nestatornică e strivită de greutatea hainei. Șase ființe s-au lămurit zi de zi, în fantezia artistului legate indisolubil printr-un nex dramatic. Fantasmele se prezintă conștiinței dramatice a autorului și în fața unui eventual personaj artistic, dublă poartă spre lumea obiectivă.

Aici începe drama. Nu este vorba de un conflict între două păreri ci între două energii sau mai bine zis necesități. Necesitatea minții creatoare de a se descărea de fantasmă, de „incubo“, patima nebună a personajilor de a trăi, care crește pe măsură ce drama se dezvăluie, și nevoia tiranică a actorilor și a publicului de a percepe anecdota întrevăzută, dîndu-i o formă logică, inteligibilă. Căci, alături de antagonismul de pe scenă se naște un nou conflict între spectatorul solidar cu actorii și cele șase personaje.

E generală impresia de nedumerire, dar de interes crescînd, pe care publicul o are pentru anecdota lor, care însă n-are decît o semnificație simbolică, putînd fi oricare alta. Teoretic această împrejurare duce la concluzia urmărită de autor: fluiditatea fantasmei și relativitatea operei scrise. Din punct de vedere dramatic ea stîrnește senzație și nedumerire. Un personaj moare și înviază ca orice creație artistică unde eroul ucis la sfîrșit re trăiește la infinit cu orice nouă lectură.

ROMANUL REALIST ÎN SECOLUL AL XIX-LEA

DAN GRIGORESCU,
SORIN ALEXANDRESCU

INOCENTUL

În această lume în care destinele indivizilor sînt hotărîte de atotputernicia banilor, în care totul se supune legilor nemilostive ale comerțului, sentimentele și conștiința fiind socotite „prejudecăți dăunătoare“¹, sînt și oameni care refuză deliberat să se adapteze. Căutătorul de adevăr, cel care încearcă să stabilească valori mai înalte, opunîndu-le celor create de lumea contemporană, face parte din această categorie, ca și „raisonneur-ul“ tolstoian, de exemplu, țăranii romanelor sale întrupați atît de pregnant de Platon Karataiev. Dar sînt și alții a căror inadaptabilitate provine dintr-o mare naivitate; ei își plăsmuiesc o lume pe măsura propriei lor psihologii și li se pare cu totul nefiresc ca oamenii să fie altfel decît buni, generoși, dezinteresați. Trezirea la realitate este, de multe ori, tragică; alteori, ei rămîn de o impresionantă puritate, de o naivitate pe care lumea nu poate decît foarte rar s-o decepționeze. Pentru că ei și-au creat o lume a lor, radioasă, întemeiată pe frumusețe, și nu mai pot fi frunțați de această fericire.

Așa sînt, de pildă, unele din personajele lui Dickens. „Comparată cu viața lor lăuntrică — spunea despre ele Chesterton — viața socială, celebritatea, înțelepciunea sînt, prin însăși natura lor, limitate, și reci, mărunte“². Scriitorul care, tot după părerea lui Chesterton „a creat cîte un personaj demonic în fiecare din cărțile lui“³, a creat, deopotrivă, și cîte un personaj de o desăvîrșită inocență, a cărui atitudine față de viață se traduce printr-o totală bună-credință și dorință de a fi util. Chiar și la generosul Dickens acești eroi, priviți cu îngăduință, cu un suris ușor amuzat, devin adesea burlești, naivitatea lor se demonstrează a fi, de fapt, o incapacitate de a înțelege adevăratul sens al lucrurilor. Eroii aventurilor picarești ale Clubului pickwickienilor sînt, de la bun început, înfățișați ca niște oameni cu preocupări bizare, cu totul desprînși de realitate. Desigur, romanul nu și-a propus să depășească, în nici un fel comicul (mai ales comicul de situații) și, în felul acesta, eroii nu pot fi adevărate caractere. Dar se cuvine să observăm că, aproape fără excepție, naivii lui Dickens aparțin acestei categorii a burlescului; ei au propriile lor necazuri, viața nu se desfășoară, nici pentru ei, fără drame. Numai că dramele sînt construite la dimensiunile miniaturale ale unei existențe mărunte. Și nimeni nu poate să nu înțeleagă de ce, în urmă cu aproape un secol și jumătate, cititorii zîmbeau aflînd de procesul bietului domn Pickwick.

Oricît de mult ar semăna domnul Micawber cu modelul său real, cu John Dickens, tatăl scriitorului, e cu neputință să nu observăm stăruința cu care trăsăturile sale de caracter sînt îngroșate pînă la transformarea sa într-o caricatură benignă. Acțiunile lui sînt caracterizate prin aceeași definitivă ruptură între imaginea lumii, așa cum

¹ Mario Praz, *The Hero in Eclipse in Victorian Fiction*, Londra, 1956, p. 338.

² G. K. Chesterton, *Charles Dickens*, New York, 1913, p. 256.

³ *Ibid.*, p. 286.

și-o închipuie el, și cea adevărată. Naivii dickensieni sînt priviți cu o anume duioșie; pentru că, așa cum crede Chesterton, ei cuprind în lumea lor sufletească tot ce e mai bun în noi înșine, tot ceea ce reprezintă modelul nostru de bunătate și de generozitate. Poate că, din acest punct de vedere, personajul cel mai reprezentativ rămîne umilul și neîndemînicul Joe Gargery, fierarul blajin din *Marile speranțe*. Stîngăcia lui e expresia unei mari timidități, a spaimei de a nu stîngheri, de a nu stîrni supărarea cuiva; terorizat de apriga-i soție, el e mereu speriat de gîndul că ar putea-o minia, nu numai pentru că știe foarte bine urmările pe care le are asupra lui însuși o asemenea izbucnire de supărare a ei, dar și pentru că are convingerea că el e singurul vinovat de toate cele întîmplate.

PE URMELE LUI DON QUIJOTE

VALERIU CRISTEA

După cum s-a observat, începînd chiar cu personajele cărții, nebunia lui don Quijote devine pasivă cînd atenția sa se deplasează în afara domeniului cărților cavaleresti și a cavalerismului rătăcitor în genere. Înțelepciunea însăși pare a vorbi prin gura eroului ori de cîte ori acesta abordează teme, subiecte, probleme ce nu vin, direct sau indirect, în atingere cu ideea sa fixă. Nebunia acordă deci rațiunii interstiții masive, dreptul de a emite nestînjinit pe diferite canale cu excepția aceluia pe care și l-a rezervat ei însăși. Dar nebunia, în chiar fîgașul ei de manifestare, nu este la don Quijote întotdeauna la fel de opacă, prezintă fluctuații, are momente de intensificare și de estompere, lasă uneori să transpară o anumită irizare de luciditate. Diagrama bolii înregistrează unele oscilații. Sesizăm grade ale nebuniei lui don Quijote.

În epilogul matinal al vestitului episod nocturn cu cele șase maiuri de piuă, ale căror misterioase zgomote ritmice terorizaseră întreaga noapte pe Sancho și făcuseră să șovăie pînă și neînfricată inimă a stăpînului său, scăderea bruscă a tensiunii unor lungi ore de veghe prin revelarea cauzelor nespuse de pașnice ale unor sunete ce li se păruseră atît de teribile — și pe a căror sugestie don Quijote improvizase, se înțelege, primejdii dintre cele mai mari, provoacă, prin efectul comic irezistibil care rezultă, o descărcare în aparență completă a ceea ce e maladiiv în erou: „Cînd văzu don Quijote despre ce era vorba, amuți și se cutremură din creștet pînă-n tălpi. Sancho se uită la el și văzu că-și pusese capul, în piept, dînd semne că s-ar rușina. Se uită și don Quijote la Sancho și băgă de seamă că avea bucele obrazilor umflate a ris și gura jîmbată, dînd vădite dovezi că mare chef ar fi avut să ridă în hohote, și melancolia sa nu fu atît de tare încît să-l poată opri a pufni și el în ris văzîndu-l rizînd pe Sancho“. Evidența faptelor, simplitatea și firescul cauzelor presupuse fioroase îl fac pe don Quijote conștient de ridicolul fantasmagoriilor cu care voise să le înlocuiască. Molipsit de veselia contagioasă a lui Sancho, pentru o clipă mintea eroului pare a se limpezi: el rîde și dă semne că „s-ar rușina“ de propriile sale năluciri.

ROSTIREA FILOZOFICĂ ROMÂNEASCĂ

DRACUL GOL ȘI DEMONIA LUI GOETHE

CONSTANTIN NOICA

Toată problema vieții și societății nu este să nu existe dracul ; este să nu existe dracul gol — pare a spune înțelepciunea românească.

Cu dracul lumea are ce face, dacă știe să-l pună la treabă. De altfel dracul e meșter mare și are meritul, într-o lume pornită spre lenevire, că e plin de ambiții. „Multe pe lumea asta le-a făcut și diavolul“, spune cite o legendă românească : atunci când a făcut Dumnezeu plantele, a venit și dracul să facă buruienile, neghina și scaieții. Este și asta o ispravă, în definitiv, și unui Goethe îi plăcea o asemenea demonie a firii, după cum ea trebuie să fie pe placul naturaliștilor, cărora le-a dat material de lucru.

Dar mai ales în lumea omului și în sînul universului artificial al omului dracul se dovedea meșter. Din păcate, la lucrurile pe care le făcea el n-a știut să pună și „suflet“, spune legenda. Așa a făcut el casa, dar ea n-avea lumină, adică ferestre și uși. A făcut carul, dar nu putea să-l scoată din casă. A făcut focul, dar nu se aprindea... Le mai trebuia ceva mic de tot, puțină flacăra a vieții. Totuși, principalul îl făcuse el, Neogoitul, cel care nu se mai potolește.

Sînt așadar puteri multe în drac, după folclorul nostru. Sînt chiar atît de multe încît ele nu mai ajung să fie în slujba omului și a vieții, iar atunci puterile rămîn libere, dracul e gol. În clipa aceea, abia, dracul devine indoielnic omului.

Despre aceste puteri goale, indoielnice nouă, vine să vorbească demonia lui Goethe. Creatorul acesta, care întîlnise ceva din diavol încă din tinerețe, sub chipul lui Herder, cum mărturisește singur, sau sub chipul prietenului său Merck ; artistul acesta care el însuși, în ceasul puterii sale de „olimpian“, avea să poarte uneori pe diavol în el, credea că poate îmblînzi pe Celălalt sau chiar ocoli, păstrîndu-i însă funcția și dîndu-i alt nume : ființă demonică.

Așa cum îl întîlnești, mai peste tot dar în special în convorbirile cu Eckermann și la finele autobiografiei „Poezie și adevăr“, demonia lui Goethe ține de o admirabilă, dar suspectă metafizicește, viziune a lumii. Era vorba, spunea Goethe, de „ceva ce nu se manifestă decît prin contradicții... Acest ceva nu era divin, căci părea lipsit de rațiune ; nu era uman, căci n-avea inteligență ; nu era drăcesc, căci era binefăcător ; nu era ingeresc, căci părea adeseori că arată plăcerea răutăcioasă de a produce oarecare rău... Părea că *se complăce numai în imposibil*“. Iar Goethe adaugă : „Am dat acestei ființe numele de ființă demonică“. (În „Poezie și adevăr“, vol. II, p. 339).

ISVOADE
FAUST ȘI PROBLEMA TRADUCERILOR
LUCIAN BLAGA

Despre un traducător, prin sufletul căruia a trecut pirjolul lui Faust, se poate presupune că are într-adevăr ceva de spus în problema traducerii poeziei dintr-un grai într-altul, și în general despre problema traducerilor, în condițiile concrete ale literaturii noastre. Să mi se îngăduie mai întâi puține cuvinte despre problema de ansamblu a traducerilor. Cine nu a încercat, el însuși niciodată suferința transpunerii unei poezii dintr-o literatură străină în limba noastră, anevoie își va da seama cât de spinoasă și complexă este această problemă a traducerilor. Să recunoaștem că, pînă în clipa de față, literatura noastră nu posedă decît prea puține traduceri de înalt nivel din literatura poetică universală. Un entuziasm, o pasiune arzătoare pentru traducere a existat cîndva la noi, în duhul unor poeți însetați de largi orizonturi, în perioada de formare a limbii literare moderne, dinainte de Eminescu. Din motive lesne de înțeles acel cuvînt de început n-a putut să dea roade, care să rămînă, graiul lîterar poetic fiind atunci însuși în faza tatonărilor de principiu. Cînd limba literară română modernă prindea chip datorită ostenețelor lui Alecsandri și Eminescu, poeții de seamă și-au închinat zelul aproape exclusiv creației originale; traducerile erau lăsate pe la periferia interesului său, și mai rău, în grija diletanților, cari totdeauna și-au făcut loc cu coatele în această muncă, ce atît de ușor îmbată cu iluzia creației. Adevărat e că în cele cîteva decenii post-eminesciene, poeți precum Coșbuc și Iosif au făcut multe traduceri, fragmentar onorabile, fragmentar de mîntuială, grăbite adesea. Coșbuc s-a întrecut uneori pe sine traducînd pe Dante, dar fără largă respirație. Ștefan O. Iosif a tradus mult și onest, dar s-a încercat cu o poezie mult prea gravă pentru puterile sale. El a tradus chiar „Prologul în cer“ din Faust, frumos, nu începe îndoială, dar scăzut ca tonalitate: închipuiți-vă o frescă de Michelangelo reprodușă în pastel. Acești poeți nu ne-au dat traducerea capodoperă. Așa s-a ajuns la situația deplorabilă că „traducerea“ a devenit la noi o problemă chiar și sub aspecte, sub cari la alte popoare ea nu mai este.

VI.
FILOZOFIE,
CULTURĂ,
ÎNVĂȚĂMÎNT

EMPEDOCLE DIN AGRIGENT

Empedocle s-a născut și a trăit cea mai mare parte a vieții sale în orașul Agrigent, sau Acragas, din Sicilia. Viața sa s-a desfășurat cam între anii 483—423 î.e.n. El a aderat la mișcarea democratică din cetate pe care a sprijinit-o cu pasiune, participînd intens la lupta politică alături de ea.

Empedocle explică întreaga existență prin patru elemente pe care el le numește, semnificativ, „rădăcini“, anume: apa, aerul, focul și pămîntul. Aceste „rădăcini“ sînt necreate, veșnice și netransformabile. Este primul filozof care explică lumea prin patru elemente materiale fundamentale, totuși această poziție a lui Empedocles nu ne apare nicidecum izolată. Nu uităm desigur că trei din ele fuseseră considerate anterior fiecare în parte, drept elemente unice ale lumii, de către Thales, Anaximene și Heraclit, a căror filozofie Empedocle nu se putea să nu o cunoască.

Aceste patru elemente — crede Empedocle — reunindu-se, dau naștere întregii diversități a obiectelor din natură. Aici se pune o întrebare: Cum înțelege în fond filozoful explicarea deosebirilor calitative dintre obiecte? Răspunsul său este inferior celui dat de milesieni și de Heraclit. În adevăr, milesienii, dar mai ales Heraclit, recunoșteau schimbarea calitativă a elementelor ca aflindu-se la baza multiplicității și diversității realității. Empedocle însă nu acceptă schimbările de calitate. Pentru el elementele sînt imuabile. Teza lui Empedocle trebuie apreciată sub mai multe aspecte. El admite baza materială a lumii. Materia este necreată și indestructibilă. Totodată, din text rezultă că filozoful își pune problema calităților lucrurilor, a calităților diverse care, în lumea ce ne înconjoară, deosebesc nenumăratele feluri de lucruri, unele de celelalte. Filozofii de pînă acum nu se ocupaseră, în mod explicit decît de unele calități fundamentale, puține la număr. Este un merit al lui Empedocle în istoria dialecticii, de a fi abordat în mod explicit, problema naturii și originii diversității calitative infinite a lumii. Calitățile nenumărate pe care lucrurile ni le prezintă ar fi

doar aparențe exterioare, căci în esență în substratul acestor aparențe nu există nimic altceva decât cele patru elemente, amestecate în diferite proporții dar rămase neschimbate, gata oricînd să se despartă și să facă să înceteze și aspectul calitativ pe care l-au purtat vremelnice. În fond, Empedocle neagă existența reală, în lucruri, a particularităților calitative diverse, cu excepția calităților celor pentru „rădăcini“.

Spre a explica mișcarea, schimbarea, Empedocle face să intre în acțiune doi factori : philia (Prietenia, sau Iubirea) și neikos (Ura sau Discordia) care determină amestecurile și disocierile „Rădăcinilor“. Datorită philiei particulele de elemente deosebite se amestecă între ele : cînd intervine neikos elementele se disociază. Acești factori exteriori „rădăcinilor“ sale nu au caracterul unui impuls spiritual, mistic. Ei sînt concepuți avînd caracter corporal, avînd duritate și întindere. Acest lucru îl determină pe Theofrast, istoric antic al filozofiei, să considere că Empedocle afirmă existența a șase elemente, iar nu a patru, dat fiind — explică Theofrast — că : „în unele pasagii el le atribuie principiilor de philia și neikos același rol ca și celorlalte patru“ (După Simplicius, Physica 71—81).

Pentru a completa imaginea lui Empedocle relativ la realitate și materialitatea ei, să vedem cum privește dezvoltarea universului. El distinge aci patru perioade. Prima perioadă ar fi fost aceea în care toate elementele erau unite între ele, într-un amestec perfect, pătrunse fiind de philia pe atunci atotputernică ; acesta era Sphairos-ul originar. Neikos se afla înafară. Apoi, în perioada următoare, neikos pătrunsesse înăuntru și începu să disocieze Sphairos-ul. A treia etapă e domnia principiului neikos, elementele sînt despărțite. După aceasta, philia reia locul lui neikos și ciclul lumii se repetă la nesfîrșit.

Reținem din această reprezentare cu totul fantezistă a istoriei universului, un fapt care nu e lipsit de însemnătate : în explicarea dezvoltării universului acționează numai factori materiali, fără nici un fel de finalitate sau destin, fără intervenția niciunui creator divin,

În problema reacției dintre gîndire și existență găsim în fragmentele lui Empedocles, dacă nu enunțuri explicite, totuși indicații destul de transparente cu privire la poziția sa. „Mintea oamenilor — spune el — crește o dată cu adausul la materia corporală prezentă“ (fr. 106).

Spiritul omului are aceeași natură cu realitatea materială inconjurătoare, fiind format din aceleași elemente ca și ea. Această idee se extinde pentru a explica senzațiile, ajutată de altă idee, aceea a porilor și a emanațiilor. Corpurile au pori invizibili și de asemenea emanații invizibile... Senzațiile nu sînt altceva decît o consecință a aceluiași circumstanțe. Emanatiile diferitelor obiecte pătrund în porii organelor noastre de simț și astfel dau naștere senzațiilor. Excepție face văzul. Empedocles atribuie ochiului, adesea dar nu întotdeauna, un rol activ în cunoaștere, iar nu unul pasiv ca al celorlalte organe... În sfîrșit, calea senzației e tot una cu aceea a gîndirii : prezența obiectelor inconjurătoare, exterioare omului, declanșează — în om — care e făcut din substanțe identice cu cele ale obiectelor — ideile. Percepțiile provoacă așadar gîndire pe baza principiului că „ceea ce e asemănător

se cunoaște prin ceea ce este asemănător“. Toate acestea sînt idei materialiste. Dar identificarea gîndirii cu materia, ignorarea specificului ei calitativ, este o formă primitivă mecanicistă a materialismului.

...Cu toate explicațiile sale naive, cu toate alunecările sale metafizice, cu toate enunțurile divergente, de îndoielnică semnificație filozofică, pe care le întîlnim mai ales în textele sale poetice, Empedocle are în istoria filozofiei grecești rolul de a fi opus primul, idealismului pithagoric al aristocrației funciare din Sicilia, o concepție unitar materialistă, cum și pe acela de a fi dezvoltat gîndirea filozofică, în ansamblul ei.

ESTETICA

TUDOR VIANU

Forma unei opere și cuprinsul ei de valori eteronomice, ceea ce s-ar putea numi conținutul ei ideal, găsesc un teren de atingere în *motivul operei*. Un tablou sau o poemă nu sînt făcute numai din linii, forme, culori, raporturi și reprezentări imaginative de-ale lor. Toate aceste date se compun în imaginea intuitivă a unor lucruri sau a unor ființe care se găsesc într-o relație de acțiune reciprocă, întocmind chipul unei situații sau al unei întîmplări. Un tablou, o statuie sau un roman *reprezintă* ceva, un peisaj, o natură moartă, una sau mai multe ființe implicate într-un eveniment, o întîmplare care se desfășoară într-un anumit cadru și care compune un destin omenesc. Conexitatea elementelor aparente într-o totalitate semnificativă constituie motivul operei. Cercetarea artistică vorbește adeseori despre motive *tipice* sau despre tipuri de motive. Astfel pictura Renașterii folosește cu multă frecvență motivul tipic al Madonei cu copilul, al săgetării Sf. Sebastian, al Suzanei în baie, al suicidului Lucreției etc. Motivul literar al fraților dușmani se dezvoltă pe aceeași linie de la vechea legendă a lui Cain și Abel pînă la *Hoții* lui Schiller. Motivul paricidului se regăsește deopotrivă în *Frații Karamazov* ai lui Dostoievski și în drama *Der Vater* a lui Hasenclever. Motivul imoralității politicianiste revine în *Liga tineretului* a lui Ibsen și în *Scrisoarea pierdută* a lui Caragiale ș.a.m.d. Motivul este mediul prin care conținutul ideal al operei comunică cu aparența ei și o conformează în consecință. Din această pricină motivul tipic se individualizează în împrejurarea concretă a felurilor operei, devenind motivul lor *individual*. Astfel deși Bellini și Raffael, Mantegna și Sodoma, Dostoievski și Hasenclever, Ibsen și Caragiale au putut folosi aceleași motive, însușirea specială a valorilor pe care urmăreau să le comunice, viziunea lor proprie despre lume și viață au înmădiat totdeauna tipismul motivului, dîndu-i o formă particulară și unică. Tot așa motivele religioase folosite de pictorii catolici ai Italiei și de protestantul Rembrandt se individualizează în felul în care l-am văzut pus în lumină de Simmel. Pentru diferențierea viziunii plastice a lui Veronese sau a lui Rembrandt a mijlocit felul special pe care și l-a asumat motivul întrebuițat de ei deopotrivă. Motivul *Pelerinilor*

din Emaus revine la ambii pictori, individualizându-se însă în acord cu conținutul ideal pe care îl vehiculează.

Numai prin această specificare a motivului, viziunea proprie a artistului găsește calea manifestării ei în datele formale ale aparenței. Dacă motivul ar rămâne în întruchiparea lui pur tipică, el n-ar mai fi decît o schemă abstractă și generală, și ca atare rău comunicabilă pentru afirmațiile de valori ale artistului. Motivul Electrei este același în tragedia lui Sofocle și în aceea a lui Hugo von Hofmansthal. Cîtă deosebire însă între simplitatea eroinei antice și caracterul exaltat al reîncarnării ei moderne. Racine găsește sfera motivelor sale în tragediile lui Euripide, dar le prelucrează după cerințele vieții de curte a veacului său. Individualizarea motivelor se face totdeauna în acord cu natura valorilor pe care trebuie să le transmită. Dar deși rolul de mijlocitor al motivului poate fi bine precizat, el nu este indispensabil. Mai cu seamă în mișcarea artistică mai nouă a fost adeseori întreținută veleitarea de-a elimina motivul, făcînd ca energia cuprinsului ideal să explodeze direct în aparență, fără intermediul lui. Arta „fără subiect“ pe care o visa Flaubert trebuia să fie de fapt o artă fără motiv. Acest program și-a găsit unii continuatori. Mai cu seamă în artele plastice, expresionismul contemporan cu cerința lui de a elimina subiectul, anecdota sau orice formă naturală pentru a nu obține decît forme și tonuri emanate direct din sentimentul artistului, a însemnat o încercare de apropiere a plasticii de tipul creației muzicale, arta care se poate lipsi mai ușor de motiv. Se pot cita în această privință unele compoziții de Kandinsky, în care vehemența sau grația care le inspiră se exprimă direct în formele lor sau în contrastul și fuziunea tonurilor, fără să mai fi fost nevoie de reprezentarea unui motiv mijlocitor.

MIT ȘI CULTURA

C. I. GULIAN

Concepția după care natura este un fel de „bufet“ gata servit, din care primitivul n-are decît să alcagă ce-i pofteste inima, s-a dovedit naivă, utopistă, idealizantă. Primul care l-a introdus în istorie pe *homo faber* în locul spiritului hegelian a fost Marx. Este vorba de *homo faber* nu ca un produs tîrziu al istoriei, ci ca subiectul ei original, începînd din comuna primitivă. Spiritualiștii contemporani nu vor să vadă faptele elementare: că primitivul, care are în cap sute de tabuuri, sute de superstiții și mituri, este în *același timp* culegător de plante și fructe, vînător sau agricultor, meseriaș etc., că *înainte* de „a trăi“ fiorul sacru-lui, primitivul trebuie să muncească pentru a trăi, pentru a exista.

Învățații nemarxiști care depășesc măcar parțial interpretarea idealistă a religiei primitive își dau din ce în ce mai bine seama de importanța raportului dintre om și natură pentru explicarea mitologiei primitive, precum și de valoarea ei culturală (estetică, gnoseologică etc.). Astfel de autori, cum este, de pildă, A. H. Krappe, nu caută în mito-

logia primitivă nici fior metafizic, nici „ontologie arhaică“, ci rodul creației colective, nicidecum a preoților, expresia reacțiilor variate, afective, dar și raționale, ale umanității primitive, în fața problemelor ei de viață. În prefața la ediția franceză — o ediție mai târzie —, Krappe mărturisea după două decenii de studii: „... Mă tem că am subapreciat în lucrările mele anterioare rolul fenomenelor naturale, al corpurilor cerești în istoria religiei“.

Pentru autorii tributari misticismului, mitologia este doar o expresie a religiozității sau a setei de „Absolut“, de „ontologie a divinului“ etc. Faptul că miturile sînt folosite de primitivi ca o creație în care, pe lângă funcția magică, ei introduc o concepție despre viață, exprimă valori etice, estetice și gnoseologice etc., aceasta este cu totul secundar pentru interpretării spiritualiști.

Interpretarea spiritualistă a mitului vine în conflict cu toate rezultatele cercetărilor care au sesizat caracterul magic-religios, deci utilitar, al mitului. Recunoașterea funcției magice a mitului cere în prelungire explicația sociologică și antropologică a mitului: geneza funcției lui magice ca expresie compensatoare a neputinței lui față de lume, ceea ce exclude interpretarea lui Gusdorf. Dacă mitul primitiv ar fi o oglindire a „armoniei existențiale“, el n-ar fi avut sens magic, n-ar fi funcționat, alături de efigii, simboluri, incantații, reprezentări plastice, dansuri și cîntece etc., în arsenalul magic al primitivilor. O interpretare ca aceea a lui Gusdorf anihilează de fapt latura magică-religioasă a mitului. Ea suferă de o contradicție internă care o minează. Dacă primitivii s-ar bucura într-adevăr de „armonie existențială“, de „unitatea originară a conștiinței și lumii...“, dacă ei s-ar simți perfect integrați în existență, de ce ar mai tinji după o „suprarealitate“, de ce ar mai făuri un *alt* plan de viață, izvor de forță și reînnoire, planul mitic?

Gusdorf încurcă două fenomene distincte. „Armonia existențială“ — de fapt *acceptarea* existenței, dorința de a se integra în existență, de a se bucura de lumea dată — este o trăsătură fundamentală a etosului primitiv, ca și a etosului popular din toate vremurile și al tuturor claselor în perioada de afirmare de sine. Etosului primitiv îi este străină evadarea existențială, pesimismul funciar, renunțarea la viață, compensarea spiritualistă. Compensarea mitică, magică este nevoia unui supliment de forță și niciodată expresia renunțării sau părăsirii lumii reale. Primitivul nu vrea să trăiască în plan mitic, ci să folosească mitul pentru a trăi mai bine în planul realității. Sacrul primitiv nu este o „depășire de sine (o astfel de formulă spiritualistă este o denaturare modernistă), ci, cum arată toți cei care s-au ocupat de magie și de alte forme ale religiei primitive, manipularea unor ficțiuni cu scopuri utilitare (Frazer, Lowie, Westermarck, Malinowski, Preuss, Eliade).

În sfîrșit, mitul nu este doar expresia unei stări afective, ci este simultan purtătorul unor valori etice sau în general normative, estetice și teoretice.

ROMANTISMUL

VERA CALIN

GENERALITAȚI

Cele mai frapante componente ale atitudinii romantice, cele mai caracteristice trăsături ale personajului pus în circulație de literatura romantică, elementele constitutive ale esteticii romantice par să semnaleze ca un dat determinant pentru structura romanticului o stare de neliniște, chiar dezamăgire, o stare conflictuală ce se exteriorizează estetic și tipologic în mod variat și uneori contradictoriu. În linii foarte mari, sociologic vorbind, se poate accepta afirmația că romantismul, ca mișcare artistică, este rezultatul unei neacceptări a realității ambiante nesatisfăcătoare, expresia unui refuz de adaptabilitate la criteriile sociale curente. Ideologic vorbind, și tot în linii foarte generale, romantismul este o reacție față de tipul de gândire care a slujit la pregătire teoretică a Revoluției, față de raționalismul secolului al XVIII-lea și față de formulele literare și filozofice pe baze raționaliste: clasicismul, luminismul. Pentru evitarea oricărei aserțiuni cu efecte sociologizante trebuie însă amintit că starea de neliniște și nesatisfacție cu ecurile ei artistico-literare nu este un fapt exclusiv al epocii postrevoluționare. Nesatisfacția, nostalgia după altceva și, estetic vorbind, nevoia unor înnoiri a vechilor canoane, se manifestă încă în a doua jumătate a veacului al XVIII-lea. Cultul rațiunii afirmat de clasicism și preluat cu funcții specifice în perioada iluministă începe să se clatine acum.

Vorbind despre romantism ca despre o formă a spiritului Tudor Vianu amintește de categoriala schimbare de atitudine față de natură, schimbare ce se petrece în a doua jumătate a sec. XVIII și e plină de anticipație față de ce va urma... E vorba de o deplasare „a accentului vieții către tumultul sentimentului intern, singuratic și recules cum clasicismul n-avuse niciodată prilejul să-l resimtă“.

ORIGINEA NOȚIUNII DE „RENAȘTERE“

ANDREI OȚETEA

(RENAȘTEREA ȘI REFORMA)

În înțelesul actual de perioadă istorică, noțiunea de Renaștere datează abia de un secol. Primul care a întrebuintat-o în acest sens a fost istoricul francez Jules Michelet. El a intitulat volumul al VII-lea din Istoria Franței, consacrat secolului al XVI-lea, *La Renaissance* (1855) și i-a definit conținutul prin formula celebră: „descoperirea lumii, descoperirea omului“. Michelet a făcut astfel din Renaștere o perioadă istorică, distinctă de evul mediu, i-a fixat limitele cronologice (valabile pentru Franța) la secolul al XVI-lea și a aplicat-o Europei întregi. Prin aceasta, Michelet a marcat un moment decisiv în evoluția concepției despre Renaștere.

Succesul prodigios al termenului și al definiției lui Michelet se datorește însă operei istoricului elvețian Jacob Burckhardt: *Cultura Renașterii în Italia* (1860). Burckhardt a adoptat definiția lui Michelet, dar a precizat-o și a adâncit-o. El a explicat geneza Renașterii prin îmbinarea geniului poporului italian cu spiritul antic și a descoperit trăsătura fundamentală a epocii în triumful individualismului, ale cărui manifestări le-a urmărit în toate domeniile vieții, dar mai ales în literă și arte. Concepția lui Burckhardt a făcut epocă și timp de o jumătate de veac, a dominat istoriografia burgheză, determinând orientarea și spiritul cercetărilor asupra evului mediu și asupra Renașterii.

Expresiile *rinascita*, *renaissance*, *reformatio* erau cunoscute încă din secolul al XV-lea, dar se aplicau la formele intelectuale și artistice ale culturii, considerate autonom și distinct unele de altele, și asociate de cultura antică. De la Petrarca la Machiavelli și Erasmus, Renașterea s-a definit ca o restaurare a antichității clasice după o lungă perioadă de decădere și întuneric.

INSOMNII

MARIN SORESCU

ESEISTICA

Funcția poeziei e mai degrabă una de cunoaștere. Ea trebuie să includă filozofia. Poetul ori e un gânditor, ori nu e nimic. Chiar și folclorul este, în ultimă instanță, cugetare, meditație. Poetul autentic e un filozof și mai mult decît atît: el posedă în plus intuiția. Gîndurile lui, spaimele, tristețile sînt transformate într-un instrument de cercetare. Lentila, tubul, cunoștințele despre cer devin telescop care scrutează cerul. Cred că un poet genial poate descoperi numai prin intuiție poetică o nouă stea, care mai apoi că fie confirmată de savanți, prin calcule de parametri. E tot ce poate da poezia. Gustul său final e totuși amărăciunea. Asta nu înseamnă pesimism, ci numai luciditate. Trăiește în cunoștință de cauză.

Să nu se înțeleagă din cele spuse pînă acum că propun smulgerea versului din viața cotidiană, socială etc. Aceasta nu se poate face, deoarece poezia e ca acele plante care trăiesc în apă — apa fiind tocmai mediul dat, în care trăim fiecare. Oricum, tot sîntem îmbibați de el, de mediu, de ea, de apă. Greșeala care se face e că i se cere plantei care trăiește în apă să aspire tot la apă, cînd năzuința ei trebuie să fie spre aer, lumină, pămînt. Pentru că, repet: sîntem suprasaturați de apă, nu putem scăpa de fatalitatea ei, e inclusă în cele mai îndepărtate ramificații ale cuvintelor noastre. Cei care cer mai multă contingentă poeziei sînt niște naivi ori ignoranți. Neagă prin asta caracterul profund social al artei. Ideea asta o putem ilustra și altfel. E ca și cînd ai pretinde unei privighetori care își petrece majoritatea timpului într-un copac, să cînte numai *în* și numai *despre* acel copac. „Tema“ arborelui respectiv revine în trilarile păsării? Se poate, dar cine e în stare să-mi demonstreze aceasta, îl rog s-o facă.

Sint, prin urmare, pentru luciditate. Pentru independența poeziei, păstrarea specificului. Să n-o coborîm la nivelul mediu sau submediu de înțelegere. Așa cum pentru înțelegerea teoriei relativității e nevoie de o pregătire, tot astfel satisfacția estetică cere efort, cultură, elevație spirituală. Pentru că am pomenit de teoria lui Einstein, mi-aș mai permite o observație: poezia trebuie să fie concisă, aproape algebrică. Urmăresc mișcarea literară din mai multe părți și am impresia a observa această tendință a poeziei moderne. Nu spre comparație, ci spre metaforă. Nu spre metaforă la vers. Întreaga poezie — o metaforă. Poezia trebuie să fie scurtă — ca să aibă parte de o critică lungă. Să nu fim induși în eroare: *Mahabharata* și *Ramajana* au rezistat timpului tocmai pentru că au fost mai scurte, cele mai scurte producții de acest fel din epoca respectivă. *Iliada* a fost tot atît de concentrată pentru perioada homerică ca și formula $E=mc^2$ pentru a noastră. De aceea cred tot mai puternic în poetul care posedă o vastă cultură, capabil numai el de concentrări și stilizări pînă la esență și formulă. Trebuie spulberat mitul boemului pușlama, al cîntărețului ignorant „nealterat“, un individ pe care mi-l inchipui bijbiind printre noțiuni, trăind numai din propriile-i „revelații“ ca bețivul din sughițuri.

FILOZOFIA — ÎN FAȚA ȘTIINȚELOR CONTEMPORANE

Conf. dr. C. POPOVICI

DECLARAȚII ȘI ARGUMENTE

Ce oferă filozofia științelor? Iată o întrebare și o problemă mereu reinnoită, pe de o parte de ritmul alert al cunoașterii științifice contemporane, pe de alta de inerția spiritului filozofic. Răspunsul și soluțiile date într-un anume moment acestei întrebări și probleme încețază treptat să mai ofere satisfacții în momentele următoare. Astăzi, deși nu unanım împărtășită, este larg răspîndită opinia că știința reprezintă cel mai însemnat flux generator de reflecție filozofică, flux de pe urma căruia filozofia beneficiază în felurite moduri, între altele și acela de a recunoaște drept iluzii enunțuri ce păreau altădată principii definitive. Raportul invers este însă mai puțin clar. Definierea funcțiilor filozofiei față de științe n-a pătruns prea mult în adîncimile analizei, limitîndu-se aproape exclusiv la declarații. Aceste declarații oscilează de la o extremă la alta; de la extrema interpretărilor de factură pozitivistă, care expulzează categoric filozofia din perimetrul de interese al științelor — ridicînd această interdicție la rangul de condiție determinantă pentru progresul cunoașterii științifice —, pînă la extrema opusă, de factură dogmatic-mecanicistă, care constă în subordonarea completă a oricărei motivații teoretice în fața cenzurii filozofice. Dacă filozofiile subiectviste, și printre ele în primul rînd pozitivismul au încercat, fără să se poată bucura de reușită, o argumentare în sprijinul declarațiilor proprii, mecanicismul dogmatic a considerat suficient autoritatea declarațiilor. Repusă mereu în discuție, relația filozofiei cu știința se află, mai mult ca oricînd, în actualitate.

Cea mai elocventă mărturie că așa stau lucrurile sînt chiar constatările oamenilor de știință, atît din domeniul științelor naturii, cît și al celor sociale. Potrivit acestor constatări, în orice știință cercetarea naturii și societății este alcătuită din secvențe la capătul cărora interpretarea teoretică a rezultatelor dobîndite, pentru a li se putea înțelege semnificația reclamă confruntarea cu o experiență mai cuprinzătoare decît aria științei respective. O astfel de experiență este chemată să ofere filozofia. În asemenea momente de „criză“ — „criză“ cu valoare pozitivă întrucît este deschizătoare de orizonturi noi — omul de știință face apel la filozofie. Clipele cruciale din istoria tuturor științelor sînt toate marcate de necesitatea conjuncției cu filozofia. Dacă am recapitula doar evenimentele științifice de vîrf ale acestui secol, am regăsi căutările în filozofie pe care le-au generat teoria relativității, interpretarea legilor fizicii microcosmosului, descoperirile și ipotezele actuale din astrofizică, psihanaliza, noile achiziții experimentale și teoretice ale geneticii, interpretările structuraliste — de la lingvistică pînă la etnologie —, demersurile pentru întemeierea teoretică a sociologiei și multe alte zone ale cercetării.

Ar fi de semnalat două fapte elocvente în această privință. Unul dintre ele este încercarea nemijlocită a oamenilor de știință de a găsi ei înșiși fundamente în acel cadru explicativ cuprinzător pe care îl reprezintă filozofia. Din repertoriul operelor filozofice contemporane nu pot fi omise reflecțiile și eseurile pe acest tărîm ale lui Einstein, Bohr, Heisenberg, Born, Wiener, Monod, Jacob și ale altor cunoscute personalități științifice. Dacă uneori asemenea reflecții se abat pe vechi drumuri fără ieșire, faptul nu face decît să pună încă o dată în lumină incapacitatea filozofilor idealiste de a întîmpina adecvat revoluția științifico-tehnică contemporană. Cealaltă împrejurare semnificativă pentru epoca actuală este efortul de a cuprinde într-o viziune dialectică noile demersuri ale științei. Perspectiva filozofică asupra ciberneticii, semioticii, teoriei jocurilor, teoriei informației tinde în mod justificat să devină temă majoră în problematica studiilor de materialism dialectic, atît în țara noastră, cît și peste hotare. Filozofia își propune să dea astfel curs unui deziderat exprimat de mulți oameni de știință și pe care un cunoscut specialist în teoria informației (A. Moles) o formulează ca necesitate de a defini cu atenție „domeniul în care fiecare sistem particular este valabil“.

UNITATEA CULTURII ROMĂNEȘTI

(LUCEAFĂRUL) — EDITORIAL

În cele mai vechi documente de limbă și scriere literară, aria culturii române are contururi comune cu harta geografică a teritoriului patriei. Cu mult înainte de datarea istorică a închegării națiunii române se închegase, deja, ca „România unită“ — spiritul nostru național.

Tradiția culturii române n-a avut niciodată un singur punct de emisie, localizat în cutare sau cutare provincie, centrul unic al spiritului național: ci pe toată durata ei și-a format un tezaur de valori

emanate de pe întreg teritoriu protejat de Carpați. Conștiința sorgintei comune a poporului și a limbii române, cea mai veche problemă a culturii române și marea temă a literaturii de cronici debutează concomitent la munteni, moldoveni și transilvăneni. „Măcar dar că și la istorii și la graiul și străinilor și în de sine cu vreme, cu veacurile (...) am dobândit și alt nume, iar acel carele este vechiul nume stă întemeiat și înrădăcinat rămîne Români (...) Și așa este acestor țeri, adevă țerii noastre Moldovii și țerei Muntenesti, numele cel drept de moșie este român“, spune Miron Costin la scurtă vreme după ce, în cel mai vechi document de scriere românească, epistola cîmpulungeanului Neacșu, se vorbește despre necesitatea colaborării muntenilor cu Ardealul împotriva ofensivei turcești și, foarte aproape de vremea cînd „Cronica“ munteanului Radu Popescu leagă cu un fir comun al istoriei Muntenia, Moldova și Ardealul de firul istoriei pămîntești“.

I S V O A D E

LUCIAN BLAGA

Nu s-a subliniat niciodată în deajuns incendiul lăuntric al acelor oameni, așa ziși de carte, acea pasiune, crescută și mai mult prin stăpînirea de sine, acel foc lipsit de orice izbucnire isterică proprie temperamentelor exhibiționiste, acea căldură ce străbate molcom și-n adînc, hrănind și susținînd truda de-o viață a unor sfinți muritori, așezați sub porunca unei supreme chemări. Latiniștii erau chinuiți de cugetul foarte lucid că trebuiau în răstimpul unei vieți să ridice un popor, rămas cu secole în urmă, la înălțimea unui „veac prea luminat“. Ei se simt chemați să împlinescă năvalnic, ca la începuturile de lume, pornind de la nimic, ceea ce istoria neglijase vreme de o mie de ani. Ei aveau conștiința că pun pîrghia ca să înalțe un masiv de munți, cufundat în tenebre, la nivelul unui veac prea luminat. O întreagă împărăție a spiritului trebuia clădită, la repezeală, ca să se răscumpere secole pierdute. „Cartea“ și învățătura“ erau pentru ei mijloacele unei mutațiuni istorice, ce trebuia grăbită și stimulată pe toate căile. Dragostea de carte are la ei o semnificație, pe care astăzi nici n-o mai putem reconstitui întocmai. Clain scrie singur vreo 60 de cărți, în cele mai diferite domenii : cărți de teologie, de filosofia naturii, de istorie, cărți bisericești. Îl preocupă deopotrivă problemele unei ortografii etimologice, ca și ale gramaticii. Traduce Biblia. Cert, cele mai multe cărți ale sale sunt traduceri. Traduceri, da. Dar traducerea echivalau pe atunci aproape cu o creație, mai virtos dacă ținem seama de lupta pe care autorul trebuia s-o dea cu cuvîntul și în deosebi cu cuvîntul absent ! Ne copleșește emoția citind ce departe mergea Clain cu umilințele cînd era vorba să-și poată tipări cărțile, prin grația cutărui sau cutărui episcop recalcitrant, care aștepta laude în prefață, ca și cum el ar fi fost autorul. E adevărat că la atîta umilință nu se poate coborî decît un duh călugăresc, pentru care cerșetoria nu este o rușine, ci o purtare plăcută cerului, totuși acesta e nudul adevărat : Clain „cerșea“ tipărirea cărților sale cu o stăruință

explicabilă numai prin marele său incendiu interior, prin dragostea de carte!

Și ceilalți latiniști au scris, variat și mult, în cele mai diverse domenii, printre care — e vrednic de menționat — filosofia ocupa un loc însemnat. Ne-au rămas de la ei tratate de logică, de filosofia naturii, de poetică, în afară de manualele teologice propriu zise. Ca să ne dăm seama cât de mult se deosebea pasiunea cărții, a unui Clain, Șincai, Maior, Cipariu, de simpla dragoste de bibliotecă a profesionalistului sau a rozătorilor de pergamente, e bine să evocăm și atmosfera de zbucium în care palpita acel mesianism al cărții. Viața latiniștilor, a oricăruia dintre ei, e din cele mai frământate. Când la Blaj, când la Roma, când la Viena, când la Buda, când la Sibiu, ei își împart viața între profesiunea pe care o iubeau și prigoana pe care nu o evitau, între mănăstirea pe care o cinsteau și temnița de care nu se temeau. Anotimpurile lor, oricum legate de o viață de provincie, sunt tot ce se poate închipui mai fără de tihnă patriarhală. Credința în rostul cărții, patima slovei, îi menținea, dirji, peste toate valorile și prăpăstiile. Cit de comodă apare, prin comparație, dragostea de carte a cercetătorului de mai târziu, răsfățatul documentelor și al hîrtoagelor, lăsat în pace să-și ducă traiul liniștit în marginea unei burghezii zîmbitoare și tolerante. Latiniștii erau siliți să cutreiere, singuri, cu săptămîinile, ținuturi și țări, cu desagii în spate, să trecă ape și munți, să-și aducă volumele tot de ei scrise, de la Viena, de la Buda, de la București. Altele trebuiau aduse pe măgari, chiar de la Țarigrad. Ce-i mîna, ce-i întărea, ce-i întărita? Numai credința singură.

„OAMENI CARE AU FOST“

N. IORGA

INVĂȚĂTURILE CE LE DĂ MIHAI VITEAZUL

Totdeauna, ca și la sărbătorirea zilelor mari ale lui Mihai Viteazul, țara aceasta a fost prea ocupată pentru a-și pierde vremea cu cultul eroilor săi.

Și mai era ceva care a împiedecat comemorația cuvenită. Suntem deprinși a întreba, când e vorba de comoara amintirilor și de flacăra nădejdlor noastre, și pe dușmani, pentru ca și ei, aliații noștri, să ne îngăduie amintirea și așteptarea. Întrebăm Viena, care întreabă la rîndul ei Pesta, dacă avem voie să serbăm pe acei cari, avînd o inimă, o îndrăzneală, un avînt, și-au îngăduit să cucerească pentru neam fără să întrebe nici Pesta, nici Viena.

De aceea cînd s-au împlinit trei sute de ani de la marea biruință și de la fulgerătoarea tragedie a lui Mihai Viteazul, de la Călugărenii celui dintîi luminiș de săbii românești libere, de la luarea în stăpînire a pămîntului românesc din Ardeal, de la întregirea prin cîștigarea Moldovei a trupului național românesc dezrobît, de la înfrîngerea lui la Mirăslău, de la răzburarea din Gorăslău, de la trădarea și măcelărirea Viteazului, aceeași liniște neturburată ca și astăzi stăpînea în Țirgoviște, în mănăstirea Dealului.

Măcar astăzi și măcar noi am venit.

Și am fi venit într-un întunec și mai adânc, cu și mai slabe puteri, ca să ne facem datoria, către neam, de a lumina.

N-am venit la mormîntul lui Mihai Viteazul ca la orice mormînt. Căci sunt morminte închise și altele pe care nimic, nici o voință dușmană, nici o tiranie nu le poate închide. Și mormîntul lui Mihai Viteazul e dintre acelea care nu pot fi închise. Acolo se zbuțiamă, neîmpăcat și dureros, idealul nostru și, cît timp va fi neîndeplinit acest ideal ce se zbuțiamă în durere, nu va fi loc și ceas de odihnă pentru acel mort de acolo care e viu în cugetele noastre, care e însăși viața rîvnitoare spre dreptate, spre lumină, spre putere a acestor cugete.

În Țirgoviștea moartă de azi, cei vii, am venit astfel să vorbim cu Mihai, cel veșnic viu în suferință. Și, în tăcerea de mormînt de acolo el ne-a vorbit, după clipa rugăciunilor de pomenire și a șoptelor de nădejde.

Puhoiul neamurilor ne stăpînește și ne-a stăpînit și, față de acest blestem, atît am știut să facem : să ne întrebăm pînă cînd această nemi-
lostivire dumnezeiască, pînă cînd această mucenicie a unui popor nevi-
novat ? și n-am înțeles că rugăciunile cerșesc în zadar mila cerurilor !
N-am înțeles că adevărata rugăciune, primită de Dumnezeu în orice ceas,
este aceea a muncii, a conștiinței de sine. Cerurile, care nu aruncă bine-
cuvîntarea lor asupra cerșetorilor, se deschid, bogate în binecuvîntări,
asupra muncii omenestii conștiente de scopurile ei, asupra vitejiei, asupra
străduințelor îndărătnice, asupra isprăvii îndeplinite.

Prin fapta sa, așa vorbește Mihai. El a venit într-un prezent ne-
trebnic, pe care unii îl linguseau și se foloseau de pe urma lui, alții îl
îndurau, alții plîngeau și se rugau și cereau dreptate, iar el, înarmîndu-
du-se, l-a răs pins.

ISTORIA ROMÂNILOR ÎN CHIPURI ȘI ICOANE

NICOLAE IORGA

Negustorii din alte timpuri se pot împărți în negustori drumetși și
așezați. Cei d'întăiu erau mult mai mulți decît cei de-ai doilea. Ei veniau
cu carăle, se adăpostiau în curtea hanului cu multe cerdac, care încon-
jura mănăstirea sau biserica de la care-și lua numele și în a căreia
stăpînire era. Toți Răsăritenii făceau așa, și, deoarece ei veniau mai
ales în Țara Românească, Bucureștii erau plini de astfel de hanuri
mănăstirești. Negustorii stăteau, se odihneau, vindeau pe la casele mari
și plecau în altă parte. Pentru Turci se făcu apoi o casă de primire
anume, carvasară (caravan-serai adecă). Apusenii vor fi avut conacele
lor anume.

Negustorii așezați aveau prăvălii sau dughene, case la stradă, cu
o singură odaie în față, cum sînt multe din acelea care, pînă și pe
Calea Victoriei, necinstesc Bucureștii de la începutul veacului al XX-lea.
Mărfurile care se expun astăzi, cit se poate mai în vaza tuturor, erau
pe atunci tănuite, ascunse. Asupra fereștilor, foarte înguste, pe atît de
înguste, atunci, pe cît sînt astăzi de largi, se coborau noaptea grele

obloane de lemn, care ziua se prindeau cu un cârlig de coperișe. Uneori se prelungeste coperișul spre stradă, ca la hanurile de la drumul mare de astăzi; aceasta se chiamă în Moldova șandramă. Supt șandramă sau înaintea ferestilor stă negustorul, care se expune astfel pe el însuși. Poartă pe cap șlicul sau ișlicul înalt, de blană de miel, și, cînd trece pe „uliță“ un om de cinste și zice-o vorbă de închinare, și el se ridică de pe scaun și se închină. Erau foarte mîndri în această privință negustorii ieșeni de pe la 1670—80, cari nu voiau să se ridice nici înaintea lui Cîrstea Marele-Vameș și fratele lui Duca-Vodă, pînă nu-și lua el întăiu șlicul. Cînd se plinse pentru aceasta, Duca, om cuminte și bun cu negustorii, îi răspunse atîta: „Pas pe uliță și-ți iea șlicul și apoi, dacă nu-și vor lua ei șlicele, vin' de-mi spune mie, că știu eu ce oiu face“.

AURUL CENUȘIU

MIRCEA MALIȚA

UNIVERSITATEA VIITORULUI

C. A fost o vreme cînd știința, care funcționase exclusiv în universități, s-a desprins de ele pentru a căpăta sprijinul și încurajarea producției, dar de un timp încoace știința revine din cadrul departamental înapoi înspre universitate în formule noi. Cele trei elemente: *știință, învățatură și producție* caută să se unească în forme proprii fiecărei țări. La Novosibirsk, filiala Academiei de științe este instituția centrală și pe platforma sa funcționează și o universitate. La Stanford University, în California, universitatea deține baza și în jurul ei apar institute de cercetări și firme, care-și întind antenele curioase la tot ce este nou, la tot ceea ce se poate descoperi și aplica fără întîrziere în domeniul tehnic. În Polonia, unități mai mari decît catedrele, și anume departamentele sau institutele universitare de cercetări din industrie pe baza faptului că primele au mai multe cadre, iar celelalte mai multă aparatură. Și așa mai departe. Universitatea este deci considerată peste tot o instituție capabilă să facă joncțiunea cu ceilalți factori de cercetare și de producție, atît de esențiali vieții industriale de astăzi și de mîine. Nu faptul că universitatea are săli de curs îi conferă supremație sau ascendent. Amfiteatrul este partea vetustă a universității. Laboratorul este partea ei modernă și semnificativă. Laboratorul are perspectivă pentru că îmbină caracterul experimental cu cel al investigației teoretice și este cea mai mică și mai mobilă unitate de cercetare. Cu cît unitățile de știință, cum ar fi institutele sau centrele, sînt mai mari, cu atît ele devin mai puțin susceptibile de a se adapta la nou. Un laborator poate chiar să înceteze cînd subiectul cercetării lui a încetat: el rimează cu procedura *ad hoc* a viitorului; se formează pe un proiect și ține atîta cît ține proiectul, reunind o echipă de cercetare pe durata necesară. Știința nu lucrează bine în halele mari cu personal permanent și cu teme veșnice. Laboratorul universității rămîne idealul său de investigație. Și cum acest laborator poate fi pus în legătură și chiar

asimilat cu stațiile pilot ale industriei, iată-l ca element îmbrățișat de prognoză.

D. Un domeniu extrem de sensibil, în raport cu care se judecă perspectiva unei instituții, este acela al *tratării informației*. Pentru noile ramuri interdisciplinare, bibliotecile universităților s-au dovedit a fi mai economicoase. Într-o bibliotecă specializată, cercetătorul își epuizează repede sursele de documentare și apoi începe să facă corespondența sau să colinde. Viitorul este acela al surselor de mii de reviste științifice și al milioanei de autori. Iată că universitatea își dezvăluie o nouă vocație atunci când promite să fie un centru documentar adecvat acestei uriașe revărsări informaționale. Este ciudat, dar nu atât existența bibliotecilor și practica pe care o are în acest domeniu îi crează acest avantaj, ci mai degrabă existența centrului de calcul. Universitățile sînt instituțiile care printre primele au obținut centre de calcul și, spre deosebire de alte centre de calcul electronic, au avut posibilitatea să studieze și să facă investigații în așa numita problemă a găsirii informației. Universitatea, prin procesul ei didactic, s-a exersat și cu alte mașini informaționale. Ea va fi de pildă prima instituție care va folosi la lecții și expuneri videofonul.

E. Al cincilea și ultimul avantaj este *ritmul de lucru* al universității, ritm injuriat de atîtea ori pentru lentoarea sa, ritm invidiat de toate meseriile pentru orarul aparent aerisit și pentru absența de sarcini instantanee. Zeci de volume publicate, sute de expuneri, comunicări și descoperiri, care nu au putut fi încheiate decît după decenii de trudă și de urmărire pacientă, impresionează prin bilanțul lor. Universitatea însă are împotriva ei aparența unei nonșalanțe, a unei vieți calme și a lipsei de trepidație caracteristică instituțiilor comerciale și economice. Putem să ne întrebăm în favoarea cărui ritm se pronunță viitorul. Ei bine, opinia prognozei indică drept instituții cu maximă productivitate pe cele cu respirație largă și privire prospectivă. Universitatea este o instituție de termen lung. Are în structura sa răgazul necesar pentru a urmări obiective fundamentale ale societății, ca progresul științei. Orice societate își creează oaze de meditație și surse de idei. Tipul de activitate umană va fi mai apropiat în viitor de tipul investigației universitare și iată al cincilea motiv pentru care universitatea este îmbrățișată astăzi în literatura viitorului.

VII.
LINGVISTICĂ

TEORIE ȘI METODĂ ÎN SINTAXĂ

SORIN STATI

SISTEM ȘI STRUCTURA

1. Între lingviști nu există un consens în înțelegerea acestor doi termeni, lucru cu atât mai supărător cu cât ei revin cu o frecvență obsedantă în lucrările de lingvistică din ultimele decenii.

Pentru a explica mai bine valoarea pe care o vom acorda celor doi termeni în cauză, e necesară o scurtă discuție prealabilă asupra altor două perechi de termeni :

limbă-vorbire ;
paradigmatic-sintagmatic.

2. Pornind de la distincția saussuriană între *langue* și *parole*, va trebui să deosebim elementele *concrete, particulare* ale oricărui idiom, de elementele *abstracte, generale*. Aceasta este numai una interpretările termenilor *langue* și *parole* : *langue* este sistemul, *parole* este manifestarea, realizarea, „interpretarea“ sistemului. *Limba și vorbirea* trebuie delimitate, dar nici una nu există fără cealaltă. Prin urmare sint deopotrivă de greșite tezele :

— *cercetarea sintactică să se limiteze la studiul vorbirii*, punctul de vedere al sintacticienilor care stau pe pozițiile pragmatismului și adoptat și de alți cercetători ;

— *obiectul cercetării e limba ca formă pură, immanentă, adică independentă de realizarea, de manifestarea ei*, punct de vedere prin excelență glosematic.

Indiferent de nivel — deci și în sintaxă — lingvistul observă în procesul de comunicare prezența elementelor concrete, cu toate detaliile individuale cu care le-a înzestrat emițătorul mesajului. Ceea ce percepe lingvistul, și orice receptor al unei comunicări lingvistice, este substanța acustică, sensul contextual al fiecărui cuvânt, conținutul complex al cuvântului (unde intră conținutul de gândire, încărcătura afectivă, felul cum vede vorbitorul anumite procese din realitate, intenția cu care își comunică gândurile și sentimentele). Pentru că, din punct de vedere al elementelor concrete, enunțurile sint de o varietate (sonoră și seman-

tică) infinită, iar realizarea înțelegerii mutuale dintre interlocutori e incompatibilă cu existența unei atare varietăți, lingvistul e pus în situația să admită că elementele concrete își îndeplinesc funcția lor comunicativă deoarece la decodificarea mesajelor are loc un proces de raportare a concretului infinit la abstractul finit. Dacă numărul unităților ar fi infinit, vorbitorii nu le-ar putea învăța și nici recunoaște când le percep. Procesul acesta e cunoscut în lingvistica actuală sub denumirea de „reducție a variantelor“ și e analog procesului gnoseologic de identificare a obiectelor prin raportarea lor la noțiuni.

Studiul sistemului sintactic și al structurilor sintactice presupune descoperirea elementelor sintactice abstracte (a *invariantelor*) și operează cu astfel de unități.

3. Cînd analizăm un enunț, la oricare din nivelurile sale, descoperim un anumit număr de unități (foneme, respectiv morfeme, cuvinte, ș.a.) dispuse într-o anumită ordine. Pentru ca oamenii să poată comunica între ei, este necesar ca atît unitățile lingvistice cît și modalitățile de aranjare a lor să fie în număr limitat.

Cînd formulează un mesaj, vorbitorul alege o serie de unități din mulțimea de care dispune, în calitatea sa de cunoscător al unei limbi. În anumite limite, alegerea se referă nu numai la unități, ci și la un anumit mod de aranjare a acestora.

Fiecare parte a enunțului își realizează funcția comunicativă datorită complexului de relații în care se află cu mulțimea elementelor din care a fost selectată și, în același timp, datorită complexului de relații cu celelalte părți ale enunțului.

Relațiile dintre fiecare element al enunțului (fonem, morfem, cuvînt, etc.) și elementele din grupul cărora a fost selectat se numesc relații *paradigmatice*. Acestea sînt de tipul „sau A sau B... sau X“, adică relații între termeni alternativi sau, cum spune Saussure, între termeni *in absentia*; e cunoscută și denumirea de „disjuncție logică“.

Relațiile dintre fiecare constituent și ceilalți constituenți ai unui enunț se numesc relații *sintagmatice*. Termenii lor sînt coexistenți, *in presentia*, deci reprezintă tipul de relație numit „conjuncție logică“: A și B... și X.

Prin urmare orice limbă cunoaște două feluri de organizare a unităților sale: una paradigmatică — ea se traduce prin selecție — cealaltă *sintagmatică*, a cărei manifestare e aranjarea într-o anumită succesiune.

„ARTA PROZATORILOR ROMĂNI“

TUDOR VIANU

DUBLA INTENȚIE A LIMBAJULUI ȘI PROBLEMA STILULUI

Este o constatare plină de consecințe, pentru întreg domeniul studiilor estetice și literare, faptul că limbajul omenesc este însuflețit de două intenții care deși rămîn mai tot timpul solidare, nu sînt mai

puțin diferite în spiritul și direcția lor. Am arătat și altă dată¹ că cine vorbește o face pentru a-și împărtăși gândurile, sentimentele și reprezentările, dorințele sau hotărârile, dar că în același timp comunicările sale năzuiesc să atingă o sferă anumită a semenilor care întrebunțează același sistem de simboluri lingvistice. Cine vorbește „comunică“ și „se comunică“. O face pentru alții și o face pentru el. În limbaj se eliberează o stare sufletească individuală și se organizează un raport social. Considerat în dubla sa intenție, se poate spune că faptul lingvistic este în aceeași vreme „reflexiv“ și „tranzitiv“. Se reflectă în el omul care îl produce și sînt atinși, prin el, toți oamenii care îl cunosc. În manifestările limbii radiază un focar interior de viață și primește căldură și lumină o comunitate omenească oarecare.

Cele două intenții ale limbajului stau într-un raport de inversă proporționalitate. Cu cît o manifestare lingvistică este menită să atingă un cerc omenesc mai larg, cu cît crește valoarea ei „tranzitivă“, cu atît scade valoarea ei „reflexivă“, cu atît se împuținează și pălește reflexul vieții interioare care a produs-o. Generalitatea unei formulări crește prin însuși sacrificiul intimității și adevărului ei subiectiv. O ecuație matematică, o lege mecanică, o formulă chimică sînt fapte lingvistice menite prin structura lor să se împărtășească oricărei inteligențe omenești. Ele nu sînt limitate nici de caracterul național al limbilor nici de felul particular al tendințelor și sensibilității celui care le înregistrează. Cînd spun de pildă că „suma unghiurilor unui triunghi este egală cu două unghiuri drepte“ sau cînd afirm că „corpurile se atrag în raport direct cu masa și în raport indirect cu patratul distanței lor“ construiesc un fapt de limbă care se poate transmite oricărei inteligențe omenești, dar care nu comunică nimic despre mine însumi. Prin această aserțiune relativă la raportul dintre lucruri nu transpare nici un reflex din intimitatea psihică a vorbitorului.

Oricine vede însă că nu același este cazul unui vers de Eminescu sau Racine. Valoarea de circulație a unor asemenea fapte de limbă este cu mult mai restrînsă. Răsunetul reținut din intimitatea spirituală care le-a proiectat este însă nemăsurat mai puternic. Tranzivitatea lor este mărginită; reflexivitatea lor este infinită. Există creații ale poeziei în care privim ca într-un abis fără fund. Citească-se versul lui Eminescu „Apele plîng clar izvorînd în fîntine“. Este limpede că intenția reflexivă a acestei manifestări de limbă întrece cu mult intenția ei tranzitivă. Căci nu știrea despre felul cum izvorăsc apele interesează în acest vers, ci acel înțeles emotiv și muzical al lucrurilor, precipitat în intimitatea subiectivă a poetului. Nu toți cititorii acestui vers vor putea realiza intenția lui reflexivă. Tranzivitatea lui va scădea prin însăși dificultatea de a percepe acea semnificație muzicală a lucrurilor apărută poetului. Poetul își va fi limitat cercul autenticilor lui cititori prin însăși adîncimea și adevărul subiectiv al expresiei sale.

¹ Cp. *Arta și frumosul*, 1931, p. 20 urm.; apoi *Estetica*, ed. a II-a, p. 26 urm.

LIMBA-INTERMEDIAR

(LINGVISTICA MATEMATICĂ)

SOLOMON MARCUS

Ați auzit vreodată denumiri ca esperanto, ido, interlingva, volakupu și altele. Sint denumirile unor limbi simplificate, artificiale. Gramatica limbii esperanto, de pildă, n-are decît 16 reguli. Asemenea limbi au fost create în diverse epoci. În prezent ele au importanță secundară.

Astăzi e un lucru stabilit că scopurilor practice necesită o limbă-intermediar. În loc să se procedeze la elaborarea multiplelor programe pentru traducere din fiecare limbă în fiecare limbă, este mult mai rentabil să alegeți o singură limbă și mai întîi să traduceți din orice limbă în cea aleasă ca limbă-intermediar, iar mai tîrziu în orice altă limbă. Nu este vorba de esperanto sau o altă limbă de acest fel, ci de o limbă-intermediară specială, adaptabilă mașinilor.

Calitățile limbii-intermediar pot fi diferite în raport cu obiectivele pentru care ea este creată. Totuși ne putem face o idee cu privire la caracteristicile unei asemenea limbi.

Ați observat cum se întocmește clasificarea zecimală în bibliotecă? Tematica unei cărți poate fi extrem de variată. Da bibliograful experimentat imediat o va exprima precis printr-un cifru și cartea va nimeri pe același raft cu altele care tratează aceeași temă. Întreaga literatură se împarte în 10 compartimente, acestea din urmă în alte 10 ș.a.m.d. De ex. dacă cifra unei cărți este 3524, înseamnă că această carte face parte din compartimentul 3, subcompartimentul 5, grupa a doua etc. Și doar fiecare cuvînt are și el „tema“ sa, astfel că poate constitui împreună cu alte cuvinte înrudite un grup. Din aceste grupuri se vor alcătui compartimente și subcompartimente. După locul claselor de noțiuni se va putea stabili înțelesul noțiunii — cuvîntul. Limba mecanică nu va cunoaște tradiționalele „excepții de la regulă“ iar regulile înseși vor deveni logice, precise și succinte.

STILISTICA FUNCȚIONALĂ A LIMBII ROMÂNE

I. COTEANU

3.2.0. *Limbajul poetic popular*

Omogenitatea limbajului popular este desigur o piedică pentru caracterizarea variantei lui poetice. De aceea, am pornit în considerațiile noastre de aici de la principiul că trebuie să cercetăm o serie de fenomene de ansamblu care, chiar dacă apar accidental, au calitatea virtuală de a deveni poetice. Astfel, am pornit de la premisa că narațiunea are prin ea însăși și o destinație artistică și am început discuția cu analiza aspectelor ei în limbajul popular¹.

¹ Mihai Pop, *Perspective în cercetarea poetică a folclorului*, în Studii de poetică și stilistică, (București), 1966, 41—47, stabilește un număr de principii de abordare a studiului poetic al folclorului, v. *idem*, *La poetique du conte*, în „Sémiotica“, II, 2, 1972, 117 ș.u.

3.2.1. Dramatizarea narațiunii

Deprins cu dialogul — modul său obișnuit de exprimare — vorbitorul popular nu poate susține multă vreme în vorbirea indirectă o descriere sau o povestire. El introduce în plină redare neutră a ideilor o zicală, o exclamație, o întrebare, o apreciere sau o invectivă. Detașarea de text îi este străină, în primul rînd pentru că, dincolo de cuvinte, el vede obiectele și ființele la care se referă. Intrat în miezul întâmplărilor povestite, el distribuie laude și muștrări, apreciază și blamează sau, uneori, filozofează pe marginea lor. Această participare, în care și auditorul este solicitat cu insistență, o numim dramatizare. Ea este o coparticipare a povestitorului și o asociere a destinatarului și se opune reținerii intelectuale din unele mesaje culte. Am fi putut să-i spunem și personalizare a mesajului, pentru că procedeele lingvistice sînt strîns legate de persoana verbului, de trecerea de la un tip de vorbire la altul.

INTERFERENȚE LINGVISTICE

SORIN STATI

CÎMPURILE SEMANTICE

Ansamblul cuvintelor care pot fi descrise ca rezultînd din combinarea unui număr mai mic de seme (în modul arătat mai sus, pentru mobile, grade de rudenie) formează un *cîmp semantic*. Expresia a fost și este folosită adesea pentru a denumi un ansamblu de cuvinte legate între ele prin sensuri (de pildă, totalitatea termenilor care gravitează în jurul ideii de rațiune sau de frumusețe), chiar și fără a aplica elementelor constitutive ale cîmpului analiza componentială. Sistemul sensurilor e conceput ca un fel de cale ale sistemului noțiunilor: sensurile exprimate prin lexicul limbii se condiționează reciproc, ca urmare a interdependenței conceptelor respective.

Întemeietorul teoriei cîmpurilor semantice, Jost Trier, consideră că fiecare cîmp semantic formează, împreună cu altele, un cîmp mai întins, și așa mai departe, pînă se ajunge la lexicul limbii, cîmpul semantic cel mai vast. Acesta are aspectul unui mozaic, fără goluri sau suprapuneri. Teoria lui Trier, îmbrățișată apoi de alți cercetători, n-a fost scutită de critici vehemente, provocate mai întii de imposibilitatea de a admite o organizare perfectă, atît de armonioasă, a vocabularului; o structurare limpede apare numai în anumite sectoare ale lexicului. În al doilea rînd, sînt extrem de greu de trasat limitele unui cîmp semantic. A fost deasemenea criticată ideea lui Trier că sistemul cîmpurilor semantice ordonează gîndirea. În sfîrșit, teoria aceasta nu ține seamă de faptul că inegalitatea experienței de viață determină diferențe semantice de vocabular la nivelul indivizilor. Luînd în considerare nu numai sensul, ci și forma cuvintelor, P. Guiraud elaborează teoria *cîmpurilor morfosemantice*; într-un atare cîmp intră omonime, sinonime, cuvinte care își datorează forma unor contaminări accidentale

sau intenționate, denumiri care au la bază întrebuințarea metaforică a unui dintre cuvintele câmpului etc. Structurile acestea sînt în genere foarte complexe, căci în organizarea lor intervin, pe de o parte „imaginele și analogiile externe între obiectele numite“, pe de alta „confuziile și contaminările de forme“.

Repetînd una dintre obiecțiile enumerate mai sus în legătură cu concepția lui Trier, trebuie să arătăm că există serioase dificultăți în prezentarea vocabularului unei limbi ca un mozaic de câmpuri morfo-semanticice. După cum s-a spus, unele zone sînt mai degrabă niște „modele incomplete“ sau „planuri terminate numai pe jumătate“.

Dacă teoriile lui Traier și Guiraud încearcă să sistematizeze vocabularul pornind de la ideea că fiecare limbă are un „mozaic“ semantic propriu (care exprimă, după Trier, individualitatea poporului care o vorbește), există alte teorii care își propun să elaboreze o schemă de clasificare semantică a cuvintelor valabilă pentru toate limbile. Aici se integrează „Sistemul noțiunilor“ (Begriffssystem), metodă legată de numele lui Walther v. Wartburg. Sistemul cuvintelor este sistemul conceptelor; întrucît acestea din urmă au o valoare universală, vocabularul oricărei limbi poate fi descris după o schemă de clasificare (de natură logică) unică. Noțiunile (și, implicit, cuvintele oricărui idiom) se împart mai întii în trei grupe mari (I. Univers, II. Om, III. Relația om-univers) și fiecare grupă în clase, subclase etc. Clasificarea e însă vulnerabilă, fiindcă există numeroase concepte care pot fi plasate în mai multe puncte ale schemei.

PROBLEME DE ANALIZĂ A FRAZEI

AUREL NICOLESCU

a) Evidențierea predicatelor și a subiectelor

În analiza sintactică predicatul este elementul cel mai important deoarece, în general, existența unei propoziții este condiționată de prezența predicatului iar, pe planul frazei, cele mai multe din propozițiile subordonate determină, într-un fel sau în altul, predicatul din regentă.

În limba română, predicatul este exprimat printr-un verb la un mod personal care arată, în general, acțiunea săvîrșită de subiect sau însușirea atribuită subiectului. În această formulare cuprinzătoare sînt prezente, de fapt, ambele feluri de predicat: predicatul verbal (arată „acțiunea“ pe care o face subiectul) și predicatul nominal (atribuie o „însușire“ subiectului).

Din toată discuția de pînă aici rezultă, însă, că identificarea și evidențierea predicatelor se împletește deosebit de strîns cu operațiile similare care evidențiază subiectele. S-ar putea afirma chiar că, în analiza frazei, stabilirea riguroasă a identității predicatului nu se poate obține decît prin identificarea concomitentă a subiectului. Natura predicatului este în raport direct cu natura raportului dintre predicat și

subiect : predicatul este verbal cînd arată ce acțiune face subiectul și este nominal cînd atribuie subiectului o calitate.

Iată de ce considerăm că sublinierea predicatelor — practică oarecum consacrată — trebuie să fie însoțită de sublinierea subiectelor. Atragem atenția, însă, că prin evidențierea predicatelor și a subiectelor nu înțelegem numai efectuarea operației mai mult sau mai puțin mecanice de indicare printr-o trăsătură de creion, ci acțiunea mult mai complexă de a stabili natura predicatelor care presupune tocmai „descoperirea“ raportului dintre subiect și predicat.

Din cele prezentate, apare clar drept consecință logică faptul că evidențierea predicatelor și a subiectelor dintr-o frază nu se limitează la sublinierea acestora, și trebuie să vizeze procesul mult mai profund de a determina structura exactă a acestora.

Analiza frazei nu se poate realiza decît dacă am identificat natura predicatelor din propoziții; de aceea considerăm oportun să insistăm asupra delimitării celor două feluri de predicate. Deoarece există tendința — în special pentru predicatul nominal — de a-l identifica după faptul că este format cu un verb copulativ, semnalăm, de la început, că după părerea noastră conținutul și nu forma este, din punct de vedere practic, criteriul pe baza căruia se poate realiza, cu mai multă ușurință, distincția dintre cele două feluri de predicate.

VIII.
ARTA,
ISTORIA ARTEI

CONFLUENȚE ALE ARTEI UNIVERSALE

PETRU COMARNESCU

Mă gândesc cu neîmpăcare la contrastul dintre modurile în care se concepe creația artistică de către două vaste categorii de artiști. O categorie crede că, pentru a fi modern în artă, este necesar a-ți nega predecesorii și a rupe cu tot ce s-a făcut până la tine. Dimpotrivă, altă categorie crede și astăzi — așa cum s-a crezut mai totdeauna în trecut și așa cum a demonstrat exemplul artei mari din toate timpurile — că înnoirea se dobândește prin continuarea înaintașilor, continuare ce se manifestă sub diferite modalități sau atitudini, de la dezvoltarea organică a ceea ce s-a creat la contrazicerea creatoare a realizărilor anterioare. Dar chiar și în contrazicere încă există — ca punct de referință și ca inspirație prin opoziție — gândul la înaintași, înseși salturile pe care le fac geniile nu-s pornite din gol și nu cad în gol.

Mulți istorici ai artei concep dezvoltarea și înnoirea creației prin relațiile dintre artiștii diferitelor generații sau școli; prin dobândirea unor noi sinteze, în care intră îndrumările, influențele, imboldurile unor înaintași, îmbinate cu contribuții proprii, cu depășiri și salturi, care atestă originalitatea, noutatea, trăinicia unei opere. Oricât de mari și unici au fost Rembrandt, Da Vinci, El Greco — ei și-au avut înaintași, pe care i-au depășit sau împlinit. La genii, influențele sau învățămintele căpătate de la antecesori nu trebuie, firește, exagerate, dar nici nesocotite. În arta noastră, Andreescu, Luchian, Petrașcu nu pot fi înțeleși, în originalitatea lor, fără a ne gândi la Grigorescu și a ceea ce a căutat acesta în tradițiile poporului și în cuprinsul școlii de la Barbizon, promotoarea picturii în aer liber. Desigur formația unui artist este complexă și nu poate fi rezumată doar la povețele, directe sau indirecte, ale unui maestru, unui curent, unei școli.

În unele cazuri, ca la Ghiță, Tuculescu, Ion Theodorescu-Sion, sugestiile creatoare provin mai mult de la viața din trecut a poporului, de la folclorul și stilistica artei populare, pe care aceștia le-au interpretat și transfigurat, așa cum fac astăzi atîția pictori și sculptori, ceramiști și autori de tapiserii care se inspiră spornic din folclorul patriei.

SOLUȚIA AMERICANĂ

DAN GRIGORESCU

Pină la începutul secolului al XX-lea, sculptura americană a crescut mereu în umbra artei europene, reconstituindu-i eclectic momentele istorice de la gotic la neoclasicism. Arta engleză, în vremea în care cei dintii artiști americani încercau să stabilească o tradiție locală, pinind laolaltă amintirile operelor pe care le văzuseră acasă, nu crease o sculptură cit de cit importantă. Situația nu se schimbase prea mult nici în timpul lui Copley și al lui West, cînd Londra și Academia ei de artă deveniseră adevărate locuri de pelerinaj pentru artiștii Noii Anglii.

Dezvoltarea sculpturii moderne de dincolo de Atlantic s-a produs, e adevărat, sub impulsul influențelor venite din Europa; dar, între timp, modificările evidente ale experiențelor europene se produsese în tradiția americană. În primul rînd, concepția potrivit căreia „sculptura e o artă de importanță secundară“ mi se pare a fi mai curînd un efect decît o cauză a întîrzierii cu care s-a produs definirea ei ca o creație de sine stătătoare. Interpretarea ei funcțională, integrarea în arhitectură sau în peisajul citadin ca o piesă aparținînd clădirii însăși și subordonată planurilor constructorilor vor dăinui pînă tîrziu. Înriurirea sculpturii europene din secolul al XX-lea se va produce, la început, de-a lungul unor direcții diverse (cea mai clară dintre ele fiind cea cubistă), dar, treptat, se vor acumula și aici elementele latente ale realismului (sau ale curențelor care vor fi justificate ca atare) și, ca în pictură, se va constitui o artă specifică, proteică în înfățișările ei, dar bazată pe principii estetice împărtășite de aproape toate grupările de sculptori.

Înainte de a se fi produs în alte arte, s-a manifestat aici un fenomen care pare a-l pune în dificultate pe istoricul sculpturii americane. Anticipînd cu ceea ce se va întîmpla cu „școala de la Paris“, la New-York soseau artiști din multe țări europene, dînd vieții intelectuale a marelui oraș un pronunțat caracter cosmopolit. Situația nu era nouă și cel care urmărise istoria culturii din Statele Unite în secolele precedente fusese martor al unui continuu proces de asimilare a artiștilor emigrați din Europa. Mai marcat decît în literatură, pentru că nu era întîmpinat de barierele limbii, fenomenul fusese semnalat de multă vreme, dar niciodată pînă atunci nu crease probleme de interpretare atît de complicate.

În primul rînd, pentru că — mărturisit sau nu — cultura americană a fost socotită pînă tîrziu ca parte a celei europene; apelul lui Emerson de întemeiere a unei literaturi cu adevărat naționale fusese lansat relativ tîrziu și filozoful american nu întrezărise împlinirea visului său, pînă în 1855, la prima ediție a poemelor lui Whitman. E, însă, probabil mai greu de acceptat ideea că sculptura americană nu s-a putut defini decît prin contribuția unor artiști veniți din afară. Privită astfel, o asemenea concluzie e falsă.

PICTURA CHINEZĂ CLASICĂ

Trăsăturile definitorii ale gândirii și artei chineze se înjgheabă către mijlocul primului mileniu î.e.n. odată cu violentele lupte dintre statele existente pe atunci pe teritoriul Chinei de astăzi, deși cele mai vechi opere de artă, descoperite în urma săpăturilor din nord-vestul Chinei, datează din mileniul al II-lea î.e.n. Sînt vase de argilă cu ornamentații policrome în formă de spirală, de cochilie sau de plasă. Tot de atunci provine și ceramica neagră a culturii Lungsan descoperită în provincia Sadun. Și, de asemenea, sînt pomenite și primele fresce, atribuite miticului împărat Galben.

În districtul Aniang s-au găsit monumente din mileniul al II-lea î.e.n.

Din secolul al XVI-lea î.e.n. se păstrează unele bronzuri bogat decorate, descoperite în Asia Centrală, iar din secolul al XII-lea î.e.n. s-au păstrat unele vase și jaduri deosebit de frumoase. Se presupune că încă din acea epocă ar fi existat o pictură pe mătase și lac din care nu a rămas nimic. Oricum, în primul mileniu î.e.n. se răspîndesc mătăsurile și lacurile împodobite artistic.

Cele mai vechi picturi pe mătase datează din secolul IV—III î.e.n. și au fost descoperite cu prilejul unor săpături de morminte, în 1949, lângă localitatea Ciangşa. Este acea perioadă dintre secolele VII și III cînd vechile mituri și legende sînt sistematizate, preschimbate în sisteme și discipline de gândire cu trăsături profund specifice. Acum au trăit și cei doi corifei care au stat la baza întregii dezvoltări a gândirii chineze: Confucius (551—479) și Lao-Tze (cître 570 — cître 490). În aceeași perioadă, în Europa, între secolul IV și V au trăit Platon și Aristotel, Sofocle și Fidias, marcînd culmea gândirii și artei clasice grecești și închegînd tiparele clasicismului greco-roman care va determina coordonatele gândirii și artei europene pînă aproape de zilele noastre.

Poporul chinez, a cărui existență s-a bazat întotdeauna pe lucrarea pămîntului, și-a păstrat în tot timpul dezvoltării culturii sale, nu numai un interes cu totul deosebit pentru natură (marcat în pictură prin amploarea pe care a luat-o ca nicăieri în altă parte peisajul), dar și prin concepția cu totul specifică de integrare a omului în natură. Indiferent dacă este vorba de omul încadrat unei societăți structurate, ca în doctrina confucianistă, sau de omul singular, refugiat în afara societății, ca în cea daoistă, sau de omul sustrat oricăror „înșelăciuni“ a aparențelor lumii, ca în doctrina budistă importată din India în sec. I e.n. și asimilată gândirii chineze, totdeauna omul este considerat parte a naturii în totalitatea ei. Esența omului se află în natură. Om și natură sînt astfel legați printr-o omogenitate de structură în care nu mai încap acea obiectivare occidentală a naturii prin știință, implicînd desprindere și dihotomie. Omul urmează să trăiască întru natură, într-o relație și dependență lăuntrică cu tot ce-l înconjoară: munți, riuri, animale, plante, anotimpuri.

Alături de Paul Durand-Ruel și de Ambroise Vollard, care l-au precedat dar cu care a fost în parte contemporan, Daniel Henri Kahnweiler — născut în 1884 la Mannheim și stabilit în 1907 la Paris — este unul din acei vestiți negustori de tablouri a căror nume rămîne legat de marile cotituri făcute de pictura modernă la trei sferturile veacului trecut și în primele decenii ale celui actual. Faima lui Durand-Ruel și Vollard nu poate fi despărțită de izbînda lui Manet, a impresionistilor, a lui Cezanne și Gauguin. Faima lui Kahnweiler se confundă cu epoca fov a lui Vlaminck și Derain și cu destinul victorios al Cubismului, reprezentat de cei mai iluștri exponenți ai săi: Picasso, Braque, Leger, Gris. Din cei 89 de ani ai vîrstei, Kahnweiler a consacrat 67 unei activități încă în plină desfășurare. A absolvit în tinerețe cursuri de filozofie și este autorul unor importante studii despre Cubism. A scris o excelentă monografie cu privire la Juan Gris, căruia i-a fost prieten și sprijinitor. A avut, ca și confracții săi amintiți, daruri de vizionar, fiind capabil să intuiască ceea ce istoria mai tîrziu a confirmat. La 22 septembrie 1972, la Paris, în biroul său de lucru din strada Monceau, unde se află galeria cumnatei sale Jeanne Leiris, pe care o asistă și sfătuiește, D. H. Kahnweiler, așezat într-un fotoliu îndărătul căruia domină peretele o pinză imensă de Picasso, s-a lăsat cu amabilitate purtat de firul unei discuții menite să risipească puțin din misterul a ceea ce unii numesc putere de previziune, alții instinct iar alții fler.

— Nu știu dacă ăsta se poate numi numai fler. I-aș spune mai degrabă încredere, încredere estetică.

— Totuși, cînd v-ați început cariera nu aveți decît 22 de ani, și pentru că puține luni mai tîrziu să manifestați acea încredere care v-a făcut să prețuiți *Domnișoarele din Avignon* — un tablou care în 1907 nu putea decît să șocheze — dumneavoastră trebuie să fi avut deja anumite opinii despre artă.

— Să nu vă închipuiți că am știut dinainte cum aveau să se petreacă lucrurile. N-am avut nici cea mai mică idee. *Domnișoarele din Avignon* mi-au produs într-adevăr un șoc puternic, dar tabloul mi-a plăcut imediat. M-a uluit și l-am găsit admirabil. Trebuie să vă spun că pe atunci exista Fovismul și credeam că acesta constituia cu adevărat aportul cel nou al artei. Cei pe care i-am cumpărat mai întii, în calitatea mea de negustor de tablouri, au fost Derain, Vlaminck, Braque, care pe vremea aceea erau cu toții fovi. Abia prin aprilie sau mai 1907, poate chiar o lună mai tîrziu, am văzut *Domnișoarele din Avignon* și atunci, firește, asta a însemnat pentru mine o revelație, dar înainte fusesem convins că pictura avea să se orienteze în sensul celălalt, adică spre ceea ce făceau fovii.

În ceea ce privește cromatica, cotitura marcată de *Sărbătoarea San Isidro* este și mai evidentă. Unii exegeți ai operei acestui artist, care n-a cunoscut rutina, au distins în evoluția coloritului său patru faze. Prima, cea a picturilor religioase din anii debutului, se caracterizează printr-o folosire excesivă a terrei de Sevilla care străbătea prin froiturile ușoare, transparente, de deasupra, dînd suprafeței pictate o tonalitate dominată de bunuri. Cea de-a doua fază, corespunzătoare cartoanelor de tapiserie, unor portrete și unor panouri decorative pentru diverse palate, avea, de fapt, ca punct de pornire, cromatica tiepolescă; presupunea adică folosirea acelorasi nuanțe de albastru, verde, galben și roșu, cu un adaus însă, și anume cu întrebuițarea ca suport a unui auriu menit să încălzească toate tonurile, asemenea terrei de Sevilla din prima fază, dar dînd mai multă strălucire întregii picturi, devenită astfel mai blondă, mai solară.

Cu *Sărbătoarea San Isidro*, Goya, care între timp studiasse și-și însușise mult din tehnica lui Velasquez, face încă un pas spre dobîndirea marilor sale însușiri de colorist. În locul auriului trece la folosirea unor griuri foarte bogat valorate și luminoase, care împrumută pinzei străluciri calme, surdinizate, de argint nepolizat sau de sidef. Tablourile astfel concepute capătă în consecință tonalități reci, foarte adecvate, în portrete mai ales, prin acel rafinament discret și aristocratic atins în redarea mătăsurilor, dantelelor, bijuteriilor sau a tunicilor bărbătești „gris perle“ impuse de moda franceză din timpul Directoratului. Este cea de a treia fază cromatică, cea mai luminoasă și mai clară, cea mai răspîdită în portrete; ea face faima coloristului Goya, situîndu-l alături de Velasquez, de Watteau și de portretiștii englezi.

În sfîrșit, aceste faze îi va urma o a patra — așa-zisă neagră, cu largă întrebuițare în „Casa Surdului“, și în mici tablouri cu conținut dramatic inspirate de realitățile spaniole. Succedîndu-se în mare și urmînd o linie ascendentă, paralelă cu aceea a perfecționării limbajului plastic goyesc în ansamblu, fazele enumerate nu trebuie privite simplist; ele ajung ca uneori să se împletească, să fie folosite simultan într-o perioadă dată, după cum o cerea subiectul tratat.

PE DRUMURILE TRADIȚIEI

VALERIU RIPEANU

Dar ne-am înșela dacă am crede că o cultură se constituie numai dintr-o suită de capodopere, și aceasta deoarece arta nu a fost și nu poate fi un șir de reușite, de strălucitoare izbînzii precum focurile de artificii la zilele festive. Pentru că arta implică riscuri, foarte mari riscuri, nenumărate căderi, dureroase eșecuri pe care le-au trăit toți marii și adevărații creatori și le-a cunoscut orice perioadă din istoria artelor. Am moștenit de acum două decenii ideea că o operă perfectă

este cea asupra căreia toată lumea e de acord, unanimitatea (comandată adesea) dovedindu-se în perspectiva timpului cât se poate de nefastă pentru o cultură. Credința în acest „serial al perfecțiunii“ o poate avea numai cine nu s-a chinuit deasupra hirtiei zile și nopți, cine n-a rupt foaia, cine nu a destrămat pînza, cine nu a atacat de zeci de ori un acord. Se spune, și nu fără dreptate, că toate acestea îl privesc pe creator, ele petrecîndu-se în laboratorul lui intim. Modul în care își construiește opera, ușurința sau dificultatea elaborării, zilele și nopțile pe care le consumă în solitudine și în chin, mie, cititor, mie, spectator, nu-mi spun nimic. Eu apreciez produsul finit care trebuie să mă încinte, să-mi stîrnească lacrima sau risul, să mă desfete. Ce-ai făcut pentru a-l obține, nu mă privește. Poate mai tîrziu, cînd se va scrie viața ta romanțată, cînd se vor publica fotocopiile după manuscrisele tale, cînd criticii, istoricii literari, profesorii și eventual prietenii vor scrie articole în care vor recomanda tineretului școlar și scriitoricesc pilda vieții tale ascetice și a muncii tale fără preget — abia atunci acest travaliu ne va interesa și-poate-ne, va și înduioșa. Dar pînă atunci...

Așa este, cel dintîi risc în artă și-l asumă creatorul. El trebuie să năzuiască la perfecțiune și numai atunci cînd a ajuns la treapta cea mai de sus a posibilităților sale să încredințeze produsul minții și talentului său marelui public.

SEMNIFICAȚIILE SPAȚIULUI ÎN PICTURĂ

GEORGE POPA

Un exemplu tipic de spațiu pictural modern, avînd în primul rînd funcție spirituală și fiind în același timp foarte original este cel din tablourile lui Țuculescu. Tendința la abstractizare se unește la artistul nostru cu folosirea unor vechi motive folclorice, investite cu virtuți simbolice și chemate să exprime înțelesuri și simțiri de rezonanță universală.

Împrumutate din scoarțele românești, aceste motive sînt următoarele: motivul floral, motivul fluturilor, al păsărilor, al ochiului, al germinației (figurat sub forma unei virgule), motivul păpușii și motivul troiței.

În perioada de maturitate a creației sale, Țuculescu elimină din tablou perspectiva tridimensională, înlocuind-o cu spațialitatea născută din variațiile tonale și de intensitate ale maselor de culoare purtate de ideogramele amintite.

Astfel artistul vede lumea prin matricea unor semne de inspirație folclorică; acestea devin instrumente de plămuire a unui spațiu pictural și tipar de gîndire plastică, de meditare în forme și culori asupra lumii.

În ansamblul ei, perioada folclorică a artei lui Țuculescu se desfășoară în doi timpi. Într-o primă fază, pictorul introduce în natură acele motive cu funcție metaforică și prin mijlocirea lor interpretează realitatea. Apoi motivele se desprind tot mai mult de peisajul interpretat, pentru ca

pină la urmă să rămână singure. Este faza simbolică (numită încă și totemică).

Vom exemplifica cele două momente și modalitățile corespunzătoare de concepere a spațiului.

Ce se întâmplă în perioada simbolică pură? Acum artistul își păstrează numai trei elemente pentru a se exprima: troița, semnificând omul ca figură centrală a universului, ochii, reprezentând conștiința universală, și culorile, limbajul sentimentelor și expresie a dramatismului existenței. Cu ajutorul acestor semne arhetipale, Țuculescu va crea un spațiu plastic și spiritual cu totul inedite.

Iată de pildă tablou, Clovnul galben, pe care artistul îl zugrăvește după vederea filmului „Lili“. În fața noastră nu mai avem nici un fel de indiciu din realitatea obișnuită. Pictorul își mărturisește bucuria estetică încercată, cu ajutorul simbolului troiței repetat ritmic și văzut în culori luminoase, între care domină galbenul. Tensiunea delicat modulată a coloritului mulează, ca și o piesă muzicală, un spațiu sufletesc, mișcarea stării emoționale.

Sub semnul acestei purificări totale a graiului plastic, se împlinește perioada simbolică a artei lui Țuculescu.

SEMNIFICAȚILE SPAȚIULUI ÎN PICTURA

CHAGALL

GEORGE POPA

Chagall a fost asimilat uneori expresionismului, altcând a fost așezat printre suprarealiști. Adevărul este că universul său fantastic și lirismul său îl înrudesc cu amândouă aceste curente paroxistice. Dar ceea ce aparține în mod deosebit lui Chagall, în afară de fermecătoarea sa naivitate și duioșie, este structura particulară a spațiului tabloului.

Fără a exagera, se poate spune că spațiul este un element fundamental în pictura lui Chagall. El este expresia detașării, a plutirii supratereștre, mediul necesar al zborului, al liberei mișcări a iubirii, a liberei mișcări a poeziei și muzicii. Dar spațiul este nu numai mediu, este însăși substanța spirituală, însăși poezie și muzică. În acest spațiu, — îndrăgostiți, îngeri, ființe fabuloase, pești, lămpi, viori planează cu cea mai mare ușurință, cu sentimentul imponderabilității firești pe care îl dă visul.

Este o lume aparținând psihologiei copilăriei, a acelei vârste pentru care nu există hotar între imaginație și natură, între spațiul basmului și spațiul realității din afară. Cea mai neîngrădită fantezie guvernează acest spațiu feeric în care nu a apărut încă distincția între posibil și imposibil.

Legile atracției către sol odată abolite, intră în acțiune legile noi ale apropierii dintre suflete. Imaginile ascultă acum „de jocul magnetismelor sensibile“ (René Huyghe). Mai mult, obiectele și ființele suferă deformări cerute de aceste atracții și respingeri de natură afectivă.

Cu toate că este un orizont al zborului, acest spațiu nu are structură tridimensională cu fugă în adâncime. El este plan, numai rareori există o schițare de perspectivă lineară.

Dar acest spațiu bidimensional suferă variate jocuri și denivelări perspective, expansiuni în toate direcțiile, inclusiv în profunzime. Este deci un spațiu mobil prin excelență, și aceasta datorită mai multor factori.

Din punct de vedere plastic, jocul variat de planuri spațiale este generat de culori, un albastru profund constituind deseori fundalul tabloului. De asemenea imaginile suferă deformări și plasamente care contrariază orice tendință la organizare a compoziției în vreo formulă geometrică stabilă.

Pe de altă parte, lipsa de fixitate și neputința de arhitecturare a spațiului în tablourile lui Chagall, ține de curenții psihologici care se stabilesc atât între imagini, cât și între tablouri și contemplator. Aceasta pentru că structura tabloului este psihică. „Arta mi se pare a fi mai ales o stare sufletească“, spune pictorul.

ARHIVĂ SENTIMENTALĂ

FLORI DE LUCHIAN

PAUL ANGHEL

Un capriciu poate a făcut ca porțile artei acestui secol al nostru să fie vijelios deschise printre niște flori.

Florile lui Luchian sînt vii și după cincizeci de ani, ca și atunci cînd au fost sfîșiate, petală cu petală, din incendiul sensibilității lui torturate, ca și atunci cînd au fost deduse, printr-o alchimie inventată numai de el, din solul arid al unor realități care crucificau spiritul, obligîndu-l să comită — simbol infailibil și grațios al jertfei — roze, crizanteme și anemone. Rana prin care țîșneau nu era toracică, precum în toată iconografia veche a crucificării, ci cu mult mai sus, în cei doi ochi suferinzi, desfăcuți larg, ai artistului, pe care i-a copiat cu tremur, sinceritate și cucernicie în florile lui.

I-am recunoscut, după ce multă vreme mă cufundasem în strălucirea anemonelor, într-o fotografie de familie care rămîne un document artistic și istoric egal cu ele. Pictorul, la vîrsta de cinci sau șase ani, se află lîngă fratele său Anibal, suspendat pe manșonul unui fotoliu, cu ochii de o tristețe indicibilă, străpungînd pînă la noi, peste veac. Și-i atrîna parcă și azi acești ochi, în niște cuie nevăzute, ascuțite și dure, neștiind, cu inocența vîrstei, că sînt piroanele eternității, dar simțînd-o — cu aceeași intuiție carnală, proprie copilului genial — intuiție tradusă în răsfrîngerea bosumflată a buzei de novice căruia i s-a refuzat jucăria. Jucăria — capriciului absolut — i s-a refuzat mereu. Buza răsfrîntă amar a artistului are pînă la urmă un rictus dezolant în imaginea acestui ecce homo muribund, văzut prin el însuși.

Cîtă distanță este între portretul acesta de crucificat și bărbatul real, superb ca o vedetă de cinema, fermecător și paradoxal ca un dandy, iradiînd o francă și cuceritoare vitalitate, ne-o exprimă tot un document fotografic: imaginea tînarului în floarea anilor, cu ochii adumbriți de sprîncene groase, ținînd de sub arcade adînci, ochi care devoră lumea într-o febră posesivă care nu se putea traduce decît în incendii de culori.

Iată macii : „Numai cîteva fire — nu avertizează artistul — altfel îți ia ochii, faci un masacru“. Nu l-a comis, a contemplat numai acest foc distribuit în lucruri și în flori.

SCRIERI DESPRE ARTĂ

NICOLAE TONITZA

TOATE TALENTELE GENIALE S-AU STRĂDUIT SĂ AFLE SECRETELE DE PROFESIUNE ALE ÎNAINȚAȘILOR LOR

Cînd ne închinăm în fața operei lui Rembrandt, trebuie să pronunțăm cu respect numele fraților Van Eyck și al generațiilor de pictori care au precedat pe Rembrandt și care s-au străduit să îmbunătățească meșteșugul culorilor, lăsînd marelui olandez numai sarcina de a contempla liniștit natura și de a așterne pe pînză — fără truda migăloaselor cercetări tehnice — tot ce sufletul lui adînc simțea în atingere cu tainica frumusețe a naturii.

Toate talentele geniale s-au străduit să afle secretele de profesiune ale înaintașilor lor. Biografiile lui Velázquez, Rubens, Dürer, Delacroix, Puvîs de Chavannes, Carpeaux și alții — ne-o dovedesc.

Unde au mers aceste mari spirite ca să afle secretele meșteșugului de a picta sau ciopli marmora? La școală! La școlile renumite din Neapoli, din Florența, din Roma, din Veneția, din Amsterdam sau Nürnberg.

Acolo unde o minoritate de artiști... mai avea încă un cult pentru artă și o dragoste neinteresată pentru natură.

Pe vremea aceea școlile nu erau — cum sînt astăzi — cu profesori și paraprofesorii, cu secretar și custozii... Ci școala era — în acele timpuri — un fel de anticameră a mării arene a artelor, în care cel ce intra trebuia să se pună la curent cu toate procedeele tehnice inventate, transmise și perfecționate de generațiile trecute. Școala era cazarma în care tînărul venea să-și disciplineze mîna, ochiul și spiritul.

Școala era — în acele vremuri — un templu al răbdării, în care intrai să-ți jertfești, în migăloasă trudă, cei mai frumoși ani ai tineretii, dar de unde ieșeau cu o adîncă cunoștință a tot ce s-a produs înaintea ta și cu conștiința limpede asupra celor ce-ți mai rămîn de făcut. Acolo se întîlneau bătrînele tradiții cu aspirațiile către orizonturi noi.

Acolo, cel ce intra se chema „ucenic“, iar celui ce învăța pe ucenic „meșter“ i se spunea.

PICTORI DESPRE PICTURĂ (II)

CORNELIU BABA

TONITZA N-A AVUT NEVOIE DE SAVANTLÍCUL DUBIOS AL DESCOMPUNERILOR RECOMPUSE

În fața unui nud de Tonitza, a unui cap de copil, a portretului de clown, a unui peisaj sau vas cu flori, la fel ca și în fața oricărei pinze de Luchian, și se cere sfiiciune. Lirismul și candoarea sensibili-

tății amîndurora nu suportă gălăgie, teoriile încilcite, vulgaritatea; la fel cum nu suportă interpretările literare, istorisirile banale pe marginea admirabilelor crîmpeie de poezie, explicate cu palete înrudite, prin bogăția și lumina lor.

Deși activitatea lui Tonitza se desfășoară în perioada dintre cele două războaie mondiale în care tensiunea creatoare a artistului era amenințată de caracterul nevrotic al urmelor marelui flagel social, forma sa nouă în pictura românească rezistă sensibilității morbide a secolului — angoasa tragică a epocii nu-l biruie. La adăpostul lecției lui Luchian și copleșit de lirismul dramatic al sublimului martir al picturii românești, Tonitza n-a avut nevoie de savantlicul dubios al *descompunerilor recompuse* și nici de încilcitele enigme ermetice ale vremii. Pictura sa, la fel ca a marelui său dascăl, este cînd cîntecul fermecat al unui fluier cioplit, cînd arabescul și culoarea înfloriturilor fără pereche pe un vas de lut țărănesc. În simplitatea picturii amîndurora stă cea mai autentică lecție de meșteșug și de sinceritate. Luchian și Tonitza trăiesc alături în cea mai deplină înfrățire, strălucirea picturii unuia nefăcînd decît să dorești alături și pe a celuilalt.

(*Pictori despre pictură* — Din prefața la albumul N. Tonitza, 1965).

PICTORI DESPRE PICTURĂ

LA PICTORUL D. GHIAȚĂ VREMEA S-A OPRIT UNDEVA (III)

O lumină fără durată și fără direcție învăluie lumea aceasta creată de pictor și îi dă posibilitatea să reziste tocmai prin lipsa ei de localizare, la fel cum forma elementelor din tablou va rezista printr-o permanentă atitudine statică. La pictorul D. Ghiață vremea s-a oprit undeva. Chiar oamenii care stau în grupuri au nemișcarea gravă a copacilor sau a munților din jur. Și important e că, deși sînt găsiți ocazional de pictor, ei rămîn niște prezențe de totdeauna. În ei trăiesc toți cei dinaintea lor, cei de azi și cei ce vor veni, la fel de impasibili. Lumina ce se cerne peste ei este și ea la fel, a unei ore indecise. Totul e pictat cu o paletă rafinată pe forme de o mare robustețe statuară.

De la Luchian încoace cred că e cel mai autentic pictor român prin simplitatea rafinată a stilului și a paletei. Naivitatea plină de inteligență, umor și bun simț țin locul pe care alții îi dau speculațiilor viciate de tot soiul de teorii din importuri și de incursiuni ostentative în lumea nevinovatelor motive naționale plagiare pînă la saturație.

(*Pictori despre pictură* — Din prefața la Catalogul Expoziției retrospective D. Ghiață, 1967).

O ISTORIE A MUZICII EUROPENE

GEORGE BALAN

Cu Bach și Händel, genurile instrumentale de la piesele pentru clavecin sau vioară solo, prin micile ansambluri camerale (sonata „a tre“) pînă la amplele compoziții orchestrale și concertante (suite, concertii grossi, concerte pentru solist cu acompaniament de orchestră) — își consolidează autonomia recent cîștigată și își văd totodată și mai pregnant dăltuit profilul. Cele 48 de preludii și fugi ale *Clavecinului bine temperat* de Bach pun bazele de granit literaturii universale pianistice : „Vechiul testament al muzicii“, avea să le numească Hans von Bülow. Concertele grossi ale lui Bach (cele șase *concerte brandenburgice*), ca și cele ale lui Händel sînt culmi ale acestui gen creat pentru prima oară de muzicienii din Italia. Farmecul lor melodic îl întîlnim aici altoit pe bogăția contrapunctică proprie școlii germane de compoziție. Suitele lor pentru clavecin sau pentru orchestră marchează de asemenea o culminație a acestei tradiționale înșiruirii de dansuri (allemandă, curantă, sarabandă, gigă); fără a căpăta ulterior o trăsătură esențială nouă, tipul de suită creat de Bach și Händel a rămas pînă astăzi un simbol muzical al acelor vremi. Concertele pentru vioară sau pentru clavecin ale lui Bach, ca și cele pentru orgă și orchestră ale lui Händel sînt, după căutările italienilor, primele modele strălucite ale genului, de la care avea să se depene o întreagă evoluție. Să adăugăm în sfîrșit că orchestra deși restrînsă ca volum, reprezenta, în alcătuirea ei, prototipul orchestrei simfonice așa cum avea ea să se definească odată cu clasicii : cvintet al corzilor, lemne, alămuri și percuție (bineînțeles fiecare grupă fiind foarte sumar reprezentată, iar unele dintre instrumentele familiare nouă azi nefigurînd încă în componența formației). După cum vedem, dezvoltarea instrumentalismului atinsese la Bach și Händel un punct de maturizare care preludia intrarea într-o etapă nouă, aceea a *simfonismului* — modalitate de gîndire muzicală care avea să asigure tuturor genurilor capacitatea de a oglindi mai complex dialectica existenței.

Asupra sintezei înfăptuite de cei doi compozitori se răsfrînge lumina unei profunde cugetări. Cu Bach și Händel muzica devine capabilă a reda nu numai contemplația elevată, ca la marii polifoniști, nu numai voioșia și seninătatea tinerească proprie preclasicilor, dar și frămîntarea patetică a gîndirii. Aceasta se exprimă în spiritul meditației de care este impregnat adesea discursul melodic, fluent și concentrat, dar mai ales în desfășurarea gîndirii muzicale cu rigoarea și consecvența unui raționament. O invenție, un preludiu, o fugă sînt la Bach nu numai prilej de exteriorizare lirică, dar și un act logic, o elaborare intelectuală. De aici, la unii, impresia, superficial formată, că muzica lui Bach ar fi greoaie și aridă.

Este vorba în fond de o adîncă substanță filozofică, pe care din păcate interpreții nu știu s-o pună întotdeauna în valoare, prezentîndu-ne în locul unui Bach cugetător, un Bach pedant. Dacă la Bach conținutul intelectual este exprimat cu o anumită austeritate, la Händel el apare

învăluit în veșmintele unei generoase comunicativități lirice, ceea ce-i face muzica mai direct accesibilă, mai spontană.

Deși contemporani ai preclasicilor, Bach și Händel nu pot fi atașați acestora. Profunzimea de gândire atinsă de ei, cuprinzătoare sinteză artistică la care s-au ridicat, îi face cu neputință de circumscris în limitele unei anumite estetici. Opera lor este bogată în semnificații ca însăși viața și oricare încercare de a-i fixa de o orientare riguros determinată ar sărăci imaginea pe care trebuie să ne-o formăm asupra lor. Bach și Händel și-au depășit epoca și prin aceea că anticipă epoci viitoare ale muzicii.

CONSIDERAȚII ASUPRA ARTEI MODERNE

G. OPRESCU

Ca adesea în cariera lui Brâncuși, prima operă este punctul de plecare al unui șir de lucrări ieșite succesiv din meditațiile lui, și devenite împreună un fel de temă cu variațiuni.

Tema sărutului are o importanță capitală în opera și activitatea artistului, constituind punctul de plecare real și netăgăduit al artei originale a lui Brâncuși. Sculpturile precedente se resimțeau, unele de arta lui Rodin, altele de cea a popoarelor ce prezentau o sensibilitate, un fond sufletesc și o imaginație de esență primordială, pe care le întâlnim în arta primitivă. „Sărutul“ e cu totul altceva. Tăiat cu lovituri puternice de daltă, așa cum cerea structura pietrei, el are o formă paralelipipedică în care se ghicesc două corpuri aproape identice, contopite și formind o unitate desăvârșită, rezultată dintr-o forță irezistibilă ce le împreunase, dragostea. Ele devin astfel două simple volume, cu unele mici detalii diferențiate de la bărbat la femeie, de o mare delicatețe și semnificație.

Cu această operă, drumul lui Brâncuși este larg deschis și artistul își va urma calea și rolul de novator, pînă la moarte. O dată mai mult, el ține să dovedească ceea ce afirmase adesea: în artă toți cei mari, în ce au ei cu adevărat distinctiv și valoros încep ceva nou. Dar cîți sînt cei cu adevărat novatori?

Tema „Sărutului“ îi este atît de scumpă și ea apare în opere atît de semnificative pentru evoluția artistului, încît unul din biografi a putut chiar vorbi de un ciclu al „Sărutului“. În orice caz, ea constituie motivul principal în celebra poartă triumfală de la Tg. Jiu, din 1937, numită cînd „Arcul eroilor“, cînd „Arcul sărutului“, sărutul formind subiectul stîlpilor ce susțin bolta porții.

Perioada de la 1910 la 1914, cînd se declară primul război mondial, este pentru sculptor o perioadă de activitate febrilă. Atunci se nasc și apar în expoziții, cu variații de la un an la altul, cum se întîmplase și cu „Sărutul“, „Narcis“, proiect pentru o fîntînă, „Prometeu“, alte expresii ale „Sărutului“, proiect pentru „Portretul domnișoarei Pogany“, reluat și analizat de fiecare dată în condiții noi, create și de materialul în care era executat.

IX.
POLITICA

**PROGRAMUL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN — CARTEA
FUNDAMENTALĂ IDEOLOGICĂ, TEORETICĂ ȘI POLITICĂ
A PARTIDULUI, PROGRAMUL FĂURIRII SOCIETĂȚII SOCIALISTE
MULTILATERAL DEZVOLTATE ȘI AL ÎNAINȚĂRII
PATRIEI NOASTRE SPRE COMUNISM**

Congresul al XI-lea va rămâne în istoria milenară a patriei noastre în primul rînd prin faptul că el va adopta Programul Partidului Comunist Român — Carta fundamentală ideologică, teoretică și politică a partidului, care deschide perspectiva unei epoci noi în dezvoltarea economico-socială a României, trasează linia strategică generală și orientările tactice pentru făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea țării spre comunism.

La elaborarea Programului au luat parte activă cadrele de bază ale partidului și statului din toate domeniile vieții economico-sociale. El a fost amplu dezbătut în adunările de partid, în conferințele organizațiilor orășenești, municipale, județene, de către masele largi ale oamenilor muncii de pretutindeni. Adeziunea entuziastă a comuniștilor, a tuturor celor ce muncesc, fără deosebire de naționalitate, la Program a generat un puternic avînt politic în rîndurile întregii noastre națiuni socialiste, a stimulat și mai mult energiile creatoare ale poporului, a întărit încrederea sa în partidul nostru, hotărîrea de a munci cu elan sporit pentru înfăptuirea Programului, a politicii interne și externe a partidului și statului.

Prezentînd Programul delegaților prezenți la Congres, care au mandatul tuturor comuniștilor de a-l adopta în unanimitate, putem afirma că el exprimă voința și înțelepciunea colectivă a partidului, a clasei muncitoare, a tuturor oamenilor muncii din patria noastră, fără deosebire de naționalitate. Putem afirma, totodată, că, exprimînd voința și năzuințele întregii noastre națiuni, Programul partidului poate fi denumit pe drept cuvînt Programul poporului român de ridicare a patriei pe culmile luminoase ale civilizației comuniste.

Elaborarea Programului în această etapă a dezvoltării socialiste a țării este determinată de necesitatea așezării, la baza întregii activități a partidului, a unei concepții teoretice și politice unitare, care să lumi-

neze activitatea practică a partidului, a întregului popor în toate sectoarele economico-sociale. Programul este cu atât mai necesar în actualele împrejurări când, în procesul edificării noii orînduirii sociale și al transformărilor revoluționare pe plan internațional, apar probleme tot mai complexe care cer răspuns clar, acționarea conștientă pentru soluționarea lor în spiritul concepției revoluționare a materialismului dialectic și istoric.

**NICOLAE CEAUȘESCU, RAPORT la cel de-al
XI-lea Congres al Partidului Comunist
Român, Editura politică, București, 1974.**

NECESITATEA LICHIDĂRII SUBDEZVOLTĂRII, A INSTAURĂRII UNEI NOI ORDINI ECONOMICE ȘI POLITICE MONDIALE, A DEMOCRATIZĂRII RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE, A FĂURIRII UNEI LUMI MAI BUNE ȘI MAI DREPTE

Mă voi referi acum la activitatea și poziția țării noastre în unele probleme mai importante ale vieții internaționale contemporane. Trăind în Europa, România acordă o atenție deosebită realizării pe continentul nostru a unor noi relații, care să asigure fiecărei națiuni posibilitatea concentrării forțelor în direcția dezvoltării economico-sociale, a progresului, să permită o largă colaborare între toate statele. Tocmai de aceea România a acționat cu toată hotărîrea, împreună cu țările socialiste, cu alte state de pe continent, pentru înfăptuirea securității europene. Apreciem că începerea Conferinței general-europene și desfășurarea de pînă acum a celor două faze ale lucrărilor ei s-au soldat cu rezultate pozitive; s-a creat, pentru prima dată, posibilitatea ca statele din Europa să discute, pe baza deplinei egalități, problemele majore de care depind securitatea și pacea continentului. După părerea noastră, sînt necesare în continuare eforturi susținute pentru încheierea cu succes a fazei a II-a, pentru elaborarea unor documente cît mai complete care să dea o bază trainică și o largă perspectivă relațiilor de colaborare multilaterală între toate statele continentului, să asigure garanții depline împotriva oricăror agresiuni sau imixțiuni în treburile vreunui stat european. Acordăm o importanță deosebită constituirii unui organism cu caracter consultativ, permanent, care să asigure continuarea contactelor în vederea traducerii în viață a principiilor stabilite în cadrul Conferinței general-europene. Ne pronunțăm pentru ținerea celei de-a III-a faze, la nivelul cel mai înalt, a conferinței, considerînd că încheierea cu succes a reuniunii general-europene va deschide o perspectivă istorică nouă nu numai pentru continentul european, ci pentru întreaga lume.

Menționînd cu satisfacție pașii înregistrați în soluționarea unor probleme în Europa, progresul realizat de Conferința general-europeană, nu putem trece cu vederea situația complexă în care încă se află continentul nostru. Constituie o realitate — desigur tristă — că în Europa se află concentrată în prezent cea mai puternică forță militară, umană

și materială, a zilelor noastre, de altfel fără precedent în istorie. Însuși acest fapt crează grave primejdii la adresa păcii și trebuie să preocupe în modul cel mai serios toate popoarele continentului, întreaga omenire.

**NICOLAE CEAUȘESCU, RAPORT la cel de-al
XI-lea Congres al Partidului Comunist
Român, Editura politică, București, 1974.**

MESAJUL PREȘEDINTELUI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA, NICOLAE CEAUȘESCU, ADRESAT PARTICIPANȚILOR LA CONFERINȚA MONDIALĂ A REPREZENTANȚILOR MIȘCĂRILOR NAȚIONALE PENTRU PACE, 1975

Îmi este deosebit de plăcut ca, în numele Consiliului de Stat și al Guvernului Republicii Socialiste România, al poporului român și al meu personal, să adresez un salut cordial participanților la Conferința mondială a reprezentanților mișcărilor naționale pentru pace și călduroase felicitări cu prilejul celei de-a XXV-a aniversări a Consiliului Mondial al Păcii.

Republica Socialistă România acordă o mare importanță conferinței dumneavoastră, menită să se înscrie ca o nouă contribuție la lupta popoarelor, a opiniei publice mondiale pentru instaurarea unui climat trainic de pace, securitate și colaborare pe planeta noastră.

În zilele noastre se afirmă tot mai puternic dorința și voința popoarelor de a trăi în pace și colaborare, de a pune capăt vechii politici întemeiate pe forță și agresiune. Ca rezultat al luptei popoarelor, al schimbărilor adânci petrecute în raportul mondial de forțe, se conturează tot mai evident un curs nou, spre destindere și colaborare internațională. Ținând seama că acest curs este abia la început, că în lume mai există forțe care pot pune în pericol pacea, considerăm că se impune unirea tot mai strânsă a eforturilor popoarelor, ale tuturor forțelor înaintate, ale partizanilor păcii, în vederea întăririi destinderii, a instaurării unor relații noi, bazate pe înțelegere și colaborare între națiuni.

Înaintarea omenirii pe calea progresului și păcii este nemijlocit legată de înfăptuirea dezarmării și în primul rînd a dezarmării nucleare. În lume s-au adunat în prezent stocuri imense de arme, fapt ce atrage după sine o risipă nejustificată de resurse umane și materiale, sporind totodată, pericolul declanșării unor noi războaie nimicitoare. Doresc să exprim, și cu acest prilej, convingerea țării mele că masele populare, forțele democratice, în rîndul cărora mișcările naționale ale partizanilor păcii dețin un rol determinant, pot impune să se treacă la măsuri practice și eficiente de dezarmare.

Este în interesul profund al asigurării păcii și colaborării în lume ca acum, după încheierea cu succes a Conferinței general-europene, să se acționeze ferm pentru aplicarea în viață a principiilor adoptate la Helsinki. Se impune în primul rînd să se treacă la măsuri concrete de dezangajare militară și la alte măsuri care să dea garanție fiecărei

țări că se va putea dezvolta liberă, la adăpost de orice agresiuni din afară.

Asigurarea păcii este strâns legată de intensificarea eforturilor popoarelor pentru stingerea focarelor de tensiune și conflicte care mai persistă pe diferite meridiane ale globului, pentru rezolvarea pe cale politică, pașnică a tuturor litigiilor între state. Cauza asigurării păcii cere, de asemenea, să se facă totul pentru abolirea deplină a politicii colonialiste și neocolonialiste, a oricăror forme de dominație și asuprire, pentru lichidarea subdezvoltării, a marilor decalaje dintre nivelurile de dezvoltare ale statelor, pentru instaurarea unei noi ordini economice și politice internaționale, bazată pe egalitate și echitate, care să favorizeze progresul mai rapid al tuturor țărilor și, în primul rând al celor rămase în urmă, să asigure accesul larg al fiecărui popor la cuceririle științei și tehnicii domerne.

Poporul român este hotărât ca și în viitor să militeze consecvent pentru afirmarea principiilor noi de relații dintre state, pentru democratizarea vieții internaționale, să-și aducă întreaga contribuție la făurirea unei lumi mai bune și mai drepte, a păcii și colaborării.

Urez conferinței dumneavoastră succes deplin în desfășurarea lucrărilor, îmi exprim convingerea că ea va reprezenta un moment important în intensificarea luptei maselor populare, a opiniei publice mondiale pentru realizarea nobilelor idealuri de pace și progres ale popoarelor.

CUVÎNTAREA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU LA MAREA ADUNARE POPULARĂ DIN MUNICIPIUL BRAȘOV

... S-a dezvoltat învățămîntul, știința, cultura, s-au făcut pași importanți în direcția unei mai strînse legături a învățămîntului cu producția și viața, cu știința, în perfecționarea pregătirii profesionale și politice a maselor, în ridicarea conștiinței socialiste a întregului popor.

Trebuie să declar și aici, la Brașov, că tot ceea ce am realizat este rodul muncii eroice a noastre clase muncitoare, care își îndeplinește în mod minunat rolul de clasă conducătoare a societății, și ale cărei rinduri, a cărei coeziune crește neîncetat, constituind garanția mersului nostru ferm înainte. (Aplauze puternice, urale.) De asemenea, țărănimea cooperatistă, toți oamenii muncii de la sate, întreaga țărănime, au depus eforturi asigurînd dezvoltarea agriculturii noastre. Succesele, rezultatele obținute în agricultură se datoresc faptului că țărănimea noastră, oamenii muncii de pe ogoare înfăptuiesc neabătut politica partidului și, în strînsă alianță cu clasa muncitoare, întăresc coeziunea întregii noastre națiuni, asigură mersul înainte al României pe calea progresului socialist. (Aplauze puternice.)

Un rol important are intelectualitatea, care aduce o contribuție tot mai însemnată la tot ceea ce realizăm, avînd în vedere faptul că întreaga dezvoltare economică și socială are loc pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii contemporane, ale cunoașterii umane, pe baza concepției revoluționare a materialismului dialectic și istoric.

Aceste trei forțe — clasa muncitoare, țărănimea și intelectualitatea — constituie, prin unitatea și colaborarea lor, cheazăia unității și forței întregului popor, garanția victoriei în făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate, în mersul înainte spre comunism. (Aplauze îndelungate.)

Doresc să menționez aici, la Brașov, că toți cetățenii patriei noastre, oameni ai muncii fără deosebire de naționalitate — români, maghiari, germani, sîrbi, alte naționalități — au muncit și muncesc într-o strînsă unitate. Cînd am vorbit de clasa muncitoare, de țărănime, de intelectualitate, i-am avut în vedere pe toți cei ce muncesc într-o strînsă unitate. Cînd am vorbit de clasa muncitoare, de țărănime, de intelectualitate, i-am avut în vedere pe toți cei ce muncesc fără nici o deosebire de naționalitate. Este bine cunoscut că datorită politicii marxist-leniniste a partidului nostru în soluționarea problemei naționale, am realizat, realmente, deplina egalitate în drepturi a cetățenilor. Aceasta se exprimă în dreptul la muncă, la învățămînt, în condițiuni egale de viață, în participarea egală la întreaga activitate politică, socială, a oamenilor muncii fără nici o deosebire de naționalitate. Politica marxist-leninistă de egalitate deplină în drepturi între toți cetățenii patriei noastre, constituie un factor important al coeziunii, al unității întregului nostru popor, o garanție minunată a mersului nostru înainte spre comunism. (Aplauze puternice îndelungate.)

Ziarul „România liberă“, Sîmbătă 27 septembrie
1975.

DIN INTERVIUL ACORDAT DE TOVARĂȘUL NICOLAE CEAUȘESCU RADIOTELEVIZIUNII ITALIENE

Intrebare : Domnule președinte, țara dumneavoastră s-a manifestat ca una dintre cele mai convinse și cointeresate promotoare ale securității și cooperării în Europa. Care este opinia dumneavoastră în legătură cu modul în care s-au aplicat, pînă în prezent, acordurile de la Helsinki ?

Răspuns : Într-adevăr, România a acționat, împreună cu celelalte state, pentru realizarea Conferinței general-europene, pornind de la necesitatea așezării relațiilor pe continent pe principii noi, a creării încrederii și securității pentru toate națiunile, a dezvoltării unei largi colaborări în toate domeniile de activitate.

Menționez că am colaborat bine cu reprezentanții Italiei — ca și cu ai altor state — în pregătirea și desfășurarea Conferinței general-europene. Considerăm că spiritul de colaborare care s-a manifestat timp de aproape trei ani între toate statele participante la Conferință a dus la o mai bună cunoaștere și o întărire a colaborării generale între statele continentului.

Încheierea cu succes a Conferinței general-europene constituie, după părerea noastră, un eveniment de importanță istorică, merit să deschidă

o eră nouă, nu numai pentru continentul european, dar și pentru întreaga lume.

Fără îndoială că acum, după adoptarea documentelor, este esențial să se treacă la realizarea în viață a celor convenite. Au trecut de atunci numai citeva luni — și este greu de făcut o apreciere. Cred că ceea ce se poate spune este că va trebui să insistăm și să acționăm — în spiritul în care s-a lucrat în pregătirea conferinței — pentru înfăptuirea în viață a tuturor prevederilor din documentele semnate la Helsinki. În mod deosebit consider că trebuie acordată mai multă atenție aspectelor militare ale securității europene, trecerii la măsuri de dezangajare militară, de dezarmare, care să asigure consolidarea și dezvoltarea cursului destinderii în Europa și în întreaga lume.

Intrebare : Domnule președinte, regiunea balcanică este o zonă strategică pentru destinderea internațională. Considerați că problemele care caracterizează în prezent situația politică generală din această regiune pot fi depășite ?

Răspuns : Consider că Balcanii reprezintă o parte integrantă a securității și colaborării în Europa și, de aceea, acționăm ferm pentru realizarea unei colaborări multilaterale între toate statele din această regiune. Problemele actuale existente în Balcani — mă refer îndeosebi la Cipru — trebuie soluționate rapid, în spiritul înțelegerii și colaborării, pe baza tratatelor politice între toate statele interesate, care să ducă la asigurarea independenței, suveranității și integrității Ciprului, la conviețuirea pașnică între cele două comunități.

Ne pronunțăm, totodată, pentru soluționarea problemelor pe calea tratatelor pașnice dintre Grecia și Turcia, considerând că aceasta reprezintă, de asemenea, un factor important pentru dezvoltarea colaborării balcanice.

ACTIVITATEA INTERNAȚIONALĂ A PARTIDULUI ȘI STATULUI

Întreaga desfășurare a evenimentelor internaționale din ultimii ani a confirmat pe deplin justetea aprecierilor Congresului al X-lea al partidului cu privire la evoluția vieții mondiale, caracterul profund realist al orientărilor stabilite în domeniul politicii noastre externe.

În această perioadă, pe plan internațional au continuat să se producă mari transformări revoluționare, sociale și naționale, profunde mutații în raportul de forțe. Se afirmă tot mai puternic voința popoarelor de a fi deplin stăpîne pe soarta lor, pe bogățiile lor naționale, de a se dezvolta liber, corespunzător propriei voințe, fără nici un amestec din afară. Ca urmare, în viața internațională s-a dezvoltat un curs nou îndreptat spre destindere și colaborare. Desigur, acest proces se află abia la început, este încă departe de a fi devenit ireversibil. Evenimentele arată că există încă forțe reacționare care încearcă să împiedice procesele pozitive din viața internațională, să perpetueze politica imperialistă, de dominație și amestec în treburile altor state. Tocmai de aceea se impun întărirea continuă a vigilenței forțelor progresiste, intensificarea luptei

generale pentru o politică nouă, de destindere și colaborare între toate popoarele.

Urmînd liniile directe trasate de Congresul al X-lea și de Conferința Națională, partidul și statul nostru au desfășurat în această perioadă o vastă activitate internațională îndreptată spre amplificarea colaborării cu toate statele lumii, spre promovarea fermă a destinderii și păcii. S-au lărgit puternic contactele și raporturile internaționale ale României — la aceasta contribuind în mod determinant vizitele secretarului general al partidului, președintele Republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, într-un mare număr de țări din Europa, Asia, Africa, de pe continentul american, precum și nenumăratele vizite ale unor șefi de state și de partide, ale unor delegații străine, la toate nivelurile, în țara noastră. România și-a adus contribuția activă la activitatea O.N.U. și a celorlalte organizații internaționale, fiind în același timp gazda unui mare număr de întâlniri și reuniuni internaționale de prestigiu, la care au fost reprezentate numeroase țări ale lumii și care au dezbătut probleme de o deosebită însemnătate pentru progresul și civilizația omenirii, pentru pacea și colaborarea între națiuni.

*Din TEZELE Comitetului Central al Partidului
Comunist Român pentru Congresul al XI-lea
al partidului, Editura politică, București,
1974.*

PARTIDUL ȘI TINERETUL

PREGĂTIREA TINERETULUI PENTRU APĂRAREA PATRIEI — O INDATORIRE DE ONOARE A UNIUNII TINERETULUI COMUNIST

... Uniunea Tineretului Comunist se va ocupa și va răspunde în viitor de pregătirea întregului tineret pentru apărarea patriei, de organizarea exercițiilor cu caracter militar și a sporturilor tehnico-aplicative. Această pregătire se va desfășura pe baza unui program care va cuprinde în principal inițierea cu noțiuni și deprinderi referitoare la topografie, la apărarea locală antiaeriană, unele activități ca: tir, radiotelegrafie, telefonie, parașutism, transmisiuni, aero și navo-modelism, planorism, auto-moto, alpinism, schi, pregătirea sanitară și de prim-ajutor, organizarea de marșuri și parăzi. Ministerul Forțelor Armate, comisariatele militare vor acorda sprijinul de specialitate în vederea organizării și îndrumării acestor activități.

Forțelor armate ale Republicii Socialiste România le revin sarcini deosebit de importante pentru formarea multilaterală și educarea patriotică a tineretului, atît în cursul satisfacerii de către tineri a stagiului de pregătire militară, cit și în sprijinirea acțiunilor desfășurate de U.T.C. cu masa tineretului.

... Nu trebuie să scăpăm nici un moment din vedere necesitatea educării tineretului nostru în spiritul dragostei față de patrie, al hotărîrii de a fi gata în orice moment să apere cuceririle revoluționare, independența și suveranitatea patriei noastre socialiste.

... Pregătirea militară a tineretului este de aceea una din sarcinile de mare însemnătate și de onoare pe care Comitetul Central al partidului și guvernul o încredințează Uniunii Tineretului Comunist. În această privință, apreciez ca foarte pozitiv faptul că aici s-a propus ca activitatea de pregătire militară să se organizeze în așa fel încît să poată cuprinde și tinerele fete, care reprezintă mai mult de jumătate din generația tînără a țării. Trebuie să găsim în acest scop formele necesare potrivite — să începem de la instrucția militară, de la tir, de la a învăța pe tinerele fete să tragă cu arma, pînă la zborul cu avionul. Nu există în această privință domeniu de activitate care să fie rezervat exclusiv numai pentru băieți. Toți sînt cetățeni egali în drepturi și toți trebuie să aibă acces la întreaga pregătire ! Trebuie să organizăm astfel întreaga pregătire, încît toți să poată fi gata să-și apere patria.

... În condițiile în care pe plan mondial se menține pericolul unui război agresiv imperialist, partidul și statul nostru acordă o neslăbită atenție ridicării capacității de apărare a patriei, întăririi forței de luptă a Republicii Socialiste România. Este știut că, în războiul modern de apărare, un rol decisiv în obținerea victoriei are, alături de forțele armate, lupta întregului popor. Tocmai de aceea, paralel cu alte măsuri luate în acest sens, partidul a încredințat Uniunii Tineretului Comunist misiunea de a organiza nemijlocit pregătirea tinerei generații pentru apărarea patriei. Alături de eforturile pentru sporirea avuției naționale, pentru bunăstarea poporului, apărarea patriei este o îndatorire sfîntă a oricărui tînăr — proba supremă a dragostei față de glia strămoșească, a devotamentului față de cauza socialismului.

Documente P.C.R. Ed. Politică 1972.

SOCIALISMUL ȘI NAȚIUNEA

Odată cu victoria socialismului într-un număr de 14 state independente, problema națiunii și a noilor ei perspective capătă o importanță deosebită pentru afirmarea superiorității socialismului în lume. Pentru prima dată în istorie, clasa muncitoare, înfăptuind revoluția proletară, eliberîndu-se pe sine de exploatare, lichidînd cu desăvîrșire clasele exploatoare, eliberează popoarele de asuprire națională. Socialismul eliberează omul de orice asuprire națională și socială și, totodată, deschide un cîmp larg afirmării și înfloririi fiecărei națiuni, dezvoltării tuturor statelor naționale independente. Așa cum arăta Lenin : „numai o atenție cu totul deosebită față de interesele diverselor națiuni face să dispară baza oricăror conflicte, înlătură neîncrederea reciprocă și teama de intrigă, crează — mai ales în rîndul muncitorilor și țăranilor care vorbesc limbi diferite — acea încredere fără de care atît relațiile pașnice între popoare, cît și dezvoltarea cu succes a tot ce este valoros în civilizația de astăzi sînt absolut imposibile.“ *

Partidul Comunist Român pornește de la faptul că atît în perioada construcției socialiste, cît și în societatea comunistă, pentru multă vreme,

* V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 45, București, Editura politică, 1967, p. 260.

națiunea și statul național au de jucat un rol de mare însemnătate. În această perioadă istorică de dezvoltare a societății omenești pe o treaptă superioară, întărirea națiunii și a statelor naționale independente constituie o necesitate legică obiectivă; acesta este un factor primordial al făuririi cu succes a socialismului și comunismului. Totodată, aceasta va trebui să ducă la realizarea unei colaborări largi pe baze democratice și la apropierea treptată între națiuni. În îndeplinirea misiunii sale istorice, a rolului său politic conducător în societate, Partidul Comunist Român va asigura condiții optime pentru dezvoltarea pe o treaptă superioară a națiunii, pentru întărirea continuă a statului național, a independenței și suveranității sale. Realizarea acestor sarcini constituie parte integrantă a luptei pentru făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate și edificarea comunismului în România.

Partidul Comunist Român consideră că preocuparea pentru înflorirea națiunii socialiste și a statului național independent nu poate fi opusă în nici un fel preocupării de a dezvolta colaborarea, solidaritatea și intrajutorarea între țările socialiste, că grija pentru întărirea statului național nu poate fi opusă internaționalismului proletar. În același timp, solidaritatea și colaborarea dintre țările socialiste, internaționalismul proletar nu pot fi opuse dezvoltării națiunii și statelor naționale independente.

Din **PROGRAMUL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN** de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea României spre comunism, Editura politică, București, 1975.

INTRAREA PE ARENA SOCIALĂ A PROLETARIATULUI, ORGANIZAREA MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI ȘI SOCIALISTE ÎN ROMÂNIA

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea se dezvoltă industria, forțele de producție cunosc în general o evoluție puternică, se extind relațiile de producție capitaliste. Odată cu aceasta crește numeric și noua clasă socială, proletariatul, care se afirmă tot mai puternic în lupta de emancipare a țării. În același timp, în economia românească are loc o pătrundere rapidă a capitalului străin, a monopolurilor internaționale. Drept urmare, la sfârșitul secolului al XIX-lea, în principalele ramuri industriale puterile imperialiste dețin cea mai mare parte a capitalului, transformând România într-o țară dependentă. Toate acestea arată că la sfârșitul veacului trecut România era o țară slab dezvoltată, cu o economie predominant agrară, în care relațiile de producție feudale erau încă puternice, aflându-se de fapt abia în prima fază a dezvoltării capitaliste.

Odată cu apariția pe scena istoriei a proletariatului, pe măsura intensificării organizării lui de clasă, încep să pătrundă în România ideile socialismului. Încă la 1835 socialismul utopic era cunoscut și experimentat în țara noastră. Socialismul științific găsește, chiar de la întemeierea sa, un ecou profund în mișcarea noastră revoluționară, ideile lui Marx și Engels înregistrând rapid o largă răspândire în România.

Merită subliniat faptul că Marx și Engels au acordat o atenție deosebită studierii istoriei României, dezvoltării ei economico-sociale, evoluției mișcării muncitorești din țara noastră. Clasicii marxismului au privit cu simpatie lupta eroică desfășurată de poporul român împotriva exploatării și asupririi, pentru eliberarea națională și socială, pentru unirea într-un singur stat național și scuturarea jugului străin.

Încă din deceniile al VII-lea și al VIII-lea ale secolului trecut încep să se creeze în țara noastră asociații și cluburi muncitorești, iau ființă cercuri socialiste, apar o serie de publicații ale acestora; la sfârșitul secolului trecut și începutul secolului al XX-lea se creează organizații sindicale, încep să se desfășoare acțiuni greviste pentru apărarea intereselor clasei muncitoare și a libertăților democratice.

Un rol important în răspîndirea ideilor revoluționare marxiste în România l-a avut lucrarea lui C. Dobrogeanu-Gherea „Ce vor socialistii români“, apărută în 1886 — aceasta constituind, de fapt, primul program revoluționar marxist din țara noastră.

Înființarea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România în 1893, pe baza principiilor socialismului științific, a ridicat pe o treaptă superioară lupta clasei muncitoare, a sporit rolul ei în întreaga dezvoltare social-economică a țării.

Întreținînd legături strînse cu Engels și cu alți conducători ai proletariatului din Europa și de pe alte continente, Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România s-a remarcat, totodată, prin spiritul său de solidaritate internațională. El a dezvoltat colaborarea cu celelalte detașamente ale proletariatului, s-a făcut cunoscut prin participarea la activitatea organizației internaționale a muncitorilor, la congrese și întruniri socialiste și muncitorești internaționale, prin contribuția activă adusă la dezvoltarea celor mai importante probleme ale mișcării muncitorești din perioada respectivă.

PROGRAMUL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism — Proiect) Editura politică, București, 1974.

PROGRAMUL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN DE FĂURIRE A SOCIETĂȚII SOCIALISTE MULTILATERAL DEZVOLTATE ȘI ÎNAINȚARE A ROMÂNIEI SPRE COMUNISM

PROIECT

EDITURA POLITICĂ — BUCUREȘTI, 1974

PARTEA A XII-A

POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI

a) În centrul activității internaționale a României va sta colaborarea cu toate țările socialiste — factor de cea mai mare importanță pentru dezvoltarea socialistă a țării noastre, ca și a tuturor țărilor socialiste.

Vom acorda în continuare o atenție deosebită dezvoltării relațiilor cu Uniunea Sovietică, marea țară socialistă de care ne leagă vechi

raporturi de colaborare și prietenie. Vom intensifica relațiile și colaborarea cu țările socialiste vecine și cu celelalte țări socialiste din Europa. Colaborarea cu Uniunea Sovietică și celelalte țări socialiste europene reprezintă un factor de importanță covârșitoare pentru securitatea și colaborarea multilaterală în Europa și în întreaga lume. O atenție deosebită vom acorda dezvoltării relațiilor de colaborare cu Republica Populară Chineză, mare țară socialistă. În același timp, vom intensifica colaborarea cu celelalte țări socialiste din Asia. De asemenea, vom dezvolta în continuare relațiile cu Cuba socialistă.

Partidul Comunist Român va acționa cu toată fermitatea pentru depășirea divergențelor dintre țările socialiste, pentru întărirea unității lor pe baza principiilor marxism-leninismului și ale internaționalismului proletar, pentru afirmarea relațiilor de tip nou întemeiate pe deplină egalitate, pe respectul reciproc al independenței, neamestecului în treburile interne și întrajutorarea tovarășească. Prin procesul de adâncire a democrației are, ca unul dintre atributele sale esențiale, preocuparea neslăbită ca tot ce se întreprinde să pornească de la principiile socialismului, de la caracterul militant, programatic al înaintării spre comunism „Sintem convinși — sublinia tov. Nicolae Ceaușescu la cel de-al XI-lea Coneres al partidului — că numai asigurând realizarea democrației socialiste reale putem înfăptui cu succes Programul partidului, politica sa internă și externă. Pornind neabătut de la principiul marxist-leninist că dezvoltarea democrației socialiste, făurirea conștientă de către popor a propriei sale istorii, constituie o necesitate obiectivă a edificării noii orînduiri. Numai împreună cu întregul popor vom asigura victoria societății socialiste multilateral dezvoltate și a comunismului pe pămîntul României.”

Coeziunea indestructibilă a forțelor sociale și politice ale țării, unitatea trainică a poporului în jurul Partidului Comunist Român, deplina adevărată la politica sa marxist-leninistă constituie un nesecat izvor de forță și progres al orînduirii noastre. În procesul înaintării pe drumul socialismului, se face resimțită, pe planuri multiple, cu ample consecințe pozitive, continua omogenizare a societății, la baza căreia se află înlăturarea treptată a deosebirilor esențiale dintre categoriile sociale, diminuarea diferențelor dintre sat și oraș, dintre munca fizică și munca intelectuală, comunitatea de interese economice, politice și ideologice a tuturor oamenilor muncii. Națiunea noastră socialistă, puternic sudată prin unitatea țărilor și intereselor majore ale oamenilor muncii, acționează ca un important factor de potențare a capacităților fiecărui individ și ale colectivității în ansamblu.

Partidul Comunist Român, guvernul României socialiste au pus întotdeauna în prim planul activității lor internaționale dezvoltarea relațiilor de colaborare cu toate țările socialiste, considerînd că aceasta corespunde atît intereselor poporului român, cît și ale celorlalte popoare care construiesc noua orînduire, cauzei generale a socialismului și păcii. În același timp, urmărind cu consecvență o politică orientată spre îmbunătățirea climatului internațional, în interesul cauzei progresului și destinderii, țara noastră promovează relații de colaborare cu țările în curs de dezvoltare, cu țările care au pășit pe calea dezvoltării indepen-

dente, cu statele capitaliste dezvoltate, într-un cuvânt cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială, mărime sau așezare geografică, potențial economic sau militar, apartenență la blocuri sau alianțe militare diferite. Această orientare fundamentală a diplomației românești pornește de la realitățile lumii contemporane, care evidențiază existența statelor cu orînduiri sociale diferite.

Raporturile țării noastre cu toate statele au la bază *principiile deplinei egalități în drepturi, respectului independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc, renunțării la forța și la amenințarea cu forța, respectării dreptului fiecărui popor de a fi stăpîn pe bogățiile naționale, pe destinele proprii, de a-și făuri viața așa cum dorește, în mod independent*. Promovarea acestor noi principii de relații constituie un aport concret la intensificarea luptei mondiale împotriva vechii politici imperialiste, de dominație și dictat, la instaurarea unui nou tip de relații internaționale, a politicii noi, de egalitate și respect între națiuni, de conlucrare fructuoasă între state, de destindere, pace și securitate, la crearea unei ordini economice și politice mondiale noi, a unei lumi mai bune și mai drepte pe planeta noastră.

România întreține, în momentul de față, relații diplomatice și consulare cu 125 de state și legături economice, comerciale și de cooperare cu mai mult de 130 de țări ale lumii. Avem încheiate 112 acorduri și alte înțelegeri de cooperare bilaterală cu caracter general și 185 de acorduri și înțelegeri de cooperare în domenii specifice de activitate. Trebuie menționat că România este una din primele țări socialiste care a adoptat o legislație specială în sfera cooperării economice cu alte țări.

(Revista **LUMEA** — nr. 44/30 oct. 1975 —
articolul: **POLITICA PRINCIPIALĂ, DINAMICĂ A ROMÂNIEI, DE DEZVOLTARE A RELAȚIILOR CU TOATE ȚĂRILE LUMII**).

DEZARMAREA — UN OBIECTIV PRIORITAR

SILVIU MARIAN

De-a lungul anilor, România s-a afirmat ca un promotor activ și tenace al cauzei dezarmării, eforturile pe acest tărîm ocupînd un loc prioritar în ansamblul preocupărilor sale de politică externă. Cerința înfăptuirii dezarmării, în primul rînd a dezarmării nucleare, și necesitatea adoptării neîntîrziate a unor măsuri efective în această direcție sînt limpede formulate în documentele oficiale de partid și de stat ale României și au format obiectul a numeroase inițiative și a unei activități în diferite foruri și reuniuni internaționale. Tezele de bază ale acestei poziții statornice și-au găsit, de asemenea, reflectarea în numeroase documente politice cu caracter bilateral sau multilateral la care România a devenit parte.

Difuzarea oficială, la 5 noiembrie a. c., în cadrul actualei sesiuni a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite, a documentului

intitulat „Poziția României în problemele dezarmării, în primul rînd ale dezarmării nucleare, și în instaurarea unei păci trainice în lume“, reprezintă astfel corolarul firesc al activității stăruitoare depuse de țara noastră pe parcursul multor ani în acest domeniu de importanță vitală pentru viitorul omenirii. Documentul sintetizează, în cadrul unei concepții unitare, un ansamblu de măsuri care acoperă, practic, întreaga problematică a dezarmării începînd cu aspectele de fond și terminînd cu cele de metodologie și procedură.

În concepția României, imperativul dezarmării este indisolubil legat de procesul reazășării democratice a relațiilor interstatale, reprezintă de fapt o parte componentă a făuririi unei noi orînduiri economice și politice pe plan mondial. Într-adevăr, devine astăzi tot mai limpede că propășirea economică și socială a popoarelor, progresul civilizației umane sînt grav afectate de irosirea unor imense resurse materiale, de muncă și de inteligență în cadrul cursei sterile și păgubitoare a înarmărilor, care a dus de pe acum la acumularea unor arsenale de mai multe ori suficiente pentru o distrugere universală. Pe de altă parte, orice pași înainte ce se pot realiza în diferite sfere ale înțelegerii și colaborării internaționale — politice, economice, tehnologice, științifice, culturale și de altă natură — sînt destinați să rămînă sub semnul îndoielii, într-un provizorat labil, atîta timp cît sînt menținute și dezvoltate în continuare instrumentele violenței, ale politicii de forță și dominație.

Lumea, nr. 48/27 nov. 1975.

A trecut un an de la istoricul Congres al XI-lea al Partidului Comunist Român, eveniment de însemnătate excepțională în viața partidului, a națiunii noastre socialiste. Un an de muncă și izbînzii pe drumul înfăptuirii Programului partidului de făurire a societății socialiste multilaterale dezvoltate și înaintare a României spre comunism. Un an, de-a lungul căruia viața, realitățile au confirmat pe deplin justetea hotărîrilor adoptate de marele forum al comuniștilor român, a orientărilor atît pe planul activității interne cît și internaționale, demonstrînd cu strălucire marea capacitate a partidului nostru de a-și îndeplini cu cinste misiunea de forță conducătoare a societății noastre spre împlinirea celor mai înaintate aspirații de progres, bunăstare și civilizație.

Ne reamintim cu profundă emoție vibranta chemare patriotică și comunistă pe care secretarul general al partidului tovarășul Nicolae Ceaușescu, a adresat-o, la încheierea lucrărilor Congresului, tuturor cetățenilor patriei : „Vă chemăm, dragi tovarăși și prieteni, cetățeni ai României socialiste, la muncă și luptă hotărîtă ! Vă chemăm să nu precupeți nimic, pentru ca, într-o deplină unitate, să facem din România o țară mai îmbelșugată, mai puternică, un detașament activ al luptei pentru socialism, pentru pace în lume !“

Indemnul a găsit un puternic ecou în inimile și conștiințele tuturor. Fiecare colectiv de muncă, fiecare om, tînăr sau vîrstnic, fără deosebire de naționalitate, a răspuns prezent, înnobîlînd prin succese în producția de bunuri materiale și spirituale, cu realizări de seamă în înfăptuirea

cincinalului înainte de termen, prevederile Programului, ale normelor eticii și muncii comunistilor, ale eticii și echității socialiste. În ciuda tuturor greutăților pricinuite de inundații, ca urmare a măsurilor luate de conducerea partidului și statului, personal de tovarășul Nicolae Ceaușescu, a eforturilor și eroismului în muncă al întregului popor, pe ansamblu, planul producției industriale se realizează cu două luni mai devreme față de prevederile maxime ale cincinalului și cu cinci luni în devans față de directivele Congresului al XI-lea. Am obținut succese în agricultură, în domeniile social-cultural, în creșterea nivelului de trai al poporului. S-a pus astfel o bază trainică pentru noul cincinal, parte integrantă a însuflețitorului Program de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism. Este un program de muncă și de luptă care va încorpora energiile și capacitățile creatoare ale tuturor oamenilor muncii. Este programul fiecăruia dintre noi, făuritori și beneficiari ai marilor înfăptuiri, ai istoriei de astăzi și de mâine.

Anul care a trecut de la Congresul al XI-lea a demonstrat, încă o dată, legătura indisolubilă dintre politica internă și externă a României socialiste. Pornind de la răspunderea față de interesele poporului român, față de cauza socialismului în patria noastră, de la interesele colaborării și păcii între popoare, ale socialismului și progresului, România și-a adus și își aduce contribuția activă la soluționarea problemelor complexe ale vieții contemporane, la instaurarea unei noi ordini economice și politice, la făurirea unei lumi mai bune și mai drepte.

(Revista „Lumea“ nr. 48/27 noiembrie 1975,
articolul: „Sub impulsul de energie generat
de Congresul al XI-lea al Partidului Co-
munist Român“, de ION MĂRGINEANU).

În procesul vast al orientării eforturilor poporului român pentru înfăptuirea programului făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, are loc întărirea continuă a partidului, se intensifică activitatea lui politică, organizatorică și ideologică în rîndul maselor de oameni ai muncii. Partidul se integrează tot mai organic în viața națiunii, își îndeplinește cu cinste rolul de centru vital al societății românești contemporane.

„Partidului îi revine sarcina de a organiza și conduce în mod conștient amplul proces social de înaintare neîntreruptă a societății pe calea comunismului... — se arată în Program. În perioada făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și a trecerii spre comunism, partidul va continua să constituie forța politică conducătoare a întregii activități economico-sociale... Și în viitor partidul va constitui centrul vital al națiunii noastre socialiste; el va asigura atât elaborarea științifică a căilor de dezvoltare a României, cât și conducerea activității politico-organizatorice în vederea înfăptuirii acestei politici“.

Așadar, rolul conducător al partidului revoluționar al clasei muncitoare în revoluția și construcția socialistă, în înaintarea dinamică a

societății spre comunism reprezintă o necesitate istorică, o legitate a dezvoltării sociale. Acest rol s-a afirmat în cursul unei îndelungate activități desfășurate de Partidul Comunist Român în mari bătălii de clasă, în conducerea operei de făurire a noii orînduirii.

(PROGRAMUL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN
de făurire a societății socialiste multilateral
dezvoltate și înaintare a României spre comu-
nism, Editura politică, 1975, p. 112).

ROLUL FACTORULUI POLITIC ÎN SOCIETATEA NOASTRĂ

Importanța crescîndă a factorului politic în conducerea vieții sociale se manifestă, în zilele noastre, ca o tendință universală, implicată atît de cerințe specifice epocii, de nivelul atins în dezvoltarea economico-socială, cît și de particularitățile orînduirii sociale și de stat, decurgînd din sarcinile care stau la ordinea zilei. În toate societățile împărțite în clase, funcția de conducere a revenit unor nuclee ale claselor deținătoare ale puterii politice. În societatea modernă partidele de guvernămînt sau coaliții ale acestora exercită nemijlocit conducerea statului. Aria reglementării politice, statale, variază desigur, în toate țările capitaliste actuale în funcție de raportul forțelor de clasă, de interesele claselor dominante, de capacitatea de acțiune a partidelor muncitorești și a celorlalte forțe progresiste, de anumite cerințe obiective ale vieții sociale.

Conf. dr. **MARIN NEDELEA** : *Rolul factorului politic în societatea noastră. Conducerea de către partid — necesitate obiectivă a înfăptuirii revoluției socialiste și a construirii orînduirii comuniste. Era Socialistă, Nr. 22/1975.*

PARTID, STAT, DEMOCRAȚIE

ION MITRAN

Fiind „libertate înțeleasă“, democrația socialistă conține în sine, ca un element esențial, disciplina conștientă, menită a asigura o strînsă unitate de acțiune în înfăptuirea țelurilor propuse. Tocmai de aceea, la izvorul puterii de creație socială pe care o generează se află respectarea legilor și normelor de conviețuire socială, care dau expresie unor cerințe vitale ale comunității umane socialiste, respectul disciplinei în muncă și în întreaga activitate socială, întronarea în toate colectivele de lucru a ordinii și responsabilității. Astfel se asigură acea coordonare unitară între diferitele laturi interdependente ale organismului social, fără de

care funcționarea sa nu ar oferi randamentul social de care este capabilă. În orînduirea noastră legile consacră valorile fundamentale ale societății. tot ceea ce a cucerit poporul; ele contribuie activ, determinant la apărarea drepturilor și libertăților democratice, conturează cadrul social al activității fiecărui cetățean, ocrotesc individul și colectivitatea față de orice tendință de încălcare a ordinii sociale, de lezare a personalității umane. Respectarea legii, asigurarea legalității constituie chezașia înfăptuirii a însăși democrației. În această viziune, socialismul este o societate a drepturilor celor mai largi, dar, totodată, și a îndatoririlor, a obligațiilor și răspunderilor conștiente, asumate în mod deliberat, ceea ce presupune justa corelare a intereselor individuale și obștești, angajarea militantă în efortul comun pentru a se ajunge la trepte superioare de progres. Cu alte cuvinte, noua orînduire asigurînd fiecărui membru al societății drepturi largi, fără precedent în istorie, îi solicită și răspunderi sociale deosebite. De aceea, procesul de adîncire a democrației are, ca unul aceasta țările socialiste vor demonstra superioritatea socialismului și în domeniul relațiilor interstatale.

Pornind de la răspunderea pe care o are față de propriul popor și față de cauza generală a socialismului, Partidul Comunist Român nu va participa în nici un fel la blamarea altor partide frățești sau altor țări socialiste, făcînd tot ce depinde de el pentru a contribui la întărirea solidarității, unității și coeziunii dintre țările socialiste, la creșterea forței, prestigiului și autorității socialismului în lume.

b) România va acționa cu consecvență pentru amplificarea relațiilor cu țările în curs de dezvoltare, cu statele care luptă pentru dezvoltarea lor independentă. Vom așeza la baza colaborării și solidarității cu aceste țări, în lupta împotriva imperialismului, colonialismului și neocolonialismului, respectul dreptului fiecărui popor de a fi deplin stăpîn pe destinele sale, de a-și făuri viitorul așa cum dorește. Această solidaritate are drept scop întărirea independenței și suveranității naționale a fiecărui stat. Vom sprijini activ lupta tuturor popoarelor și mișcărilor de eliberare națională împotriva dominației străine, pentru libertate și independență.

c) Pornind în mod constant de la faptul că atît timp cît mai există țări cu orînduiri sociale diferite trebuie să se asigure colaborarea pașnică între ele. Vom promova consecvent principiile coexistenței pașnice, acționînd pentru lărgirea relațiilor de colaborare cu țările capitaliste dezvoltate, în interes reciproc, în scopul instaurării unei politici de destindere și pace în lume. La baza relațiilor internaționale ale României vom așeza neabătut principiile egalității în drepturi, respectului independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc.

Editura politică, București, 1974.

Secolul al XX-lea constituie epoca istorică a celor mai radicale revoluții petrecute în toate domeniile vieții sociale. Un caracter deosebit îl au revoluțiile din știință și tehnică atît prin profunzimea, amploarea și rapiditatea transformărilor realizate, cît și prin desfășurarea simultană a unor procese revoluționare ce cuprind forțele de producție în totalitatea lor.

Literatura filozofică, economică și social-politică de mai bine de două decenii consemnează cu fidelitate în paginile sale, într-un volum impresionant, date și fapte despre marile schimbări prin care trece societatea contemporană. Astfel apare firească întrebarea: de fapt ce se petrece astăzi în cadrul forțelor de producție?

Unanimi în a recunoaște că știința, în zilele noastre, s-a ridicat la un asemenea nivel încît a devenit factor primordial al dezvoltării tehnicii și forțelor de producție în general, savanții și cercetătorii din cele mai diferite domenii și țări prezintă conținutul acestui proces ca o revoluție științifico-tehnică. Fără îndoială că sub această denumire nu denaturăm semnificația procesului revoluționar ce se desfășoară în cadrul forțelor de producție contemporane. Știința își are însă rigorile sale și unanimitatea n-a constituit niciodată un argument care să confirme vreo ipoteză a sa. Revoluția științifico-tehnică este o latură, într-adevăr esențială, dar numai o latură a procesului revoluționar din domeniul forțelor de producție contemporane. Revoluția științifico-tehnică indică rolul calitativ nou pe care îl are știința în viața economică a societății contemporane. O a doua latură a procesului unic revoluționar din domeniul forțelor de producție contemporane o constituie revoluția tehnico-științifică. O serie de realizări tehnice obținute în epoca contemporană au fost și sînt precedate tot mai mult de cuceriri în domeniul științific. Dar aceasta nu are un caracter absolut. Există numeroase cazuri în care progresul în domeniul științific, în condițiile societății contemporane, depinde în mod hotărîtor de mijloacele tehnice care au fost sau vor fi create de oameni. Astfel, cercetările în domeniul microcosmosului, al particulelor cu energii înalte, ca și eforturile legate de stăpînirea reacției nucleare de fuziune au devenit posibile numai odată cu crearea tehnicii bazate pe un înalt grad de automatizare; cercetările spațiale ar fi fost imposibile fără crearea puternicelor rachete dirijate și controlate pe parcursul lor de mașinile electronice de calcul; descoperirile din electronica cuantică, care au culminat cu crearea generatoarelor și amplificatoarelor cuantice, maseri și laseri, au avut la bază descoperirile științifice din domeniul fizicii, dar au fost determinate în esență de necesitățile tehnice de a mări numărul de canale de transmisie, de a asigura legături mai stabile, a crea surse de radiații cu proprietăți deosebite: monocromatice, direcționate și extrem de intense; și asemenea situații există și în alte domenii ale științei. Ca urmare denumirea de revoluție tehnico-științifică are o semnificație cel puțin echivalentă cu cea de revoluție științifico-tehnică, dar reprezintă tot o reflectare unilaterală a procesului revoluționar din domeniul forțelor de producție contemporane.

(ION TRĂISTARU, *Reproducția socială în condițiile revoluției tehnico-științifice*, Editura Politică, 1973, pp. 9—10).

Analiza evoluției evenimentelor din America Latină pune în lumină dezvoltarea tendințelor lucide îndreptate spre o abordare mai realistă a problemelor majore ale continentului, evidențiază faptul că, în pofida

oricăror evoluții contradictorii, a oricăror obstacole ridicate de cercurile imperialiste, promotoare ale politicii de intervenție, presiune și dictat, aceste tendințe se afirmă într-o măsură crescândă.

Una dintre principalele direcții ale acestor procese realiste este tendința națiunilor continentului spre dezvoltarea de-sine-stătătoare și intensificarea cooperării dintre ele pe cele mai diverse planuri, în cadrul unor noi structuri și mecanisme instituționale cu specific latino-american. Această preocupare pentru consolidarea independenței lor economice și politice, pentru asigurarea adevăratei suveranități naționale se vădește, pe de altă parte, și în efortul de adaptare a O.S.A. la cerințele vieții continentului, astfel încât aceasta să devină un instrument eficace și util statelor respective.

După un lung trecut în care au prevalat acțiunile individuale ori manifestări de izolare, care a consacrat eșecul eforturilor și speranțelor lui Bolivar, națiunile latino-americane s-au angajat treptat pe calea unor acțiuni comune pentru realizarea unor obiective cum sînt : creșterea substanțială a venitului național, dezvoltarea industriei, modernizarea vieții rurale, asigurarea posibilității de muncă pentru cei ce nu au de lucru, lichidarea analfabetismului, asigurarea unor condiții normale de locuit pentru toate categoriile de cetățeni etc., adică tocmai a acelor obiective pe care O.S.A. le-a ignorat totalmente.

Prin programarea unor astfel de obiective și introducerea lor în sistemul panamerican, statele latino-americane doreau ca, cel puțin de astă dată, să facă din structurile lor instituționale catalizatoare de energii menite să accelereze dezvoltarea economică și socială a popoarelor defavorizate. Așezarea cooperării interamericane pe temelia solidă a principiilor fundamentale ale dreptului internațional contemporan a fost concepută nu ca un scop în sine, ci ca un mijloc pentru a conferi acestor relații cadrul legal corespunzător, astfel ca dreptul fiecărui stat de a participa, în condiții de deplină egalitate, la schimburile de valori materiale și spirituale, de a folosi bogățiile sale naturale și celelalte resurse conform intereselor naționale, fără nici o împiedicare din afară, să fie, din punct de vedere legal, asigurată și materialmente garantată.

Firește, nu trebuie pierdut din vedere că politica țărilor latino-americane față de S.U.A. relevă un proces deosebit de complex și contradictoriu ; o serie de guverne ale unor state de pe Noul Continent susțin încă necondiționat politica Statelor Unite. Aceasta, de bună seamă, nu dezinteresat, ci în schimbul unui regim preferențial în acordarea „ajutoarelor“ și creditelor. Pe de altă parte, se manifestă într-o măsură crescândă din partea unor forțe politice și cercuri guvernamentale o reacție negativă față de încercările Washingtonului de a impune conducerii O.S.A. decizii care vin în contradicție cu interesele statelor continentului.

(IONEL CLOȘCĂ, CONSTANTIN MIHĂILA,
Organizația Statelor Americane. — De la
principii la realitate, Editura politică, Bucu-
rești, 1974, pp. 169—171).

NÓUA ORDINE ECONOMICĂ INTERNAȚIONALĂ — IMPERATIV MAJOR AL CONTEMPORANEITĂȚII

VICTOR ALDEA

În prezent, comunitatea mondială a devenit conștientă de necesitatea edificării unei noi ordini în relațiile economice internaționale. Sesiunea a VI-a extraordinară a Adunării Generale a Națiunilor Unite din aprilie-mai 1974, consacrată problemelor materiilor prime și dezvoltării, a proclamat solemn hotărîrea comună a membrilor O.N.U. de a acționa de urgență pentru „instaurarea unei noi ordini economice internaționale, bazată pe echitate, egalitate suverană, interdependență, interesul comun și cooperarea între toate statele, independent de sistemul lor economic și social, care va corecta inegalitățile și va rectifica injustițiile actuale, va permite eliminarea decalajului crescînd între țările dezvoltate și țările în curs de dezvoltare și va asigura generațiilor prezente și viitoare o dezvoltare economică și socială accelerată, în condiții de pace și justiție“.

Conceptul noii ordini economice internaționale se bazează pe abordarea de ansamblu, global a economiei mondiale, pornind de la interdependența strînsă dintre diferitele laturi și elemente ale acesteia. El presupune aplicarea unui sistem unitar, coerent de obiective, principii și măsuri vizînd toate domeniile relațiilor economice internaționale.

O contribuție importantă la definirea conceptului noii ordini politice și economice internaționale, la stabilirea obiectivelor, principiilor și coordonatelor acestei ordini o aduc partidul și statul nostru, personal tovarășul Nicolae Ceaușescu. O importanță deosebită în această privință au documentele Congresului al XI-lea al P.C.R. și, în special, raportul prezentat la Congres de tovarășul Nicolae Ceaușescu. În acest raport sînt expuse, în 10 puncte, elemente importante care trebuie avute în vedere la instaurarea unei noi ordini internaționale: înlăturarea vechilor relații de inechitate, a asupririi unor popoare de către altele, lichidarea politicii imperialiste, colonialiste și neocolonialiste; realizarea unor relații bazate pe deplina egalitate în drepturi între toate națiunile lumii, pe respectarea dreptului fiecărui popor de a fi stăpîn pe bogățiile naționale; respectarea dreptului fiecărui popor de a-și alege orînduirea socială pe care o dorește, fără nici un amestec din afară, a dreptului fiecărei națiuni la dezvoltarea economică-socială independentă; adoptarea de măsuri hotărîte pentru lichidarea rapidă a decalajului între țările dezvoltate și cele în curs de dezvoltare, pentru apropierea nivelului de dezvoltare economico-socială a tuturor țărilor; stabilirea unor relații echitabile între prețurile materiilor prime și ale produselor industriale; stabilirea prețurilor materiilor prime și produselor industrializate pornindu-se de la necesitatea stimulării activității productive a tuturor popoarelor, a favorizării progresului mai rapid al țărilor în curs de dezvoltare; asigurarea accesului tuturor țărilor la materiile prime, la sursele de energie și la cuceririle științei și tehnicii moderne; elaborate, sub egida O.N.U. și a altor organisme internaționale, a unor

programe speciale în vederea realizării unor obiective de importanță vitală pentru dezvoltarea civilizației umane ; soluționarea cât mai rapidă a problemei alimentației pe plan mondial ; acordarea unui ajutor mai substanțial țărilor în curs de dezvoltare de către țările dezvoltate, în special de cele care au realizat dezvoltarea lor și pe seama asupririi popoarelor slab dezvoltate.

Conținutul noii ordini economice internaționale este definit și într-o serie de documente ale O.N.U., adoptate cu sprijinul activ al României, documente în care sînt reflectate teze fundamentale promovate de țara noastră privind noua ordine.

X.
ȘTIINȚA,
TEHNICA,
CULTURA

LITERATURA ȘI ARTA ÎN SOCIETATEA NOASTRĂ SOCIALISTĂ

...Unul din fenomenele deosebit de pozitive ale vieții noastre literare este ridicarea unei pleiade largi de tineri prozatori, poeți, critici și dramaturgi și afirmarea lor tot mai viguroasă în cîmpul creației, în care aduc o infuzie proaspătă de elanuri generoase. A pune consecvent în valoare îndrăzneala și energia tineretului, a-l promova cu curaj în viața socială, în toate domeniile de activitate este, de altfel, o caracteristică generală a politicii partidului nostru. În artă, în literatură, ca în orice muncă, nici o cucerire nouă nu poate porni însă de la zero, ci de la cuceririle anterioare, nici un progres nu se poate clădi pe sol gol, ci pe munca, pe realizările înaintașilor. Aspirația spre mai bine — caracteristică tineretului — este o lege a dezvoltării noastre, dar ea nu trebuie să se manifeste prin negarea valorilor acumulate pînă în prezent, ci prin continuarea și dezvoltarea lor în noile condiții. Fiecare generație își aduce propria ei contribuție creatoare, și toate laolaltă înmănunchează ca într-un buchet multicolor arta țării noastre. Pe bună dreptate s-a subliniat aici că orice tendință de separare arbitrară a artei și literaturii pe generații, de nesocotire a aportului unei generații sau alteia dăunează intereselor generale ale culturii noastre. Viața a demonstrat nu o dată că vîrsta spirituală nu o dă numărul anilor, ci clocotul vieții sufletești, intensitatea participării la existența poporului. Pot fi scriitorii vîrstnici care, înțelegîndu-și menirea, să rămînă mereu tineri și pot fi, în schimb, tineri care, datorită ideilor învechite pe care le îmbrățișează și pe care le cred noi, să îmbătrînescă pretimpuriu. Poporul nostru are nevoie de o literatură veșnic tînără, pe care flacăra dragostei de om și de patrie să nu o lase să îmbătrînescă niciodată.

Problemele legate de formarea culturală a tinerilor scriitori au ocupat, după cîte sînt informat, un loc important în adunarea generală. În legătură cu aceasta s-au făcut și propuneri pentru întocmirea unui program de vizite în străinătate în vederea informării și documentării tinerilor. Desigur, această dorință este de înțeles, deși trebuie să menționăm că există la unii tovarăși și o anumită înțelegere greșită a procesului de formare intelectuală. Unii cred că pentru a deveni scriitor mare, artist mare, trebuie să treci neapărat prin Occident. Desigur, cunoașterea culturii internaționale este imperios necesară oricărui inte-

lectual, dar țara noastră oferă azi posibilități largi de instruire tinerelor generații, învățămîntul nostru ridicîndu-se la nivelul exigențelor științei și culturii moderne mondiale. În această ordine de idei sperăm să se ivească și inițiativa întocmirii unui program de vizite ale tinerilor scriitori în propria noastră țară. Cunoașterea realității noastre sociale, a vieții poporului, a muncii sale eroice este o școală înaltă pentru tînărul creator de artă, o sursă inepuizabilă de inspirație, de idei, de instrucție indispensabilă pentru literatura cu adevărat militantă, umanistă.

NICOLAE CEAUȘESCU: „Cuvîntare la adunarea generală a scriitorilor“ — 16 noiembrie 1968.

DOCUMENTE ALE P.C.R. LITERATURĂ ȘI ARTĂ ÎN SOCIETATEA NOASTRĂ SOCIALISTĂ. CREAȚIA LITERAR-ARTISTICĂ ÎN SLUJBA FORMĂRII OMULUI NOU, A ÎMBOGĂȚIRII VIEȚII SPIRITUALE A POPORULUI

Omul, constructor al socialismului, să se poată regăsi în aceste lucrări de artă, să-și descopere și defectele, dar și trăsăturile nobile! Nu avem nevoie de o artă care să poleiască cu aur realitățile, dar nu avem nevoie nici de o artă care să acopere cu noroi sau smoală aceste realități; avem nevoie de o artă care să fie suflet din sufletul poporului, să redea și greul și bucuria și visurile spre viitor ale oamenilor muncii, o artă izvorîită din realitățile națiunii noastre, profund umanistă. Avem nevoie de opere de artă de toate genurile și pentru toate vîrstele; copiii vor să cunoască și pe Făt-Frumos de astăzi, eroul luptei pentru dreptate socială și națională; ei vor să știe cum arătau balaurii din basme, dar și cum arată balaurii timpurilor moderne, și cine a fost sau este voinicul care le-a tăiat capetele; oamenii vor să afle din romane, poezii, piese de teatru, opere, din cîntece cum au luptat comuniștii și alți antifasciști și democrați, cum au înfruntat închisorile, lagărele, moartea chiar, pentru eliberarea poporului; și trebuie știut că nici unul dintre aceștia nu a fost plîngător că viața este grea — au înfruntat dușmanul de clasă cu capul sus, au luptat încrezători în fericirea poporului, în cauza socialismului și comunismului.

Doresc ca de la această înaltă tribună să adresez creatorilor de artă chemarea:

Redați în artă mărețele transformări socialiste ale țării, munca clocotitoare a milioanei de oameni; veți găsi și contradicții și conflicte reale, nu închipuite, și fapte mărețe emoționante, demne de numele de om!

Redați și frumosul și iubirea în înțelesul lor măreț!

Folosiți arma umorului, satirizați defectele care se manifestă în societate și la oameni!

Faceți din arta voastră un instrument de perfecționare continuă a societății, a omului, de afirmare a dreptății și echității sociale, a modului de muncă și viață socialistă și comunistă!

Aveți în fața voastră o perspectivă largă ; puneți talentul și măiestria de care dispuneți în slujba unei arte închinată poporului, cauzei socialismului și comunismului în patria noastră !

Sint convins că cea mai mare parte a creatorilor vor răspunde cu noi și noi opere care să ridice pe culmi superioare arta românească ! ...

Documente P.C.R., Ed. politică, 1972.

CULTURA SOCIALISTĂ ÎN ROMÂNIA

În același context problematic se înscrie și ancheta revistei „Contemporanul“ pe tema „Problemele actuale ale culturii românești“, la care au răspuns reprezentanți dintre cei mai autorizați ai literaturii și artei românești — G. Călinescu, V. Maximilian, Camil Ressu, Al. Toma, Ligia Macovei, Octav Livezeanu, Mircea Birsan. În răspunsul său, G. Călinescu formula câteva idei de mare rezonanță : 1) cultura fiind la noi, în trecut, mai ales un fenomen de cerc închis, este necesară spargerea acestui cerc și deci accesul maselor la cultură ; 2) necesitatea de a se combate și depăși apatia unei părți a intelectualității, de a coborî din sterilul turn de fildeș pentru a inaugura o adevărată efervescentă intelectuală ; 3) pledoaria pentru a se introduce în acest mediu noțiunea de construcție, pentru a fructifica creația înțeleasă ca o funcție socială, civică ; 4) pledoaria pentru educația estetică a maselor pe calea înfrumusețării obiectelor uzuale prin ridicarea nivelului calitativ al manifestărilor artistice. Din acest mod nu numai constativ, dar și programatic de a pune problema rezultă și unele soluții de politică culturală pe care marele cărturar le enunță cu acea francheță intelectuală și ținută de înaltă responsabilitate care îl caracterizau :

- propagandă stăruitoare ;
- ridicarea rolului școlii, al universității ;
- dezvoltarea teatrului ca mijloc de a stimula gândirea și simțul pentru marile valori ;
- înmulțirea sălilor de spectacole ;
- necesitatea organizării bibliotecilor populare și a publicațiilor care să pătrundă în casa fiecărui om simplu.

Pentru G. Călinescu aceasta nu a fost o simplă și formală profesiune de credință, ci un program personal de acțiune culturală. După cum se știe, el a condus publicații de orientare democratică aflate sub influența partidului comunist, ca Tribuna poporului, Lumea, Națiunea, iar de la tribuna parlamentului, fiind pentru prima dată deputat în primul parlament democrat-popular al țării, el spunea că înainte intelectualii care pătrundeau în diferite formațiuni politice erau priviți pur și simplu ca oameni politici, și nu ca intelectuali.

Ed. politică, București, 1974.

CAUZALITATEA ÎN FILOZOFIE ȘI ȘTIINȚĂ

O. BÂNCILĂ

Incontestabil, limbajul are o însemnătate deosebită și acționează în toate zonele vieții materiale și spirituale a oamenilor. De aici nu rezultă însă că limbajul ar prestabili regulile gândirii logice și ale comportării oamenilor, și cu atât mai puțin că ar fi un fel de matrice a construirii categoriilor gândirii — substanță, spațiu, timp, cauzalitate —, a concepțiilor despre lume și a teoriilor științifice, a formelor culturii etc. Deși limba exercită o influență puternică asupra psihologiei și gândirii omului, determinind de multe ori reacții psihologice diferite (de exemplu, schimbarea constatării verbale a unui eveniment determină reacții psihologice inedite), totuși această influență nu poate antrena modificarea categoriilor gândirii într-atât încît ele să difere de la o limbă la alta. Dacă aceste categorii ar depinde în esență de limbă, nu am mai găsi echivalentul lor logic atunci cînd le-am transpune dintr-o limbă în alta. Evident, limbile, pe lîngă faptul că au trăsături comune, se deosebesc datorită particularităților istorice, etnografice, culturale, diversității nivelurilor de dezvoltare a gândirii la diferitele colective de oameni. Așa se explică de ce unele cuvinte nu-și găsesc echivalentul în întregime în altă limbă. De asemenea, trebuie luată în considerare și tendința de rămînere în urmă a limbii față de gîndire în procesul evoluției ei. Dar influența acestor factori nu se extinde și asupra categoriilor gândirii, inclusiv a celei de cauzalitate.

Dacă toate noțiunile, inclusiv categoriile, ar depinde pe de-a întregul de limbă, n-ar mai fi posibilă știința și nici folosirea rezultatelor ei de către diferitele națiuni și popoare, întrucît nu am avea un criteriu de distingere între reflectarea corectă și cea necorectă a realității, exprimată în limbă.

Relativismul lingvistic, pornind de la teza justă a unității dintre limbă și gîndire, și încercînd să releve rolul limbii în cadrul acestei unități, a căzut în eroarea de a fi exagerat rolul limbii față de gîndire și de a fi inversat astfel raportul real dintre conținut și formă; căci influența inversă a limbii față de gîndire — expresie a relativei ei independente față de cea din urmă — se înfăptuiește în condițiile rolului fundamental al gîndirii.

Cauzalitatea in filozofie și știință, Ed. Științifică, 1969.

DETERMINISMUL SOCIAL

Abordarea problemelor determinismului social are o incontestabilă însemnătate practică, politică. Aceasta este evidențiată cu pregnanță în Programul P.C.R., în documentele Congresului al XI-lea al partidului, care subliniază că edificarea socialismului multilateral dezvoltat, conducerea științifică a societății pot fi realizate numai pe baza studierii și luării în considerare a legilor, necesităților și posibilităților obiective, ca și a rolului factorului subiectiv.

Determinismul social, deși are unele trăsături definitorii comune cu determinismul care guvernează mișcarea fenomenelor naturale, nu poate fi conceput într-o manieră naturalistă. Determinarea obiectivă (cauzală, necesară, logică etc.) în societate se înfăptuiește numai prin intermediul activității oamenilor, activitate care dispune întotdeauna de aspecte și momente obiective și subiective.

Prezentarea hipertrofiată a laturii subiective a procesului istoric și ignorarea sau subestimarea celei obiective, materiale sînt caracteristice, în general, concepțiilor idealiste. Analiza riguros științifică a realității sociale și istorice nu presupune însă în nici un caz operația inversă, eludarea sau diminuarea însemnătății laturii subiective, negarea rolului factorilor subiectivi în dezvoltarea societății. A încerca o explicație a societății eludînd sau ignorînd faptul că aceasta este, așa cum arăta Marx, „produsul interacțiunii oamenilor“, iar istoria rezultatul activității umane, ceea ce înseamnă prezența necesară a subiectivității cu diversele ei dimensiuni în structura și devenirea istorică a societății, înseamnă a promova un demers infructuos, a te expune de la început eșecului. Societatea umană este o zonă a realului care îmbină în mod organic în structurile și procesele sale, în devenirea ei istorică obiectivul și subiectivul. Interacțiunea dintre obiectiv și subiectiv caracterizează toate nivelurile și procesele social-istorice. În societate nu există procese obiective „pure“, care să nu presupună prezența în mecanismele desfășurării lor a acțiunii unor factori subiectivi, a acțiunii oamenilor, după cum nu se întîlnesc fenomene subiective fără nici un fel de premise obiective. Demonstrînd în mod științific rolul determinant în ultimă instanță al condițiilor sociale obiective în procesul istoric, marxismul se situează, în același timp, pe pozițiile celei mai categorice recunoașteri a rolului activ al factorilor subiectivi, așa cum se exprima Lenin, „a importanței energiei revoluționare, creației revoluționare și inițiativei revoluționare a maselor, precum și, bineînțeles, a diferitelor personalități, grupuri, organizații, partide...“ *

Categoriile de obiectiv și subiectiv în viața socială au conținutul și funcțiile lor specifice în cercetarea și explicarea fenomenelor sociale, a determinismului social. Noțiunile de „condiții sociale obiective“ și „factor subiectiv“ se definesc în strînsă legătură cu activitatea umană transformatoare, servesc explicării structurii societății, dar mai ales a procesului schimbării ei prin acțiunea oamenilor. Expresia condiții sociale obiective desemnează ansamblul fenomenelor, relațiilor și proceselor sociale (sau laturi ale acestora), care într-o conexiune dată, față de o colectivitate umană au o existență independentă și reprezintă circumstanțe, în sens larg, ale diferitelor activități ale acesteia.

Dr. **VIOREL POPESCU** : *Determinismul social. Obiectiv și subiectiv în procesul dezvoltării sociale*, Era Socialistă, Nr. 21/1975.

* V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 16, Editura politică, 1963, p. 23.

SPONTAN ȘI CONȘTIENT ÎN DEVENIREA ISTORICĂ A SOCIETĂȚII, SPECIFICUL DEZVOLTĂRII SOCIETĂȚII SOCIALISTE

Spontaneitatea constituie o formă de manifestare, în condiții istorice date, a determinismului social obiectiv. Dezvoltarea preponderent spontană, care caracterizează orînduirile presocialiste, s-a realizat cu o mare risipă de efort uman și de resurse materiale, a costat extrem de scump umanitatea. Cauza ei fundamentală se situează la nivelul vieții materiale, ai proprietății private asupra mijloacelor de producție care generează interese antagonice inarmonizabile într-o opțiune unitară privind dezvoltarea socială. Este cunoscut, de exemplu, că necesitatea de a dirija economia se impune tot mai mult în condițiile actuale și în țările capitaliste, reflectîndu-se în activitatea de planificare desfășurată de unele din aceste state. Firește, această activitate introduce unele elemente conștiente în viața economică a acestor țări. Dar ea nu poate înlătura caracterul preponderent spontan al evoluției economiei capitaliste.

Prin multiplele ei consecințe, spontaneitatea proceselor sociale reprezintă, mai ales în condițiile actuale, o serioasă frînă în calea dezvoltării rapide și armonioase a societății, a înfloririi multilaterale a personalității umane. Din această perspectivă, dezvoltarea conștientă a societății socialiste are o importanță covârșitoare pentru accelerarea, raționalizarea și umanizarea devenirii istorice.

Dezvoltării sociale conștiente îi sînt proprii trăsături ca realizarea cerințelor legilor sociale, ale necesităților social-istorice prin activitatea în cunoștință de cauză a oamenilor; existența unei anumite coincidențe între interesele generale, de grup și cele individuale ale oamenilor, care permite acțiunea lor coordonată; elaborarea de către oameni, pe baza cunoașterii determinismului obiectiv, a unor programe de dezvoltare socială și acțiunea lor practică de dirijare efectivă a proceselor sociale. Ca urmare, între scopurile oamenilor și efectele majore mai îndepărtate ale activității lor se instituie o anumită concordanță. Contradicția dintre țelurile stabilite și urmările acțiunii umane încetează să mai fie o dominantă a vieții sociale.

Dezvoltarea socială conștientă se află într-o legătură indisolubilă cu activitatea de creație conștientă a grupurilor și colectivităților umane, cu acțiunea de conducere, organizare și dirijare a proceselor sociale. Astfel, dacă spontanul semnifică în general o dezvoltare socială anarhică, lipsită de dirijare, dezvoltarea conștientă a societății se definește într-o măsură hotărîtoare prin conducerea, organizarea și dirijarea proceselor sociale, întemeiate pe cunoașterea determinărilor și sensurilor lor obiective.

Caracterul conștient al dezvoltării sociale poate avea și a avut efectiv în decursul istoriei diferite sfere de cuprindere, diverse trepte și grade. Socialismul constituie prima societate în istorie care se construiește în adevăratul înțeles al cuvîntului; apariția și evoluția acesteia nu pot fi decît o operă prin excelență conștientă, întemeiată pe cunoașterea științifică a propriilor ei legi, pe folosirea cuceririlor științei în general. Desigur, imprimarea unui caracter conștient, științific devenirii sociale nu este un act automat, ci un proces care implică eforturile permanente ale partidului comunist și statului socialist, ale întregului popor. Socialismul este însă, în esență, incompatibil cu modelele spontaneiste de dezvoltare istorică.

Dezvoltarea conștiință proprie societății socialiste se caracterizează prin aceea că privește atât diferite domenii și sfere ale vieții sociale, cât și societatea în ansamblu; devine tot mai mult, pe măsura maturizării noii orînduiri și a progresului cunoașterii umane, o dezvoltare întemeiată științific; este o dezvoltare conștiință în perspectiva unor perioade lungi de timp; se înfăptuiește într-un mod democratic și în interesul întregii societăți, al afirmării multilaterale a personalității umane. Pentru prima dată în istorie, oamenii reușesc să supună controlului lor nu numai procese sociale izolate, nu numai fenomene situate la nivelul microsociale, ci și mișcarea și dezvoltarea de ansamblu a societății. Dezvoltarea socială conștiință este în esență identică cu crearea conștiință de către oameni a propriei lor istorii. Rezultă că noua orînduire deschide orizonturi largi pentru manifestarea creativității umane. Este în afara oricărei îndoieli că „socialismul și comunismul nu pot fi concepute decît ca rezultat al creației istorice conștiință a maselor, ca orînduirea în care pentru prima dată în istorie masele se ridică la un nivel superior de înțelegere a necesității, a legilor obiective, și acționează în spiritul cerințelor acestora, făurindu-și în mod conștient propriul lor destin“.

Premisa obiectivă fundamentală a transformării evoluției sociale într-una conștiință, în adevăratul înțeles al cuvîntului, o constituie cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare în alianță cu ceilalți oameni ai muncii și transformarea mijloacelor de producție în proprietate socială. Numai atunci poate avea loc în mod real — așa cum arăta Engels — trecerea forțelor „obiective, străine, care dominau pînă acum istoria... sub controlul oamenilor înșiși“.

Astfel societatea dobîndește posibilitatea de decizie eficientă, puterea reală de a supune controlului său procesele economico-sociale, de a le imprima un curs conștient, umanist de evoluție. Proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție oferă pîrghii puternice pentru dirijarea cu succes a dezvoltării sociale, pentru ca cerințele obiective ale progresului social să se impună „nu ca forțe coercitive, prin efectele distructive ale mecanismelor spontane, ci ca „necesități înțelese“, însușite în mod conștient de societate și înscrise ca țeluri deliberate ale activității omenești“.

VIOREL POPESCU: Acad. Ștefan Gheorghiu,
(Era Socialistă — Anul LV, noiembrie
21/1975).

CĂLĂTORIE LINGVISTICĂ ÎN ȚARA MUZELOR.

„E PLURIBUS UNUM“

SORIN STATI

Dictonul latin „din mai mulți — unul singur“ a fost zămislit parcă anume pentru a sintetiza procesul genetic al compunerii cuvintelor.

Vom părăsi calea facilă a creațiilor lexicale cu etimologie străvezie, căci nu are rost să întîrziem analizînd compuse de felul lui *tragicomic* și *meloman*, și vom ocoli drumurile bătute (am explicat mai înainte ce este

polifonia, melodrama, tragedia și alte noțiuni înveștimate în cuvinte compuse). Vom alege câteva exemple noi.

Contrapunct îi sugerează unui cititor de literatură titlul unui roman de Aldous Huxley, iar unui meloman un concept fundamental din teoria muzicii. Lingvistic, analiza nu opune dificultăți. Deși cuvântul n-a luat naștere în românește, părțile lui constitutive sînt aidoma cu două cuvinte ale limbii noastre. O definiție de la 1412 a *contrapunctului* îl prezenta ca fiind executarea concomitentă a unor melodii diferite care dau o combinație plăcută, concordantă; astăzi împletirea a două sau mai multe linii melodice se învață după tratate și manuale voluminoase, căci există o știință a *contrapunctului*. Întrebarea a rămas încă fără răspuns: de ce elementele *contra* și *punct* s-au unit spre a da formă cuvîntului *contrapunct*? De unde *punct*? Și „împotriva“ cui?

Termenul a fost compus de muzicieni la sfîrșitul secolului al XIV-lea și suna întreg *punctum contra punctum*, o înlănțuire de trei vocabule latinești. Notele muzicale se scriau pe atunci ca niște *puncte*, iar melodiile intonate simultan arătau ca o serie de puncte opuse altei serii de puncte; fiecărei note din melodia întii îi corespundea cîte o notă din melodia secundă: notă contra notă, *punctum contra punctum*. Scriitura aceasta polifonică simplistă se complică rapid și în veacul următor teoreticienii discută și despre posibilitatea de a combina melodiile astfel încît unei singure note la una din voci să-i corespundă cîteva note la altă voce. Era *punctum contra... puncta*, dar termenul *contrapunct* se impusese.

Călătorie lingvistică în țara muzelor, SORIN STATI, Ed. științifică, 1967.

ORIENTĂRI NOI ÎN PREDAREA LIMBILOR STRĂINE

ASPECTE GENERALE

În metodologia predării limbilor străine, ultimul deceniu marchează trecerea de la stadiul empiric-tradițional la o fundamentare științifică a principiilor și a metodelor de predare. Progresele înregistrate în ultimii ani de lingvistica aplicată cît și cercetările întreprinse în domeniul învățării unei limbi — mai ales în condițiile folosirii tehnicilor electronice moderne — au atenuat în mare măsură caracterul quasi-artizanal al predării, tinzînd să ridice metodică predării limbilor străine la rangul de știință aplicată. În numeroase centre de cercetări, lingviști, fonologi, psihologi, medici și ingineri colaborează cu pedagogi de renume mondial, căutînd să descifreze componentele limbajului, factorii psiho-pedagogici, care intervin în procesul de învățămînt, problemele de interferență cu limba maternă, rolul auxiliarelor tehnice în predare, fenomenele perceptive pe care le generează etc. Rezultatele acestor cercetări, deși încă fragmentare și insuficient coordonate, deschid totuși perspective noi învățămîntului limbilor străine fără să infirme tradițiile sale pozitive. Astfel, numeroase procedee, folosite în mod empiric în cadrul metodelor

active directe, și-au găsit de curind o fundamentare lingvistică și psihologică, au putut fi cercetate experimental și ameliorate.

În același timp, cercetările moderne pun la dispoziția pedagogilor elemente noi, care, cu toată opoziția unor partizani ai metodelor tradiționale, se răspîndesc tot mai mult, fiind adoptate pe o scară din ce în ce mai largă. Astfel, ideea că o limbă prezintă numeroase variante stilistice pe care procesul de învățămînt nu le poate aborda decît succesiv este astăzi unanim recunoscută ; s-a impus, de asemenea, ideea priorității limbii orale în predare și a necesității convertirii priceperilor în automatisme de vorbire cu ajutorul exercițiilor structurale. Ca un reflex al experimentelor de instruire programată se recunoaște ca imperios necesară adoptarea unei progresii cît mai gradate care a impus folosirea vocabularului minimal, a selecționării structurilor fundamentale și a cantificării lor în procesul predării. Problema transferului semantic dintr-o limbă în alta prin eludarea traducerii — condamnată la un moment dat de pedagogi și lingviști — și-a găsit o rezolvare nouă în comprehensiunea globală, amorșată în majoritatea cazurilor de factori vizuali.

Prioritatea acordată limbii orale a adus în primul plan problema pronunțării ; și în acest domeniu concepțiile moderne se opun pozițiilor tradiționale, cercetări recente demonstrînd corelația strînsă dintre aparatul auditiv și cel fonator, și în același timp, contribuția elementelor de ritm și intonație în formarea deprinderilor de pronunțare.

Majoritatea acestor aspecte metodice sînt prezentate în corelația cu folosirea tehnicilor audio-vizuale, dintre care proiecția fixă, magnetofonul și laboratorul lingvistic ocupă azi un loc central.

Învățămîntul limbilor străine în țara noastră a preluat unele principii și metode moderne de predare, grefîndu-le pe experiența pozitivă a școlii românești din trecut. Metodicele recent apărute, studiile publicate în ultimii ani cît și cercetările și experiențele inițiate de Institutul de științe pedagogice au adus contribuții substanțiale în problema predării și învățării limbilor străine.

MARCEL SARAS, *Mijloacele tehnice audio-vizuale*, Ed. didactică și pedagogică, 1967, p. 5—6.

CAPITALELE LUMII

Economia. Aglomerația pariziană, numărată printre cele patru sau cinci mari conurbații ale lumii, grupează jumătate din activitatea financiară și comercială a țării și ceva mai mult de un sfert din industria franceză. În capitală sînt ocupați peste 22% din muncitorii industriali și meseriașii francezi, circa 25% din cei angajați în comerțul, transporturile și comunicațiile Franței, peste 40% dintre funcționarii bancari și mai mult de 20% dintre funcționarii de stat. Baza energetică a industriei pariziene o constituie centralele termoelectrice, care funcționează cu cărbunile din partea de nord a țării, cu gazul industrial produs

în regiunea Lorena, cu gazul natural adus de la Lacq și cu produsele petroliere importate prin Le Havre și Rouen. În suburbiile pariziene Boulogne-Billancourt, Puteaux sau Neuilly-sur-Seine se află marile uzine ale firmelor „Renault“ (fundată în 1898), unde se produc anual peste 706.000 de autovehicule, „Citroën“ (din 1915), care fabrică aproape 420.000 de autovehicule, și „Simca“, asociată la trustul nord-american „Chrysler“ (cu o producție de 275.000 de autovehicule). Aceste uzine furnizează 80% din producția franceză de automobile și piese de schimb auto. Uzinele constructoare de avioane și de motoare realizează 80% din întreaga producție pe ramură din Franța și mai mult de jumătate din numărul total al fuselajelor de avioane. Numeroase uzine situate în suburbiile Le Bourget și Saint-Denis fabrică o gamă variată de mașin-unelte, printre care 40% din producția națională de strunguri, 60% din aparatul electrotehnic produs în țară (uzinele firmei „Thomson-Houston“) și 70% din producția franceză de tractoare. În Paris funcționează de asemenea numeroase întreprinderi ale industriei chimice, poligrafice, alimentare, de construcții civile și industriale, de materiale și mase plastice, de produse farmaceutice, de parfumuri, de cauciuc sintetic, de coloranți și vopsele. Un loc important îl ocupă industria confecțiilor, în care se realizează circa 40% din numărul total al produselor de galanterie de lux din întreaga țară. În oraș mai există întreprinderi producătoare de mobilă de lux, de încălțăminte de lux și de prelucrare a pieilor, localizate mai ales în suburbiile din estul și sudul Marelui Paris. În capitală au loc anual târguri comerciale ca „Foire de Paris“ sau „Salonul Automobilului“, precum și numeroase expoziții cu caracter de reclamă, al căror scop final este încheierea marilor tranzacții comerciale, fapt care face din Paris un important centru comercial internațional. Încă de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, Parisul a fost un renumit centru bancar mondial. În 1800 aici s-a deschis „La Banque de France“, banca centrală de emisiune a Franței, care în 1946 a fost naționalizată. Tot la începutul secolului al XIX-lea, descendenți ai familiei Rotschild fundează o bancă în capitala Franței, în prezent, alături de aceasta funcționând încă 36 de mari bănci. Bursa din capitală se numără printre cele mai mari din Europa, concentrând 95% din valorile cotate în Franța. Capitala republicii este cel mai mare nod de comunicații al țării și unul dintre cele mai importante din lume. Din cele șase gări ale orașului pornesc în toate direcțiile 11 magistrale feroviare, o parte dintre acestea electrificate, care asigură legături rapide cu toate colțurile țării.

Din „*Capitalele Lumii*“, Ed. Enciclopedică Română, București, 1971, pag. 334.

ASTRONOMII ȘI MARTE

Explorarea științifică a planetei Marte, considerată în acest moment cel mai ambițios punct din întregul program spațial american, este, de fapt, prelungirea uneia din atracțiile cele mai constante ale omului, de aproape cinci secole. Se știe că, doar cu câțiva ani înainte ca Cristofor Columb să pornească spre America, Copernic ajungea la concluzia că

nu Pământul se află în centrul Universului, ci Soarele. Teoria sa, pe care a publicat-o de-abia spre sfârșitul vieții, avea să fie confirmată de Galileo Galilei. Cu telescopul pe care-l construise în 1609, astronomul italian făcea o serie de descoperiri „uimitoare“ : Luna nu este „un corp ceresc perfect“, Saturn avea atașate o serie de „toarte“ și patru obiecte se învârtteau în jurul lui Jupiter. Galilei s-a gândit că, dacă unele corpuri mai mici pot să se rotească în jurul unora mai mari, care, la rândul lor, se rotesc în jurul altora, atunci Copernic avusese dreptate : Pământul și alte planete se învârtesc în jurul Soarelui. De aici, danezului Tycho Brahe i-a fost ușor să facă un pas mai departe, găsind că planetele se mișcă în jurul Soarelui, urmînd orbita perfect circulară. Tînărul său asistent, Johannes Kepler, își va corecta, însă, maestrul, precizînd că planetele și, în particular, Marte urmează o orbită eliptică. În 1877, astronomul italian Giovanni Schiaparelli, după ce a petrecut ore și zile în șir în fața telescopului său, observînd planeta, anunța că a văzut „canali“ (în italiană) și a desenat mai mult de 100 de schițe după ele. Pentru cercetătorii de limbă engleză de mai tîrziu, traducerea defectuoasă a acestui cuvînt i-a plasat pe o pistă greșită. În limba engleză „channel“ înseamnă, „canal natural“, iar „canal“ — „canal artificial“. „Canali“ pe care îi văzuse Schiaparelli a fost tradus prin al doilea cuvînt, pierzîndu-se în acest fel sensul real. Percival Lowell a dezvoltat, în consecință, „canal theory“ (teoria canalelor artificiale), care a ținut în loc astronomia timp de o sută de ani. Lowell a construit în 1894 un observator, lângă Flagstaff (Arizona), studiînd planeta Marte cu ajutorul unui telescop de 101,6 mm. Din păcate, imaginația sa nu s-a putut plasa în vecinătatea cît de cît corectă a obiectivității științifice. El a relatat lumii că marțienii erau angajați într-o luptă eroică pe planeta lor muribundă aducînd apa prin canale („canals“ !) de la polul înghețat către regiunile ecuatoriale, unde trăiau. Lowell a dat asigurări contemporanilor săi că știe unde se află capitala marțienilor, pe care a numit-o Elysium. Majoritatea astronomilor din întreaga lume l-au considerat, însă, un amator, întorcîndu-i spatele, lui și științei planetare. Mijloacele moderne ale astronauticii, începînd cu lansarea „sputnicului“ sovietic în 1957, au schimbat integral aceste viziuni. Imaginile transmise, în 1969, în timpul misiunilor americane „Mariner“ au arătat că nu există nici un semn de viață pe Marte : o rocă uscată, moartă, care se învîrtește în jurul Soarelui o dată la 697 zile. Dar, în 1971, din nou emoție. „Mariner 9“ relevă că pe Marte există imenși vulcani, trecători mai largi și mai adînci decît Marele Canion din Arizona și albiile de riuri care puteau fi formate numai de apă curgătoare.

Lumea, nr. 48/27 noiembrie 1975, Poșta redacției.

ȘTIINȚA — PRIETENA NOASTRĂ EXISTĂ VIAȚĂ PE ALTE PLANETE ? VICTOR NADOLSCHI

Dintre toate planetele sistemului nostru solar, Marte a atras cel mai mult atenția astronomilor încă din sec. al XVII-lea cînd observațiile au început să fie efectuate tot mai mult cu ajutorul lunetelor și telescoa-

pelor (Galileo, Schneider, Romer, Huygens, Hevelius, D. Cassini). S-a constatat că, cel puțin atunci când Marte se apropie cel mai mult de Pământ, pe suprafața planetei se pot observa numeroase detalii : pete neregulate de o colorație mai închisă decît restul discului. S-a constatat că aceste pete își păstrează neschimbată poziția lor față de suprafața planetei precum și formele lor. Acest fapt a permis să se determine, cu cea mai mare precizie, perioada de rotație a lui Marte. Unii dintre primii observatori au semnalat și faptul că colorația acestor „formații“ se schimbă uneori — dar nimeni n-a acordat, pe atunci, importanță acestui fapt.

Atît Tihov în 1906 cît și numeroși alți astronomi care i-au continuat lucrările au stabilit mai multe lucruri care pînă atunci erau mai mult presupuse : 1) Calotele polare — întinsele pete albe ce se observă în jurul polilor planetei — se topesc cînd în emisfera respectivă începe anotimpul cald. Cum analiza spectrală nu arată urme de vapori de apă în atmosfera marțiană unii cercetători admiteau că aceste calote polare ar fi formate din alte substanțe chimice, cum ar fi zăpada de carbon. 2) Corelația petelor marțiene de culoare închisă se schimbă după anotimp : în timpul verii marțiene aceste pete au o colorație verde-albăstrie, spre toamnă ele devin ruginii-cafenii, apoi cenușii și rămîn cenușii și foarte slabe, aproape invizibile, în timpul iernii, ca primăvara să se intensifice din nou căpătînd nuanța albăstrie caracteristică. 3) Uneori pe Marte apar cețuri care fac ca formațiile să devină greu vizibile : se pare că este vorba despre norii de praf ridicați în atmosfera planetei, iar nu despre nori de picături de apă ca cei de pe Pământ.

Ed. politică, 1967.

DUNELE DE NISIP MIȘCĂTOARE

După cum se știe, dunele de nisip se află într-o mișcare permanentă. Dinamica deplasărilor are loc în felul următor. La începutul pantei cu înclinare mică apare o undulație, care urcă spre creasta dunei. În clipa cînd a atins-o, undulația se risipește pe firele de nisip de deasupra, pe care le urnește din loc și le obligă să se rostogolească în jos, pe panta cu înclinare mare. Ajungînd jos, grăuncioarele de nisip rămîn îngropate sub duna de nisip care înaintează și vor fi din nou la suprafață de abia după 15 ani, răstimp în care întreaga dună a reușit, într-o mișcare lentă, să se transfere în alt loc. Cu aceasta însă ciclul nu s-a încheiat. Un ciclu întreg se constituie atunci cînd o formațiune mare de nisip — adică un lanț de cîteva dune de nisip se deplasează împreună și, pentru ca formațiunea să-și mute locul pe o distanță egală cu baza lanțului, va trebui să mai treacă mult timp, mai exact, un număr de 330 de ani.

Măsurătorile efectuate pentru a determina viteza cu care se deplasează undulația și firele de nisip au arătat că în cca. o treime de mileniu fiecare grăuncior de nisip se află în mișcare doar un timp de . . . 132 de ore, și că din întreaga masă de nisip din cită este alcătuită duna participă la deplasarea acestei mai puțin de a zecea mia parte.

(Știință și tehnică — Nr. 10/1975) POPA LIVIU,
Brașov.

CLIMA EUROPEI DE-A LUNGUL SECOLELOR

Se topește calota glaciară? Întrebarea și-au pus-o în ultimul timp oamenii de știință în urma unor măsurători care arată că ghețurile se retrag lent spre Nord. Fenomenul este corelat cu informații documentare ce atestă că — în urmă cu patru secole — Golful Hudson se afla sub un strat de gheață, astăzi dispărut.

Topirea calotei glaciare nu este o simplă ipoteză. În lumina datelor actuale, zona arctică se dezintegrează, cum s-ar spune, „văzind cu ochii“, cu viteză de 30 cm pe an. Cercetătorul american George Gamow a calculat de altfel că, dacă acest ritm ar continua, apa ce rezultă din topirea calotei glaciare nordice va ridica nivelul oceanelor cu 3 metri în secolul următor. Alți autori estimează această supraînălțare a apelor la 4—5 m.

Dr. Elena Dumitrescu, lector universitar, șeful disciplinei de meteorologie și climatologie a Facultății de geologie și geografie din București consideră, pe bună dreptate, că schimbările observate de știință în mod direct în zilele noastre corespund — în fond — unor perioade de timp egale cu o fracțiune de secundă, în raport cu istoria geologică. Potrivit opiniei sale, trebuie făcută o demarcație între oscilațiile modificărilor de mari proporții cunoscute în trecutul îndepărtat al planetei și cele petrecute în decursul perioadei istorice a omenirii, care au intensități și durate infime, măsurate cel mai adesea în decenii, incapabile să modifice substanțial aspectul general climatic al emisferei.

Consultînd, de altfel, istoria climei Europei constatăm că, la începutul erei noastre, condițiile climatice erau asemănătoare cu cele actuale. Între secolele 4—7 temperaturile au devenit mai ridicate, o caracteristică generală fiind uscăciunea. Apoi, pînă în sec. 12, umiditatea a crescut din nou, ghețurile apărînd în Atlanticul de Nord numai iarna. Drept urmare, Islanda și Groenlanda erau pe atunci insule fertile acoperite nu de ghețuri, ci de vegetație bogată. Clima a început să se răcească din nou în secolele 13—14, Europa avînd ierni grele și veri răcoroase. În secolul 17, din nou o climă mai blîndă, urmată de retragerea ghețurilor din Groenlanda. Ce se poate deduce din aceste oscilații?

Magazin, 3 ianuarie 1976.

EMPATIA

1.4. CONSIDERAȚII PERSONALE

Empatia face parte din grupul acelor concepte care au fost utilizate pentru explicarea unor situații și modalități diferite de comportament. Totodată, acest concept a fost supus unor diverse forme de interpretare filozofică și psihologică, fiind adeseori ignorat în studiile de specialitate tocmai datorită lipsei de claritate în înțelegerea sa. Studiul empatiei este propriu psihologiei ca știință, căreia îi revine menirea de a cerceta și explica mecanismul și structura acestui fenomen. Fără îndoială că aceasta

implică învingerea unei dificultăți majore de ordin teoretic și experimental, nefiind vorba de un fenomen psihic lesne identificabil. Adăugăm, în aceeași ordine de idei și dificultatea definirii și traducerii conceptului de empatie. În ce ne privește, fiind vorba de un termen consacrat în psihologie, îl adoptăm ca atare, propunând, totodată, alternativa folosirii lui în traducere, cu termenul de transpunere, apt, după opinia noastră, de a reda și ideea de procesualitate. Studiul nostru are în vedere cercetarea unui fenomen psihic prin mijloace de investigație experimentale, pornind de la concepția materialist dialectică asupra înțelegerii unității vieții psihice în general și a caracteristicilor obiective și subiective ale psihicului în special.

.

Considerăm, așadar, că empatia este un fenomen psihic, manifestat în cadrul conduitei omului în relațiile cu semenii săi. Acest fenomen facilitează un proces de cunoaștere psihologică a altora. Obiectivul cunoașterii îl constituie modele de comportament uman prezente sau descrise. Cunoașterea acestor modele atrage după sine un proces de identificare, în sensul reflectării relației dintre modelul perceptat sau evocat și propria experiență cognitiv-afectivă trăită urmat de o contagiune emoțională și de o reactivitate vegetativă și motorie. Efectul empatiei este un anumit tip de înțelegere atitudinală a comportamentului altuia, realizat deliberat sau implicit, permițând în acest mod posibilitatea de predicție a acestuia.

.

Argumentele științifice pe care ni le oferă în prezent psihologia generală și cercetările de psihofiziologie ne îndreptătesc să inclinăm spre ipoteza că empatia implică un tip de conduită participativă presupunând diferite nivele de manifestare, prin care se realizează antrenarea unui complex funcțional de procese psihice, cognitive și afective, deosebit de nuanțate, precum și procese kinestezice și vegetative de diferite grade de intensitate. Într-adevăr, în cadrul procesului empatic, primul contact cu modelul obiectiv implică un act de cunoaștere perceptual, asociativ și imaginativ. Pe baza unei atare cunoașteri se realizează apropierea de model sau, mai corect spus, a modelului de contemplator. Poate că în acest mod de activitate psihică stă deosebirea dintre cunoaștere științifică prin care contemplatorul se apropie de model și cunoașterea empatică prin care contemplatorul își apropie modelul. Această apropiere se realizează prin evocarea asociativă, prin „potrivirea“ datelor furnizate de model cu propria experiență trăită sau imaginată. Este vorba, așadar, de un act de introiecție, de apropiere a modelului de subiect. Acest act asociativ evocă nu numai reprezentări sau idei, ci și stări, trăiri afective, încercate direct de subiect sau indirect, simpatetic, prin compasiune față de alții. În sfârșit, factorii emoționali, pe de o parte, și similitudinea, identitatea structurilor organice, care definesc izomorfismul biologic, pe de altă parte, declanșează o anumită reactivitate vegetativă și motorie mai mult sau mai puțin specifică. Așadar, după un act de apropiere a modelului de subiect, în care se realizează o modelare mintală a comportamentului perceptat, se produce un proces invers de proiecție cognitiv-

afectivă a experienței proprii care facilitează reflectarea relației dintre eu și altul, în baza unei deducții analogice. Parcursul străbătut prin mijloace psihologice de la „altul“ la „sine“ și apoi de la „sine“ la „altul“ produce conduita empatică de înțelegere și participare afectivă față de modelul psihologic obiectiv.

(STROE MARCUS — EMPATIA — *Cercetări experimentale*), Ed. Academiei R.S.R. 1971.

STRESSUL PSIHIC

Evaluarea unei amenințări depinde și de iminența pericolului. În acest sens sînt interesante cercetările efectuate de S. Epstein pe parașutiști, care au fost puși să evalueze intensitatea senzațiilor de apropiere evitate pentru fiecare fază a lansării (cu o noapte înainte, în dimineața zilei, după decolare, după ce a ajuns deasupra zonei vizate, înainte de a sări, la semnul „gata“, în timpul căderii libere, după deschiderea parașutei și imediat după aterizare). Senzațiile negative (de evitare) predomină, iar senzația de amenințare crește pînă în momentul deciziei de a sări; după aceea, individul se simte mai puțin amenințat, deși practic pericolul real maxim este în timpul căderii libere. Desigur, aici intervin două corective: în primul rînd, hotărîrea de lansare a fost luată înainte și chiar dacă senzația de amenințare și dorința de evitare ating nivelul cel mai înalt cînd urmează să se arunce în gol, retragerea ar însemna pierderea prestigiului în fața celorlalți, deci o amenințare socială, care se dovedește a fi mai puternică decît cea fizică. În al doilea rînd, amintim că relatările se fac după aterizare, cînd parașutistul se află într-o stare de bună dispoziție și privește cu alți ochi situația prin care a trecut.

O altă serie de cercetări s-a făcut pe studenți în diferite momente ale intervalului de pregătire a unui examen important. Intensitatea stressului crește și în aceste cazuri pe măsura apropierii „pericolului“, dar comportamentul adaptiv îmbracă tablouri foarte diverse. De exemplu, la un moment dat anxietatea crește, iar studenții evită contactul cu persoane care le-ar spori anxietatea; apoi apar fluctuații între anxietate și încredere în sine pe măsură ce examenul se apropie. Unii subiecți au reacții paradoxale: fac glume în legătură cu ceea ce vor face după ce vor cădea la examen, cum se vor pregăti pentru examenul viitor, devin foarte înțelegători unii față de ceilalți, nu sînt încrezuți, se așteaptă la mai puțin decît înainte etc.

Ecuatiya personală se manifestă și în alegerea mecanismelor adaptive, căci stressul psihic presupune nu numai condiția obiectivă și interpretarea ei, ci și punerea în acțiune a unor răspunsuri în fața amenințării sau frustrării, la rîndul lor dependent de anumite caracteristici individuale.

R. FLORU, *Stresul psihic*, Ed. enciclopedică română, 1974, p. 116—117.

Nimeni nu prețuiește mai mult arheologia decît arheologii înșiși. Dar, totodată, nimenni nu-i cunoaște mai bine limitele.

Arheologia a adus servicii imense studiului și cunoașterii trecutului îndepărtat. În privința aceasta, țara noastră nu face excepție; fără a mai vorbi de epocile paleolitică, neolitică sau a bronzului, pentru care izvoarele arheologice constituie singura noastră sursă de informație, să ne gîndim numai cît de incompletă și de searbădă ar fi cunoașterea traiului dacilor fără descoperirile făcute în săpături! Dar nici arheologia nu poate răspunde tuturor întrebărilor puse de istoria daco-getică.

Ar fi minunat dacă, dezvelind diferite așezări geto-dace, arheologii ar putea stabili: această așezare reprezintă o etapă de organizare prestatală mai veche, cealaltă oglindește apropierea cu încă un pas de apariția claselor sociale și a statului, a treia documentează o și mai mare apropiere de acest stadiu etc. Din păcate, acest lucru nu e posibil: mairoasele așezări cercetate, datînd din secolele 2—1 î.e.n., reflectă în mod cert dezvoltarea societății daco-getice, tendințele acestei societăți spre o organizare social-economică și politică de tip statal începător, dar nimeni nu poate spune sigur dacă cutare sau cutare așezare este un simplu centru tribal sau devenise centrul unei mici formațiuni statale. Orînduirea gentilico-tribală în descompunere e reflectată în așezările din secolele 4—3 î.e.n. ca Poiana (nivelurile mai vechi), Zimnicea, Morești; statul dac ne apare în toată puterea lui în vremea regelui Burebista; verigile intermediare pe plan social-politic vorbind, ne lipsesc, în ciuda faptului că se cunosc destule așezări din veacul al 2-lea î.e.n.

(HADRIAN DAICOVICIU, *Dacii*, Ed. enciclopedică, București 1972, pp. 108—109).

NOUA CHIMIE A VIEȚII

Ajungem acum la o problemă foarte dezbătută: cum lucrează releurile de reglare ale celulei? Semnalele — fie ele activatoare, fie inhibitoare — sînt, după cum ați bănuț, niște mici molecule. Receptorul este o enzimă reglatoare, adică... o altă moleculă, de obicei mai mare. Cum se petrec lucrurile? În termeni chimici, cum „traduce“ și cum „integrează“ enzima semnalele primite?

De fapt, veți remarca pe bună dreptate că răspunsul la această întrebare se aplică nu numai la enzimele reglatoare, dar și la orice altă moleculă care mijlocește o reacție de reglare.

Despre asemenea molecule nu se cunosc astăzi multe lucruri. Un model de astfel de activitate a fost descris de Jean-Pierre Changeux de la Universitatea din Paris, a cărui descriere o redăm aici.

Problema pune în fața biochimistului un paradox greu de rezolvat: o moleculă poate „să recunoască“ un mesaj doar în termeni geometrici. Cu alte cuvinte, mesajul este cuprins în forma sau configurația moleculei care-l poartă. În acest caz, mesajul poate face enzima să participe

sau să nu participe la o anumită reacție. Totuși, molecula care poartă mesajul nu are adeseori nici o asemănare structurală nici cu substratul, adică substanța asupra căreia va acționa enzima, nici cu produsul, adică cu rezultatul acestei reacții chimice. Atunci cum poate ea să activeze sau să împiedice activitatea catalitică a enzimei asupra substratului ?

Monod, Jacob și Monteux fac ipoteza că singura explicație constă în faptul că semnalul și substratul se potrivesc perfect în anumite locuri pe enzimă (pe molecula ei) și că semnalul își exercită efectul printr-o interacțiune între aceste locuri. În favoarea acestei ipoteze există date experimentale.

De pildă, Gerhart a arătat că o anumită enzimă reglatoare (aspartat-transcarbamilaza) are un anumit loc de legătură pentru substrat și un alt loc pentru un inhibitor al activității sale. Moleculele au, așadar, prevăzute locuri anumite unde se vor anexa celelalte molecule.

Atunci putem să ne întrebăm : cum influențează legarea unei molecule într-un loc asupra legării altei molecule într-un alt loc al enzimei ? Se pare, după cum arată unele reprezentări matematice, că între aceste molecule există o concurență. O schimbare a structurii enzimei elimină, împreună cu interacțiunea dintre substrat și inhibitor, și toate celelalte interacțiuni de concurență din molecula enzimei. Aceasta se aplică în-deosebi la legarea substratului.

LEONID PETRESCU : *Noua chimie a vieții,*
cap. : „Cum recunoaște celula mesajele“.

BACTERIEMII ȘI SEPTICEMII CU GERMI GRAMNEGATIVI

Printre modificările înregistrate de patologia infecțioasă în ultimele decenii se înscrie și aceea a creșterii ponderii bacteriilor gramnegative în etiologia bacteriemii și septicemii (circa 70% din etiologia acestora). După „plaga“ stafilococică a urmat invazia în patologie a bacteriilor gramnegative, survenind, de regulă, ca agenții etiologici cei mai dificili în marea și actuala problemă a infecțiilor intraspitalicești. Se apreciază că frecvența bacteriemiei cu germeni gramnegativi a crescut de 10 ori în ultimii 20 de ani. Multe din aceste infecții (circa 3/4) se realizează în spitale, ceea ce ar surveni, după unele aprecieri, la 1 din 100 de bolnavi internați. Pe această bază se evaluează că, în S.U.A., ar surveni (teoretic) 220 000 cazuri de bacteriemii cu germeni gramnegativi pe an. Ținând seama de o mortalitate medie de 30%, ar rezulta circa 70 000 morți anual, ca urmare a bacteriemiiilor cu microorganisme gramnegative.

Gravitatea acestor septicemii rezultă și din incidența șocului septic, care apare în circa 20% din cazuri, față de o incidență de numai 5% a șocului în septicemiile cu germeni grampozitivi. De extrema gravitate a acestor septicemii a fost făcută responsabilă însăși endotoxina, așa cum au arătat cercetări experimentale pe animale, prin injecția de

lipopolizaharizi, purificați, extrași din peretele celular al bacililor gram-negativi sau a bacililor omoriți, și care au realizat simptome asemănătoare : brusca alterare a homeostaziei, febră, șoc și moarte.

Sînt însă autori și cercetări care contestă endotoxinei un astfel de rol, prin faptul că nu a fost identificată în serul unora din pacienții cu septicemii cu bacili gramnegativi. Nu este exclus, desigur, ca să participe și alți factori (poate și cei alergici) la realizarea tabloului dramatic al acestor septicemii. Pentru elucidarea patogenezei este nevoie de metode mai sensibile de detectare a endotoxinelor în serul acestor pacienți. În această privință este de reținut tehnica propusă recent de Levin și colab., prin folosirea unui lizat derivat din hematiile de *Limulus polyphemus* și prin care s-au putut detecta cantități foarte mici de endotoxină.

Gravitatea acestor bacteriemii și septicemii este argumentată și de faptul că apărînd de regulă în spitale, evoluează la persoane cu boli de bază cu caracter debilizant, la operați, ori la vîrstnici.

Analizîndu-se factorii care influențează mortalitatea în bacteriemiiile cu bacili gramnegativi pe 218 pacienți, s-a găsit că au jucat un rol deosebit : vîrsta și tipul de germene, la care se adaugă factorii de prognostic rău, imediat : șocul și temperatura scăzută sau normală în cursul bacteriemiei.

Mulți din acești germeni gramnegativi sînt puțin sensibili sau rezistenți la antibioticele uzuale, provenind de regulă din spitale : infecții urinare, respiratorii, septicemii de cateter, etc.

Se consideră un act înțelept acela de a aprecia cu cea mai mare rapiditate posibilitatea unei bacteriemii cu bacili gramnegativi și a interveni din timp cu cele mai energice măsuri terapeutice.

Prof. M. VOICULESCU. Din *Viața Medicală*,
vol. XVIII, 5 septembrie 1971.

CITEVA OBSERVAȚII CLINICE ÎN TRATAMENTUL CU DIAZEPAM REZULTATE ȘI DISCUȚII

În studiul nostru am cuprins numai bolnavi internați, acest lucru permițîndu-ne observarea continuă și studiul mai atent al efectului preparatului, de asemenea înlăturînd posibilitatea asocierilor nefavorabile, cum ar fi consumul de băuturi alcoolice.

Am ales pentru observație un lot de heterogeni, tocmai pentru a urmări posibilitatea lărgirii sferei de aplicabilitate a Diazepamului și în alte boli psihice, în afara nevrozelor.

Rezultatele globale pe care le-am obținut în tratamentul cu Diazepam se pot grupa în : 40 foarte bune, 28 bune, 9 insuccese terapeutice.

Primele efecte ale medicamentului s-au observat la 48 de ore de la administrare. Desigur că în condițiile de spitalizare intervin și alți factori care trebuie luați în considerație, cum sînt ieșirea din ambianță și repausul.

Rezultatele bune și foarte bune le-am obținut administrând Diazepam singur (33 de cazuri) sau asociat cu antideprin (7 cazuri), cu electroșocuri (5 cazuri), cu antideprin și electroșocuri (20 de cazuri), cu barbiturice (amital Na 3 cazuri).

Diazepamul a putut fi administrat singur și am obținut rezultate foarte bune la bolnavii cu nevroze și reacții depresive (de exemplu 7 cazuri) precum și la unii alcoolici cronici (de exemplu 4 cazuri). De asemenea, s-a observat eficacitatea Diazepamului neasociat cu alte psihotrope în unele depresii simple (2 cazuri) și în depresiile pe fond involutiv și vascular (4 cazuri). Rezultatele bune obținute prin administrarea Diazepamului singur se explică prin efectul său anxiolitic, de scăderea tensiunii psihice, miorelaxant, reglator neurovegetativ și normalizator al somnului.

Asocierea dintre Diazepam și antideprin în depresii s-a dovedit aproape totdeauna eficientă (de exemplu 4 cazuri), probabil prin faptul că Diazepamul potențează efectele imipraminei și totodată prin acțiunea sa anxiolitică corectează tensiunea determinată de imipramină. În aceste cazuri a fost necesară creșterea dozei de Diazepam la 40—60 mg/zi. Rezultate bune am obținut cu această asociere medicamentoasă și în depresiile pe fond involutiv (3 cazuri), în aceste cazuri fiind ceva mai scăzute (20—40 mg/zi Diazepam, 50—100 mg zi antideprin). În depresii, asocierea dintre imipramină și Diazepam, în multe cazuri s-a dovedit a fi mai bună decât asocierea cu levomepromazină, care provoacă mai frecvent hipotensiune arterială și somnolență mai accentuată. De asemenea, prin anxiloliza și sedarea pe care o realizează, Diazepamul permite trecerea cu ușurință a perioadei de timp pînă la apariția efectelor imipraminei.

În depresiile mai pronunțate și în melancolii a fost necesară asocierea dintre diazepam, antideprin și electroșocuri cu rezultate foarte bune (6 cazuri). În aceste cazuri s-a observat că scade numărul necesar de electroșocuri la un total de 4—6. Probabil că în această asociere intervine o componentă de completare sinergică.

(rev. *Produse farmaceutice*, Ed. Farmaceutică, București 1974).

PROGRESUL BIOLOGIEI ȘI MESAJUL EI ATEIST — CONVORBIRE CU ACAD.

EUGEN MACOVSCI

Trebuie să precizez, că printre domeniile în care misticismul caută cu orice preț să-și păstreze încă pozițiile pot fi menționate acelea privind ereditatea, morfogeneza și altele. Și aceasta în pofida faptului că în privința eredității, de exemplu, cercetările din ultimele decenii, prin descoperirea rolului acizilor nucleici, a codului genetic, a mecanismelor biosintezei substanțelor proteice active, au întărit atât de mult pozițiile materialiste, încît, obiectiv vorbind, n-a mai rămas loc pentru misticism.

— În privința vieții psihice și fenomenelor parapsihologice puteți să ne spuneți cite ceva? Am aflat doar că la ultimul simpozion de

biochimie, care a avut loc la București în iunie a.c. ați prezentat o comunicare intitulată „Substratul material al gândirii abstracte“. Ce aduceți nou în combaterea științifică a misticismului din acest domeniu atât de interesant ?

— În ceea ce privește problemele vieții psihice, în special fenomenele parapsihologice, aici, eforturile științei, descoperirile importante făcute cu ajutorul microscopiei electronice, investigațiile moderne ale fenomenelor fiziologice legate de fenomenele gândirii, încă nu au epuizat toate semnele de întrebare. Dar progresele care se obțin însă și în acest domeniu reduc pe zi ce trece șansele unei imagini deformate. Fiindcă m-ați întrebat de comunicarea pe care am prezentat-o la simpozionul de biochimie din acest an, pot să vă răspund că și investigațiile pe care le întreprind pe linia extinderii concepției biostructurale a materiei vii asupra materiei scoarței cerebrale umane, contribuie și ele la aceasta. Se știe că împreună cu formațiunile subcorticale, scoarța cerebrală umană reprezintă sediul acelor fenomene ce stau la baza gândirii abstracte. Concepția biostructurală duce automat la noțiunea de materie „noesică“, adică o materie vie specială, existentă în scoarță, mult mai complexă decât materia vie, obișnuită, și calitativ distinctă de aceasta din urmă. Fenomenele care se reproduc, cu participarea materiei noesice și care stau la baza gândirii abstracte, se supun legilor logicii care sînt legi specifice, deosebite de legile biologice obișnuite și calitativ superioare acestora. Printr-o atare concepție se deschide o cale spre înțelegerea și cercetarea de pe poziții materialiste noi a substratului material al gândirii abstracte. Mai mult, există prezumții serioase care conduc la concluzia că materia noesică din scoarța cerebrală umană este sediul unor emisii cu totul speciale, deosebite calitativ de cunoscutul cîmp biologic și care formează baza materială a cîmpului noesic. Datorită acestui cîmp, omul, printr-un efort al voinței, poate acționa la distanță asupra semenilor săi, precum și asupra obiectelor vii sau chiar nervii din lumea înconjurătoare. Se pare deci că această concepție noesică poartă cheia spre dezlegarea de pe poziții materialiste a secretelor fenomenelor parapsihologice ca telepatia, psihochi-nezia și altele, speculate de misticism. În felul acesta concepția materialistă pătrunde mai adînc în aspectele intime ale vieții psihice.

— În calitate de autor al unei teorii materialiste binecunoscută în întreaga lume privitor la esența materiei vii, care a fost raportul dumneavoastră cu publicul, știut fiind că sînteți de foarte mulți ani un propagator neobosit al educației științifice în rîndul maselor ?

— Problemele de biochimie și de biologie modernă pe care le-am discutat pînă acum, precum și multe altele, au suscitată și suscită prin noutatea și materialitatea lor un interes deosebit. Să nu uităm că astăzi, masele nu mai sînt cele de acum treizeci de ani. De la un deceniu la altul oamenii sînt tot mai pregătiți profesional, bagajul lor de cunoștințe științifice crescînd considerabil. De aceea, ei doresc să fie la curent cu cele mai noi cercetări și rămîn nemulțumiți atunci cînd, în cadrul unor brigăzi sau conferințe, nu li se expun ultimele teorii, ultimele noutăți. Am constatat asta de zeci de ori, cu ocazia diferitelor expuneri pe care le-am făcut.

Din *Magazin*, 4, oct., 1975.

GENETICA MOLECULARĂ

PETRE RAICU, SUZANA BRATOSIN

Genetica moleculară este o ramură nouă a științei despre ereditate și totodată „vedeta“ biologiei moleculare — domeniul de cercetare și cunoaștere cel mai dinamic al epocii noastre. Acest nou teren de luptă împotriva necunoscutului a rodit cu atita abundență în ultimii 20 de ani, încît a conferit biologiei o „vîrstă“ de aur comparabilă celei cunoscute în fizică în primii 40 de ani ai secolului nostru. Cu tot avîntul pe care-l luase la sfîrșitul veacului trecut ca urmare a apariției teoriei darwiniste despre evoluția lumii vii, biologia a continuat să se desvolte pe o linie net ascendentă, păstrînd însă caracterul extensiv tradițional de înaintare în defavoarea celui intensiv. Perfecționarea microscopului dusese la descoperirea lumii microbilor și la acumularea datelor despre structura celulei, dar era evident că o serie de fenomene vitale scăpau observației ochiului înarmat cu dispozitive optice măritoare oricît de bine construite ar fi fost ele.

Elaborînd teoria evoluționistă, Darwin descoperise că datorită eredității se asigură autoreproducerea organismelor și stabilitatea caracterelor lor în decursul generațiilor iar prin variabilitate se produc schimbări și se asigură transmisibilitatea lor. Nu se cunoștea însă care este mecanismul prin care se realizează aceste funcții; dacă ele sînt caracteristice întregului organism sau există structuri diferențiate care să le îndeplinească cu prioritate.

Pînă în anul 1900, studiul eredității s-a făcut asupra unor caractere net vizibile la exteriorul organismului (culoare, formă, număr, etc.) revenindu-i geneticianului ceh Gregor Mendel meritul de a fi descoperit legile cele mai generale apariției și transmiterii unor atare însușiri de la o generație la alta.

Știința — prietena noastră, Ed. politică 1967.

UN CÎMP LARG DE AFIRMARE

A INTELIGENȚEI TEHNICE ROMĂNEȘTI

Cîmpul revoluției tehnico-științifice se va manifesta plener, în primul rînd, în cadrul industriei constructoare de mașini, principalul promotor al progresului tehnic în economie. De altfel, alături de industria chimică, ponderea ei în totalul producției industriale va fi de 50 la sută în 1980, ceea ce va face ca în 1990 să cunoască o creștere de 900—1100 la sută față de 1970. Ea se va orienta, cu prioritate, spre producerea de utilaje complexe de înaltă tehnicitate pentru principalele ramuri ale economiei, cunoscînd un ritm mediu anual de 11,5—12,5 la sută.

În anul 1980, de exemplu, industria electrotehnică și electronică va deține peste 20% din totalul construcțiilor de mașini deoarece introducerea progresului tehnic nu se poate face decît dezvoltînd la maximum tehnicile de vîrf, purtătoarele principale ale potențialului de inteligență tehnică. Aceasta va face ca în 1980, industria electronică

să crească față de 1975 cu 120—150%, industria de mecanică fină și optică cu 150—200%, iar producția de mașini unelte pentru așchiera metalelor cu 140—160%, ceea ce înseamnă în ultimă instanță creșteri de 2—3 ori mai mari decât în cincinalul actual. Mijloacele de automatizare se vor dezvolta și ele într-un ritm mediu anual de 20%. Directivele Congresului al XI-lea prevăd în acest domeniu sarcini substanțiale. Astfel pentru sectorul echipamentelor de comandă și protecție se prevede pentru 1980 o creștere de 2,5 ori în comparație cu 1975. În următorii cinci ani, urmează să fie produse tipuri noi de elemente și de echipamente, care se vor înscrie optim în circuitul tehnicilor de vîrf. Este vorba în principal de echipamente electronice cu comandă program și afișarea cotei pentru automatizarea proceselor de prelucrare a informațiilor prin calculatoare electronice, astfel că, în 1980, producția de computere va crește față de 1972 cu 730 la sută. În domeniul utilajului petrolier, unde deja ne situăm pe locul trei în lume în domeniul producției și pe locul doi la export, se va pune accentul pe realizarea de instalații pentru forajul la mare adîncime și pe instalații de foraj marin.

Înfăptuirea tuturor acestor obiective majore ale tehnicienilor de vîrf impune cu precădere, așa cum se subliniază în Programul partidului punerea în valoare, în cît mai largă măsură, a inteligenței tehnice proprii.

ION VĂDUVA - POENARU, România liberă,
miercuri 31 dec. 1975.

CARTEA BETONISTULUI

a) Beton simplu. Betonul intră în categoria pietrelor artificiale cum este, de exemplu, cărămida.

O primă diferență între cărămidă și beton este în modul de întărire : cărămida se întărește prin ardere la temperaturi înalte, iar betonul printr-o serie de reacții chimice ale cimentului amestecat cu apa — la temperaturi obișnuite.

O altă diferență între aceste materiale constă în modul lor de punere în operă : cărămida nu poate fi folosită decît ca blocuri fabricate și zidite cu mortar, în timp ce betonul poate fi folosit și la fel cu cărămida, dar și turnat direct în lucrare, realizînd elemente de construcție continue, care se comportă, din această cauză, mult mai favorabil decît zidăria de cărămidă.

Betonul se obține prin amestecarea agregatelor : pietriș sau piatră spartă și nisip cu ciment și apă — care formează betonul proaspăt. Acesta se toarnă în forme și, după întărirea cimentului, se obține betonul întărit.

Mortarul este un amestec de nisip, ciment și apă (fără agregate mari — pietriș sau piatra spartă). La fel ca și la beton — există mortar proaspăt și mortar întărit.

Pasta de ciment sau laptele de ciment este un amestec de ciment cu apă ; și acesta este la început în stare proaspătă, apoi se întărește sub formă de piatră de ciment.

Betonul se poate obține — în anumite situații — dintr-o masă de agregat în care se pompează un mortar de ciment care umple golurile dintre agregate.

La fel, mortarul poate fi realizat, tot în anumite situații speciale, prin injectarea laptelui de ciment într-o masă de nisip.

b) Beton armat. Inconvenientul cel mai important al betonului este rezistența mică a lui la eforturile de întindere — de numai 1/10 din cea de compresiune. O grindă de beton simplu se poate rupe chiar numai sub greutatea ei proprie. Din această cauză betonul simplu este folosit în special în elementele la care solicitarea principală este cea de compresiune, cum sînt pereții sau fundațiile.

Pentru ca să poată fi utilizat și în elementele supuse la încovoiere, cum sînt planșeele sau stîlpii, în părțile întinse ale acestor elemente trebuie introduse armături, deci înlocuit betonul simplu cu betonul armat.

Realizarea betonului armat este însă condiționat de conlucrarea armăturilor cu betonul în timpul solicitării elementelor de construcție de către încărcările și acțiunile pentru care au fost proiectate (greutatea oamenilor, materialelor depozitate, mașinilor, vîntului, zăpezii, variațiilor de temperatură etc.). În caz contrar, armăturile s-ar smulge din beton și construcția s-ar comporta ca și cum ar fi din beton simplu.

Conlucrarea între aceste două materiale se realizează prin aderența dintre beton și armături produsă de lipirea pastei de ciment de armături și de strîngerea armăturilor de către beton datorită contracției cimentului în timpul întăririi lui.

Ing. **ANDREI ZACOPCEANU** și ing. **LUIGI STRINATTI**, „Cartea Betonistului“, Ed. Tehnică, ed. a III-a, București, pag. 5, 1975.

MUNCA — IZVOR AL FORMĂRII ȘI ÎMPLINIRII PERSONALITĂȚII

— Vă rugăm să ne vorbiți despre rolul muncii în orientarea dvs. către profesiunea pe care v-ați ales-o.

— În liceu, deși urmam o secție umanistă, începuse să mă impresioneze claritatea construcțiilor științifice, la început a celor intuitive din geometrie, iar mai târziu și a celor abstracte din algebră și fizică. Cu admirație aproape nețărnută pentru creația științifică și cu speranța de a o valorifica în producție, m-am înscris la Politehnica din Timișoara, cu gândul ascuns de a deveni inginer proiectant. Încă în primul an de studiu am încercat să învăț în paralel și strungăria în atelierele școlii superioare de arte și meserii din apropierea Politehnicii.

Posibilitățile unei proiectări independente pe care le oferea industria noastră atunci erau mult prea mici. Aceasta m-a îndemnat să-mi realizez la începutul carierei un alt ideal de activitate. Am intrat deci în învățămîntul tehnic superior, unde m-am străduit nu numai să profezez, ci să întemeiez și o școală de cercetare.

— Probabil că ați avut în tinerețe și succese și insuccese în muncă. Vă rugăm să ne dați cîteva exemple din fiecare și să ne arătați ce învățăminte ați tras din primele și cum ați depășit perioadele dificile.

— Am proiectat, am supravegheat montarea și am pus în funcțiune numeroase echipamente electrice și lucrări de electrificare, cele mai multe pentru minele din Munții Apuseni, pentru minele de cărbuni din Valea Jiului. În august 1944 terminasem montarea echipamentului electric subteran pe care-l proiectasem pentru mina Petrila. În aceeași perioadă, mina Lonea dădea o producție incertă. Adus la fața locului împreună cu vreo patru montori electricieni de la Timișoara, am realizat montajul și am pus în funcțiune noul turn de extracție. Obiectivitatea mă obligă să recunosc însă că notorietatea pe care o cîștigasem printre inginerii și tehnicienii electricieni din Valea Jiului, doar prin aceste două operații, era în vădită disproporție cu cantitatea de știință tehnică pe care o pusesem la contribuție...

Importantă din punct de vedere științific, fusese, fără îndoială, pe la mijlocul anilor '30 prima mea lucrare publicată de o revistă străină de prestigiu și circulație internațională. Ea permitea să se predetermine puterea electrică necesară pentru sudura electrică în capete și a fost valorificată la proiectarea instalației românești Taurus de sudare a șinelor de cale ferată, brevetată, iar constructorul ei, a fost distins cu premiul nostru de stat.

— Nu ne-ați vorbit de insuccesele dumneavoastră...

— Rezolvasem vreo câteva probleme particulare de curenți electrici variabili în conductori masivi și încercam ca într-o sinteză a lor să gădesc niște mărimi care să caracterizeze comportarea lor. Ani de-a rândul n-am reușit să descopăr însă nimic general, cu toată frământarea mea. Abia pe la mijlocul anilor '50 am reușit să realizez ceva dar, iarăși, cu totul parțial. După vreo alți șapte ani de frământare, după o colaborare de vreo cîțiva ani, în care am atacat problema din puncte de vedere mereu noi și cu mijloace matematice tot mai rafinate, am reușit acum vreo zece ani să avem o teorie generală a regimurilor tranzitorii din medii masive, în care se afirmă acum numeroși tineri, cu lucrări de cercetare proprii. Deci insuccesul era un succes!

— Ce îndemnuri privitoare la profesiune și vocație doriți să transmiteți deci tineretului nostru?

— Aș adresa un indemn mai ales tinerilor care se pregătesc pentru munca din domeniul tehnic, pentru locurile de muncă în care se hotărăște direct soarta producției materiale, a bazei societății noastre. Toți tinerii trebuie să fie conștienți că oricare dintre munci, săvîrșită cu conștiința datoriei împlinite, înobilează pe om.

VIRGIL SORIN, Magazin, 22 noiembrie, 1975.

CALCULATOARE CU PROGRAM ȘI TEORIA PROGRAMĂRII

Calculatoarele sînt în mod frecvent folosite la rezolvarea problemelor științifice, tehnice și economice. Ele sînt capabile să efectueze rapid calculele, să dea rezultate cu o mare precizie, să memoreze o mare cantitate de informație și să efectueze calcule lungi și complicate fără intervenția omului.

O imagine a tipurilor de probleme pe care le poate rezolva un calculator rezultă din următoarele exemple. Construcția unui nou avion necesită folosirea a mii de ore din timpul de lucru al unui calculator pentru studiul interacțiunii cerințelor impuse de materialul de construcție, de profilul aerodinamic, de tipurile de motoare și de sistemele de comandă în diferite condiții de zbor. Proiectarea unei uzine chimice depinde de calculul productivității, de condițiile de producție, de procesul tehnologic, de transport și de multe alte împrejurări. La proiectarea unei linii de transmisie a energiei electrice este necesar să se studieze sarcinile care vor fi aplicate în diferite puncte ale liniei datorită modificării utilizării energiei electrice sau în unele situații neobișnuite.

Alte tipuri de probleme tehnice rezolvate cu ajutorul calculatoarelor sînt determinarea sarcinii admisibile pentru o coloană de susținere în funcție de înălțimea și diametrul coloanei, determinarea caracteristicii de frecvență a unui servomecanism etc.

Printre aplicațiile teoretice ale calculatoarelor se află și calculul valorilor funcțiilor pentru valori date ale argumentelor. Una din metodele folosite este dezvoltarea în serie de puteri. O altă metodă este aproximarea valorii funcției considerate cu ajutorul valorii unui polinom Cebîșev. Unele funcții nu pot fi approximate suficient de bine prin polinoame, deoarece în cazul acestor funcții aproximarea prin polinoame converge lent. Pentru acest motiv se utilizează aproximarea cu fracții raționale. Valorile acestor fracții raționale se calculează punîndu-le sub forma unei fracții continue.

Determinarea numerică a soluțiilor unei ecuații este de asemenea o problemă ce se rezolvă cu ajutorul calculatoarelor. Se utilizează metoda aproximațiilor succesive și metoda Newton-Raphson.

Integrarea numerică este una din metodele de efectuare cu ajutorul calculatoarelor a integralelor definite. Se utilizează metoda trapezelor, regula lui Simpson și metoda lui Gauss.

Calculatoarele se folosesc și pentru efectuarea interpolării liniare și a rezolvării sistemelor de ecuații algebrice liniare. În ultimul caz, o largă aplicare o are metoda eliminării a lui Gauss. În felul acesta se rezolvă probleme de programare liniară cu aplicații în economie.

În cazul ecuațiilor diferențiale liniare, integrarea numerică cu ajutorul calculatoarelor se realizează folosind seria Taylor și metoda Runge-Kutta. Determinarea soluțiilor numerice ale ecuațiilor cu derivate parțiale cu ajutorul calculatorului se face utilizînd metoda diferențelor finite.

(**CONSTANTIN P. POPOVICI**, *Calculatoare cu program și teoria programării*, Ed. Științifică, București, 1972, pp. 326—328).

COMUNICAȚIE TELEFONICĂ PENTRU SURZI

Pentru a vă lămuri în privința ei, asupra felului cum se realizează și asupra principiului de funcționare a sistemului folosit, vom face o scurtă prezentare a ceea ce constituie — deocamdată — cel mai uzitat mijloc de comunicație pentru cei care și-au pierdut auzul, așa-numita

„comunicație la mare distanță“ pentru surzi, cu ajutorul alfabetului Morse. Sistemul folosit în acest caz prevede la emițător o cheie Morse, un multivibrator cu semiconductor, care produce oscilații avînd o frecvență de 200—300 hertzi, iar la receptor, un vibrator (piezoelectric sau electromagnetic) cu ajutorul căruia se recepționează, prin palpate, semnalele transmise. Punctele și liniuța din alfabetul Morse, transformate în vibrații scurte și lungi, permit celui surd să recepționeze textul transmis în același fel cum radiotelegrafistul recepționează radiogramele. Semnalul de apel este completat de aprinderea unei lămpi electrice.

Pentru a avea o convorbire telefonică, cel care nu aude formează numărul necesar și formulează în așa fel întrebările încît abonatul care aude, aflat la capătul celălalt al firului, să poată răspunde doar cu „da“ sau „nu“. Răspunsul negativ — un „nu“ pronunțat o singură dată va fi un singur semnal al vibratorului, iar cel afirmativ, un „da“ pronunțat de două ori — vor fi două semnale ale vibratorului. Deși destul de simplă ca sistem tehnic, comunicația telefonică cu ajutorul alfabetului Morse prezintă două inconveniente: cei surzi sînt obligați să mai învețe încă un cod al vorbirii în alfabetul Morse, și, apoi, faptul deloc de neglijat — viteza de transmitere și recepție este mică. În cadrul unor experimente făcute cu surzii care-și însușiseră la perfecție metoda de comunicație prezentată mai sus, s-a atins o viteză doar de 90 de litere pe minut, iar în comunicații telefonice curente rareori ritmul de transmitere și recepție depășea 40—50 de litere pe minut. O viteză deci de cca. două ori mai mică față de viteza medie a vorbirii orale.

Sigur că se fac continuu eforturi pentru perfecționarea sistemului de comunicație telefonică pentru cel cu grave defecte ale auzului. Rezolvarea acestei probleme nu depinde numai de progresele înregistrate în domeniul electronicii. Ea este condiționată și de succesele obținute în fiziologie, medicină, lingvistică, pedagogie.

MIRCEA GEORGESCU, Hunedoara, Știință și
Tehnică, Nr. 10/1975.

TIPOGRAFIA UNIVERSITĂȚII DIN BUCUREȘTI

Lei 13,75